UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Imago Primi Saecvli Societatis Iesv

Bolland, Johannes

Antverpiae, 1640

Liber Tertivs. Societas Agens, Sive De Fvnctionibvs Societatis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-97844

Visual Library

IMAGO PRIMI SÆCVLI SOCIETATIS IESV.

LIBER TERTIVS.

SOCIETAS AGENS, SIVE DE FVNCTIONIBVS SOCIETATIS.

CAPVT PRIMVM.

Quibus functionibus iuxta Institutum suum Societas occupetur.

DVAS res aiebat esse S. Ignatius, quibus Religiosorum virorum Ordines maximè commendantur in vulgus, vitæ austeritatem, & præclara erga homines merita: quarum altera venerationem conciliat, altera amorem. Nam qui parum sibi aut nihil indulgent, asperum etiam seuerumque vitæ genus amplexi sunt; hos populus præcipuè suspicit, tamquam supra se positos; quòd animaduertat ab his illa despici, ad quæ vix alij votis audent aspirare. qui verò benefici sunt in alios, quorum labor atque industria multis est salutaris; eos amare solemus, eorumque consortium: tum quòd speremus ipsorum beneficentiam nobis etiam profuturam, tum quòd ipsum benignè facere nescio quid habeat pulchritudinis, quod rapere animos ad se solet. Patuit id in pari virorum, quos orbis vmquàm vidit, sanctissimo, CHRISTO Saluatore nostro, & Ioanne Baptistâ. Ioannem, quòd aspero esset cultu, vino & communi hominum victu abstineret, locustis contentus & melle siluestri, supra antiquos Prophetas esse aliquem Iudæi suspicabantur: Christum verò, qui regiones circumiacentes totamque Palæstinam non beneficiis minùs quàm passibus obibat, ita diligebant passim, vt ab eius latere vix abirent. Quamquam etiam vtri-

Austeritas vitæ & merita commendant Ordines sacros:

que horum res eædem, quibus populo amabiles facti sunt, inultorum inuidiam grauesque calumnias pepererunt : plures etiam Saluatori nostro, quòd vita huius à communi hominum consuetudine non abhorrens huiusmodi telis magis esset exposita, à quibus Baptistam horridus ille cultus,& vitæ ratio seuera in primis atque difficilis,tuebatur. Ita ferè ex iisdem fontibus amor atq; odium nascitur, æstimatio atque inuidia.

Nunc, vt ad institutum veniamus, quæ odia conflata sint Societati IESV, eò quòd muneri suo satisfaciens prodesse quàm plurimis studuerit, infrà dicendum est. Quoniam verò actum est de Principum virorum ac populorum erga eam studiis, quibus est potissimùm propagata; nunc rationi consentaneum est explicare, quibus officiis hæc in se studia ac beneuolentiam excitarit. Sunt enim Religiosis Ordinibus singulis artes quædam suæ & officia propria, propter quæ ab hominibus expetuntur : atque hæc est illa tam pulchra & ab omnibus laudata varietas (non infimum matris nostræ sacrosanctæ Ecclesiæ ornamentum) hominum ad vnum tendentium finem (nimirùm Creatoris sui gloriam) tam diuersa instituta, quorum nullus eâdem ad præfixum sibi terminum viâ gradiatur. Neque enim vestium diuersitas multitudinem Ordinum Religiosorum constituit, sed actionum atque studiorum. Nam alij quidem concinendis Deo laudibus potissimùm vacant, alij ægrorum corporibus procurandis: sunt qui corporis afflictationes & vltronea supplicia præ ceteris consectantur; atque horum alij tenuitate victus, alij cultus asperitate, alij solitudine silentioque commendantur. Seraphica D. Francisci Familia Religiosâ mendicitate inter ceteras est eximia: Prædicatorum Ordo Apostolicus ipso nomine suo præfert,quid habeat proprij sibi muneris. Prætermitto ceteros. Societatis nostræ hæc est prouincia : incumbere totis viribus in defensionem & propagationem Fidei Catholicæ, animarumque profectum in vitâ ac doctrinâ Christianâ omni studio conatuque promouere. Hoc fine diuinitus per Ignatium fuit instituta. Hanc in rem nihil à se studij, nihil officij desiderari patitur,quà publicè, quà priuatim. Publicè concionibus habendis, lectionibus sacris, & alio quocumque verbi Dei doctrinæque Christianæ ministerio, quam illustrare scriptis etiam libris hucusque non cessat : tum puerorum ac rudium in CHRISTI lege institutione, erectis in eum finem scholis atque seminariis iuuentuti optimis moribus vnà & ingenuis artibus imbuendæ : tum verò cogendis certorum hominum Sodalitiis,qui magnam Dei Matrem affectu præcipuo colunt, & singulari bonorum operum studio se addicunt. Nihil dico de frequenti Sacramentorum, Pœnitentiæ præsertim & Eucharistiæ, administratione. Priuatim verò piis colloquiis miscendis, Exercitiis spiritualibus tradendis, reconciliatione dissidentium, adiuuando captiuos, solando ægros, confirmando moribundos, denique nullum opus omittendo Christianæ charitatis,Deum hominesque sibi conciliat. Ad hæc, quia Ordo Sacerdotum sumus, quorum curæ non modò corpus CHRISTI mysticum, id est Ecclesia, sed magis etiam verum, quod in altari immolatur, concreditum est; illud etiam ex officio curamus, vt eâ quâ par est reuerentiâ res sacræ, eâque quâ decet maiestate, tractentur.

Sua sunt singulis officia propria;

Societati quid proprium.

Paulus III. & Gregor. XIII. in Bullâ conf. Societatis.

tur. Hæ artes, hæc ſtudia noſtra ſunt: ab his operibus nata primùm hæc IESV Societas eſt, his adoleuit ſenſim, in eamque magnitudinem ac robur excreuit, vt & ætatem ferat, & orbem vniuerſum impleat. hæc facere cùm omittet (quod auertat, & auertet (vt ſpero) Deus) tum IESV Societas in Societate requiretur: non erit, inquam, illa florens ac celebris à S. Ignatio inſtituta Religio, ſed alius quidam cœtus ignauus ac degener. Contrà verò dum his exercitiis ſedulò vacabit, quidquid calumnientur inimici; erit eadem Societas, quæ viuente Ignatio floruit, ſed numero auctior, ætate firmior, fructu etiam (qui Dei eſt fauor) vberior. Iam de ſingulis, quæ ſunt commemorata, videamus.

CAPVT SECVNDVM.

De ſacris Concionibus.

CONcionandi munus, Epiſcoporum proprium, cum Ordinibus Mendicantium, vt vocamus, Summi Pontificis auctoritate communicatum eſt. Societas illud geſſit ab exortu ſuo, imò cum hoc munere nata eſt. Nam & Auctor eius Ignatius concionibus claruit, eiusque iam inde ante confirmatam Societatem celeberrimas in Hiſpaniâ fuiſſe conciones accepimus, quando in agris campisque patentibus dicendum ad populum ipſi fuit, quòd affluentem è longinquo turbam templa non caperent: &, qui Socij Ignatij primi fuerunt, dum adhuc de nouo Ordine inſtituendo conſilia agitarentur, Italiam propè omnem ſuis concionibus commouerunt: iidem mox Romæ partiti inter ſe templa locaque vrbis frequentiora, in quibus ſinguli multitudinem hortarentur, præter admirabiles animorum motus, magnamque morum conuerſionem, illud etiam effecerunt exemplo ſuo, vt ſacrarum concionum vſus, Feſto ac Dominico quoque die tum propè incognitus, Eccleſiæ conſuetudine ſit receptus. Quibus in concionibus id ſibi communi conſilio præſcripſerant Patres (quod legibus deinde noſtris præſcriptum eſt) vt iis rebus inculcandis præcipuè inſiſterent, quę ad Chriſtianam inſtitutionem, ad exſtirpanda vitia, ad inſerendas hominum animis virtutes valent: verborum lenocinia ne ſectarentur, plus agerent ardore animi atq; oculorum: denique illam orationem eſſe crederent ad permouendum aptiſſimam, quæ eſſet cum optimæ vitæ exemplis coniuncta. Hos æmulata poſteritas, Euangelicâ deinceps tubâ, quàm latè patet orbis, inſonuit. quo fructu, teſtes ſunt Prouinciæ omnes & Regna terrarum. Benedicti Palmij aureum os in Italiâ & Siciliâ, quæ miracula non patrauit? quæ non in eâdem Italiâ Achillis Gagliardi, & Silueſtri Landini? quorum conciones interrumpebat auditorum ſæpè clamor, ſanctè pollicentium ſe quæ imperarent eſſe facturos. E multis vnum referam quod de Silueſtro Hiſtoria noſtra narrat. Carregium oppidum in Italiâ ſanè magnum incredibili ardebat factionum tumultu. tanta erat gladiorum licentia, vt nullum eſſet contra furorem inimicorum cuipiam tutum perfugium: ædes ſacras peruagabantur armati, neque religio erat ad ipſas vſque aras ſtricto ferro perſequi inimicum: horrebant omnia cædibus:

Ribad. in Vitâ l. 2. c. 5.

Hiſt. Societ. Tom. 1. l. 2. num. 45.

Fructus concionum Benedicti Palmy,

Silueſtri Landini, Ibid. lib. 9. num. 42.

ad quinque & quadraginta patratæ iam erant, & nouæ indies futuræ timebantur. fruſtrà fuerat Ferrariæ Ducis interpoſita auctoritas, fruſtrà adhibiti conatus virorum tum genere, tum ſanctitate prudentiâque illuſtrium: trigeſimum iam annum durabat malum, ac dilapſis aliò, vt fit, modeſtioribus, cùm ſoli ferociores in oppido remanſiſſent, latronum erat aut ferarum quàm hominum habitationi locus ſimilior: ad ſolitudinem & excidium res vergebat. Miſſus huc Landinus, primùm agere cum ſingulis blandè cœpit, cum iis præſertim qui partium duces erant, delinire eos verbis, odiorum commemorare damna, ſalutis æternæ periculum & iniuriam Dei extollere: ad extremum non dubitauit, dum ad confertam multitudinem verba facit, citare proprio nomine Ioannem Corſum (erat is è ducibus vnus, qui concioni tum fortè intererat) & vt in gratiam redeat cum inimicis palàm iubere. quâ ille ſubitâ compellatione perculſus, ipſoque dicentis ardore ac ſpiritu territus, ferrum quo ſtabat accinctus protinus abijcit: tum volutus in genua, Pacem, ô ciues, pacem ac veniam, contentâ voce exclamat. Pacem continuò, pacem, quotquot aderant, omnes ingeminant; & qui animis armisque infeſtis in templum conuenerant, alij aliis ipſo fortaſſis tempore inſidiantes, mox humi proſtrati ruunt in amplexus, perfuſi lacrymis, quas volui inter oſcula per ora vultusq; mutuos toto templo vidiſſes. pulchro ſpectaculo, vt cuius quiſque ſanguinem paulò antè ſitiſſet, eius maximè lacrymas biberet. Quid non efficeret illa vox, quæ, ſi D. Chryſoſtomo credimus, quot homines flexit irâ atque odio obſtinatos, tot è duriſſimis ſaxis fontes elicuit, maiore miraculo quàm fuerit illud Moyſis potum peregrinanti populo è rupe præbentis? Quales hi inter Italos, tales fuêre in Hiſpaniâ Araoſius, Strada, Madridius. Ac Madridius quidem tantâ pollebat vi dicendi, vt ſaxa ipſa commouere loquendo poſſe vulgò ferretur: Strada verò, à cuius ore iam tum adoleſcentis, ne dicam pueri, nullis dum inſtructi grauioribus diſciplinis, in Italiâ primùm cùm vix annum ageret vigeſimum, tum quarto pòſt anno Louanij, pendebant Doctores ætate prudentiâque maturi; poſtquam tandem confirmauit ætate ac doctrinâ eloquentiam illam ſuam, tantus in hoc genere euaſit, vt verſare manibus in quam vellet partem hominum corda videretur. fuit certè, cùm vnius Quadrageſimæ concionibus ab ipſo permoti amplius centum, miſſo rebus humanis nuntio, in Religioſorum Cœnobia diſceſſerunt. Simillimus concionum Sebaſtiani Barradij pluribus pòſt annis in Luſitaniâ fructus exſtitit; vt iam eos clauſtra non caperent, quos voce ipſius Deus ad Religioſa caſtra Ordinesque vocitabat. Ad Petrum Ribadeneiram, cùm Louanij Latinè diceret in æde Archangeli Michaëlis eorum rogatu qui Academiæ tum præerant, Rectoris atque Cancellarij, Orator è S. Dominici Familiâ totam, quæ ad ſe confluxerat, concionem adduxit, teſtatus vtiliùs ab illo Dei verbum eſſe audituros: raro modeſtiæ Religioſæ exemplo, & quod honorificentius proculdubio illi fuit, qui tanto honore alterum afficiebat; ſed de concionatoris noſtri præſtantiâ teſtimonio non minore. De Edmundo verò Augerio quid dicam? quem Florimundus nobilis hac ætate Hiſtoricus cum altero Societatis noſtræ Sacerdote Clemente Puteano duos appellat

Homil. de Dauide & Saule Tomo 1.

P. Madridij, Strada,

Doultreman in Viris illuſtribus. *Sebaſtiani Barradij, Petri Ribadeneiræ,*

Edmundi Augerij, De Ortu hæreſ. lib. 5. cap. 2. *& Clementis Puteani.*

lat præstantissimos, quos Francia vmquam habuit, diuini verbi præcones. Non ausim ego virum, etsi optimè de Galliis meritum, vt Reges ipsi Christianissimi sunt testati, hoc elogio celebrare: habuit enim habetque Regnum illud oratores plurimos eloquentiâ & virtute eximios: quibus omnibus anteponere nostrum velle, nobis fortasse inuidiosum magis esset, quàm illi glorioſum. Hoc dico, quod dici sine cuiusquam inuidiâ potest, Lugdunum vrbem maximam frequentissimamque huius potissimùm concionibus ab hæresi esse vindicatam: ad quadraginta millia hominum fuisse ferunt, quos vnus ipse ad Fidem reduxerit, Ecclesiamque Romanam, solitus nonnumquam à viginti millibus pro concione audiri: pro quibus meritis cùm ei gratias ageret Carolus IX. Galliarum Rex, amplexus hominem beneuolentissimè à se dimisit. Par huic esse poterat Edmundus alter Campianus, si parem nactus fuisset eloquentiæ suæ campum. Sed enim virum disertissimum, qui cùm duodennis esset puer, vnus è totâ iuuentute Londinensi electus est, qui Mariam dignam immortalitate Principem Angliæ tum sceptra capessentem orator publicus salutaret; quem deinde iuuenem Elisabetha cùm dicentem audiisset Oxonij, ita expetiit, vt nescio quæ summa promiserit, si fauore vti regio voluisset; illum, inquam, virum, cùm iam maturus & perfectus orator esse poterat, popularium suorum cæca improbitas delitescere in angulis domorum, & non nisi in latibulis ac furtim exserere illam suam dicendi incredibilem vim coëgit: quamquam hîc etiam, vbi moderari sibi illum oportebat, & eloquentiam suam infringere, tam erat in dicendo potens, vt concione, quam habuit extremam, qui laruâ Catholicâ tectus intererat eius proditor Eliottus, in momenta singula imminens sceleri, tenere tamen lacrymas non potuerit. Sed hoc est maior Augerio Campianus, quòd mortem & laqueum, quæ isti iam vincto parata ab hæreticis tantùm fuerunt, huic etiam, quòd rem Catholicam tueretur, perditi homines irrogarunt. E concionatoribus Principum Petrus Canisius à Ferdinando Cæsare & Alberto Duce Bauariæ (quibus Principibus debet Germania quòd absorpta hæresi tota non est) auidissimè solitus est audiri: de quo viro, quia ad Flandro-belgicam nostram pertinet, alius erit dicendi locus. Magnâ apud Catholicos Hispaniæ Reges concionum laude floruerunt Ioannes Hieronymus, Gaspar Sanchius, Hieronymus Florentia. Antonium Padillium cùm dicentem in sacello suo Philippus II. Rex Catholicus audiisset, concionem sibi egregiam videri dixit vel ipsum Patris concionantis aspectum. In Galliâ præter eum, quem dixi Augerium, Carolo IX. & Henrico III. Regibus gratissimum, concionatores Regij fuerunt famâ celebres Cottonus atque alij. In Poloniâ Petrus Scarga apud Reges in honore fuit, Stephanum ac Sigismundum: qui munus concionandi, antequàm noster esset, à se susceptum, triginta annos apud nos deinde sustinuit. Longum esset singulos enumerando recensere, cùm vix vlla Catholici Principis aula fuerit his annis superioribus, ex quo claresceré Societas nostra cœpit, quæ non haberet assiduè oratorem ex eâ virum aliquem eloquentiâ Christianâ præstantem. Præterea nunc mihi esse video innumera, quæ nostrorum concionibus, non sine fausta

Ribaden. in Catal. Script.

Edmundi Campiani,

Petri Canisij,

Antonij Padillij,

fauſtâ hominum admurmuratione perfecta ſunt: ac in primis permotas eſſe Principes feminas, vt ad tegenda pauperum corpora, parietibus domus ſuæ aulæa detraherent: alibi, vt eorumdem nuditati conſuleretur, à pluribus auditorum proprias exutas eſſe veſtes, & erant inter illos quibus nihil erat pretioſius eâ veſte, quam dabant: aliàs hominum tria minimùm millia ad peccatorum confeſſionem vnâ adhortatione permota, exſtincta inueterata odia, redditam totis oppidis pacem, ſublatum è ciuitatibus veſtium luxum, exhauſta lupanaria, Monaſteria repleta. Porrò ſi quæ in hoc genere perfecit vnus Gaſpar Barzæus, in medium hîc adferrem, fructus non ab vno homine, ſed à totâ Societate annis aliquot collectus exiſtimari poſſet. Sed hunc quoque virum prætereo, inter illuſtriora Prouinciæ noſtræ ſidera opportuniùs celebrandum: hoc de aſſiduitate concionum eius atque indefeſſo ſtudio ſolùm dicam, concionari illum eſſe ſolitum in ſingulos ferè dies; neque id ſemel aut in vno templo tantùm, ſed eodem die ſæpiùs in templis variis, in nauibus, in vicis, in cuſtodiis publicis, vbicumque coronam hominum nactus erat: adeò vt ſubinde pænè toti ſuccedentibus ſibi concionibus abirent dies; idque eâ ſemper audientium voluntate, vt ſatiari non poſſe homines viderentur. Hoc tamen ſilentio præteriri non debet, quod de Feriæ ſextæ concionibus Goæ à Gaſpare inſtitutis narrat in eius Vitâ Trigaultius; eâ die tantum fuiſſe populi confluxum, vt qui audire dicentem vellet, multis antè horis ei eſſet locus aliquis occupandus: nam à duabus leucis accurrebant pridie in vrbem multi, ne, ſi ipſo die aduenirent, à ciuibus præuenti excluderentur. Hîc Gaſpar ſub veſperam è paſſione CHRISTI Domini caput aliquod tractabat, eâ vi verborum, vt qui illum audiebant, intereſſe coràm ſuppliciis, & vſurpare oculis Saluatoris ſui vulnera ſibi viderentur. hinc videres in populo erumpentes vbertim lacrymas, pectoris tunſiones, & ex imo corde ducta ſuſpiria exaudires: inſtabat commotis animis orator, & omnem exſerens eloquentiæ ſuæ vim, ardentiſſimis cum Deo, cum CHRISTO ipſo patiente, cum eius mœſtiſſimâ Matre, colloquiis id efficiebat plerumque, vt, cùm præ lacrymis ac ſingultibus loqui vix poſſet, auditorum comploratio & erumpentes in eiulatum tandem gemitus audiri etiam loquentem non ſinerent. Tum ipſe poſitis in pulpito genibus, ceteri etiam in genua prouoluti, laxabant affectui ſuo frenos. augebat commiſerationem CHRISTI inter acerbiſſimos cruciatus triſtis adſpectus: cuius effigies in arâ poſita, deducto velo tum demum obijciebatur oculis, perſtrepente lugubrem in modum muſicorum choro. Interea prodibant è ſacrario flagris inſtructi non pauci, qui Domino ſuo non ſolùm lacrymas, ſed etiam pro ſanguine ſanguinem rependebant. Eam rem ſcribit Trigaultius malleum peccatorum fuiſſe. Et verò quas vires habeant ad animos permouendos CHRISTI patientis cruciatus pro concione tractati, accedente præſertim inflammatâ quâdam ſacri oratoris eloquentiâ, & externis quibuſdam ſubſidiis, quæ ſenſus feriant, toto iam Belgio in templis noſtris ſacris Quadrageſimæ diebus cernitur; quando eâdem propè formâ quâ vſum Gaſparem fuiſſe accepimus, meditanda populo paſſionis myſteria ter quaterve per hebdomadas propo-

Gaſparis Barzæi,

proponuntur, hominum frequentiâ ac motu animorum si non tanto, quantum vir ille Apostolicus excitabat, eo certè quem summi infimique miris in cælum laudibus extollunt. Hæ in concionibus industriæ nostræ sunt, hæ artes, quibus populi pietatem religionemque nutrimus ac fouemus. Neque templa solùm aut loca sacratiora vox ista Christianorum oratorum peruagata est, sed audita etiam in plateis (quemadmodum de Barzæo iam dicere memini) viciisque ciuitatum, in ipsas vsque scelerum officinas salubriter penetrauit. Quoties è nostris concionatoribus aliquis, dum otiosis in foro hominibus sanctâ importunitate fidei ac Religionis mysteria inculcat, forum conuertit in templum, vnde inter lacrymas & gemitus ardentissimæ preces ferrentur in cælum? Quoties aliquis impudicitiam in suis castris aggressus, ex ipsis lupanaribus miseram animam, tamquam è leonis vnguibus prædam, extorsit? Sanè Ioannem Ramirium dicentem ad famosas Valentiæ mulieres (triginta huius farinæ eum audiebant) ex eo numero duas & viginti vnâ concione ad melioris vitæ institutum transtulisse accepimus. Hoc felicior Antonius Madridius, vno die Compluti, atque vnâ item concione, quotquot aderant (aderant autem quamplurimæ) quæ vitam flagitio tolerabant, ad vnam omnes ex isto cœno eripuit, omnes in portu aliquo tuto castimoniæ collocauit. Damnent iam sanè, quibus ita libitum est, genus istud compitalium concionum: pro nobis pugnat & pro consuetudine hac nostrâ messis ipsa, & fructuum collectorum vbertas, pugnant exempla sanctorum virorum, pugnat denique ac vincit irrefragabilis Apostolicæ Sedis auctoritas, cuius non permissu solùm, sed facultate etiam priuilegioque id facimus. Quamquam hoc tempore, cùm plurimis in ciuitatibus & conciones in templis multæ sunt, & frequens ad eas concursus, minùs necessaria hæc opera esse cœpit. proinde id iam parciùs fit à nobis, eò etiam quòd offensioni nonnullorum res sit obnoxia: quare eam etiam intermitti Romæ S. Ignatius aliquando voluit. Interim istiusmodi concionibus id debemus, quòd populus diuini verbi negligens, degustatâ in plateis eius suauitate, auidior factus est, & templa concionum gratiâ diligentiùs frequentat. Sed de concionibus hactenus.

Conciones in plateis, vicis, foro, magno fructu:

à Pontifice approbatæ. In Breui Pauli III. Cùm inter.

CAPVT TERTIVM.

De lectionibus Theologiæ sacræ ac Philosophiæ.

ALterum, in quo studiosè versata fuit Societatis opera, est munus docendi, ab eo quod iam memoraui, hoc diuersum, quòd concionatori maximè est propositum accendere audientium voluntates, doctori potiùs illuminare mentes. Vt enim in cælesti Beatarum mentium republ. duo sunt ordines dignitate præstantes; quorum alter ab ardore nomen habet, à scientiâ alter: ita hæc quæ in terris est Dei Ecclesia, ad exemplar illius cælestis, duos habet virorum principum gradus, concionatorum vnum, alterum Doctorum; quamquam non defuerunt qui in vtroque excellerent viri præstantissimi. Habuit autem

Duo in cælis ordines præcipui, duo item in terris.

noſtra Societas quem ſibi imitandum in vtroque proponeret, S. Dominici illuſtriſſimum cœtum; qui cùm non minùs re quàm nomine ſit Ordo Prædicatorum, æquè certè eſt Doctorum: eoque iam inde à parente ſuo fertur inſtitutus, vt haberet ex eo Eccleſia qui facem præferrent populis docendo, eoſdemque accenderent adhortando: quo quidem præſtituto ſibi fine ſanctiſſimi viri ſpes fraudata non eſt. Idem ſpectauit in formandâ hac minimâ Societate Ignatius, & cum Ignatio Romani Pontifices. Ignatius quidem hunc Ordinem ſuum voluit Academiarum adminiſtrationem non ſubterfugere, & in iis etiam, quæ poſtulati noſtræ ſubiectæ non ſunt, diuinas humanaſque ſcientias publicè profiteri: quod qui facerent, iis leges inſigni prudentiâ præſcripſit: Pontifices verò, ne in hoc munere nobis quiſquam obſiſteret, & vt iis, qui apud nos ſcientias didiciſſent, magiſtri laurea & honores reliqui Academici conferrentur, priuilegiis ſuis ſanxerunt. Quamquam antè etiam quàm iſta decreta, aut approbata omnino Societas eſſet, è nouem Ignatij Sociis Faber, Lainius atque Salmeron ſacras Litteras & ceteram Theologiam Romæ in publico ſapientiæ gymnaſio tradiderunt, eâ exiſtimatione doctrinæ, vt ad generale Concilium, quod non multò pòſt Tridenti celebratum eſt, hos potiſſimùm Pontifex ſuo nomine Theologos miſerit, Lainium atque Salmeronem, neutrum tum adhuc triginta & quatuor annos natum. Quorum virtus atque doctrina dum in hoc orbis theatro non minùs vtiliter quàm gloriosè refulget, ſparſi per orbem Chriſtianum ceteri ſuam etiam lucem dederunt, primùm in templis: vbi explicari ab iis diuinæ Paginæ, de Deo, de CHRISTO, de Virgine CHRISTI matre, de purgatoriis pœnis, de libertate arbitrij, deque omni vitâ Chriſtianâ quæſtiones tractari coram populo cœptæ ſunt. Qui ſacrarum lectionum habendarum in Eccleſiis mos, etſi paucis in locis poſteà eſt retentus, quòd populo non perinde rudi vtilior eſſet adhortationum vſus; hucuſque tamen à multis concionatoribus eatenus obſeruatur, vt ita partiantur conciones ſuas, vt partem temporis explanando ſacras Litteras, partem adhortando traducant. Sed præcipuum docendi laborem ſibi ſcholæ vindicant: vbi quæ ſunt in doctrinis ſacris ambigua deciduntur, quæ obſcura illuſtrantur, quæ recondita eruuntur. Quantus hîc ad laborem atque fructum Societati noſtræ campus apertus fuerit, fiet è ſcholarum multitudine manifeſtum: etſi paucas è plurimis in medium ſim prolaturus, neque hoc Capite de litterarum ſtudiis acturus; ſed tantùm de grauioribus diſciplinis, Theologiâ ſacrâ ac Philoſophiâ.

p. 4. Conſtit. cap. 11.

Iulius III. Pius IV. Pius V. in bullis.

Societatis lectiones Academiarum priuilegiis gaudent.

Prima Societatis Academia

Primam Academiam habuit Societas Gandiæ à Franciſco Borgiâ Duce fundatam; alteram in Luſitaniâ Eboræ à Cardinale Henrico Regis fratre, ac deinde Rege. Præter has quæ ſunt celebriores in Hiſpaniâ ſcholæ, Doctores è Societate noſtrâ non paucos habuerunt, Salmantica, Complutum, Conimbrica. Conimbricæ etiam Philoſophiæ gymnaſium à Ioanne Rege nobis ampliſſimum datum eſt. Madriti nouiſſimè in vrbe regiâ Hiſpaniarum Academia eſt à Philippo IV. Rege noſtro Societati erecta, futura poſteris documentum & voluntatis Regiæ erga nos & munificentiæ, vel in tantâ potentiâ admiran-

mirandæ. In Galliis Franciſcus Turnonius, & Carolus à Lotharingiâ, Cardinales, hic Muſſiponti Lyceum nobis magnificum condidit, ille à ſe conditum Turnone, & iam auditorum mille ac ducentorum numero florens, noſtræ cuſtodiæ fideique commiſit. Laudata eſt etiam à Pio IV. Pontifice Maximo ciuitas Lugdunenſis, quòd Collegium ſuum, in quo ſapientiæ ſtudia tractabantur, Societati IESV formandum regendumque tradiderit. Lutetiæ, etſi multis tempeſtatibus interruptæ, redditæ tamen eidem Societati ſcholæ ſunt: Flexiæ etiam inſtitutæ nouæ: in quibus Chriſtianiſſimus Rex Henricus bis nobis cor ſuum dedit; primùm viuus munificentiâ & affectu, ac deinde mortuus in amoris perpetui monumentum.

E Galliis venio in Germaniam. Ferdinandus Rex Caroli V. frater Pragæ in Bohemiâ ac Viennæ in Auſtriâ, quæ nobiles erant Academiæ, ſed ab hæreticis fœdè labefactatæ, Theologiam atque artes ceteras docere nos voluit: idem vt faceremus in Bauariâ Ingolſtadij, effecerunt Sereniſſimi Duces Guilielmus atque Albertus: vterque inſigni erga Societatem affectu, & Regibus inuidendâ liberalitate. Dilingæ in Sueuiâ Academiam ſuam nobis tradidit Otto Cardinalis Auguſtanus: nouam erexit Carolus Archidux in Stiriâ Græcij. Moguntia, Herbipolis, Colonia, & fermè ſi quæ ſunt aliæ Catholicorum in Germaniâ ſcholæ, excultæ item à Doctoribus noſtris ſunt. Duaci in Belgio Philoſophiam ac Theologiam publicè tradimus, vti & Dolæ in Burgundiâ. Louanij Bellarmino & Leſſio Theologiam profitentibus, ſcholarum ſpatia (quòd auditores non caperent) fuere dilatanda. quæ nec ipſa quandoque auditorum frequentiæ ſuffecerunt. Omitto ceteras mundi partes, etſi non ignorem in Poloniâ atque Lituaniâ, aliiſque præterea florentiſſimis Regnis Societatis noſtræ illuſtres ſcholas eſſe: quin etiam in remotiſſimas Americæ atque Indiæ regiones eas eſſe propagatas. Ex Italiâ vnâ contentus ero vrbe Romanâ Chriſtianæ ſapientiæ matre, in quâ nomen aliquod à litteris habuiſſe plus ferè eſt quàm alibi primas tuliſſe. Eſt hîc in Collegio noſtro, quod Gregorius XIII. paterno erga nos animo & pluſquam regiâ liberalitate Pontifex incredibili ſumptu extruxit, omnium ſcientiarum, quas tractare Religioſis hominibus fas eſt, domicilium in primis ſplendidum: ſcholæ viginti aut circiter numerantur; è quibus Theologia trecentos plurimùm habet auditores, multos è variis Ordinibus Religioſos viros. Fuit illa doctiſſimorum hominum qui vmquam in Societate floruerunt, lectionibus illuſtrata, Suarez, Vaſquez, Maldonati, Pererij, Sa; duorum etiam qui S. R. E. Cardinales fuerunt, Toleti atque Bellarmini. Ceterùm ingeniorum præſtantium copiâ, varietate nationum, diſcentium ſtudio, magnificentiâ atque omni ſplendore ſcholaſtico inter Societatis Academias hæc vna excellit. Inſigne huius gymnaſij eſt, reſidens in auguſto templo Theologia: cui adſtant ancillarum more naturales ſcientiæ, Phyſica atque Mathematica; hæc orbem cæli, illa terræ, pedibus ſedentis in ſolio Diuæ ſubiicit, hac adſcriptâ ſententiâ: *Leges impone ſubactis.* quo declarat Societas, quid ſibi cum humanis ſcientiis ſit negotij; id nimirum, vt vni ceterarum Principi ac Reginæ ſacræ Theologiæ eas faciat ancillari. Porrò in

Academia Romana celeberrima.

tot Academiis, scholis, gymnasiis, quàm multos necesse est fuisse lectissimos viros, qui ætatem docendo triuerint. Vnus Suarez annos quadraginta variis in ciuitatibus, Pintiæ, Romæ, Compluti, Salmanticæ, ac demum Conimbricæ, ab ipso Rege Hispaniarum magno affectu inuitatus, diuinas scientias est professus: tantâ discentium auiditate, vt ante lucem accensis facibus habendæ aliquando scholæ fuerint; labore interea suo tanto, vt fassus ipse sit, doctrinæ, quâ prodigij instar fuit, non imparem diligentiam suam fuisse. Hoc decem annos minùs eodem munere functus est Gabriel Vasquez: eo item studio, vt testetur ipse de se, præter sacras Paginas, & omnia Angelici Doctoris Opera, iterum atque iterum & sæpiùs lecta, quidquid est in SS. Patrum scriptis, accuratè à se esse & diligenter expensum. Idem de Maldonato memoriæ proditum est: quem docentem Parisiis Doctores, Abbates, Episcopi audiebant. Ceterorum quis labor in docendo fuerit, quæ doctrina, æstimari ex editis in lucem Operibus nullo negotio potest: quæ tot hoc sæculo ab vnâ Societate nostrâ prodierunt, vt ad solum texendum eorum indicem, magno volumine sit opus.

Suarez, studium singulare,

Vasquez,

Maldonati.

Sed iam non id ago, vt doctrinam nostrorum hominum Lectoris oculis hîc subiiciam: quem fructum docendo fecerit Societas, potiùs videamus. Primùm, singularis atque eximius hic fuit, quòd hac operâ consecuti sumus, ne in quasdam Academias toto orbe celebres magistri irreperent veræ fidei proditores: quod fieri non vno loco cœperat. Alterum à scholis nostris hoc exstitit commodum, disputationum inuecta celebritas: sine quibus frigebant priùs diuinæ sapientiæ studia, ac ferè per Septemtrionem iacebant ab hominibus fastidita. Excitauit animos honoris atque ostentandi ingenij cupidos concertationum ille mos, & in quamdam discendi auiditatem induxit: præsertim vbi loci ipsius apparatus & virorum Principum consessus lucem addere his exercitationibus cœpit. Romæ certè purpuratos ipsos Ecclesiæ Patres, quorum dignitas eminentissima est, interesse disputationibus nostris non piget: itaque ex illo Sacrorum Principum Collegio sæpè aliqui, subinde decem aut quindecim, iam tum ab annis retrò quinquaginta numerabantur: vt nihil de Episcopis aut Regum Oratoribus dicam. Auget vtilitatem hanc non parum, quòd ea disputandi ratio quæ Dialecticis præceptionibus continetur, celeberrimis passim scholis familiarior facta est, ex quo docere nostri cœperunt: veritati tum quærendæ, tum inueniendæ aptissimum instrumentum; eoque tantopere, vt mox dicam, ab hæreticis formidatum. Fuit ex iis, qui formam eam Iesuiticam diceret; imperitè quidem, nobis tamen, si verè dictum id fuisset, admodum gloriosè. Docet id & confirmat aduersus eumdem hæreticum Gretserus: formam hanc non Iesuiticam dici, sed potiùs Christianam debere; vt quam CHRISTO atque Apostolis attribuit Augustinus, Dialectices ipse peritissimus: cuius auxilio vti se solitum contra hæreticos profitetur. Eo sæculo excitata diuinitus hæc nostra Societas est, quo Religionis Catholicæ veritas plurimùm oppugnatur: congrediendum sæpè cum his hostibus illi fuit, multas ex hoc certamine palmas retulit. Iacobus Lainius coram Reginâ, Caroli IX. Galliæ Regis paren-

Lectionum fructus.

Resposs. ad Theses Hūnij cap. 6.

Ratio disputandi

Dialectica contra hæreticos optima.

parente, totâque Regni nobilitate in conuentu Poisiacensi congregatâ, Petrum Martyrem alioſque hæreticorum principes doctiſſimè confutauit. Viretum, peſtilentem item hæreticum, ac Religioſæ familiæ deſertorem, Lugduni in Galliâ conuicit Poſſeuinus. Verùm hi non tam ſtrictâ argumentatione, quàm doctâ copioſâque dictione aduerſarios proterebant: minùs enim adhuc erant in vſu Dialecticæ leges: quo fiebat, vt, etſi ipſi quidem hæretici conuictos rationibus ſe viderent, facilè tamen euaderent, aut euaſiſſe ſimularent, cùm longiore ſermone & maiore etiam clamore, quàm quo erant impetiti, reſponderent. Ambidexter hîc fuit Maldonatus. Is apud Sedanum anno 1572. Capellum, Aolinum, Loqueum, & viginti alios Miniſtros Caluiniſtas primùm diſſerendo, deinde declamitando (Launæo, qui tunc Miniſter aderat, teſte) proſtrauit: nam in declamationes diſputationem commutandam Miniſtri cenſuerant, quòd vim eius ſyllogiſticam ferre non poſſent. Campianus in Angliâ, cùm eſſet ab eculeo ſemiuiuus in diſputationem pertractus, contra Nouellum atque Dayum, magna tum Eccleſiæ Anglicanæ lumina, hac vſus ratiocinatione: Si ſola fides iuſtificat, ſine charitate iuſtificat: ſed ſine charitate non iuſtificat: ergo non ſola iuſtificat; ita aduerſarios perculit, vt, cùm negare ea quæ ſumebantur non auderent, id ſolum occlamarint, vitioſam eſſe collectionem: quam tamen examinari ad leges Dialecticas (quod vrgebant vnicè Catholici) numquam ſunt paſſi, ne videlicet ſua aut fraus aut ignorantia proderetur. Idem cum Fulco, ſcriptore inter hæreticos non indocto, aliiſque congreſſus, ita quaſdam eorum argumentationes diſſoluit, vt earum futilitatem ipſi agnoſcerent. Impulit ea res Anglos hæreticos in eam mentem, vt exiſtimarent cum Ieſuitis in poſterum tormentis potiùs certandum quàm argumentis: quâ ex pugnâ Campianus atque alij multò etiam glorioſiùs quàm ex priore triumpharunt. Prudentiùs in Germaniâ Lutherani, cùm malè ſibi metuerent à ſophiſticâ hac, vt aiunt, diſputandi ratione, ſtudioſè eam cauteque declinarunt, tum aliàs ſæpè, tum anno 1601. Ratisbonæ: vbi coram Bauariæ Duce Maximiliano, & Comite Palatino Philippo Ludouico Neoburgico, diſputatum eſt à Gretſero ac Tannero noſtris, ac tribus præterea Doctoribus Bauaris, aduerſus collectam è totâ Germaniâ hæreticorum manum. Tota ea diſputatio, vt eſt à ſcribis excepta, adiecto vtriuſque partis teſtimonio, typis vulgata eſt: quam qui legerit, facilè intelliget quo ſtudio hanc formam hæretici fugiant. Illud neſcio, an collocutioni huic Ratisbonenſi aliquâ ex parte tribuendum ſit, quòd, qui tum cum Philippo patre illi interfuit, Sereniſſimus Wolfangus Guilielmus, tredecim pòſt annis Catholicæ Eccleſiæ reconciliatus eſt. Hæc à me de diſputationibus aduerſus hæreticos dicta ſunt; vt quæ ſit vis ſyllogiſticæ formæ oſtenderem, & aliquid hinc debere Societati Theologiam, quòd armorum genere tam neceſſario diligentiùs inſtruat eius ſcientiæ ſtudioſos. Illud ad extremum Theologis noſtris adnitentibus perfectum eſt, vt ordo ille admirabilis ac diuinus, quem inuenit ſibique in ſcribendâ Summâ Theologicâ præfixit S. Thomas, ab Academiis pleriſque ita ſit receptus, vt, omiſſo Magiſtro Sententiarum, aliâque minùs didacticâ tractandi me-

Formâ ſyllogiſticâ capti hæretici.

Anno 1614. Gaultier in Chronico.

thodo, huic vni insistant. Louanienſibus vt id facerent auctor fuit præcipuè Bellarminus. Aliis præterea pluribus in locis Doctores Academici vel exemplum noſtrum hac in re, vel conſilium ſunt ſecuti. In ſententiis, etſi nullius ſic aſtricti ſumus iurare in verba Magiſtri, vt nullâ in re liceat ab eo recedere (quod ne ipſi quidem ſibi religioni ducunt, qui Thomiſtæ aut Scotiſtæ dicuntur) vnum tamen ſectamur præ ceteris D. Thomam.

CAPVT QVARTVM.

De inſtitutione iuuentutis per ſcholas litterarum Humaniorum.

DE ſcholis iis hîc agimus, quibus ad humanitatem puerorum animi conformantur. Humanum enim eſt non ſolùm loqui, ſed aptè loqui docteque poſſe, & cum abſentibus litterarum habere commercium; & quæ multis retrò ſæculis ab aliis ſcripta ſunt, qui doctrinæ laude claruerunt (qui Latini plurimùm aut Græci nominis fuerunt) ea legentem non ignorare. Hæc cui non inſunt, eum, etſi naturâ homo ſit, non hominem tamen, ſed truncum ſolemus aut ſtipitem caudicémve nominare. Illa verò multò etiam magis ad humanitatem pertinent, obſequentem eſſe parentibus, amare ſanguinis aut virtutis nexu coniunctos, vi & fraude abſtinere, neminem odiſſe, nemini inuidere, erubeſcere flagitium, &, quod præ ceteris inculcatum oportuit, Deum religioſè venerari. Itaque, quibus in ſcholis tam hæc quàm illa rudes adhuc atque informes adoleſcentuli edocentur, eas ſcholas Humanitatis, &, quæ illic tractantur ſtudia, Humaniora dicimus. Nam illud omnino indubitatum eſt, malè ſeparari has in puero diſciplinas, litterarum atque morum: ſi enim, qui litterarum ſunt magiſtri, ij morum honeſtatem in poſtremis habeant, plurimæ ſub doctrinæ pallio adoleſcentis animum ſubibunt peſtes; atque illæ in primis, quibus litterati plerique, ipſique adeò eruditionis anteſignani, ſua ſcripta referſerunt, ſcurrilitas, impudentia, turpitudo: quibus laus omnis ac decor adoleſcentiæ marceſcit. Hanc prouinciam Societatis noſtræ eſſe propriam, ex Pontificiis Gregorij XIII. litteris apertè conſtat. ait enim, lectiones bonarum litterarum, & tam has quàm Theologiæ ac Philoſophiæ, ad iuuentutem bonis moribus imbuendam, ex Societatis primæuâ erectione ac diuinâ vocatione, ab eâdem exerceri. quod neſcio an de vllo præterea Religioſorum Ordine dici æquè poſſit. Sed quid actum hoc in genere ſit à Societate, videamus. Domiciliorum, in quibus degunt noſtri, tria ſunt genera: Profeſſorum Domus, Collegia, & ea domicilia in quibus probantur Tirones. Ex his multitudo longè maxima eſt Collegiorum. Inſtituta ſunt hæc ſtudiorum cauſsâ; ac primùm quidem, vt ſoli in iis erudirentur qui Societati nomen dederant: Gandiæ primùm ſub Duce Borgiâ adoleſcentes alij nonnulli ſunt admiſſi. Nunc in Societatem vix vllus admittitur antequàm his ſtudiis ſit imbutus: quare Collegiorum noſtrorum ſcholæ, externorum adoleſcentium totæ ſunt, quinæ plurimùm aut ſenæ in Collegiis ſingulis: in quibus, præter litteras, eloquentia

In Priuileg. *Ædificandi intra cannas Saluatoris noſtri*, &c.

Lectiones bonarum litterarum Societati propriæ.

Hiſt. Societ. Tom. 1. lib. 6. n. 71.

quentia etiam tam Græca quàm Latina, neque soluta oratio tantùm, sed etiam numeris adstricta, & lepos omnis poëticus, traditur. Quâ gentium omnium ac Rerumpublicarum approbatione Magistri nostri in hoc munere versentur, id aliorum iudicij facio: dicam ego, quales esse Societas eos desideret, & porrò vt sint, omni studio allaboret. Primum est, vt scientiis illis, quas profitentur, non mediocriter sint imbuti: nemo enim docet alterum, quod ignorat ipse. Quapropter, qui destinantur ad hoc munus, annum integrum tum recolendis humanioribus studiis, tum comparandâ docendi methodo, iisque consulendis, qui hoc munere cum laude perfuncti sunt, distinentur. Sed illud potissimùm spectat Societas, vt Christianâ pietate imbuatur tenera puerorum ætas. Huc spectant illæ leges quæ interesse quotidie augustissimo Missæ Sacrificio, mensibus singulis exomologesin frequentare, abstinere à iureiurando & omni morum contagione, honore prosequi Sacerdotes, Deum ac Superos piè inuocare, discipulos nostros iubent. Non immeritò certè viro id sapienti cuipiam ac docto visum est, si condita ab initio Societas sic fuisset, vt in solam institutionem puerorum incumberet, atque id faceret eo labore eâque felicitate quâ facit, aliud præterea nihil illi defuturum ad splendorem sanctæ perfectæque Religionis: idque siue ipsius virtutem, siue vtilitatem spectes, quæ ex eâ redundat in alios. Ad virtutem quantum illud est, hominem doctrinâ præstantem, cui ampliora ad plausum proposita sunt theatra, Doctorum atque concionatorum exedræ, qui administrare ipse totius Ordinis sui gubernacula posset, contemnentem hos honorum fumos, litterario sese ludo includere, vbi spectatores admiratoresque prudentiæ suæ præter pueros, nullos habeat? Neque enim Turselinus, Tuccius, Cerda, Castrius, Pontanus, sexcenti alij, quorum in hoc studio exercitata præcipuè virtus est, ij viri fuerunt, qui non res maximas gerere cum laude potuissent; & verò etiam sæpè gesserunt. Sed nimirum veri Ignatij filij id à parente didicerant, ea munera obiri debere ardentiùs, in quibus magis humilitas exercetur & charitas. Nicolaus certè Lancilottus (qui primus, quem quidem legerim, è Societate litteras docuit, anno eius quinto) & concionator erat, & nostris regendis Præpositus, eoque animo immensam ad Indos nauigationem susceperat, vt cum Xauerio alterum illum mundum percurreret, & quocumque posset, victricia CHRISTI signa inferret: is vir non alienum putauit ab istâ excelsitate animi sui, in puerorum hærere scholâ, & primis loquendi scribendique rudimentis decantandis insistere. Hæc illi Indica erat messis, litterarum efformare apices, ac trita illa Grammaticæ præcepta ad fastidium inculcare: huic muneri tum Goæ, tum Coulani, duodecim annos impendit: hoc ipsum, cùm iam esset fractus laboribus (nam neque vlli interim labori parcebat) ac tabe propemodum confectus, tamen ad extremum adamauit: dignus sanè cuius vestigiis libenter insistant, qui è nobis salutem hominum vehementiùs exoptant. Iam qui labores in hoc sunt, quæ tædia toleranda, quæ deuorandæ molestiæ? Puerorum inculta ingenia, mali mores, inconstantes animi, pigritia, garrulitas, difficultates, querelæ quantam exhibent

Docendi munus sufficere posset ad perfectam Religionem. Ioan. Bonif. in Præfat. lib. de Instit. Christiani pueri.

Nicolaus Lancilottus primus è Societate litteras docuit.

exhibent patientiæ ſegetem? ſanguis etiam ac ſuccus omnis in hoc opere non rarò exhauritur: imò vita ipſa nonnumquam impenditur, vt quamdam martyrij ſpeciem habere videatur. Nouimus certè aliquos quibus aut nimiâ contentione rupta eſt vena, aut nimiâ fatigatione ſic afflicta valetudo, vt recuperari poſteà numquam potuerit: vt non ſolus Caſſianus Martyr ab alumnis diſciplinæ ſuæ pro ſtipendio mortem acceperit. In hoc tam laborioſo ludo, vt animo non frangaris, dures etiam annos plures, nullâ præſertim lucri aut commodi tui ſpe, quâ tandem conſtantiâ, & quàm exaggeratâ virtute opus eſſe exiſtimamus? At ex iis quos modò nominaui, Turſelinum atque Caſtrium annos viginti duos hæc palæſtra exercuit; illum Romæ, in Luſitaniâ alterum. Stephanum Tuccium annos ſedecim Muſæ Siculæ tenuerunt; cui tamen non minus nomen à diuinis ſcientiis quàm à litteris fuit, vt qui Theologiam deinde per annos plures ſit profeſſus, ac tandem in Romano Collegio ſcholis omnibus præfuerit. Triginta ipſos annos in hoc puluere litterario verſatus eſt Melchior Cerda, partim Hiſpali, partim Cordubæ. Sed palmam eripuit ceteris Ioannes Bonifacius, quadraginta annorum curſu in hoc ſtadio indefeſſus. Commemorari præterea multi poſſent annorum viginti aut plurium magiſtri: & exiſtunt in viuis etiam non pauci, qui non alium finem laboris huius quàm vitæ exſpectant: digni profectò, quorum nomina ſequenti ſæculo traderentur æternùm victura, niſi obſtaret ipſa multitudo, & fructum ſui operis maximum hunc plerique expeterent, ſoli Deo innoteſcere. Vtilitas ex hoc opere duplex eſt: vel enim in ipſis pueris qui docentur, vel in totâ Republicâ cernitur. Pueri eos ferè mores referunt è ſcholis noſtris, quos parentes ipſi admirari ſatis nequeunt. In Germaniâ quotidiana iſta ſunt, hæreticorum filios, poſtquam ſcholas noſtras frequentarunt, neque minis induci neque blanditiis poſſe, vt quidquam deinceps à diſciplinâ Catholicâ alienum committant. Gloriatur hîc aliquis vapulaſſe ſe à parentibus, quòd diebus, quibus id vetitum ab Eccleſiâ eſt, guſtare carnem noluerit: alter ne idem faceret, triduo ieiunaſſe: alius conieciſſe ſe in ignem ingens, neſcio cuius, hæretici doctoris volumen, vnde parens quotidie ſolitus erat venenum haurire; eâ de cauſsâ expulſum eſſe domo, non pœnitere tamen patrati facinoris, malle quouis in loco precariò viuere, quàm apud hæreticos parentes delicatè nutriri: eſt qui dicat, auditis in ſchola rationibus, os à ſe Miniſtro hæretico eſſe occluſum. Hos ab inſtitutione noſtrâ fructus pueri referunt, non ſibi tantùm, ſed aliis etiam non rarò ſalutares. Quoties ſeruum aliquis, alius ancillam, adduxit ad Sacerdotem, eiuratâ hæreſi Eccleſiæ reconciliandos? Nec defuerunt, qui parentibus, à quibus vitam hanc mortalem acceperant, meliorem redderent & immortalem. Accidit id etiam non ſemel, vt ſolo puerorum noſtrorum conſpectu, cùm vel templum iuncti adirent, vel in eo diuinis precibus vacarent, ad fidem rectam hæretici, ad mores probos homines perditi ſint conuerſi. Iam iſti quàm ſunt ſuaues doctrinæ noſtræ fructus! adiri à nobilibus pueris mendicorum atque ægrorum hoſpitia, hîc famulari ægris eos, quibus domi etiam cum ambitione ſeruitur: ab his inferri cibos languentibus, lectos ſterni, mundari cubicula, labo-

Multi diutiſſimè docuerunt.

Vtilitas ex docendi munere.

laborioſa & abiecta ſeruorum opera exerceri: non abhorrere à conſpectu, quin etiam à contactu, fœdorum vlcerum in munditiis enutritos, & propè in materno ſinu. Quid iam illa referam communiora? fuiſſe vix duodecim annorum adoleſcentulos, qui ieiunio, flagris, cilicio identidem in ſe ſæuirent? qui bonam noctis partem orando tranſigerent, qui percuſſi iniuriâ, maxillam alteram percutienti præberent? repertus eſt etiam, qui nudo corpore ſe volutaret in niuibus; qui loris ære præfixis adeò in ſe ſæuiret, vt auerſus atque aduerſus totus ſanguine manaret: fuit, qui inflictis hunc in modum vulneribus affricaret ſalem. Antuerpienſis puer aliquis fune circum lumbos ducto, ac ſæpiùs circumacto, tam arctè ſe conſtrinxerat, vt attrito corpori inoleſceret funis; tres tamen menſes integros hunc dolorem ſuſtinuit. Atque hæc auſi ſunt facere innocentes pueri, teneri, molliter educati, qualia in ſanctis Franciſco Seraphico & Xauerio, aliisque viris aut pœnitentiâ feruidis aut ſanctitate robuſtis, vix ſatis poſſumus admirari. Quàm obſequentes hos oportet fuiſſe parentibus, quàm religioſos in templis, quàm in omni Chriſtiani hominis officio accuratos, qui ad virtutes tantas tamque arduas adſpirare didicerant?

Lechneri Sod. Parth. lib. 1. cap. 10. de Alexand. Bertio, Michaële Ayatunio, &c.

Ad eas venio vtilitates, quæ non in priuatos homines domosque parentum, ſed in ciuitates integrasque prouincias publicè redundarunt. Neque tamen illud attingam, quanti Reipublicæ interſit iuuentutem rectè inſtitui: quæ res eſt à Petro Ribadeneirâ, Franciſco Sacchino, Ioanne Bonifacio noſtris, atque aliis abundè tractata: hoc dumtaxat oſtendam, quid ſit in Chriſtianâ Republicâ ſcholis noſtris effectum. Ac primùm, ſi dicerem, Societatis præcipuè operâ florere non paucis in Regnis humaniores litteras; inſignis ea arrogantia aliquibus fortaſſe videretur. habeo tamen auctorem huius aſſertionis meæ Regem magni iudicij ac prudentiæ: Henricus IV. is fuit Rex Galliarum, quem publicè ferunt coram Regni Proceribus id affirmaſſe; Societate è Galliis diſcedente, Muſas quoque illinc abijſſe, cum reuertente eſſe reuerſuras. Sed ne ſumamus nobis ipſi tantum, quantum Rex Chriſtianiſſimus tribuit: illud certè nemo diffitebitur, artes, quæ erant antè mercenariæ, liberales à nobis & gratuitas eſſe factas: vnde quis non videt doctorum virorum numerum incredibiliter eſſe auctum? Sed minus iſtud eſt: hæc maiora. Serpenti latè hæreſi, ac totum, vt videbatur, orbem inuaſuræ hac maximè ratione obuiàm eſt itum. Regnum Poloniæ, ſi Florimundo Hiſtorico credimus, hac viâ eſt præcipuè vindicatum. Sed Regibus certè ipſis credamus, Stephano atque Sigiſmundo: quorum vterque in condendis noſtrorum Collegiis atque ſcholis teſtatus id eſt frequenter; hoc vnicum eſſe medium rem Catholicam in Poloniâ promouendi, & corruptas hæreſi mentes ad ſanitatem reuocandi. In Germaniâ Ferdinandus I. Imperator, & antidotum contra hæreſes efficaciſſimum, ſcholas à ſe noſtras adhibitas eſſe ſcripſit; & ipſe rerum vſus nos docet, quàm parum in iis Germaniæ partibus propagata ſit illa peſtis, imò quantum etiam imminuta ſit, vbi in obicem hunc impegit. Neque minor eſt inter Catholicos fructus. Religioſorum Ordines è noſtris gymnaſiis, tamquam è ſeminariis, magnum incrementum accepiſſe; non noſtra

Ioan. Argenta lib. ad Regem Polon. cap. 7. *Henrici IV. Galliarum Regis de Societate teſtimonium,*

De Ortu hæreſ. l. 4. cap. 13. Ioan. Argen. ſup. cap. 5. *Stephani & Sigiſmundi Regum Poloniæ, Ferdinandi I. Imp.*

vox est, sed ipsorum qui illis præsunt. Iam quot sunt in curiis Senatores, quot in vrbibus Iudices, quot vbique summi Magistratus, quorum prudentiâ maximæ res geruntur, qui fateantur, industriæ virtutisque quam habent, à nobis prima posita esse fundamenta? Reges etiam ex institutione nostrâ & summi Principes prodierunt non pauci. Rex Lusitaniæ Ioannes III. filium Principem Ioannem Simoni Rodericio, vni è decem primis nostris Patribus, erudiendum commisit: idem cùm è vitâ decedens heredem Regni relinqueret Sebastianum nepotem suum, puerulum tum triennem, vt præceptor è Societate puero daretur, extremis vocibus mandauit. Functi sunt eo munere Ludouicus Consaluius primùm, tum Ignatius Martinez: quorum educatione ita ad virtutem omnem Rex puer profecit, vt in eâ ætate vitam duxerit, qualem fuisse sub matre Blancâ S. Ludouici Gallorum Regis historiæ meminerunt. atque vtinam apud adolescentem valuissent æquè magistri consilia, ac valuerant apud puerum præcepta! Poloniæ Rex Stephanus nepotem item suum Principem Transiluaniæ Sigismundum in disciplinam Societati tradidit. Ex Archiducibus Austriæ, Ducibus Bauariæ, summis quibusque Germaniæ Italiæque familiis, quot & quanti discipuli nostri fuerunt? De Ferdinandi II. laudibus nulla posterorum ætas conticescet: de quo Imperatore, cùm viueret, ita rescribebat ad suam Sanctitatem Apostolicus Nuntius, vt negaret post Constantinum, parem in Ecclesiâ illi fuisse, quem omnium ordinum homines, ipsique inter eos Pontifices Summi, non dubitarunt Imperatorem sanctum appellare: de quo, qui Ecclesiæ hucusque præest, Pontifex Vrbanus ita gratias agit Deo, vt dicat Cæsari ab ineunte ætate eum virtutis amorem, eamque æternorum bonorum cupiditatem fuisse iniectam, quæ illum ad vitam tot annorum spatio innocenter traducendam impulerunt. Huius tanti Principis tam pia atque sancta educatio, etsi parenti tribui meritò debeat feminæ religiosissimæ Mariæ, cuius filij atque filiæ propè omnes, (è quibus Reginæ tres fuerunt) sanctitatis famâ & innocentiæ celebrantur; suam tamen laudis partem aliquam ex eâ Societas decerpit, à quâ est puer litteris & virtutibus institutus. quam institutionem adeò agnouit optimus Cæsar, vt posteà Societatis filium se diceret, sæpè & scriberet. Viuunt etiamnum atque imperant è Societatis disciplinâ Principes, quorum religio, vita, mores testantur, regiam indolem haudquaquam in ipsis fuisse degeneri educatione corruptam. In Ecclesiis Pastores populorum, Doctores, Præpositi, Abbates, Episcopi plurimi è scholis nostris prodierunt: ipsi denique Romani Pontifices, vt de aliis taceam. Cuius gloriæ ac voluptatis nobis est, discipulum aliquando gymnasij nostri fuisse Vrbanum VIII? Hîc nimirum illa docti Pontificis Musa suauissima nata est, cuius cantu omnia resonant loca terrarum: hîc illa indoles, & natum ad maxima ingenium exserere se primùm cœpit in paruis rebus: hîc incunabula sunt prudentiæ, tot deinde ac tantis muneribus functæ: hîc denique formata est à teneris illa virtus, cui iam tum supremum infra se solium diuina Prouidentia præparabat.

Regum & Principum pueritia à Societate instituta. Vasconcell. in Sebastian.

Lamormaini cap. vlt. Vitæ.

Vitæ Marg. Austr. c. 6.

Lamorm. cap. 25.

Pontifex Vrbanus VIII. Societatis alumnus in scholis.

Testimoniis abstineo, quæ adferre in laudem scholarum nostrarum possem

possem multorum & maximorum virorum; quando pro se satis res ipsa loquitur. Vnum tamen præterire nequeo Congregationis Cardinalium pro dubiis ad Tridentinum Concilium deputatæ. Sic rescribit illa, vbi de Magistris constituendis agitur per Seminaria, qui iuuentutem literis informent: *Si reperiantur Iesuitæ, ceteris anteponendi sunt.* Grauis laus: tum quòd ab ipso sacrosancto Senatu, atque Eminentissimis Principibus est profecta; tum quòd hac in re nostrorum operam præ ceteris absque vllâ exceptione commendat. Nostrum erit videre, ne quam excitauimus in Ecclesiâ opinionem de scholarum nostrarum præstantiâ atque fructu, minus aliquid præstando fallamus.

Cardinalium Cong. Concilij Tridentini de Societate pro scholis seu Seminariis testimonium. Responsa 231. circa decret. Trid. sess. 23. c. 18. de Reform.

CAPVT QVINTVM.

De institutione iuuentutis per Seminaria ac domos Conuictorum.

QVòd plurimùm referret in vtramque partem, quomodo ætas tenera educetur; illius non institutionem tantùm in scholis, sed familiarem etiam domi curam, sibi suscipiendam esse Societas existimauit. In multis enim adolescentibus, quæ ædificata sunt in scholis, destruuntur domi. Delicata res est in puero honesta atque liberalis indoles: nisi solicitum custodem nacta sit, facilè deteritur aliquid exemplo & familiaritate peiorum. Neque ea semper in parentibus industria est aut cura, quâ tantus thesaurus rectè seruetur: negotia multos impediunt tum publica, tum priuata: matres amor excæcat, & præpostera quædam indulgentia: pædagogos è mercenariis quot inuenies, quibus tantum pignus tutò committas? plerisque id erit magis cordi quod commodum sibi est, quàm quod alumnis salutare. quos ardens Dei amor & benè merendi de aliis studium operi huic addixit, ij sunt demum, à quibus exspectari iuuentutis educatio optimo iure debet. Quid est hac in re præstitum à Societate? In Prouinciis ferè singulis domicilia sunt, in quibus viuunt sub eius curâ adolescentes: Romæ, Ingolstadij, Herbipoli, Goæ, Parisiis, Flexiæ, Montibus Hannoniæ, Vallisoleti, Hispali, Audomari, Antuerpiæ. In his Principum virorum filij multi sunt, multi Marchiones, Comites, Barones, illustri loco nati plurimi: in quibusdam omnes nobilitate sunt illustres. Hos ita instituunt Patres nostri, vt virtutem, quæ molesta & perdifficilis est hominibus, familiarem iis reddant, & quasi in alteram vertant naturam. Consuescunt hîc à teneris adolescentes, primas diei horas non turpi somno atque ignauiæ (quod est familiare aliis) sed, inuocato ritè Deo, labori Musisque impendere. Sua habent præstituta singulis actionibus tempora: meliores horas litterarum studiis, alias ad studia minùs aptas relaxationi corporis tribuunt; quo fit, vt omnia agere ordinatè discant, &, quantum occupationi cuique debeant temporis, metiri. Ipsa relaxatio sine studio aliquo curâque non est: loqui enim inter ludendum latinè iubentur, duplici fructu: nam & lingua perficitur, &, ne dissoluantur animi remissione, cauetur. In mensâ liberaliter habentur, non indul-

Seminariorum disciplina egregia.

genter: linguæ tamen, quæ hîc maximè est lubrica, frenum iniicitur; & ne defixus in pastu animus & cogitatio tota sit in patinis (quod quidem pecudum videtur esse magis quàm hominum) illa iis præleguntur, è quibus non doctrinam tantùm, sed & virtutem hauriant. nutus etiam gestusque ipsi comedentium obseruantur, ne quid obrepat moribus indecorum. Atque hæc non minis adeò fiunt aut terrore verberum, quàm vigilantiâ assiduâ, ac præsentiâ Magistrorum. Nemo, cùm peccauit, subitò aut iracundè percutitur, nemo conuitiis incessitur, ne nomen quidem contumeliosum auditur: non habet hos aculeos Religiosa seueritas: multa dissimulando corrigit, multa suauiter ac blandè monendo. si obiurgatione opus est aut pœnâ, sic eas adhibet, vt ferè animaduertant ipsi qui corripiuntur, fieri id spe emendationis, non cupiditate vindictæ. Hinc Magistrum adolescentes reuerentur potiùs vt patrem, quàm vt vindicem timeant. Hæc eos reuerentia absterret à vitiis; nec ferè alterius timore supplicij opus est: offendisse, supplicium est pluribus: inquietas agunt noctes, iniucundos dies, dum recipiantur in gratiam. Iam illa multùm etiam à peccando auocant (quod notasse se scribit Simon Verepæus in adolescentibus curæ nostræ commissis Coloniæ) frequens peccatorum confessio, & sacræ Eucharistiæ perceptio; quæ vsitatiora his, quàm ceteris nostris discipulis esse solent: item ista pietatis exercitia quotidiana; matutina precatio, discussio animi ante noctem, per diem Virginis-matris pia salutatio, quæ præterire nemo permittitur. Ipsa domus & parietes contubernij ad seruandam innocentiam faciunt. Nihil hîc in oculos incurrit pueri quod periculosè videatur: societas nulla est nisi cum eiusdem disciplinæ sociis; inter quos nemo toleratur vnde pestis aliqua afflari ceteris possit. Mira est inter omnes concordia, honesta familiaritas, ingenua consuetudo. Tantum valet numquam intermissa custodia, & oculus semper intentus ac peruigil. Corporum etiam cura geritur non parua: ne quid desit adolescentibus ad honestam oblectationem, ne quid ad decentem corporis cultum, ne valetudini quidquam incommodet: mundities diligentiâ tantâ curatur, vt maior esse non possit: ægris verò seruitur eâ charitate & obsequio, vt pueri delicatè nutriti matris affectum illo maximè tempore non requirant. Hæc quamuis laboriosa, & ipsis parentibus molesta nonnumquam sunt; Religiosis tamen viris, Dei honorem atque animorum vtilitatem spectantibus, periucunda. Omnibus nimirum omnia nos charitas fieri voluit, vt omnium saluti atque commodis seruiremus: concionatores populis, doctores discipulis, barbaris Euangelij nuntios, hæreticis pacis sequestros, fluctuantibus consilium, ægris solatium, hortatores viris, iuuenibus directores, pueris nutritios propè atque pædagogos. Neque ea res parua aut Religioso homine parum digna videbitur, fructu eam suo, non externâ specie metientibus. Doctor erat orbis terrarum Hieronymus, & vnius infantulæ magisterium ambiebat. Verba eius hæc sunt, quibus Lætam hortatur, vt Paulam filiolam ad se mittat vnà cum Eustochio virgine nutriendam: *Ipse, si Paulam miseris*, inquit, *& magistrum me & nutritium spondeo: gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo; multò glorioſior mundi Philosopho, qui non*

In Institut. scholast.

Ad Lætam de instit. filiæ, sub finem.

Regem

Regem Macedonum, Babylonio periturum veneno; sed ancillam & sponsam CHRISTI *erudiam, Regnis cœlestibus offerendam.* Parens noster Ignatius quanti faceret hanc iuuentutis institutionem domesticam, in suscipiendo Romæ Germanico Collegio declarauit: quod tanto affectu curâque complexus est vir sanctus, vt, Pontifice Iulio III. è viuis sublato, cuius præcipuè liberalitate id Collegium steterat, sæuiente ad Vrbem bello & annonæ secutâ charitate, cùm dimittere adolescentes necessitas propè cogeret, maluerit eos partim in Societatis domicilia alendos distribuere, partim Romæ conquisitis à se pecuniis & contracto ære alieno sustentare. Cuius Collegij à Gregorio XIII. magnificè posteà stabiliterque fundati (quod futurum diuinitus Ignatius prædixerat) amplissimos huc vsque fructus Germania percipit. Enimuerò nullum firmius præsidium aduersus hæreses reperiri potest, ipsorum testimonio Romanorum Pontificum, nullum remedium certius, quàm si ex infectis prouinciis adolescentes, quorum animi teneri atque molles facilè capiunt quidquid impresseris, & idem diutissimè seruant, doctrinâ sanâ & Catholicis moribus imbuantur. Post Germaniam, huius antidoti vim atque energiam experta est Anglia: cui Religionis veræ reliquias, difficillimis illis Elisabethæ Reginæ temporibus, Seminaria conseruarunt: Seminaria, inquam, non Clericorum magis aut Sacerdotum, quàm Martyrum. Expertæ sunt ceteræ nationes, quarum prouincias infernalis illa orbis fax hæresis ambussit. Ad viginti enim vnus Gregorius Pontifex iam antè memoratus, per Italiam, Germaniam, Galliam, Sarmatiam, Pannoniam, huiusmodi Collegia excitauit, singulis propè gentibus singula, atque vni subinde plura: Anglis Rhemense, & alterum Romæ: Germanis ad Romanum illud, aliud adiunxit Dilingæ: Bohemis proprium erexit Pragæ, Olomucij Morauis, Viennæ Austriacis, Stiriacis Græcij, Fuldæ Saxonibus. Pruteni quoque & Sueci, Lituani, Hungari, Transiluani, Scoti & Hiberni ædes ab eodem Pontifice suas habent non parcè dotatas. Atque hæc Collegia propè omnia nostrorum hominum operâ gubernantur. Adde his quæ Vallisoleti, Hispali, Audomari à Regibus Hispaniarum Catholicis (quibus ea laus propria est ac propè singularis, pro Religionis augmento ac præsidio regias opes profundere) Anglicanæ iuuentuti incredibili munificentiâ sunt extructa. adde quæ à viris Principibus & Episcopis pluribus post salubre illud Concilij Tridentini decretum sess. 23. cap. 18. de Reform. erecta variis in locis fuerunt, & nostræ fidei curæque concredita. In Indiis qui CHRISTI cultum è Societate propagant, hanc ferè lucrandi barbaros viam ineunt: pueros aut prece impetrant à parentibus, aut à dominis pretio redimunt: hos alunt apud se domi, formant, erudiunt, excolunt Christianis moribus atque institutis: ex his Euangelij præcones exsistunt, qui popularibus suis CHRISTVM annuntiant: ex his Patrum interpretes atque duces. quos vbi adspiciunt Barbari sui generis & sanguinis homines, pulchritudine capti virtutis, (quæ in coniunctissimis quibusque splendet illustriùs) desiderant etiam ipsi in huius gloriæ communionem admitti. Amplissimum est puerorum huiusmodi Seminarium Goæ à Regibus Lusitaniæ eâ magnificen-

S. Ignatius quanti fecerit iuuentutis institutionem.

Greg. XIII. in institut. Seminarij Anglorum Romæ, & Clem. VIII. in approbat. Semin. Valisoleti.

Ciaconius & Tuccius in oratione funebri Greg. XIII. *Seminaria à Pontifice excitata.*

à Regibus Catholicis, aliisque viris Principibus.

Seminarium Goanum variarum nationum adolescentibus frequens.

tiâ conditum, vt cum Europæis quibusque Collegiis certare possit. In hoc Brachmanes, Persę, Arabes, Æthiopes, Armeni, Chaldęi, Cananorij, Guzarates, Dacanij, Malabares, & ex omnibus cis & trans Gangem Indiæ regionibus atque insulis adolescentes educantur. Suscepta est huius Seminarij cura à Xauerio primùm, eiusque socio Paulo Camerti imposita: vt videatur Deus per duos è Societate summos viros Ignatium atque Xauerium inducere hanc in mores nostros consuetudinem voluisse, tum ad reuocandos in Ecclesiam exerrantes hæreticos, tum ad barbaros aduocandos. Camertis verò in hac administratione virtus & solertia tanta fuit, vt quæ noxia sustulerit, quæ vtilia excogitarit fecerit́que, animarum lucro semper intentus, negent grauissimi viri, qui oculis ea non subiecerit, quemquam assequi cogitatione posse. Iapones etiam sua habuerunt Seminaria Societati nostræ subiecta, Funai, Arimæ atque Anzuchxamæ, à Gregorio XIII. fundata (quem Pontificem audeo dicere liberalitate hac suâ & curâ quam pro Seminariis habuit, meliùs esse de Religione Catholicâ meritum, quàm si eius potissimùm operâ prouinciæ aliquot Turcis essent ereptæ) ac deinde etiam Nangasachi. Sed prô dolor! cùm florerent maximè domus hæ, Arimensis præsertim & Nangasachensis, fructusque iam lætissimos promitterent, velut in herbâ messem hanc persecutorum furor succidit. Spes tamen est fore vt vberiùs aliquando repullulent, tot Martyrum sanguine irrigatæ. Interea in aliarum prouinciarum Seminariis Iapones educantur adolescentes, Macai maximè apud Sinas: vbi sub nostrâ viuunt curâ magni illius Francisci Regis, à quo Romam Legati ad Pontificem venerant, pronepotes pueri duo, futuri fortassis aliquando fidei in Iaponiâ assertores, aut vitam pro eâdem (quæ Regum purpura est longè pulcherrima) martyrio posituri. Hæc sunt quæ ex curâ atque educatione domesticâ iuuentutis partim videmus bona, partim speramus.

Gregorij XIII. in fundandis Seminariis munificentia.

CAPVT SEXTVM.

De puerorum & rudium institutione per catechesin.

Institutio puerorum longè vtilissima.

NVllum propè Regnum, quò quidem Religio Christiana penetrauit, vberem è scholis nostris fructum non colligit. Sed quàm ingens supereſt teneræ ætatis turba, quæ in huius partem felicitatis non venit? quæ si non rectè instituatur, si non imbuâtur necessariâ ad salutem disciplinâ, si moribus homine Christiano dignis non informetur; quanta iuuentutis pars inculta aut sterilis maneat, aut silueſcat? quantam, quàm innumerabilem multitudinem perdat sola viæ ad vitam ducentis ignoratio? Videret hæc Ignatius, & non penitus exardeſceret? non sibi ac suis prouinciam illam suscipiendam putaret? non eum laborem imperaret, numquam remittendum, donec materies noua semper & noua succreſcet? Certè nulla seges coloni sui industriæ certiùs respondet. non alia ætas culturæ est aptior: quidquid inseris, in naturam vertit. Indoles, quamuis præfracta, priusquàm tempore obduruit, tractabilis est, cultuque corrigitur: arbusculæ siluestri simillima, cuius

fructus

fructus immiti sunt asperoque succo, donec insitos sibi benignioris naturæ surculos intra mollem adhuc corticem admittit, fouet, vegetat: tum verò pari cum felicissimis arboribus ramorum & fructuum felicitate gaudet,

Miraturque nouas frondes, & non sua poma.

Ferarum catulos magistri cura & sedulitas immanitatem dedocet; & homines, dum teneri adhuc & molles, diligenti cultione vitia ferociamque non ponant? Vt verò ingenio & indole præstent, nihil tamen ab institutione non habent: nam vt solum sterile & malignum labore & industriâ fructuosum redditur; ita terra, quamuis fertilis, nisi subacta, non nisi lolij & inutilem graminis luxuriem effundit. Sed non perinde est quam feceris sementem: hæret in omnem ætatem, quod rudes anni perceperunt. Vt fuerint semina, exsistunt fructus: si inciderint in concipientem comprehendentemque naturam, ita fingunt afficiuntque animum, vt sentiat appetatque hoc quo quisque doctus sit modo. Neque frustrà humani generis Seruator adduci ad se paruulos, & ipse eos erudire voluit; monuitque, quamuis pusillos, non contemnendos offendendosque; addo, eius exemplo, neque negligendos. Quippe contemptus quoddam genus est, erranti non monstrare viam, eumque qui se gressusque suos nesciat regere, sinere in præceps labi. tantoque sustinet, qui hæc videat, & negligat, grauiorem culpam, quò qui cadit damni plus facit, quoque illud ægriùs potest reparare. Sanè illa doli & fraudis ignara simplicitas, digna est fauore; & vel solâ innocentiâ suâ, ne sinatur aberrare, cuius opem non inuitet? Quid, quòd puerulos qui instituit, de omni ætate benè præclareque mereatur? Quoties paruuli è discipulis repentè doctores facti, dum parentibus & domesticis ostentare gestiunt quæ didicere? quoties adultâ iam & maturâ ætate, quæ à teneris audiuere, recolunt & sequuntur? quoties sui oblitos præcepta iam tum illis tradita stimulant, & ad saniora sectandum consilia vrgent atque impellunt? Non igitur tenuis, non parui faciendus est hic labor, à quo pendet recténe an secùs reliquam vitam agas; totâ æternitate felix sis, an infelix; Dei gloriam, vt decet, augeas, an obscures. Sensit hoc Ignatius, atque vt incredibili diuini honoris amplificandi cupiditate flagrabat; non contentus præcipuâ quadam comprobatione & laude hoc rudium docendorum munus commendasse, magnâ Sociorum voluntate lege latâ sanxit, vt, cùm vltimis se votis Deo & Societati obstringerent, insuper vouerent, pueritiæ se adolescentiæque catechesi expoliendæ operam nauaturos. Poterátne languoris sensim fortè in animos obrepturi periculo certiùs occurrere? poterátne de Republicâ meliùs mereri? Societas verò, vt optimi Parentis sui desiderio pleniùs obsequeretur, statuit non vt ij modò qui post diuturnam probationem intimiùs tandem in Societatem admittuntur, sed etiam vt quicumque ad eius gubernacula admouerentur, quantacumque grauiorum occupationum moles incumbat, certo tamen eoque non exiguo dierum numero disciplinæ Christianæ capita exponerent. Ita quò quisque Sociorum virtute, doctrinâ, auctoritate maior est, eò arctior illi erudiendorum paruulorũ lex imponitur. Ipse Ignatius præclarum in hoc genere posteritati suæ exemplum fuit.

S. Ignatij solicitudo pro puerorum institutione.

Ante

Ante confirmatam Societatem Lutetiâ in Hiſpaniam reuerſus, pueros Chriſtianæ fidei elementa docere cœpit: à quo pietatis munere frater natu maior fruſtrà conatus eſt eum abſterrere, contendens vix futuros à quibus audiretur. Sed ille vel vnum puerum ſatis auditorum ſibi fore reſpondit. Ceterùm fratrem eius fefellit ſuus timor, non Ignatium ſua ſpes. ingens enim turba, in quibus ipſe frater, ad eum audiendum indies confluebat, fructumque ſpe cumulatiorem referebat. Societatis verò iam confirmatæ functiones ab hac tamquam præcipuâ primus ipſe voluit auſpicari, cùm Romæ per ſex & quadraginta continuos dies Chriſtianæ doctrinæ rudimenta explicuit; eo ſucceſſu, vt rude quod confluxerat vulgus, igne Doctoris ſui accenſum, tanto fletu peccata mox Sacerdotibus enuntiarit, vt crebris interrupta ſingultibus verba vix ſineret efferri doloris magnitudo. Aliorum verò acta, ſiue decem Patrum, ſiue eorum qui hos ſecuti ſunt, ſi memoriâ percurramus, quis non optimi Parentis inſtitiſſe veſtigiis manifeſtè deprehendetur? cuius non hæc fuiſſe vel prima cura, vel præcipua? S. Franciſcus Xauerius in Indiis, quamuis æſtu & laboribus fatigatus, nullum tamen intermittebat diem, quin ſub veſperam catechiſmi partem aliquam pueris inculcaret. Prorſus vt, ſi vel vno die hoc munus, quod omnium iudicabat vtiliſſimum, omiſiſſet, eo ſe crederet non laboraſſe. Idem præcepit Gaſpari Barzæo, ne, quod in ceteris functionibus licere ei voluit, catechiſmi exponendi vices alteri vmquam demandaret; ne dubium eſſet, quod primariis in Societate viris primarium deberet eſſe ſtudium & cogitatio. Catechiſmum in Malabaricam linguam verti curauit: quem cùm ipſe memoriæ priùs mandaſſet, eo mox coactos tintinnabulo pueros, rudemque turbam, mirâ animi conſtantiâ & ardore imbuebat; per hos deinde ſacræ doctrinæ peritiores inſtruebat eorum parentes, conſanguineos, vicinos. Denique ingentes illi & numquam ſatis laudati labores Apoſtolici huius viri, quid aliud fuere quàm perpetua quædam rudium inſtructio, & inculcatio eorum quæ credere deberent, quæ agere, quæ fugere, vt ſalute potirentur æternâ?

S. Xauerij catechiſmorum cura.

Quanti Societas faciat catechiſmos, exemplis docetur.

Oliſipone Michaël Turrianus, vir ſummæ auctoritatis, nec minoris virtutis, quem Regina Luſitaniæ ad confeſſiones legerat, quique Collegia & Prouincias gubernauerat, ſtatis hebdomadæ diebus prodibat ex aulâ ad tenellam turbam Chriſtianis præceptis erudiendam, ſpecioſius Religioſo Doctori ratus, inter pueros quàm inter aulicos verſari.

Ignatius Martinez poſtquam Conimbricæ primus è Societate, ac poſtmodum Eboræ, docuiſſet Philoſophiam, Regi etiam Luſitaniæ Sebaſtiano fuiſſet à concionibus; vbi primùm per Præſides licuit, ſpretis cum honore cathedris, totum ſe dedit pueris, imperitæ plebi, mancipiisque neceſſariâ ad ſalutem doctrinâ imbuendis: cumque è coactâ in vnum turbâ nemo præ ruſtico pudore adduci poſſet, vt Orationem Dominicam cum Angelicâ Salutatione recitaret, ſemeſtris infans caput ab vberibus maternis attollens, articulatim diſtincteque ſuccłamauit, AVE MARIA; auditoribus omnibus ingenti ſtupore defixis, Deumque ſentientibus ingratum aliorum ſilentium pueri ore damnantem.

Bartho-

Bartholomæus Buſtamantius cùm Prouinciam Bæticam regeret, ita huic muneri fuit intentus, vt non aliam illi prouinciam crederes commiſſam. Etiam Mauros, perditiſſimum hominum genus, ad morum probitatem, veræque Religionis cultum, hac viâ ſenſim perduci poſſe confidebat. atque vt fauſta initia pollicebantur, ſperato ſucceſſu pius labor non caruiſſet, niſi perfida natio rebellando, ſpem naſcentem, velut ſegetem in herbâ, corrupiſſet. Puerorum interim diſciplina in reliquâ Prouinciâ procedebat ex voto Buſtamantij: qui quantum in illâ inſtitutione reponeret, datâ ad Lainium Generalem epiſtolâ palàm fecit. In eâ procurationem hanc, omnium quæ in Societate ſunt, maximam vocat; teſtaturque ad nullam aliam æquè incitato deſiderio ſe ferri. Deinde ſupplex orat, vt huic muneri præficiatur, Deumque teſtem adhibet, ſe id ex animi ſententiâ petere. Demum vt voti fiat compos, varias deſiderij ſui magnasque cauſſas adfert; & hanc inter ceteras, vt ab errore vindicarentur, ſi qui fortè occupationem tam nobilem non eo quo debent numero haberent. Itaque pluris æſtimabat vir tantus teneræ ætatis culturam, quàm rerum amplarum adminiſtrationem; cùm iudicaret omnino illuſtrius eſſe pueris quàm viris, paruulorum ſcholæ quàm Prouinciæ præeſſe. Quamquam hoc non tam Buſtamantij quàm vniuerſæ iudicium eſt Societatis, non ex humanis opinionibus, ſed diuinæ gloriæ incrementis, rerum magnitudinem æſtimantis. Huic operæ noſtræ egregiè reſpondit auditorum vbique ardor.

Oliſipone Conſaluo Vazio Chriſtianam legem diebus feſtis explanante, complures, cùm matutinis ſacrificiis & concionibus adfuiſſent, pedem è templo non efferebant, ne concurrentis à meridie populi vis locum præriperet. Nam æde ſacrâ quamuis ſpatiosâ tam multi paſſim excludebantur, vt, qui reuertentibus occurrerent, crederent miſſam eſſe concionem. ideoque ſæpè prodeundum Conſaluo fuit patentem in campum. Incredibile dictu eſt, quanti & quoties alibi fuerint huic non diſſimiles concurſus.

Miſſiones catechiſticæ.

Nec verò intra vrbium muros hic ſe continuit Sociorum feruor; per agros & montes quoque ſe diffudit, campum induſtriæ ſuæ credentium vbicumque ſunt animæ. Pleni ſunt Annales noſtri eiuſmodi excurſionum, fructuumque ingentium ex iis relatorum, dum non pueri ſolùm agreſtes, ſed eorum quoque parentes filiis ſæpè nihilo doctiores, ad catecheſin audiendam auidiſſimè confluxerunt. Iam tum ab annis retrò ferè ſexaginta, qui miſſi è Collegio Romano in agrum Picenum, Epiſcopi Camertini rogatu, tam auidè ſunt accepti, vt ad eorum aduentum pulſarentur æra campana, publicaque edicta fierent, vt intermiſſis ludis ad catechiſmum ſe quiſque conferret. Nec inquilini dumtaxat, ſed ex finitimis quoque locis paganorum accurrebant cateruæ, vt diuinæ legis præceptis imbuerentur. Quò verò faciliùs fames omnium expleretur, habebantur ſacræ doctrinæ conuentus primis ferè tenebris, cùm vulgus opificum ab opere conquieuerat. Templum plurimo lumine collucebat, auditoribus ita refertum, vt nocturna Natalis CHRISTI celebritas videretur. Sed huiuſmodi concurſus iam inde ab ortu Societatis Ann. 1583.

tatis fieri soliti, tempore ipso creuere, & cum illis Societatis industria, quâ doctrinæ huius fructum mirum in modum auxit.

S. Ignatius, Romæ certum catechumenis domicilium à fundamentis vt erigeretur, improbo labore perfecit; Sociisque in Indiâ, vt idem facerent, auctor fuit. In Brasiliâ quoque pueris erudiendis, & in Christianâ pietate educandis, suæ ædes procuratæ; sumptusque & serui, qui quotidianum pueris victum colendis agris piscandoque conquirerent. Ceterùm cùm nostrorum paucitas instruendæ toto orbe multitudini non sufficeret; charitas tamen illis deesse non sustinuit. Itaque perfecerunt scripto, quod non potuerunt voce.

Catechismi à Societate in lucem editi.

Petrus Canisius, accedente Ferdinandi Regis auctoritate, Catechismum scripsit, qui vnus, explosis ceteris quos hæretici passim spargebant, pueris prælegeretur; isque Romæ & ab Academiâ Louaniensi approbatus, hodieque in omnibus Societatis gymnasiis à iuuentute discitur, & in varias linguas conuersus vbique gentium rudes hactenùs felicissimè docuit, & adhuc docet mutus magister. Horum Catechismorum immensam vim per suas & finitimas ditiones, suppeditato liberaliter sumptu, spargi iussit Sabaudiæ Dux, saluberrimo P. Antonij Possseuini consilio libenter obsecutus. quâ solertiâ pestiferi Geneuensium libelli passim è manibus excussi, & propagata longè lateque salutaris doctrina. Ioannes Ramirius, laudatus antè concionator, primus in Hispaniâ in breues interrogationes ac minuta responsa concîdit distinxitque Christianæ institutionis capita, ad teneræ ætatis ac rudium captum. id ipsum deinde in Belgio imitatus est ingenti cum fructu Guilielmus de Pretere, aliique. In Galliâ Edmundus Augerius concinnauit euulgauitque Catechismum, hæresibus profligandis opportunissimum. Eumdem posteà Gallicè, Latinè, Græcè edidit; cuius exempla duodequadraginta millia in vnâ Parisiorum Lutetiâ octennio sunt distracta. Scripsit quoq; Costerus noster Catechismum vernaculâ linguâ, qui Catholicis inter hæreticos doctrinæ subsidio destitutis pro doctore fuit, & innumeras animas à pestiferis erroribus vel defendit, vel deduxit, & vnus plurium instar magistrorum fuit. Cùm in Concilio Mechlinienſi, cui intererant prouinciales Episcopi, inter cetera decretum esset, vt Catechismus conscriberetur vnus per totam deinceps prouinciam explicandus; Archiepiscopus Mathias Houius id negotij commisit Societati: illa verò optimi Antistitis desiderio per Ludouicum Makeblidium impigrè cumulateque satisfecit.

Quid memorem Robertum Bellarminum, quid Petrum Cottonum, & innumeros alios, qui suis quique temporibus & locis accommodatam doctrinæ Christianæ methodum vulgarunt? In Æthiopiâ Petrus Paezius, in Sinâ Matthæus Riecius suâ cuiusque gentis linguâ Catechismum composuerunt: qui libri per vtrumque Regnum dispersi, ingentem venerationem fructumque retulere. Pari animarum vtilitate, & Mexicanis, & Brasilis, & Paraquariensibus, & Perüanis, aliisque Americæ populis, doctrinæ Christianæ capita à nostris tradita. Ita Europa, Asia, Africa, America, Societatis vocibus personant, scriptis

ptis iuuantur, teneram rudemque turbam Christianæ vitæ officia docentis.

Quid ego nunc dicam de illâ industriâ, quâ præmiolis, laudibus, concertationibus, amplissimis honorum titulis, & innumeris illecebris ætatem hanc incitat, vt innocenti mercedis & honoris cupiditate capta certiùs ducatur ad gloriam sempiternam? *Industriæ ad promouendam doctrinam Christianam.*

Quid de Sodalitiis ad catechesin promouendam per pleraſque prouincias institutis, quibus Episcopi, nobiles, primariique passim ciues nomen dederunt, præsertim cùm ingentibus ea Indulgentiis Pontifices Summi donassent? è quibus sæpè viri genere & auctoritate nobiles, nec carcerum pedore, nec squallore nosocomiorum detetriti, rudes inibi inuentos ipsimet non rarò instruxerunt; pueros verò auctoritate, curâ, studio, ad officium aut pellexerunt, aut compulerunt. Infinitus sim, si singula persequar, si enumerem Reges, Reginas, Principes, Ecclesiarum Antistites, Magistratus, qui donariis & præsentiâ sæpè suâ puerilem alacritatem fouerunt, & Societatis labores mirè iuuerunt, fructuum quos illa referebat vbertate delectati? Quid si alios fauores commemorem quibus hoc Societatis studium toto orbe sunt prosecuti? Quid si laudes quibus viri docti hunc laborem ad verecundiam propè nostram & ruborem extulerunt? Ex innumeris vnum iuuat audire Laurentium Beyerlinck, Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicum, scriptis & eruditione celebrem, de cuius viri in Societatem animo id tantùm habeo dicere, quòd qui illum non ita pridem vitâ functum intimè norunt, facilè mihi concedent, dum Societatem laudat, plus veritati quàm affectui tribuisse. Is igitur ita scribit: *Nostro sæculo inter omnes Religionem aliquam professos, sedulò & miro cum fructu catechizationi iuuentutis incumbunt Religiosi siue Clerici Societatis* IESV, *vel hoc nomine celebrandi, quòd hanc rem Ecclesiæ Dei vtilissimam magno zelo curent, & exactâ methodo iuuentutis regimini accommodatâ exsequantur: sic vt proprium eorumdem munus videatur, & in quod omnes incumbunt, teneros puerorum animos Christianæ disciplinæ formulis veluti cum ipso lacte imbuere. Quo fit, vt iis locis quibus Societas hæc admissa est, videre liceat iuuenes moribus & pietate instructos, & de iis etiam rebus, quas alibi adultiores ignorant, disserentes. Neque dumtaxat honestioribus hunc laborem impendunt; sed & pauperibus, qui arte & manu victum quærunt, aut impensis eleëmosynarum, vel è publico aluntur, assiduâ institutione diebus, quibus ab opere feriantur, adsunt: nec ab agrestium piâ directione, vbi ea per Parochos negligitur, se subtrahunt. quin, exemplo Apostoli, omnibus omnia facti, omnium moribus & disciplinæ se accommodant. Sic vt in solâ Antuerpiâ habeas subinde triginta numero, & plures pro varietate locorum, qui in hac pietate desudant.* *Testimonium Beyerlinck de Societatis hoc munere.* Theatri Vitæ humanæ Tom. 2. lit. C.

En quàm amplum omni ex parte testimonium, siue zelum Societatis extollit, nulli hominum generi se subducentis; siue methodum laudat puerorum ingeniis accommodam; siue fructum labori respondentem admiratur; siue omnes ait ita huic rei incumbere, vt proprium eorum munus videatur, siue Socios, Apostoli exemplo, omnibus omnia fieri contendit. Quis crederet, hæc non nisi ab exuberante in nos affectu proficisci, nisi quæ scribit, & indies & vbique, & in oculis gererentur omnium?

Iudicium aliorum.

nium? Atque hoc munus dudum Societati nemo inuidit; donec assiduitas & constantia & laus inde nata opinionem quibusdam iniecere, ægrè illi fieri posse, si hunc cursum eius nonnihil interrumperent. Itaque dum aliqui dolorem suum nescio quem vindicare se credunt, aut plagam luculentam Societati inferre arbitrantur, hanc aliis prouinciam demandarunt: nec fortasse viderunt laudi nostræ plurimum se adiicere, dum hoc facto testati sunt, in pretio nobis esse curas & molestias alienæ salutis caussâ susceptas. nam censent à nobis se tollere quod amamus, putantque se pœnam infligere, cùm eripiunt laborem. In eò interim solatur se Societas, quòd causa sit ne ab aliis negligatur hæc ætas, atque hac saltem ratione iuuentuti prodesse pergat. nec aliud vouet, quàm vt quicumque hoc munus suscipiunt, illud etiam feliciùs & vtiliùs, quàm ipsa posset, obeant atque sustineant.

Vtilitas huius muneris.

Sed pauculis omnino in vrbibus hæc cura Societati & ex parte tantùm, nusquam penitus adempta est; nec vmquam tota adimetur, dum tenuiores pauperesque supererunt excolendi, quos illa negligi numquam feret. At quis credat reperiri posse, qui huic tam pio instituto obtrectent? frustrà laborari in ætate, quæ grauioris curæ, vt est æternæ salutis, capax non sit; quæ spe munusculorum, non æstimatione virtutis, audita memorię mandet, vt psittaci suum χαῖρε; in quâ cultura careat fructu. Quid igitur? arbor suis auctibus non adolescit, horarum index non mouetur, etsi incrementum illius, huius motum oculi non percipiant? an semina humo condita in perditis numerantur, si statim non herbescant? Mutatio quæ sub initium fallit, tempore apparet. Crescente cum annis iudicio ac matureścente, doctrina quæ primò erat in memoriâ, in totum animum transit; mox in desideria virtutis, velut semen in frondes aut herbas, pullulat, ac demum ipsas virtutes ceu maturos ac sapidos fructus profert. Hi postmodum ad Rempublicam gubernandam adhibentur; quisque certè suam regit familiam: cumque ad exempla capitum seu Respublicæ seu familiæ se componant, tum demum apparet, quantum referat à teneris rectè institutos fuisse. Quare vel ad corruptissimas Respublicas corrigendas puerorum sufficit institutio. Si enim adultorum animi annis obdurati medicinam respuunt, eorum certè soboles ad virtutem educari potest. Numquid è putrium pomorum seminibus arbores nascuntur, copiosos olim vberesque daturæ fructus? Quid, quòd rudi etiam senectuti, vt principio dicebamus, hæc doctrina plurimùm prosit, dum eam vel cum pueris, vel à pueris discit? Quoties audiuimus senes sibi gratulantes, quòd à nepotulis suis didicissent, quæ ad canos vsque ignorauerant? Quoties vidimus illos suæ liberorumque suorum felicitati præ gaudio illacrymantes, quòd in hanc essent velut auream ætatem seruati? Quàm multi verò malè perierunt, quàm multi in horrenda scelera & pernicioſissimos errores prolapsi sunt; qui si à teneris Christianâ disciplinâ fuissent imbuti, pro luctuosissimo quo iam perierunt naufragio, salutis æternæ portum felicissimè tenuissent?

Etiampueri ad virtutem maturi.

Sed quid ego refero fructus institutionis huius ad sera tempora, maturamque ætatem, perinde ac si aliqua ætas aut virtuti aut cælo sit immatura?

matura? Vt enim ſileam decennes pueros per vicinos vicos catechiſmum feliciſſimè explicuiſſe, puerum in Germaniâ quatuor Miniſtros hæreticos ita confutaſſe, vt parentem diſputationis arbitrum & auctorem conuerterit: tredecennes pueros cum ſchiſmaticis Monachis congreſſos in Abaſſiâ, eos erroris ſimul & impietatis conuiciſſe; in Indiis idola parentum conculcaſſe, conſpuiſſe, per terram raptaſſe, comminuiſſe, exuſſiſſe. Vt huiuſmodi, inquam, fructus prætermittam, quos ex catechiſticâ diſciplinâ in alienum ferè commodum retulit ſimplex illa ætas; quæ virtus vmquam in robuſtâ ætate fuit commendata, quæ in hac non eluxit? An viua illa & miraculorum effectrix fides? Solâ Symboli recitatione ex ægris corporibus morbos, Xauerij cruce ex obſeſſis dæmones pueri fugarunt. An religionis diuiniſque cultus tenacitas? Apud Malabares cùm puer Chriſtianus in honorem idoli (cuius feſtus dies agebatur) caput ſibi ablui nullo modo pateretur, idque per vim tandem feciſſet mater; ille in publicas vias proſiliens, vociferari cœpit Chriſtianum ſe eſſe, matrem aquas capiti ſuo per vim infudiſſe, ſe impio ritui numquam aſſenſum. An pia in ſeſe auſteritas? In Paraquariâ integræ puerorum cateruæ flagris in ſeipſos ſæuire pro more iam habent, nec priùs à verberibus temperare, quàm corpuſcula ſua lacerent, multoque ſanguine perfundant. An pia & alta rerum cæleſtium meditatio? Rogatus à parente puer, an, cùm toto vultu præter morem palleret, æger eſſet? reſpondit, ſolam CHRISTI patientis commiſerationem, quâ permouebatur, nec aliam eſſe palloris ſui cauſſam. An inuicta, quam in Martyribus admiramur, conſtantia? Hic verò exercitus puerorum ſe offerunt, gladios, tela, vulnera fortiùs excipientium, quàm lictores inferrent. Sola Iaponia à paucis iam annis eiuſmodi puerorum exempla dedit, hodieque dare pergit; quæ poſteritas tota non antè mirari deſinet, quàm cùm nullam vltrà virtutem mirabitur. Illic nonnulli à ſimulatis, quidam etiam à veris carnificibus CHRISTVM abnegare fruſtrà iuſſi, &, nî parerent, ſtrictum iugulo enſem ferociter admouentibus, ſine morâ ſupplices in genua prouoluti colla nudarunt, parentesque gaudio flentes de conſtantiâ fecere ſecuros. Alij, qui à parentibus puerili imbecillitati metuentibus, fletu & eiulatione extorſerant, ne tyrannorum iræ ſubducerentur; iidem mox ſiccis oculis, hilarique vultu, parentum fratrumque pro CHRISTO morientium ſupplicium ſpectarunt, ſuum tulerunt. Alius probaturus patri conſtantiam, ferrum candens manu auidiſſimè prenſauit. Alius in horribili rogo, ſolutis igne vinculis, cùm ex igne potuiſſet fugere, ad matrem eodem in rogo CHRISTI cauſsâ ardentem ardens ipſe cucurrit, & in eius complexu exſpirauit. Magdalena puella Chriſtiana eodem in rogo iam ambuſta, prunas capiti ſuo, venerationis ergò, impoſuit appreſſitque: perinde ac ſi in mediis flammis non ſatis arderet, ignem in igne quæſiuit; hoc facto teſtata, quantò fortior æſtuaret ardor in pectore patiendi pro CHRISTO aliquid ignis tormento atrocius. Quid alia huius ætatis facinora poſt hæc miracula commemorem? Plena exſtant volumina heroicarum virtutum, quæ omnibus ſæculis pueritiam nobilitarunt, & aureolis, corollis palmisque cæleſtibus decorarunt. Vnde igitur pueri ſpiritus il-

los hauſere tam ingentes? vbi, niſi à catechiſmo, didicerunt Fidem illam, pro quâ tuendâ ea tormenta ludibundi pertulerunt, quæ ipſa immanitas non ſine horrore imperauit, nec ſine trepidatione conſpexit? In tales igitur tantosque fructus nouella hæc germina efflorescunt; & iis colendis non inſudetur, non omnis cura, induſtria ac labor impendatur? Facit id verò facietque ſemper Societas, nec deſiſtet à ſaluberrimo labore, ante vel ſuum vel humani generis occaſum. Nunc, quæ à pueris ortum habent, de Sodalitatibus Marianis dicere aggredimur.

CAPVT SEPTIMVM.

De Societatis induſtriâ in cultu beatæ Virginis per Sodalitates propagando.

Hæreticorum in Deiparam impietas.

IN pleriſque orbis Chriſtiani partibus iacebat vnà cum Filij honore, Matris reuerentia. Damnabant eam paſſim, & in contemptum adducebant hæretici. cultu & honore vociferabantur indignam, per quam omnia habere oportuerat. illam cæli terrarumque Dominam, illam Deo proximam Maieſtatem, conuitiis quoque proſcindebant; & cùm aliter non poſſent, in imaginibus lacerabant, conculcabant, igni & ferro abſumebant, vt nempe ſuam in Filium pietatem per iniurias Matris probarent. Quotuſquiſque tum munera Diuæ templis, quotuſquiſque animum affectumque (cui anathemata omnia Virgo ſemper poſthabuit) offerebat? Dolebat Societati, quæ tantæ Matris auſpiciis originem ſuam debebat, non tantum apud omnes probos pro aſſerendo, quantum ab impietate pro euertendo eius honore pugnari; nec tantum de tutiſſimo hoc certiſſimoque ad ſalutem aditu muniendo laborari, quantum ab hæreticis de obſtruendo. Igitur hoc tantum ſalutis remedium, ſine quo reliquorum vel vſus vel cura facilè languet, aut negligi, aut frigidè aut à paucis tantùm adhiberi paſſa non eſt. Et verò id ſi pateretur, iniqua videri poſſet, tum in eos quorum ſaluti ſe incumbere profitetur; tum in illam, cuius voluptas eſt omnibus prodeſſe. quæ, quod vult, ita poteſt, vt cum Filio rerum omnium Domino diuiſum imperium habere videatur: poteſtatem verò ſuam cum voluntate ita coniungit, vt ſupplicum deſideria occupare malit, quàm admittere; effundere potiùs beneficia, quàm dare. Igitur Societas exemplo præire: MARIAE laudes pro ſe quiſque Sociorum, & ad Horas & ad globulos quotidie annumerare: quidquid arduum aggrederentur, vt quæ obſiſterent, difficultates ſuperarent, MARIAE opem implorare: quidquid molirentur aut ad ſuam aut ad aliorum ſalutem, MARIAM inuocare, vt conatibus adſpiraret: quidquid vel Deo vouerent, vt gratum acceptumque eſſet, MARIAM adhibere, quæ intercederet, quæque facilem ad Filium aditum pararet: in periculis rebusque afflictis ad eam confugere, ſpem omnem in eâ reponere. Numquam fruſtrà: numquam Virgo laborantibus non adfuit: numquam vota non præſens audiuit. Et hanc Patronam non amaret Societas? non ſuum erga eam ſtudium, quibuſcumque poſſet modis probaret? non adniteretur pro viribus, vt quæ ſua & pauco-

Societas B. Virginis cultum commendat,

paucorum esset felicitas, fieret omnium? an, cùm tantâ hominum iuuandorum cupiditate ardeat (vt res est plena solicitudinis amor) non operosè suaderet, vt, qui per abrupta & plena præcipitiis loca ad cælos iter habent, mortales hanc sequantur ducem, in hanc oculos mentemque conijciant, secundùm hanc cursum regant? Fecerat id iam non paucis annis, haud indiligenter: iam laudes Virginis vbique gentium celebrarat, iam sacella eius & aras exornarat, iam excitarat languentem torpentemque in plurium animis erga eam pietatem: & videri poterat non leue pretium operæ fecisse. Iam Festis eius diebus sæpè ædes sacræ non sufficiebant capiendæ multitudini, nec confessarij audiendæ; & plurimos quandoque ab eâ religiosis officiis honorandâ non tam sua arcebat socordia, quàm turba. Sed quemadmodum delibata purissimi fontis aqua ingentem sitim accendit magis quàm sedat; ita fructus hic ardentem illam salutis alienæ cupiditatem, quâ Societas flagrabat, inflammauit magis quàm expleuit. Gaudebat illa dum videret hunc pietatis ardorem, sed magno igni similem non ignorabat, breuî extinguendum, nisi perpetuò foueretur. Quamobrem vbicumque ponebat vestigium, non solicita minùs de conseruando Deiparæ cultu quàm excitando; Sodalitia instituit, in quæ non sine delectu admitterentur, quibus Diuæ amor ac veneratio præcipuè cordi esset, quique eius, quam colunt, virtutes potissimùm æmulari studerent. Hi conceptis verbis, certâque formulâ obsequio Virginis deuouent sese, certisque pietatis legibus parent: quothebdomadis conueniunt vnum in locum, vbi aptâ directoris oratione mutuisque exemplis incitantur, vt conceptum semel ardorem constanter fouere pergant. neque suis carent Magistratibus qui leges tueantur, & incremento consulant pietatis. Ceterùm vti rerum etiam magnarum tenuia plerumque sunt & lenta initia; ita Congregationum harum origo fuit & perexilis & tarda, & huic in quam toto iam orbe excreuerunt, amplitudini ac celebritati dissimillima. Ioannes Leonius Belga natione prima huius operis lineamenta duxit. Inferiorum classium pueri, qui præcipuo studio sociare cum litteris pietatem vellent, diebus singulis post missos ceteros, in vnam è scholis conueniebant, in quâ erat arula ad pietatem decenter instructa: hîc aliquamdiu orabant vniuersi: excipiebat orationem, audientibus ceteris, sacra lectio: Dominicis verò ac Festis diebus Vespertinas preces non sine cantu, sed modico, peragebant. Hæc vltima est origo tot tantorumque toto orbe Sodalitiorum, quoad quidem memoriâ repetentes ea quæ fuerunt, & vestigia huius sæculi relegentes, agnoscere potuimus. Sed diuina solet Sapientia, rerum, quas ipsa suscipit, gerendarum vtilia magis ad fructum, quàm speciosa ad ostentationem, ponere exordia. Nulla vsque ad ea tempora Sodalitiorum fuerat aut certa forma aut species, sed vmbra quædam & rudis imago eorum quæ sensim in lucem prodibant. Anno proximè sequenti, confirmata solidataque sunt, & in eam speciem formata quam hodieque seruant. Multò post Gregorius XIII. Summus Pontifex, vt eorum institutum cognouit, vt leges inspexit, vt ex fructu, quem ferebant, æstimauit, robur illi firmitatemque Apostolicâ comprobatione adiecit. Tum verò iniecta Sociis

Sodalitia instituit ad fouendum Deiparæ cultum.

Hist. Societ. Tom. 2. l. 7. Origo Sodalitatum B. Virginis

Sodalitatum confirmatio.

ciis piæ æmulationis flamma: tum non vicinas modò vrbes, sed & prouincias, totumque terrarum orbem idem ardor inuasit. tanti est morâ non frangi in fundamentis aptè iaciendis, quamuis lentè assurgentibus. Gaudebat Gregorius exinde tam multiplices fructus siue ad Dei cultum, siue ad Virginis honorem, siue ad hominum salutem, prouenire à Sodalitio quod suâ ipse comprobatione laudauerat, & in Collegio suis auspiciis & impensis ædificato exerat. Facilè Claudio concessit, vt ab illo tamquam fonte in omnes vrbes, vbi Societas scholas haberet, easdem gratias & instituti firmitatem approbationemque, & pœnarum condonationes deriuare posset. ita tamen, vt, sicut in Vrbe primariâ erat singularis Congregatio, ita neque in aliis oppidis plures, eæque omnes sub tutelâ salutatæ ab Angelo Virginis excitarentur. Sed quis incendij immensam siluam depascentis quaquauersum se diffundentes flammas coërceat? quis amnem monte decurrentem,

Sodalitatum multiplicatio.

——— imbres
Quem super notas aluere ripas,

intra alueum contineat? Producendi iterum fuerunt termini: cumque hactenus Congregationes ex adolescentibus litterarum studiosis, quique iis se adiunxissent, constarent; altero post anno Sixtus V. concessit, vt vbicumque domicilium fixisset Societas, è quocumque hominum genere Sodalitates nostrorum studio coaluissent, quocumque inuocato Virginis nomine, nullo numero, liberè in communionem immunitatum & priuilegiorum cum principe in Vrbe Congregatione adsciscere liceret. Quis hîc non miretur æternæ Sapientiæ consilia? quæ vt olim non paucis annis, adlaborante Matre, Societatem suam molita est, quando Ignatij conatus, priusquam secundaret, semel iterumque successibus destituit, vt suum quod parabat, non hominis opus esse testatum faceret; donec euoluto, quod præstituerat tempore, præter spem & exspectationem, Pontificum oraculis eam voluit approbari, & sublatis, qui positi erant, terminis, vbique gentium propagari: ita ferè in Virginis Sodalitate excitandâ quàm rudibus initiis, quàm tardis progressibus, quanto tempore à Sociis laboratum est, antequam propitij plenus fauor Numinis videretur adspirare, & hæc, quæ videmus, MARIAE castra faceret, donec in Vrbe nata, à Sede Apostolicâ agnita & in fidem suscepta, in totius mundi lucem prodiit? Quantis tunc repentè auctibus in immensum creuit? in quot, quamque decentes ordines omnis conditionis homines digessit, quò Deiparam plures pro ratione ætatis, vitæ, dignitatis, sub iisdem legibus, aliter tamen atque aliter, colere & honorare aptiùs docerentur. Non enim omnibus eadem conueniunt: aliis atque aliis siue stimulis ad virtutem, siue præceptis, alia atque alia hominum conditio indiget. vtiliùs traditur, & inhæret fideliùs, quæ cuique disciplina attemperatur. Vt igitur neminem repellit MARIA, ita omni hominum generi aptanda erant MARIAE Sodalitia; vt omnes ad MARIAE amorem, & felicitatem ex eo nascentem, certiùs ducerentur. Quis enim non videat commodiùs pueris primos erga Dei Matrem igniculos iniici, si soli diuisique sint à ceteris, quàm si cum viris & sembus permixti? numquid alia adolescentiæ, alia ætate matu-

ris;

ris; alia imæ plebi, alia Patriciis & Senatoribus, aptiùs proponuntur? Numquid apertiùs de suis nævis & vitiis moneantur Ecclesiastici, si secreti sint ab hominibus profanis, quàm si simul sint cum omni hominum genere ad officium incitandi? Quare tenella ætas hoc capacior boni seminis, quò mollior, in suos primùm cœtus tribuitur. & quamuis litteras necdum nouit, sic tamen instruitur, vt, cùm nihil possit salubrius, nihil quoque discat priùs, quàm inuocare & venerari MARIAM; & quamuis adhuc impar sit maturæ pietatis officiis, sub Angelorum tamen Reginæ tutelâ iam tum assuescit in Sodalitiorum veluti vestibulo versari. Adolescentibus & sui sunt conuentus, vbi pro suo captu virtutibus imbuantur. Vbi res fert, amant nobiles & viri primarij non miscri cum opificibus & plebeiis: & nautici homines atque piscatores sui similibus gaudent. Quid, quòd militum, quid quòd agrestium, quid quòd remigum damnatorumque ad triremes, & mendicabulorum initæ sint sub MARIAE nomine Societates? è quibus spe maiores fructus relati: vtpote quorum pluribus nihil aliud ad probitatem defuit, quàm cultura & recta institutio. Omnibus profectò hoc misericordiæ & benignitatis Marianæ asylum patet; & hæc clientum eius varietas iucundissimum Virgini præbet spectaculum. Certè sine hac inæqualitate conuentuum, non posset æqualis procurari animarum vtilitas; quarum tamen æquale est pretium, & æqualis apud Diuam æstimatio. Neque verò Sodalitatum harum splendori quidquam officit hominum quibus quandoque constant ignobilitas & obscuritas. Tantum enim lucis iis affundit Præsidis Diuæ maiestas, vt & primi Ecclesiæ Proceres purpuræ suæ ac infulis; populorum Domini, Imperatores & Reges sceptris suis ac diadematis non modò nihil decedere, sed honorem potiùs ac reuerentiam ab his accedere, haud immeritò semper existimauerint: neque eos puduit sua nomina in idem album cum plebeiis dare, & eidem pro Virginis honore militiæ adscribi. Ferdinandus II. Cæsar, qui raro nexu summum imperium cum summâ virtute coniunxit, augustum illud nomen suum variis locis cœtibusque in Parthenios Sodales referri curauit: neque cælestem illam Imperatricem sibi tantùm in Patronam adoptauit, sed etiam exercituum suorum ac ducum Ducem nominauit. eius auspiciis tam feliciter toties pugnauit, vt vel ideò hostis ei numquam defuisse videatur, ne deesset materia triumphorum. Stetit ille semper inuictus, Diuâ clientem suum & caussam tuente; tametsi in nullius vmquam Principis euersionem aut maiore molimine, aut diuturniore pertinaciâ, aut à pluribus conspiratum sit & pugnatum. Ferdinandus quoque III. qui Cæsari parenti non minùs in virtutes, quàm Imperium & Regna successit, clientum Deiparæ numero non tantùm adiungi voluit, sed hoc ipso iubilei nostri anno in purificatæ Virginis peruigilio in Sodalitatis Louanienſis tabulas, quas sibi mitti iussit, nomen suum nuper ipse retulit, adiecto symbolo illo suo: PIETATE ET IVSTITIA. Et profectò pietatem Cæsaris videbit hîc omnis posteritas, iisdem quibus augustum illud nomen litteris satis expressam: quot enim apices à sceptriferâ illâ manu cernet exaratos, totidem se notas venerationis credet intueri, quibus Parthenias Congregationes Cæsar

Dignitas Sodalitatum.

Ferdinandi II. pietas.

Ferdinandi III. erga Deiparam pietas.

est prosecutus. Sed quid ego Cæsaris pietatem verbis conor adumbrare? Ipsum iuuat audire Ferdinandum: ne, qui assequi optimi Imperatoris sensus teneritatem non possumus, ab iis tamen, qui eam non intelligunt, quique Virginem minùs aut amant aut æstimant, blandiri censeamur. Cùm igitur Sodalitatis album ei fuisset, vt iusserat, oblatum, in quod referri solent *qui se Diuæ in clientes & seruos perpetuos consecrant, quique eam amare vt Matrem, obseruare vt Reginam & Dominam, colere vt cæli terræque Moderatricem profitentur*; his verbis ipse se voluit inscribere:

ILLIVS EGO COETVS SVB INVOCATIONE TVA CONGREGATI

AVGVSTISSIMA MARIA

ME LIBENS ET MERITO VNVM PROFITEOR:
TIBI EGO ME, MEOSQVE CONIVGEM AC LIBEROS,
TIBI ROMANVM IMPERIVM, CVI ME DEVS PRÆFECIT,
TIBI REGNA A MAIORIBVS ACCEPTA,
TIBI TVTELÆQVE TVÆ POPVLVM ET EXERCITVS MEOS
TIBI TVOQVE FILIO MILITANTES
COMMITTO.
TV ME IN TVVM ADMITTE,
QVI FILIO TVO, QVI TIBI, QVI VTRIVSQVE HONORI
VIVO, REGNO, PVGNO.
TVVS IGITVR EGO ERO

MARIA,

TVI ERVNT QVICVMQVE MEI,
TVA ERVNT DITIONES ET REGNA MEA ET IMPERIVM,
TVI POPVLI ET EXERCITVS:
TV EOS PROTEGE, TV EIS VINCE,
TV IN EIS REGNA ET IMPERA.
ITA VOVEO
M. DC. XL.
TVVS PIETATE ET IVSTITIA

FERDINANDVS.

Principes viri & feminæ Sodalitatem ambiunt.

Neque verò Maiestate suâ quidquam indignum se committere arbitratur, cùm illam ad Sodalium cœtus & nomina dimittit, cùm in MARIAE tutelâ esse, cùm ei seruire perpetuò magnâ voluntate gestit. Numquam pietas minuit Maiestatem, quam vel sola potest augere, vel plurimùm illustrare. Sigismundus III. Poloniæ Rex, etiamnum adolescens, Bransbergæ à Sodalibus per litteras enixè petiit in eorum numerum coopta-

cooptari. Parem in Ferdinando Cardinale Auſtriaco, quo nunc Belgium moderatore gaudet, pietatem vidit Hiſpania: parem in Emanuele Duce ſuo, eiuſque liberis, Sabaudia. Quid, quòd Principes ſupremi, & Apoſtolici Legati, cùm animum ſuum dumtaxat aperiendo, voti ſui poſſent eſſe compotes, maluerint tamen ad ceterorum conſuetudinem candidati officioſiſſimè Sodalitium petere, vt quanti illud facerent, in conſpectu omnium profiterentur? Quid, quòd nec alter ſexus ab hac felicitate ſe paſſus ſit excludi? inter Sodalium nomina voluere nomen ſuum referri Rudolphi II. mater Auguſta, Caroli IX. Galliarum Regis Regina coniux, aliæque Principes feminæ quàm plurimæ. Vſque adeò & meritò glorioſum ſibi ducunt Deiparæ ſeruire, ij quibus ceteri ſeruiunt. Poſt hæc exempla quid vtriuſque ordinis Principes commemorem? quid Reip. Præſides, quid clariſſimos quà eruditione, quà nobilitate viros, his cœtibus nomina certatim ſemper dediſſe, atque etiamnum dare? Cui mirum videatur, Cardinalium & Præſulum Romæ Sodalitates eſſe, alibi Equitum Melitenſium, alibi Nobilium? cui inſolens, Catholicos qui occupatas ab hæreticis vrbes incolunt, vt Sodalitatibus Marianis Catholicarum ciuitatum accenſerentur, ſummo ſtudio inſtitiſſe? Sed difficile dictu eſt, plúſne ſibi gratulentur Sodales quòd prima illa Chriſtiani orbis decora inter membra ſua numerent, an hi quòd inter illa numerentur. Nimirum alios titulos cenſent dignitatis ſuæ, hunc felicitatis; per quem Chriſtianam dignitatem, quâ nulla eſt nobilior, commodiùs tueantur. Sanè Antiſtes Venſienſis palàm aliquando teſtatus eſt, plus ſe gloriari titulo Sodalis, quàm Epiſcopi, idque ornamentum pluris à ſe fieri, quàm pedum ſuum & infulam ſacram. Ann. 1582. Ann. 1602.

Atque hæc de Sodalitiorum origine, propagatione, dignitate. Videamus nunc quantos Societas piæ induſtriæ ſuæ referat fructus. Magna in omnem Reip. Chriſtianæ partem ex Sodalitatibus manauit vtilitas, dum vel per illas ſublata eſt vitiorum licentia, vel ex iiſdem magna virtutum prodiêre exempla. Faſſi ſunt multis in vrbibus Prætores, peccandi audaciam Sodalitiorum magis legibus, quàm ſupplicio-rum metu fuiſſe cohibitam; longè pauciora ſolito, & propè nulla, crimina publicis pœnis plectenda committi, poſt pietatis illa in Deiparam exercitia in vrbes ſuas introducta. quod vt curiosè obſeruarunt, ita ſanctè affirmarunt cum magnâ huiuſmodi cœtuum laude; quos publico vrbium bono natos & inſtitutos aiebant. Senex ſeptuagenarius, non annis quàm prudentiâ maturior, ex annis duobus & ſeptuaginta quos numerabat ætatis, duobus ſe tantùm vixiſſe dicebat, iis nimirum quos in Sodalitate exegerat. Monaſterij vir primarius morti iam vicinus ſyngrapham petiit, quâ Sodalitatis Moderatores teſtarentur eum Sodalem fuiſſe, quam teſtamento ſuo pius Virginis cliens inſerüit, vt ſcirent poſteri, ſe non tantùm opum, ſed etiam cultus Virginei, ab optimo parente ſcriptos eſſe heredes. Dux Populenſis cùm graui & mortifero morbo vrgeretur, Sacerdoti noſtro accerſito, lætum optimæque ſpei plenum affirmabat ſe mori; ſimul teſtatus, ſi quam haberet huius cauſſam ſpei, è Sodalitate illam hauiſſe. Mox filio adſtanti imperat, vt *Sodalitatum fructus.* Ann. 1604. Ann. 1590.

Sodalitati & nomen dat, & animum; se illi neque titulum posse nobiliorem, neque censum relinquere ampliorem. An vtiliorem filio hereditatem relinquere potuit, quàm amorem Diuæ, salutis æternæ certissimum pignus? Iam virtutum illustrium monumenta quæ & quanta sunt à Sodalibus vbique locorum relicta? si quam licet coniecturam facere ex sui victoriâ, & corporum voluntariis castigationibus, non horridiores ab austeris Religiosorum Ordinibus exspectes.

Nolo iis recensendis immorari, ne qui fortè aut moderationem excessisse videri possint, aut maius momentum posuisse in sui afflictatione, quàm vt reluctantem frangerent animum atque in potestate haberent; quàm vt suppliciis illis offenderent, quantum sibi doleret Deum offendisse, quamque timerent nequando offenderent. Fuerunt qui cilicio setis asperrimo sex ipsas hebdomadas corpus non tam affligebant, quàm lacerabant. Inuentus est, qui hebdomadas totas abstineret ab omni potu. Fuit qui singulis noctibus ad orationem consurgeret: quâ nudis genibus peractâ, catenâ ferreâ sese acerrimè diuerberabat: neque quotidiano hoc supplicio contentus, vires afflictas solo pane & aquâ sustentabat. Non defuerunt qui per noctem, etiam cùm sæuiret hiems, ad templorum valuas se conferrent, ante quas in genua prostrati passis sine intermissione lacertis Rosaria integra percurrerent, tanto brachiorum dolore, vt qui illum experti non sunt, animo concipere non possint. Alij calculos, alij ceraforum lapillos calceis imposuerunt, atque ita votiuorum itinerum spatia non exigua confecerunt; in quibus nec vestigium figebant sine acerbissimo sensu doloris, qui ad passus singulos crescebat. Nonnullis farti lapidum fragmentis sacci, aliis asseres, aliis humus cubile fuit, in quibus fatigata membra quietem caperent, labore & vigiliis duriorem. Fuit qui candente ferro pectori suo inussit crucem, vestigium perenne ardentis non tam ferri quàm amoris, quem CHRISTI patientis tormenta pectori eius primùm inusserant. Finem non reperiam, si enumerare pergam singula. Syracusis quaque hebdomade Sabbati diebus, & celebriorum Festorum Vigiliis, conueniunt Sodales in templum: ibi sub primam noctis horam, post fusas preces, continuâ & peracri flagellatione per quartam horæ partem in corpora sua sæuiunt. Alibi iterum, alibi quartò per hebdomadam, alibi sæpiùs, sacris Aduentus & Quadragesimæ temporibus ad similem seueritatem in se exercendam confluunt. Hebdomade verò sanctiore, tempore ipso pietatem prouocante, quid à Sodalibus toto orbe non geritur? quàm acriter tunc siue flagris, siue inediâ, siue ciliciis, aliisque pœnarum generibus CHRISTI patientis dolores, aut eorum causas, in se vindicant, aut repræsentant? Monachij anno M. D. LXXXVI. ad Dominicum sepulchrum instituta est Supplicatio sexcentorum Sodalium: hi nudis incedebant pedibus, facem manu gestabant, illi lacerabant flagris corpora; neque aberant viri Principes Sereniſſimi Ferdinandus & Maximilianus, Guilielmi Ducis hic filius, ille frater; Marchio Badensis, ipse denique conspiciebatur Guilielmus Dux. Paria Pultouiæ in finibus Turcarum gesta. Auenione verò albo induti sacco, spineis sertis coronati, supplicabundi processere. Sed quid prodest ferire humeros, lacerare terga,

Seueritas Sodalium in se ipsos.

Ann. 1585.

Ann. 1584.

Ann. 1602.

Ann. 1596.

terga, sanguine corpora perfundere, si vitiis non inferatur bellum, si non domentur lasciuientis naturæ impetus, si eædem perturbationes mentem lacerent, si denique corporum vulnera non sint animorum medicina? Pleni sunt Annales nostri inusitatis Sodalium virtutibus & exemplis. Illi suis percussoribus genam offerre, hi pro vulnere hosti dare amplexum. Aleti vir illustris, vt nescio quem animi fastum contunderet, in medio foro ad mendicabuli pedes se abiecit, quos frequentissimo spectante populo deosculatus est. Ingolstadij Sodalis leuem potus intemperantiam vindicaturus, mendicum suæ adhibuit mensæ; iamque accumbentis pedes osculatus, potionem ipse numquam sumpsit, nisi bibendi facultatem ab hospite suo in genua prouolutus impetrasset. denique iussit hominem, quamuis reluctantem & inuitum, exscreare in scyphum; quem vnà cum sputo exhausit, leuis culpæ non gloriosus minùs, quàm seuerus vindex. Adolescens è solutiore vitâ in Sodalitium Virginis se receperat. is primùm horrido fune nudam carnem arctissimè constringere, aspero cilicio insuper & frequenti inediâ corpus & vires atterere. Parentes ceterique domestici iuuenem obiurgare, miscere precibus minas & lacrymas, ne se perditum iret. Sed augebant hæc constantis animi robur, non labefactabant. Diebus etiam festis in nosocomia se abdens, ægros epulis benignisque verbis recreabat. Hieme cùm grauis populum annona premeret, manticis ex humero pendentibus vrbem obiens, emendicabat quotidie panem pauperibus alendis. Excitus aliquando lamentis mendici præ fame deficientis, è domo cum cibariis ad iacentem properat; moxque ægrum virium defectu cibos transmittere non valentem clàm recipit in domum, commodiores languenti cibos paraturus. Reuertitur interea durus pater, filiumque pascendo ægro reperit occupatum; qui ne iurgiis non cedere videretur, sublatum in humeros miserum ad valetudinarium defert. Quod Christianæ charitatis officium quibuscumque aliis, etiam extra vrbem, per agros aut vias fortè inuentis, constantissimè præstitit; mirantibus aliis, aliis insipientis mundi vitio virtutem sibi semper odiosam nequidquam irridentibus. Lanista & arte & vitæ licentiâ notissimus, vix Sodalitio nomen dederat, cùm sui dissimillimus repentè factus est. Cilicio assiduò corpus affligebat, flagra sæpiùs in hebdomade suo sanguine cruentabat, ternarum quotidie horarum precationibus incumbebat, artis suæ quæstu verecundam honestorum inopiam subleuabat: ad extremum, cùm in letalem morbum incidisset, numquam à mulieribus, quæ ægrotanti præstò erant, se attingi passus est. Quid commemorem, quot hinc prodierint, qui caducas voluptates Religiosæ disciplinæ posthabuere, qui spem amplissimarum hereditatum & dignitatum cum Religiosâ inopiâ & humilitate mutarunt? Quis Ordo Religiosorum ex his Sodalitiis non creuit? quis vtilitatem non sensit? Fassi sunt sæpè Tironum instructores, nullos suorum celeriùs vitæ sanctioris præcepta suscipere, nullos suscepta meliùs conseruare, nullos disciplinæ faciliùs obsequi, quàm qui ex hac virtutum palæstrâ prodiissent. Scilicet non possunt tot sociorum exempla, tot semina salubrium monitorum suo fructu destitui. Sed virtus otiosa esse non potest. Quamuis latêre omnium

Raræ Sodalium virtutes.

Ann. 1585.

Ann. 1601.

Ann. 1590.

Ann. 1593.

Sodalium charitas in proximi.

nium oculos gaudeat, ſuo tamen lumine ſe prodit. Qui ſuæ ſaluti tam prudenter conſulunt, ſtudent quoque & volunt conſulere alienæ. Hinc pia de rebus diuinis colloquia, hinc pueris tradita doctrina Chriſtiana: hinc alij ab illicitis amoribus ad corporis animique puritatem, alij ab impiâ iurandi conſuetudine, alij ab ebrietate, alij ab aliis vitiis deterriti abſtractique. Neapoli tam multi ad confitendum Sodalium adhortationibus aliquando perducti ſunt, vt, cùm Sacerdotum penuria multitudini non ſufficeret, Archiepiſcopi iuſſu omnes Religioſorum familiæ auxilia ſubmittere debuerint. Obſeruatum eſt, teſte Bochio laudatiſſimo ſcriptore, res vrbis Antuerpienſis ſecundiorem curſum tenuiſſe, ex quo Sodales Parthenij marmoream Deiparæ ſtatuam quatuordecim pedum altitudine magnâ arte elaboratam, ſuâ impenſâ in fronte Curiæ, in immanis coloſſi inde deiecti locum, publicâ pietatis pompâ ſubſtituerunt. Quin & ab hæreſi multi per Sodales abducti, multi ne perirent facto Religionis naufragio, ſeruati. Inclytæ illius Reip. Colonienſis in auitâ Religione conſtantia Sodalibus ſecundùm Deum à pleriſque tribuitur. Ex illis ſiquidem viri vrbis primarij, adeoque Epiſcopi non pauci, & Apoſtolici Nuntij, qui Sodalitati nomen dederant, tantum induſtriâ ſuâ effecerunt, vt Senatus grauiſſima quæ intentabantur pericula maluerit quàm hæreſin ſuſtinere.

P. Coſter. in Procem. lib. Sodalit.

Sed blandiùs influunt in animum, eumque citiùs vincunt beneficia quàm verba, quia mortalitas ſenſu maximè ducitur. Viderat hoc ſagax in omnem partem Sodalium charitas, quæ pauperum tuguria, noſocomia, carceres peruagata, quærere numquam deſtitit, quorum inopiam aut calamitatem leuaret. Fuerunt qui de ſuo veſtimenta pecuniaſque miſeris diſtribuerent: qui vt ſeminudos cooperirent, ſibi ipſi veſtes detraherent: qui ſuo ſe fraudarent alimento, ne pauperes eſurirent. Neapoli in noſocomio inſanabilium Sodales quotidie ex ordine ægris miniſtrabant: officinam omni genere bellariorum inſtruxerant, maiore ægrorum commodo quàm ſi triginta aureorum millia in ſubſidium illorum contuliſſent. Ita cenſuere noſocomio præfecti. Nec hîc ſtetit illorum ardor: anno inſequenti vinctorum cauſſâ Montem erexere, qui à Pietate nomen habet. Denique in collocandas filias, quarum pudicitia periclitabatur, annuum ſtatuêre vectigal. Aliis in locis vno anno partim induſtriâ, partim eleëmoſynâ liberarunt captiuos modò ducentos, modò ducentos quinquaginta, aliquando ducentos ſeptuaginta & plures, quos vel culpa aliqua vel æs alienum in vincula compegerat. Toleti adeò profuſa aliquando fuit Sodalium liberalitas, vt trecentis pauperibus alendis ſufficeret. Quid, quòd ſeruilia munera auidiſſimè ſubierint maximæ auctoritatis viri, vt Diuæ ſuæ pleniùs ſeruirent? Videre illos erat paſſim, ſimul ac valetudinarium ingrederentur, poſitis palliis, aperto capite cum argenteis patinis ad agros properare, flexis genibus ſuâ illis manu cibum præbere, lectos quàm molliſſimè componere, vngues vel purgare vel reſecare, capillitium barbamque detondere, aliaque obſequia calamitoſis præſtare: ac tum demum Sodales Matris ſe putare, cùm in miſeris tam alacriter ſeruirent Filio. Alij corrogandæ pauperibus ſtipi, frumentoque in mulierum conuerſarum ſuſtentationem colligendo, ritu mendicorum,

Ann. 1585.

Ann. 1602.

corum, vrbes & villas obiuere; hanc sui abiectionem pluris æstimantes, quàm dignitatem. Alij noctu per plateas discurrere, vt si quos paupe-res, vt fit, sub dio pernoctantes, aut cum frigore morbóve luctantes re-perirent, in domum ad id paratam deducerent. Quin Maioricæ fuit Ann. 1601. Sodalis, qui, cùm nosocomium pestis infecisset, reliquis deficientibus, ipse ægris vltrò & constanter præstò fuit, erga quos nullum obsequij genus prætermisit. nec priùs hic eius feruor extinctus est, quàm vita. Ita charitas Sodalis, media inter funera & quotidianos mortis terro-res impauida, de peste & morte triumphauit; numquam glorioſior vtriusque mali victrix, quàm cùm vtrique succubuit.

Ceterùm, vt Sodalium solicitudo miseros non destituit dum viue- *Sodalium in defun-* rent, ita cum eorum vitâ non defecit; tantò laudabilior quòd eorum sit *ctos pietas.* memor, qui oculis simul & animis omnium subduci solent. Quoties igitur suis manibus tumulos humandis corporibus effoderunt? quoties aut inuenta aut neglecta ab aliis cadauera sepeliuerunt? quoties facibus, precibus, solenni pompâ pauperum funera ad tumulum vsque sunt prosecuti, & eorum exsequias suo ære ritè procurarunt? Cordubæ per Ann. 1602. nouem ipsos dies Sodalium impensâ solenni ritu parentatum est peste exstinctis; quo temporis spatio Sacrificia mille quingenta in eorum sub-sidium Deo sunt oblata. Tales denique tantosque toto ferè orbe ingen-ti suo solatio vidit Societas laborum suorum fructus, ex quo Sodalitates Parthenias vel instituit vel administrauit, vt in iis adumbratam quam-dam imaginem agnoscat sui. Ita per omne quà licuit functionum ge-nus, quibus Societas vel salutem suam procurat, vel alienam, hæ So-dalitates se quoque Deo ac Diuæ suæ probarunt. Sed nec in illâ ipsâ *Sodales nouas eri-* Sodalitatum erigendarum curâ Societatis operam non expresserunt. *gunt So-* Nouas quippe Sodalitates, easque multiplices, variis in locis ex sese pro- *dalitates.* seminarunt; nomen verò ex peculiari virtutum officio, cui se potissimùm addicunt, & quodammodò consecrant, adeptas. Anno M. D. LXXXIV. Genuæ Nobilium & Togatorum instituta est Sodalitas, quæ de vitiis corruptisque ciuitatis moribus aut profligandis aut emendandis solici-ta, vltrò ad Episcopum deferat, si quid resecandum videatur aut sanan-dum. Alibi, quæ succurrat afflictæ valetudinis pauperibus, & carceres atque triremes subleuandis vinctis obeat. Alibi, quæ aduigilet, ne sine Sacramentorum præsidiis decedant moribundi. Alibi, quæ procuran-dâ dote virginum honestarum pudicitiæ consulat, quæ captiuos redi-mat, quæ in annonæ charitate inopes alat. Vallisoleti cùm plurimis in publicâ custodiâ detentis, & patrocinio pecuniâque destitutis, nullus appareret alius vinculorum finis quàm vitæ, multique squallore & mise-riis conficerentur; rari exempli Sodalitas piâ Societatis importunitate est instituta. In eam Regij Concilij Præses, Iudices, Iurisconsulti, Pro-curatoresque nomen dederunt, ciuiumque præcipui quidam, qui præ-ter stipem quam de suo conferebant, bini quaque hebdomade, initio ab ipso Præside facto, vinctis ministratum ibant, ægros etiam lautè ac-cipiebant. In singulos præterea Sodales singulorum caussæ captiuorum distributæ sunt, quamprimùm expediendæ. Quid amplius à Christia-nâ charitate vel sperari posset, vel optari? Finis non sit, si vel enumerem

Soda-

Sodalitates variis in vrbibus in calamitoſorum opem inſtitutas, quas eleëmoſynis fidem propè ſuperantibus, annuiſque cenſibus, qui nomen iis dederant, locupletarunt. Multis locis excitatæ ſunt, quæ in hoc conſpirant, vt animas precibus, eleëmoſynis, votis omnique ope purgantibus flammis eripiant. Quid de iis dicam, quæ certis vitiis compeſcendis, quæ paci inter diſſidentes conciliandæ, quæ memoriæ crucis & CHRISTI ſemper inſtaurandæ, quæ doctrinæ Chriſtianæ promouendæ, quæ aliis pietatis functionibus peculiari ſtudio ſe dedunt? Ignoſcant mihi & hæ & tot aliæ toto orbe Congregationes, quas ne nominaui quidem, tametſi iis quas memorauimus, neque ſplendore, neque virtute cedant. Nam vt earum virtus modum non habet, ita nec habere poſſet ſcriptio, quamuis in iuſtum volumen creſceret.

B. Virginis in Sodales ſuos beneficia.

Sine piaculo hoc loco taceri non poteſt Virginis viciſſim in Sodales ſuos effuſa benignitas, quibus auxilium non tam ſpondet, quàm præſtat; ſed carptim, vt cetera, quædam tantùm eius ſigna delibabimus. Sodalis cui lapſo circumacta currus onuſti rota collum preſſerat, Virginis
Ann. 1590. ope imploratâ, ne veſtigium quidem retinuit mali. Alius cum iumento deciderat in præcipitem locum, è cuius alterâ parte patebat formidoloſæ altitudinis præcipitium: crus alterum equi iacentis mole erat oppreſſum, nec conari audebat vt illud expediret, ruiturus cum equo in præceps, ſi is vel tantillum ſe mouiſſet. Iamque accurrerant multi qui miſerari iacentem poterant, non iuuare. Sed Deipara inuocata præſtò fuit clienti, qui ſine vllo niſu ſuo vix ſibi credens tibiam vidit expeditam: vixque ab adſtantibus in tutum erat ſubductus, cùm equus nonnihil luctatus
Ann. 1594. per rupem ſaxis aſperam præcipitans interiit. Taurini viginti armati ſtricto ferro inuadebant Sodalem, non niſi pietate & Diuæ ſuæ patrocinio munitum; cumque & cæſim & punctim inermem crebrò ferirent, veſtem eius tantùm vulnerarunt, corpus ne leuiter quidem tot ictibus perſtrinxere.
Ann. 1609. Alterius pectori gladius impactus, eo loco quo geſtabat imaginem Deiparæ, in modum iunci ſe reflexit, ne leui quidem vulneris relictâ notâ? Sic alij ſclopis exploſis tacti fuere, nec ſauciati: alij vorticibus fluminum impliciti emerſere: alij excuſſos tormentis globos excepere innoxij: alij aliis periculis tam præſenti ſubſidio MARIAE fuere erepti, vt non citiùs propè diſcrimen ſenſerint, quàm auxilium. Quod autem morbi genus fuit, aut tam vehemens, aut tam pernicioſum, aut tam diuturnum, aut tam deploratum, quod à Sodalibus ſuis clementiſſima Mater aliquando non depulerit? quæ calamitas, quam non lenierit? quæ plaga, quam non ſanarit? Tam ſolicita de perituro ſuorum corpore, quâ demum curâ complecti putanda eſt eorum animas & immortales, & Filij ſui ſanguine æſtimatas? Hanc curam omnium oculis patêre in quibuſdam voluit, vt inde æſtimaretur eius ſolicitudo de omnibus, quæ plena tenerrimi amoris ne negligit quidem negligentes ſui. Eos igitur quos pietatis omnis ſenſus iam defecerat, ad priſtinam ſæpè virtutem verbis, quæ ferreos animos penitus mulcerent flecterentque, reuocauit. Sæpè ſolo ſui conſpectu verecundiam peccandi improbis iniecit, interdum nimiùm de ſalute anxios optimâ ſpe impleuit, interdum moribundos oblatâ ſui ſpecie recreauit, & in his aliisque ceteros docuit,

docuit, cultores clientesque suos perire non posse. Tot animarum salutem, quarum multæ sine hac ope æternorum ignium nunc arderent immiserabiles victimæ, non potest sibi repræsentare Societas, quin operis tanti conscientia liquidissimâ illam perfundat voluptate, stimulosque acerrimos quamuis currenti admoueat, vt IESV & MARIAE, quemadmodum Filij, ita Matris, salutaria signa toto orbe circumferre pergat, & ad amabilem huius indulgentiam inuitare omnes, qui meritò timent rigidam æquissimi Iudicis seueritatem. Nunc, quod adultis proprium est, demonstrare conabimur, frequentiorem Sacramentorum vsum per Societatem resuscitatum.

CAPVT OCTAVVM.

De frequentiori vsu Sacramentorum à Societate restaurato.

FAbulosa antiquitas, quàm prona tam etiam prompta ad fingendum, & quàm ingeniosa tam audax, commenta est Deos, aureâ illâ ætate, spectabiles inter mortales passim versatos, cum iis familiariter egisse; casas & tuguria, in quibus adhuc innocentia habitabat & pietas, haud minùs promptè quàm delubra sua subiisse, donec mortales ius & fas & pietatem colerent: sed, vbi horum flagitiis pulsa virtus excessit è terris, Deos simul discessisse, suumque illud cum mortalibus commercium abrupisse, eorum facinora & impietatem exosos. Non poterat acutissima illa fabularum inuentrix ætas quidquam grandius de Numinum suorum in homines beneuolentiâ comminisci: sed quotam partem assecuta est fabula (etiam cùm sibi maximè indulsit) illius amoris, quo non inanis aliquis Saturnus aut Iupiter, Dij miseriores cultoribus suis & peiores; sed Deorum Deus, suprema illa infinitæ potentiæ Sapientia, bonitatis Maiestas, homines opus suum est complexus? qui quidem quantum in nos possit clementiâ potiùs & quadam immensitate donorum, quàm iustitiæ seueritate, aut alio modo, voluit esse testatum; & hac in parte non meritis nostris se attemperare, sed obsequi naturæ ac bonitati suæ. Sanè nemo, nisi qui infinitam intelligendi vim quâ sciret, paremque amorem quo vellet dare, in consilio habuisset, tantum tamq; eximium munus potuisset excogitare, quantum reipsâ ab infinitâ Dei sapientiâ ac bonitate nunc promanauit. Vt enim cetera silentio præteream; quàm eximium est, omnique spe & exspectatione maius, vices suas homini reliquisse, vt lesæ maiestatis suę reis non condonet solùm noxam omnem, sed eos in priorem dignitatis ac familiaritatis gradum reponat, gratiosos è reis, ex hostibus amicos, è damnatis parricidis Regni heredes momento temporis, verbo vno constituat? nec sæpiùs peccare possint nocentes, quàm hic ignoscere? adeò vt nemo plus irarum cælestium iustissimæque pœnæ à Deo mereri, quàm veniæ ab homine obtinere possit. Tantus amor si metas hîc sibi fixisset, an non satis ostendisset se nec modum nec metam nouisse? id quidem nobis, quoniam omnem nostram intelligendi vim excedit, ita videretur. Sed altero nos insuper dono beauit,

Dei bonitas in institutione Sacramentorum.

beauit, quod priore tantò est excellentius quantò ipse donis suis est maior: in quo videtur eosdem terminos constituisse amoris in nos sui, quos habet potestatis, hoc est, nullos. Seipsum nobis dedit, non in amicum, non in fratrem, non in amicissimum parentem; sed, quod nullus nisi infinitus amor excogitare potuisset, in cibum & potionem: seipso nos voluit pascere: neque semel tantùm, sed toties, vt solem suum non sæpiùs oculis nostris in lucem, quàm seipsum animis nostris in pabulum reddat: non tantùm vt languentibus vires & vigorem reparet, sed etiam vt omnes à quibus sumitur, velut in alteros sese, quà licet, stupendâ metamorphosi conuertat; ne dubitent de Regni immortalis hereditate adeundâ, cuius pignus ipsum Regem tam arcto sibi nexu habent coniunctum. Immensa profectò mortalium & inaudita felicitas, nisi hac illos pænè indignos redderet tam beatæ sortis vel iniqua æstimatio, vel fastidium. Et profectò non maius pænè videtur amoris miraculum talem cibum dedisse, quàm mortalium, tam frigidè ac remissè hunc appetentium, fastidia tolerare. Æstimabant hoc donum primæui Christiani, si non quantum merebatur, at certè quantum eorum mens capere poterat; & quia æstimabant, auidissimè ad has epulas confluebant. nemo earum desiderium ad biduum ferre poterat, sed hodierna satietas crastinam acuebat famem. & pro cibi modo robur erat. Miramur aliquando inuictam illam fortitudinem Martyrum, & triumphantem de fame, siti, vinculis, ferro, flammis, ac mille mortibus constantiam. suspicimus virginum istius temporis pudicitiam, intra quam fuerunt minæ, & formidabiliora minis promissa; corporum tormenta, & altera animorum tormenta his periculosiora, deliciæ, illecebræ, lenocinia, Magnatum, Regum, Cæsarum connubia. non capimus illam animorum æquitatem, quâ bonis suis opulenti fundisque cum voluptate cedebant, ipsamque adeò vitam inter contemnenda ducebant. Vnde putamus tam inexpugnabile animorum robur tot Martyribus suffectum? Tantos spiritus aluit, si D. Cypriano credimus, panis hic quotidie, nec minùs auidè quàm sæpè sumptus: ardebant quippe sanguinem suum profundere, dum bibebant illum, quem pro se fusum toties recordabantur, quoties libabant. Vnde etiam tanta opum, earumque rerum, quas alij per ferrum & ignes petunt, vilitas atque contemptio, nisi ex assiduo melioris huius thesauri vsu? Quid tot virgines in ipsis Ecclesiæ incunabulis progenuit, nisi hic fons aquæ viuæ, & vinum germinans virgines? Quid aluit tot virtutes, & in tam robustam maturitatem eduxit, nisi hic panis, qui est ipsa vita? Beatissima mansisset vtique, & semper æquè felix Christianorum conditio, si tam libuisset semper felices esse, quàm licuit: sed vbi deficere cœperunt tyranni, cœpit quoque cum illis deficere præsidiorum comparandorum cura. demum, vt fit, sustulit vetustas æstimationem, & copia fastidium peperit. Itaque, vitali succo paulatim deficiente, vegeta illa virtus ac vigor passim emarcuit: perinde atque plantæ in arido & vrente solo defixæ, quas si humor irriguus non animet, languent primùm, frondesque contrahunt; mox omni vigore defectæ, vnà cum illo vitam penitus amittunt. Nónne sub ortum Societatis vitam tepidi illi flaccidique Christiani penitus amiserant,

SS. Eucharistiæ mirabiles effectus & fructus.

Lib. de Spec. & Exhort. ad martyrium.

SS. Eucharistiæ neglectus quid peperit.

amiserant, qui in hoc vitæ mysterio ne vitam quidem agnoscebant? quorum posteri impietatis heredes eâdem adhuc vesaniâ perciti feruntur, eò miseri & immiserabiles, quòd pertinax vitæ odium vitam putent. Quanta verò populi, quàm alta passim erat ignorantia, cùm nouos illos impietatis doctores à veteri Ecclesiæ Catholicæ doctrinâ discedere non sentiebant, ne tum quidem, cùm illam furiosissimè oppugnabant? Ergo quanta erat salutiferi huius mysterij vel ignorantia vel contemptus, tam erat in errores & omne vitium præceps effususque cursus. in iis autem qui illud nec ignorabant nec contemnebant, annua susceptio desiderium explebat; si tamen desiderium, cùm eos passim euolutum tempus officij magis admonebat, quàm sensus pietatis. Qui bis aut ter quotannis cælesti hac alimoniâ se pascebant, à quibusdam raræ sanctitatis habebantur, à multis putidi ostentatores pietatis, quasi supra ceteros sese efferentis. itaque conuitiis etiam & sibilis quandoque petebantur. Quid, quòd multi reuerentiæ nomine fastidium illud neglectumque velabant? ita ex omni parte frequentior aditus ad hæc tam certa salutis auxilia videbatur intercluſus; quodque indignius est, per illos ferè, per quos maximè patêre debuerat. Quæ repagula vt rumperet Societas, quid non agere ac pati debuit? quoties cum iniuriis, calumniis, omnique improbitate ei fuit luctandum? quot subeundæ tempestates? Quæ ne speciosiùs dici videantur quàm veriùs, vnam ob oculos ponam, quæ sit imago omnium; sed, vt fit, quæ virtutem, quam non euertit, roborauit more vehementioris venti, qui arborem, quam non deiicit, imo solo tenaciùs affigit; auget incendium, quod non extinguit. Valentiæ Socij quia crebram Confessionem crebramque Eucharistiam introducebant, in magnam suspicionem fucatæ virtutis doctrinæque sunt vocati ab eiusmodi hominibus, qui malebant gratum Deo opus, quàm (vt leuissimè dicam) languorem suum accusare. Itaque non tantùm vellicabantur in circulis nostri tamquam rerum nouarum auctores, sed è suggestibus etiam pro concione damnabantur. iamque gliscens per vulgi animos sinistra de Societate opinio magnos in illam motus ciebat. Sed Deus caussam suam non deseruit. tumultu enim increbrescente, Archiepiscopus ciuitatis Thomas de Villanouâ conuocauit cunctos ferè Theologos, vt de eorum sententiâ decerneret, quid præcipiendum populo videretur. tum, indictâ in diem Dominicam de hoc argumento concione, ipsemet per duas horas de superiore loco dixit: & populo frequentem Synaxim adeò commendauit, vt potestatem cuique faceret octauo minimùm quoque die sacra illa vsurpandi mysteria. Quæ optimi Antistitis vox criminantium obstruxit ora, suamque pietati pænè oppressæ reddidit libertatem. Tam aduersa igitur virtuti tempora, infestosque probitati mores, vbique terrarum nacta Societas, eos ipsos incitamentum laborum suorum habuit: sperabat vitia tantumdem debilitanda, quantum corroboraretur vsus Sacramentorum; vigorem horum, non ignorabat illorum esse interitum. In eo igitur iam inde ab exordio suo tota fuit, vt orbem accenderet amore tam vtilium animis præsidiorum. idque egit priuatis congressibus, scriptis libris, rudium & vulgi per catecheses & conciones instructione, Sodalitates co-

Societas ad frequentem Sacramentorum vsum hortatur.

Frequentatio Sacramentorum, eiusque fructus.

gendo, decenti sacrorum tractatione, assiduâque mysteriorum, quæ commendabat, administratione. At quo successu, Deus bone! quo nec maiorem sperare potuit Societas. Quantus vbique concursus? quoties impar numero fuit & est operosa Confessariorum sedulitas? Adeò in pleriſque Societatis templis obsessa perpetuo quodam affluxu sacra illa videmus tribunalia; vt, si numerum spectes, inter solenniores anni dies & principem Festorum omnium vix appareat discrimen. Alacriùs multò atque ardentiùs scelera iam expiantur, quàm antè solebant committi: nihil iam menstruâ, nihil hebdomadariâ expiatione moribus receptum est magis: plurimi vix citiùs maculas contrahunt quàm eluunt. Neque verò sola Societatis templa, quæ communi pietati nullo modo sufficiunt; sed etiam Pastorum sacrorumque Ordinum eiusmodi exedras complures iam habent; in quibus aut nullæ, aut vna tantùm ante Societatis ortum conspiciebatur: & quorum Parochorum decessores vix vmquam nisi circa Festum Paschatis aures confitentibus dabant, & è quibus nonnulli (si fas est dicere) satagebant labore magis defungi, quàm conscientias ritè absoluere, suosque expedire magis quàm emendare; horum successores iam nullo non Festo Dominicoque die variis in vrbibus propemodum pœnitentium numero obruuntur, vti & Religiosi non pauci; quorum iam templa sacris sedilibus æquè instructa sunt ac nostra. An Societas nostra tanti fructus vel caussa sit vel occasio, aliorum esto iudicium: hoc certè constat, ante hanc natam, in illis templis, quæ nunc abundant numero Sacramenta frequentantium, solitudinem fuisse, tam eorum qui audirent peccata, quàm qui enuntiarent. Luculentum huius rei testimonium mihi suppeditat memoranda illa Cardinalis Baronij vox, breuis illa quidem, sed prolixam Societatis laudem complexa, cùm Societatis templum Anastasiam (non inani ad Constantinopolitanam illam basilicam allusione) appellare non dubitauit; propterea quòd Sacramentorum vsum, qui vita quædam est & anima Christianæ perfectionis, à sæculis iam multis intermortuum, videret in templo illo, velut prisco vigore recepto, felicissimè reuiuiscentem. An falli fortasse potuit vir ille summus in temporum ac ætatum discrimine diiudicando, qui non tantùm spirans quædam bibliotheca, & absolutissima erat historia superiorum sæculorum, sed etiam temporum ante conditam Societatem partem viderat? Quid verò ad commendandos Societatis labores illustrius, quid ad laudem excogitari poterat augustius? Trahant licet alij à Regnis debellatis cognomen, hic ab Africâ, ille ab Asiâ titulos sibi pariter & gloriam augeat; nullum sibi gloriosius contingere posse Societas meritò existimat, quàm à reductâ pietate cultuque diuino, & frequenti potissimùm Sacramentorum vsu resuscitato. Quod profectò tantò est præstantius quàm subacta Regna nomini inferere, quantò est homine dignius homines seruare quàm perdere; vrbibus & Regnis felicitatem perennem adferre, quàm per rapinas, incendia, populorum excidia inferre vastitatem; quantò denique naturæ est conuenientius, de genere humano benè mereri, quàm ex luctu & ruinis gentium crescere. Ceterùm, etsi tam magnifica Purpurati illius Patris vox poterat hîc omnium loco testimoniorum esse; quodque ille

Testimonia quædam de propagato per Societatem vsu Sacramentorum.

de

de Romano Societatis templo pronuntiauit, de omnibus eiusdem toto orbe templis pari iure posſit affirmari (quia in omnibus pari felicitate ſaluberrimam hanc Eccleſiæ naſcentis conſuetudinem reuocauit;) ne tamen hic vnius tantùm ſenſus fuiſſe videatur, geminam huic proferre viſum eſt Reuerendi Patris F. Hieronymi Romani, viri pietate & eruditione clariſſimi, ſententiam: qui agens de initiis Societatis in Eccleſiæ vtilitatem quàm ſtrenuè tam vtiliter laborantis, Vno, inquit, momento mutata eſt tota Roma: quia iſti amici Dei ſe diſpergebant per vicos & plateas vrbis, vt cumulatiùs prodeſſent omnibus. Tunc incepit reuiuiſcere antiqua deuotio primitiuæ Eccleſiæ frequentandi Confeſſionem & Euchariſtiam: tunc repleri templa populo ad conciones confluente. & plura in hanc ſententiam de fructibus laborantis Societatis perſequitur. Ceterùm in quo diſcrepat hic à Baronio teſtis, niſi quòd Baronius Græco vocabulo, alter aliis verbis idem prorſus dicat? nam qui hanc Anaſtaſiam Baronij aut interpretaretur aut explicaret, quid aliud diceret, quàm quod alter ille vir eruditus, tunc incepiſſe reuiuiſcere antiquum vſum ac religionem primitiuæ Eccleſiæ frequentandi Confeſſionem & Euchariſtiam? Sed quid ego teſtimonia colligo? quòd ſi vrbium ſingularum ſenſum exploremus, an non omnium hæc vna vox erit, quæ ante decem circiter annos ciuis Siluaducenſis fuit, viri canitie & auctoritate venerabilis? Qui cùm videret ingentem ad ſacra illa myſteria in templo noſtro concurſum; accedens ad quemdam è noſtris ſibi ignotum, Non poſſum, inquit, ô Pater, diſſimulare gaudium quod intimis medullis percipio, dum video quantum hæc vrbs ab aduentu veſtro ſit mutata. antehac rariſſimus erat Sacramentorum vſus; & ſi quis erat extra Paſchales ferias, riſui aliorum & cachinnis erat obnoxius: nunc nemo probus religioni ſibi non ducit, ſi B. Virginis aliisque ſolennioribus Feſtis hæc myſteria non vſurpet. Ita ille de ſuæ vrbis facie in aliam mutatâ. Sed quæ toto orbe ciuitas eſt, in quâ quidem Societas ſedem poſuit, cuius non eadem vox ſit, eademque ſententia? quæ gens etiam tam remota atque barbara, apud quam Societas vnà cum Religione & Fide, tutiſſima hæc Religionis & Fidei munimenta ac præſidia neophytis frequentanda non perſuaſerit? Et in Æthiopiâ quidem ſæpiſſimè poſt dies integros totas quoque noctes pietas ad confitendum concurrentium noſtros peruigiles detinuit. Iapones digerendi in tempora & claſſes fuere, etiam dum tyranni rabies in eos ſæuiret, non, ne numerus obſeruaretur (qui celari non poterat) ſed quia confluentium ipſa ſibi obſtabat multitudo, quæ acceſſum intercludebat poſtremis, prioribus regreſſum. Quid iam miremur, ſi in quibuſdam Europæ locis perdius ſæpè & pernox fuerit noſtrorum in hoc pietatis officio labor, nec ad curanda corpora ſpatium dederit, nec à quibuſdam antè ſit intermiſſus quàm per morbum abruptus, cùm apud neophytos in ipsâ quoque barbariâ materiam æquè copioſam inuenerit?

Si iam quorumdam è Societate eximios feliceſque in hoc genere labores referre ſpeciatim velim, immenſum mihi campum aperiri video; ſed in vnius indefeſſo ardore multorum ſtudium adumbraſſe ſufficiet.

ficiet. Siluester Landinus dum Silanum finitimaſque Ferrarienſi Florentinæque ditiones, multorumque Præſulum diœceſes, ipſis rogantibus, concionabundus luſtraret; ij erant ad confitendum concurſus, quocumque ille veniebat, vt referri videretur vbique perpetua quædam celebritas Maioris hebdomadis. In itineribus obſidebatur à populis, vt ipſis illicò præſtò eſſet: nonnullique in ſiluis montibuſque comprehenſum non priùs dimittebant, quàm enuntiantibus ſua peccata operam daret. Huiuſmodi laborum ac fructuum hiſtoriis ita exuberant Collegiorum Annales, vt iis ſæpè magnâ ex parte conſtent. Nec labore tam indefeſſo ſegnior fuit Societatis induſtria, vt labori reſponderet animarum vtilitas. Cùm enim deprehenderet multos numquam integrè eſſe confeſſos, multos numquam omnino, multos ſine animo à flagitiis abſtinendi; plurimùm laborauit explicando, docendo, publicè ac priuatim, vt, quod impetrabat à populis vt confiterentur, etiam efficeret, vt ritè neque vitio confiterentur. Idque potiſſimùm aſſecuta eſt commendando generalem vitæ omnis antè actæ confeſſionem: cuius etiam nomen ante natam Societatem vix erat notum in vulgus; nunc ita eius vſus fructuſque inualuit, vt nihil propemodum frequentius inculcent Societatis Annales, quàm viginti, triginta, quadraginta annorum, adeoque vitæ totius, confeſſiones ritè ſancteque repetitas; & quidem tam multas, vt quædam prouinciæ, quæ numerum notarunt, multa eiuſmodi confeſſionum millia vno anno recenſeant. Iaponica Prouincia tales refert plus decies mille inſtitutas; ex quo credibile eſt, ab vniuersâ ſimul Societate (cùm Prouincias numeret ſex & triginta) ſingulis annis centum facilè millia eiuſmodi conſcientiarum expiari. Qui fructus quàm immenſus eſt, quàm ſuo labore dignus, vnicâ illâ induſtriâ quotannis centum, & fortaſſe ampliùs, animarum millia è vitiorum ac dæmonum ſeruitute aſſeri in libertatem filiorum Dei? Quid ſi iam ceteros omnes labore ſuo expiatos recenſuiſſet, quot myriadas quotannis numeraret? quamquam exiguam illam putaret, nec zelo ſuo parem multitudinem, ſi numerare eam poſſet.

Confeſſionis generalis vſus à Societate commendatus.

CAPVT NONVM.

De ſolenni pietate diebus Antecineralibus, & menſtruâ Communione generali à Societate introductâ.

INnumeros, qui ex hac Sacramentorum frequentatione proueniunt, fructus in medium proferre poſſem: habet enim ad omne Chriſtianæ vitæ officium opportunitates ſingulares: nec vllam facilè in iis Chriſtianæ iuſtitiæ partem deſideres, qui identidem ad hos fontes ſalutis ac probitatis acceſſerint; nec vllam in eâ ciuitate publicam vitæ licentiam inuenias, in quâ frequens ille diuinorum myſteriorum vſus laudabili conſuetudine fuerit corroboratus. Neque enim vllum eſſe poteſt omnis ſanctitatis auctori cum vitiis & morum contagione commercium; nec locus eſt in illis pectoribus inferorum tenebris, quæ æternæ lucis radiis identidem colluſtrantur. Quare cùm hoc ſibi propoſitum

positum habeat Societas, vt virtutum studia promoueat, vitiis bellum indicat, denique vt prosit quamplurimis; nihil mirum cuipiam videri debet, si hanc Christianæ militiæ panopliam, hoc omnium malorum alexipharmacum, hoc denique miseriarum omnium solatium, frequentem dico sacrosanctæ Eucharistiæ communionem, semper voluerit omnibus esse commendatissimam. Igitur dum in omnem Christianæ Reipublicæ partem pro suo zelo excubat, & materiam exercendæ charitatis & industriæ vndecumque indagat; incurrit in oculos eius consuetudo quædam pietati virtutique infestissima, & nomini Christiano pudenda. Triduo illo quod solenne quadraginta dierum ieiunium antecedit, Christiani videbantur passim à CHRISTO suo ad Bacchum palàm & apertè deficere. adeò, posito pudore sensuque omni religionis, in omnem licentiam, crapulæ, comessationum, lasciuiæ, flagitiorum veluti furialibus acti tædis sese effundebant; peruersissimo more sensuque, cùm ex instante ieiunio, quod ad remedium scelerum ab Ecclesiâ sanctissimè institutum est, scelerum captarent ansam, & ad virtutem per flagitia sese compararent; quasi hæc ad illam gradum facerent. Meritò Societas tam auida salutis alienæ, huic Christianorum vesaniæ ingemiscebat, cùm videret ab iis vt pietati, ita flagitiis & impietati dies quosdam destinatos, & quasi consecratos haberi. Pessimè illam habebat, duraturos pietatis fructus in omnium animis produci non posse, quamdiu stata per annum tempora recurrerent, quibus effundi ac dissipari debere videbantur qui fuerant longo labore collecti. Enimuerò quid magis erubescendum Christianis, quàm dies apud illos agi, quibus pudet non esse impudentes, & nefas habetur nullum nefas admittere? Quid ieiunium animis prodesset, quos inueniret sceleribus fœdatos, nec ante ieiunij finem ritè se purgaturos? quæ spes esset, Deum eiusmodi ieiuniis propitiatum iri, quæ cum scelere inchoata sine scelere non peragerentur? Itaque Societas tantis acta stimulis contra nefariam illam licentiam, quantis ad illam cæci mortales ferebantur; palàm se communi huic furori multis in locis obiecit, non in templis, quæ tunc vacua erant, sed in compitis vrbium ac plateis, arguendo, increpando bacchantium insaniam. Gandiæ sex è nostris pridie Cinerum vertice ac pedibus nudi, longo fune è ceruicibus pendente, duo etiam nudata terga flagellis cruentantes, ceteri cum cruce & caluariâ in manibus, obiere concionabundi celeberrimas vrbis vias. Ab aliis alia tentata; & quamquam non pœnitendo exæstuantis licentiæ temperamento, in quibusdam tamen vrbibus tantùm labori fructus respondit. Sed neque perpetuus hic fuit, neque conatu satis robusto certatum est aduersus impietatem longè lateque grassantem, & quasi iure suo iam dominantem. Quid igitur? cederétne Societas tanto tamque corroborato malo? ab vitiorum violentiâ suam vinci pateretur industriam? quæ nihil nisi maiorem Dei gloriam spectat, tam luculentam ab ipsis Christianis plagam sineret diuinæ gloriæ quotannis infligi? Ignosci illi potuisset, si malum omnium pænè iudicio immedicabile non sanasset: sed veniam, quam alij facilè dabant, ipsa sibi non dabat; vtpote quæ se tot propè scelerum ream crederet, quotquot non impediret. Cùm igitur

Bacchanalium prophana consuetudo:

huic se Societas opponit.

Solennitatis dierum Antecineralium initium,

tur diu multumque in omnem se partem vbiuis gentium versasset; visum est tandem toto isto triduo solennem in templis suis precationem indicere, & omnibus quibus posset modis populi pietatem solicitare. Ac primùm quidem timebat ipsa vanum quoque hoc pietatis stratagema fore, nec alium laboris sui fructum quàm risum ludibriumque relaturam. templa quippe sua non adeunda, nisi ab iis qui animi caussâ spectatum venirent vacuitatem & solitudinem. adeò altas egerat radices inueteratum malum. Sed tanti erat, ludibrij se periculo exponere, quod CHRISTI caussâ non fugiendum sed appetendum est, ne aliquid intentatum relinqueret, quo spes esset effusum hunc impietatis triumphum vel nonnihil reprimi posse vel carpi. Primùm Sodales suos Parthenios haud ægrè induxit, vt modò per interualla singuli, modò simul ad templum conuenirent vniuersi. Hi aliquos præterea partim exemplo suo, partim verbis adduxere: quosdam exciuit rei nouitas; quæ cùm non displiceret, curiositatem vertit in religionem ac pietatem.

eorum solennitas Romæ hoc an. 1640.

Nec parum contulit ad excitandos animos, populique concursum prouocandum, augustissimus templorum ornatus, & quidem multis in vrbibus tam inusitatus, vt regiâ maiestate dignus haberetur. Vnicum hîc producam exemplum magnificentiæ Romanæ præsentis anni 1640. Certis enim nuntiis ad nos perlatum est, Sodales Parthenios primariæ Congregationis Assumptæ Virginis, vt feriis Antecineralibus populum à profanâ licentiâ ad pietatem ac deuotionem auocarent, nouem florenorum millia in extemporaneam illius tridui solennitatem expendisse. Moles erecta stetit in templo Farnesiano Societatis IESV, ad honorandum sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, alta centum viginti palmos, lata octoginta, pulcherrimis statuis, imaginibus, historiis, emblematibus, ad stuporem exornata: quæ omnia cùm supra quatuor millia flammarum ac luminum illustrarent, nulla tamen flamma in oculos spectantium incurrebat. Hîc res diuina peracta est tantâ pompâ, & tam suaui Pontificiorum musicorum concentu, vt ad summam quæ in terris esse potest maiestatem nihil præter ipsius Summi Pontificis præsentiam requireretur. Rem diuinam faciebat Illustrissimus ac Reuerendissimus Dominus Alphonsus Gonzaga Archiepiscopus Rhodiensis: intererant Eminentissimi Cardinales numero septemdecim, omnesque propemodum Romanæ Curiæ Prælati. Quorum pietate excitati subinde alij, toto triduo superuenerunt Eminentissimi Cardinales quinque, Regumque omnium ac Principum Oratores: accesserunt præterea supplicabundi varij Religiosorum Ordines, omnesque totius Vrbis, quas vocant, Archiconfraternitates. Denique tanta fuit toto illo triduo promiscuæ multitudinis ad sacrosancta mysteria concursus, vt non profana Bacchanalia, sed cælestis Curiæ epulum celebrari videretur.

Delectatus huiusmodi Societatis sollertiâ Summus Pontifex Paulus V. petenti ante multos annos condonationem integram pœnarum omnibus qui illo triduo in Societatis templis ad mensam diuinam accederent, perbenignè eam concessit. Tum verò Societas hoc tam ingenti industriæ suæ auxilio freta, sperare cœpit quòd hactenus

optaue-

optauerat. Nec eam sua spes fefellit. tempore enim ipso pietati tam iniquo orationem acuente, tam efficaciter vbique gentium stimulauit auditorem suum, vt breui multis in vrbibus quidquid esset Religiosorum & Sacerdotum, præter Confessarios Societatis, excipiendis accurrentium confessionibus per eos dies vix sufficeret. Quàm pulchra erant spectacula, pro insanis bacchantium gregibus videre iam Curiones ex finitimis agris cum pagis integris, cum labaris & cruce, supplicabundos ad Societatis templa non sine pio cantu per vrbium vias accedere, ciues agrestium pietate stimulatos cateruatim accurrere, denique maiore iam studio templa, quàm comessationes antè celebrari. Nec in vno Regno, aut in Europâ tantùm, sed in reliquo terrarum orbe hoc pietatis incendium pari vehementiâ exarsit. Longum hîc esset referre ingentem numerum Sacramentis refectorum in variis Collegiis, agmina publicis flagellationibus sua & aliorum peccata vindicantium, aliaque immensæ pietatis edita passim signa. Nihil in Annalibus nostris frequentius, quàm Bacchanalia in Paschatis celebritatem hîc esse conuersa; illic triduo triginta, quadraginta, quinquaginta & ampliùs sacrarum Hostiarum millia distributa; alibi totam ferè ciuitatem in templo nostro sacris se mysteriis refeciſſe; vbique aut penitus sublatam, aut magnâ ex parte compressam, pristinam illam & Christiano nomine infamem licentiam; caupones, chirurgos, & id genus hominum, quibus numquam benè est nisi dum quamplurimis est malè, conquestos de lucro sibi intercepto per intempestiuas Iesuitarum supplicationes. Quàm felix hæc, &, nisi orbis eam videret, incredibilis pessimæ consuetudinis mutatio? quis enim Bacchanalia iam esse sentit, nisi maioris vbique pietatis indicia? iam non vino, sed CHRISTI Sanguine passim se inebriant Christiani; nec immodicis epulis corpora distendunt, sed CHRISTI Corpore animas pascunt: pro insanis bacchantium per plateas clamoribus, templa gemitibus resonant ac piis suspiriis: pro impuris mimorum spectaculis piæ scenæ repræsentantur: pro theatris lasciuiæ, concionatorum suggestus frequentantur: denique plura iam expiantur scelera, quàm fieri consueuerant.

Fructus solennitatis dierum Antecineralium.

Sed an tot laboribus tantoque fructu expleta est Societatis cupiditas? accensa est magis. Honesta videatur Philosopho vnius temporis auaritia; Societati vnius lucri, quod est animarum, pulchra videtur auaritia, numquam, vt sperat, minuenda, sed quæ cum ipso lucro maius semper incrementum accipiet. Videbat illa piam hanc consuetudinem Sacramenta frequentandi ab omnibus quidem iam probari, sed non perinde ab omnibus coli; aliquos Festis tantùm solennioribus, quosdam rariùs, quosdam etiam annuo adhuc officio contentos, ad illa tam potentia salutis præsidia Ecclesiæ præcepto cogi magis, quàm ardore quodam amoris ferri. Ergo quæ optabat vt arderent omnes, aliquos adhuc frigere, nec tam multiplici plurimorum exemplo accendi, vehementer dolebat. Quid faceret? amor, qui magnitudinem suam indefessâ industriâ ferè probat, suggessit remedium quàm salubre tam efficax. vt nempe solenniore apparatu institueretur Synaxis menstrua, ad quam omnes inuitarentur, vtpote omnium causâ celebrandam, quæque ideò

Communio generalis à Societate introducta.

Generalis vocaretur. Placuit pietatis ſollertia Paulo V. Summo Pontifici, quam ſibi à Societate propoſitam non tantùm vehementer probauit, ſed etiam plenâ remiſſione pœnarum prolixè liberaliterque eſt proſecutus. Nec verò irrita fuit Societatis ſpes, nec Pontificis liberalitas. ingentem vbique ad Sacramenta concurſum hæc publicæ illecebra pietatis exciuit. Læta ſucceſſu Societas, vt qui maximus erat, ſi fieri poſſet, maior eſſet maximo, inuitare auſa eſt ad ſacram Hoſtiam illis diebus populo diſtribuendam Eminentiſſimos S. R. E. Cardinales; haud inani ſpe ſibi pollicita, fore vt ſacræ illius Purpuræ conſpectus ad pium communis pietatis obſequium ſe demittentis, alterum eſſet, nec priore minùs potens, omnium ad cæleſtes epulas inuitamentum. Fecêre verò ac libenter quod rogabantur Eminentiſſimi Eccleſiæ Proceres; & hoc ſuo miniſterio in immenſum auxere numerum geſtientium ex nobiliſſimis illis manibus æternæ ſalutis pignus accipere. Itaque dubium eſt, ſitne ea celebritas vitalem cibum accipientium frequentiâ, an præbentium dignitate memorabilior. Quale enim ſpectaculum eſt, illa ſacri Senatus decora ac inſignia, illos Eccleſiæ Primores videre cum populi pietate certantes; cùm ex illis quatuor aliquando, aut quinque, diuerſis eodem in templo locis, eodemque tempore, ad multas horas auguſtiſſimum myſterium tantâ animorum voluptate diſtribuunt, quantâ iſtud frequentiâ ac veneratione turbæ ſupplices accipiunt? Cenſa ſunt Romæ vno in templo, vno die, modò ſedecim, modò viginti, aliquando etiam triginta millia ſacræ menſæ accumbentium. Hinc propagata in reliquum orbem terrarum pia conſuetudo, eâdem illam commendante ac mirum in modum prouehente Pontificum gratiâ ac liberalitate, parem vbique pro populi modo ardorem inuenit atque concurſum.

eam Romæ Cardinales promouent:

Neque hîc ſtetit pia Societatis induſtria, quæ ſemper in incremento eſt. Tangebat illam commiſeratio animarum in purgantibus flammis veterum malorum pœnas pendentium, tantò digniorum ope atque ſubſidio, quantò & pœnæ ſunt atrociores, & illarum reæ ſibi minùs opitulari poſſunt. Itaque hac piâ Pontificis liberalitate ad earum ſubſidium vſa, magnum in animis hominum eiſdem opitulandi deſiderium accendit, effecitque pluribus locis vt hic ſacer theſaurus nullâ viuorum iacturâ, quin etiam compendio, in defunctorum ſolatium atque vtilitatem totus cedat. Quantos vbique motus erga deſtitutas omni ope, tantiſque in cruciatibus hærentes animas, concitat paſſim inſita cunctis miſeratio? hos tam ſentit quiſque quàm in aliis videt. Nihilominus hanc auget, quantum poteſt, Societas lugubri altarium ornatu, tabulis miſerarum tormenta facilemque rationem illis ſuccurrendi repræſentantibus, acribus exhortationibus, modis muſicis ad luctum compoſitis, libellis editis, aliiſque piis inuentis commiſerationem vel prouocantibus vel augentibus. De populi concurſu quid attinet dicere, cùm omnium vbique oculis pateat? nec tamen omnino ſilendum videtur, cùm omnium oculi itidem vt mens & cogitatio quouis locorum peregrinari non poſſint. Oliſipone nuperrimè in æde Domus profeſſæ Societatis IESV viginti quinque millia ſacrarum Hoſtiarum vno eiuſmodi die ſunt diſtributa; alibi haud multò pauciores, alibi etiam fortaſſe

hæc animabus Purgatorij ſuccurrit.

Communionis generalis frequentia.

fortasse plures, pro vrbium & populi modo: de quibus, nisi de Olisiponensibus, nihil dum certi accepimus, nisi in plerisque multarum Prouinciarum Collegiis operam Confessariorum imparem esse multitudini confitentium. Belgæ quidem numeros illos non æquamus, quia vrbes pleræque non tam frequentes sunt incolis, quos assidua iam tot annis bella haud parum carpsere: Antuerpiæ tamen in æde nostrâ ad sacram Synaxim accedunt vno eiusmodi die facilè sex septémve millia, nec pauciores Bruxellæ; plures vtrobique futuri, si maiorem templa caperent turbam.

Iam de fructuum vbertate ex hoc mysteriorum frequentatò vsu quid opus est verbis? potéstne fecundus ager sæpè purgari, & sementis nihilominùs lolio & tribulis obrui? potéstne sæpè aut riuorum scatebris aut tempestiuis imbribus rigari, & non ridere lætissimâ messe? potéstne culta vitis solaribus radiis frequenter foueri, nec racemis exuberare? Vt enim vulgares fructus omittam, pecuniarum & famæ magnas restitutiones, sopita dissidia iam ad ferrum & mutuas cædes spectantia, concubinas amandatas, & id genus alia infinita; quoties casti adolescentes hoc præsidio armati, palliis etiam relictis in impudicarum mulierum manibus, veluti alteri Iosephi, blandam hostem fugiendo vicere? quoties puellæ ferrum maluerunt iugulo excipere, quàm aurum flagitij pretium? Quid, quòd nonnemo ex lasciuis istis pudicitiæ insidiatoribus puellæ à se diu multumque frustrà ad facinus solicitatæ, cùm rogasset vbinam confiteretur, illaque respondisset, Vni è Societatis Patribus; tum is desperato sceleris successu, subiecerit: Numquam tibi molestus fuissem, si id antè sciuissem; nec enim ignorassem frustrà me verba perdere. Quoties alij operosissimè virginibus persuadere conati sunt, ne nostris toties confiterentur, eo tantùm animo, vt libidinum suarum repagulum amouerent? Sed quid ego eximios fructus studiosiùs colligam, cùm nullus sit maior ipso cælestium mysteriorum vsu? Quid enim aliud est crebra confessio, quàm assidua sui cum peccati malæque consuetudinis exsecratione correctio? quid aliud Eucharistia, quàm vinum germinans virgines? quàm germen vitæ in lætissimam succrescens æternitatem? quàm purissimi amoris exæstuans flamma, nouo semper nouoque sese alens pabulo? Quo amore vt nihil est excellentius, nihil diuinius, ita nullus ex Eucharistiâ fructus manare potest ipsâ maior, quæ amoris inexhaustus fons est, & perennis scaturigo; imò tota aliud nihil est, quàm amor.

Communionis generalis fructus.

Ann. 1609.

CAPVT DECIMVM.

De Exercitiis spiritualibus à S. Ignatio acceptis, & ingenti eorum fructu.

IN rerum naturâ non pauca sunt quæ vim ac virtutem admirandam habent; sed latentem & occultam, ipsoque adeò oculos fallentem. Quis tantum ignis inesse credat piperi aut zingiberi, si exteriori specie vim ac naturam eius metiatur? quis ex minutâ glande vastis diffunden-

dam ramis arborem, truncumque in immanes trabes suffecturum sibi promittat? Magnes ferrum occultâ vi rapit ad sese; nitratus pulvis, fulminis in morem momento accensus, intorquet globos ferreos mœnia & vrbes solo æquaturos. Ita frequenter natura vim suam dissimulat, lacessita virtutem ingentem exerit. Talis virtus, tametsi primâ fronte non appareat, inest & Exercitiis spiritualibus, quæ S. Ignatius à Deo edoctus, iuuante ac dirigente Deiparâ, ex oraculis historiisque sacris, & sanctorum Patrum doctrinâ, conscripsit. Quæ in eiusmodi ordinem digessit, quo nihil ad animos permouendos penitusque flectendos aptius, nihil efficacius videtur excogitari posse. Fuit is libellus primum Societatis Opus quod lucem adspexit, felix auspicium tantorum Operum ab illâ deinceps magno Ecclesiæ bono euulgatorum. Nimirum debebatur illa gloria eius Auctori, vt, quemadmodum sanctitatis & virtutis, ita etiam magisterij cælestis, & scriptorum famâ ac laude inter Socios Dux esset & Princeps: tantò maior omnibus, quantò maximis apparere conatus est minor. Magna quidem est vis, magna laus doctrinæ, quam Suarez, Vasquez, Salmeron, aliique tam vastâ tot Operum mole numquam satis potuerunt complecti. Ingens Fabri, Canisij, Augerij feruor in reducendis ad Ecclesiam errantibus; efficax ardor in reuocandis ad mentem sceleratis hominibus; felix sollertia in moribus Christiano dignis efformandis: sed, si suus veritati locus sit, hæc omnia libello illo suo complexus est Ignatius: ex quo, tamquam vberrimo quodam fonte, riuuli isti fluxere. Vastissima sint licet flumina, fonti tamen originem suam debent, & perennes aquas; quantumuis ille cum amnibus suis comparatus, paruus videatur. Ignatij libellus mole quidem perexiguus, dictione planus & facilis est: quem si non gustes, si in tuum succum non vertas, neque artis, neque ingenij, neque doctrinæ singularis, fortassis etiam contemptu magis quàm laude videbitur dignus; sed interiore gustatu perceptus, acer est, potens est, virtutisque tantæ, vt nullum animorum languorem non erigat, nullam duritiem non frangat. Laboraret hîc Societatis fides, si sola tantum huic libello tribueret: quæ ne suspecta cuiquam sit, aliorum testimoniis hanc placet adstruere, quos nec affectus egit transuersos, nec nisi quod experti sunt asseuerant. Ludouicus Strada, è D. Bernardi Familiâ vir in primis celeber, cùm libelli huius diuinam vim sensu ipse suo percepisset, in eius laudem erumpens, *Tirocinium est*, inquit, *toti humano generi institutum.* Cuius quidem testimonij hæc esse videtur sententia, quemadmodum Religiosi Ordines sua habent gymnasia, in quibus Tirones ad vitæ susceptæ formam exercentur, & finguntur; ita non vnius tantùm familiæ alumnos, sed vniuersum hominum genus, & in suo quemque vitæ instituto, ad exactam Christianæ legis disciplinam Exercitationibus à S. Ignatio inuentis aptissimè erudiri posse. Bartholomæus Torres, Canariensis Præsul, spiritu quem ex hoc libello hauserat plenus, *Vtinam*, inquit, *quanti est ille thesaurus, tanti æstimare possemus! Deum testor, triginta annis quibus versor in studiis sapientiæ, & permultis annis quibus Theologiam doceo, numquam ad meam vtilitatem didicisse tantum, quantum me paucis diebus docuerunt Exercitia. Illa ad docendum referebam, hæc ad agendum:*

Vis & energia Exercitiorum S. P. Ignatij.

Illustrium virorum de Exercitiis iudicia.

dum: quæ inter immane quantum est interuallum. Vidi homines doctos qui Exercitiorum res, cùm tam claræ Catholicæque sint, ex Euangelio sanctisque Doctoribus depromptæ, intelligere non possent; quas tamen qui ad vsum referunt, nullo negotio intelligunt. Permultis ego & Religiosis & sæcularibus persuasi vt ea susciperent: nec quemquam noui, qui non magnum inde fructum retulerit, palamque prædicauerit, se nihil omnino è rebus mortalibus voluisse iis antelatum. Potéstne vel luculentiùs ad laudem, vel certiùs ad fidem Exercitiorum præstantia commendari? Nimirum mandere oportet aromata, vt eorum calorem vigoremque persentiscas. Electrum paleas trahit; sed iners est & ignauo simile, nisi priùs confricetur. Ita rerum naturalium, ita libelli huius occultam arcanamque vim, vsus ipse lacessendo ac velut irritando prodit. Quid verò Ludouicus Granatensis, præclarum illud Ordinis Prædicatorum lumen, cuius conciones & scripta omnia eximiam quamdam pietatem spirant, legentibusque afflant, quàm exaggeratâ laude libellum hunc ornat? *Tantum doctrinæ spiritualis*, inquit, *à documentis & Exercitiis illis hausi, vt vita tota non sufficiat scribendo illa, quæ in illis Deus mihi aperuit.* Mancius S. Theologiæ Doctor, vt eiusdem cum Ludouico Ordinis, ita sententiæ sensusque. *Pluris facio*, inquit, *Theologiam Patris Villanoua* (impendebat se ille tradendis Compluti Exercitiis) *quàm omnium simul Doctorum.* Vt verò plurimos silentio præteream è celeberrimis toto orbe sapientiæ virtutisque famâ hominibus, qui manibus pedibusque (vt dicitur) in eamdem sententiam iuerunt, quorum vel nomina recensere longum esset; Carolum tamen Cardinalem Borromæum, ipsiusque Sedis Apostolicæ vel Oratores vel Præsides, nefas sit omittere. Quid igitur sanctus ille Mediolanensis Archiepiscopus de hoc libello censuit? Cùm Dux Mantuanus eius bibliothecam viseret, mirificeque laudaret, conuersus ad illum Carolus; *Paruulum*, inquit, *in pulpito libellum habeo, è quo plus haurio, quàm è reliquâ bibliothecâ, quia nempe puriùs & pleniùs, tamquam ex ipso fonte.* Quid verò ipsum Ecclesiæ caput, cuius testimonia veluti cælestia quædam sunt oracula? an hunc libellum nosse potuit, & non laudare? Paulus hoc nomine Tertius, cui certè Societatem IESV notam perspectamque esse oportuit, cùm visum ipsi fuerit & Spiritui sancto eam & approbare & humano generi commendare, hanc de Exercitiis S. Ignatij sententiam pronuntiat: *Plena sunt*, inquit, *Exercitia illa pietate & sanctitate, ad ædificationem & spiritualem profectum valdè vtilia & salubria. Maximum verò adiumentum attulerunt ad fructus vberes, quos Ignatius eiusque Societas in Ecclesiâ Dei vbique gentium producere non cessat.* Ita Pontifex Optimus Maximus latentem hunc thesaurum æstimauit sub ipsius originem Societatis. Sed vsus vetustate ac tempore corroboratus, magis magisque occultam rerum indolem ac naturam solet aperire. Iuuat igitur audire Nicolaum Zambeccarum, qui ea quæ à tot tamque incorruptis testibus acceperat, apud Gregorium XV. in Consistorio retulit. *Ignatius*, inquit, *non solùm opportunis monitis atque adhortationibus ad meliorem frugem traducere conabatur omnes; sed etiam libello de fructuosâ orandi ratione, ex iis quæ magisterio diuino didicerat, excolere nonnullos, atque ad studium virtutis incitare cœpit.* Atque hic est ille Exercitiorum spiri-

Manriquez de Exercit.

In bullâ Pauli III. datâ ann. 1548.

In processu Canonizat. S. Ignatij.

tualium libellus: qui Summorum Pontificum testimonio probatus commendatusque: quem tam consentiens laus bonorum, & incorrupta sincerè iudicantium vox, tamquam imago virtuti eius resonans, longè lateque celebrauit: qui tam multos è vitiorum cœno extraxit, tot alumnis nouis Religiosos Ordines amplificauit, tam multis Religiosorum Familiis disciplinæ veteris amorem curamque restituit: vt meritò à Summo Pontifice numeretur inter auxilia & robora quæ Deus Reipublicæ Christianæ hoc deploratissimo tempore submisit. Sed generositatem seminis nemo nouerit, nisi qui fructus ab illo productos aut gustauerit, aut propiùs saltem adspexerit. Audiuimus virorum grauissimorum sententiam: quorum auctoritati quidem incorruptoque iudicio cordatissimus quisque haud grauatè cedit; nemo tamen satis vmquam capiet aut assequetur, quid sit causſæ cur documentis istis quasi cælestibus & humanâ sapientiâ maioribus tantum tribuant; cur eam tam certam appellent viam rationemque efficacem animos à peccandi licentiâ ad amorem virtutis traducendi; cur iter quod ab Exercitiis monstratur, breue censeant & expeditum ad absolutam consummatamque virtutem; cur artem vocent quæ dissolutos homines subitò vertat in sanctos: hæc, inquam, nemo vmquam capiet, nisi certis documentis ac reipsâ quodammodò id illi constet.

Fructus admirandi Exercitiorum. Hist. Societ. p.1.l.2.n.71.

Rem igitur ipsam clarissimaque experimenta in medium adducamus. Sacerdotem scenicum, populi publicum offendiculum, cælestis hæc Exercitatio ita permutauit, vt, iniecto ceruicibus fune, in suggestum adscenderit, & à frequentissimâ multitudine veniam indignæ Sacerdote leuitatis petierit, tam ardenter, vt excusserit illicò lacrymas populo, cui solitus fuerat risus & cachinnos mouere. Messanæ adolescens nobilis, quem nec durissima in triremibus inter mancipiorum fæces seruitus flectere potuerat; his præsidiis adhibitis, indomitam ferociam subitò vertit in suauissimam animi mansuetudinem, intractabilem ingenij duritiem in commodissimos mores. Hæc ars odia grauissima, quæque non nisi partium exitiis videbantur extinguenda, tum publica, tum priuata, repentè composuit. Hæc magos, hæreticos, Iudæos, pertinacissimum hominum genus, blandâ vi inflexit, Christoque subiecit. Hæc auaros, iracundos, luxui ac libidini perditissimè deditos, in alios prorsus homines suique dissimillimos repentè mutauit. Vnde verò nisi ex cælesti hoc fomite conceperunt ignem, quem toto orbe sparserunt primi illi Ignatij comites, & qui primis successerunt, tamquam Apostolis discipuli, & qui ab his propagati in hæc vsque tempora flammas à maioribus haustas fouere constantissimè pergunt? Hoc experimento Tironum suorum indolem, animos, robur Societas potissimùm explorat: haud secùs quàm aquila pullorum suorum aciem ad solis radios tentat. Atque vt à Societate digrediar, hac in primis cælesti industriâ diuinâque arte plurimùm adiuti S. Carolus Borromæus & S. Teresia, vitam auspicati sunt sanctiorem: iisdem præsidiis institutum cursum feliciter tenuere: iisdem se ad vltimum vitæ terminum felicissimè compararunt. Nec minùs feliciter religiosissima illa Carmelitarum in Belgio seu fundatrix seu propagatrix Anna à S. Bartholo-

In Vitâ S. Ignatij, auctore Andreâ Lucâ, l.5.cap.25. & 26.

tholomæo illam vitæ morumque sanctimoniam, toti Belgio notam, hoc remedio vel fouit vel plurimùm auxit.

Post hæc sanctitatis lumina in medium producta, nemo iam mirabitur, sapientissimum illum apud Sinas neophytum Paulum, cuius vnius humeris tota res Christiana tam diu illic incubuit, horum vsum Exercitiorum apud gentem illam cultissimam ac litteratissimam induxisse: nemo Gasparem Contarenum suâ libellum hunc manu descripsisse, eumdemque ab heredibus eius solicitè seruari, nec secùs quàm ingentem thesaurum, vti reuerà est, in pretio haberi: nemo Ioannem Cochlæum, hæreticorum in Germaniâ malleum, iis excultum, quotquot potuit ad eamdem felicitatem inuitasse. Ipse verò Ignatius latentis in hoc libello virtutis optimè conscius, non minùs eius approbationem quàm multarum salutem animarum in votis habuit. Eius vsum M. Mionę, cui plurimum debebat, vt gratus esset, impensè commendauit: virisque grauissimis hanc meditandi methodum tradidit. Quid, quòd Ludouicus Blosius Lætiensis Abbas, vir insigni vitæ sanctimoniâ illustris, vt sibi ita & suis eâdem prodesse voluerit? Quid, quòd Abbates S. Bertini & Aquicinctinus his instructi, in tantum repentè summarum virtutum simul & Societatis amorem exarserint, vt huic (quò pluribus ita prodesset) alter Audomari, alter Duaci, Collegium & templum à fundamentis extruxerint, & dote non exiguâ locupletarint? Nullum inueniam exitum, si vel obiter his similia perstringam.

Sed quid tam sanctum est atque diuinum, quod vel impietas non damnet, vel temeritas non carpat? Incredibile dictu est quàm furiosè libellum illum inuaserint hæretici (magno sanè singularis præstantiæ ac fructus argumento) quibus se in Germaniâ Gretserus opposuit, in Galliâ Richeomius. Sed mirandum est, à Catholicis quibusdam diuinum illud Opusculum aut in crimen aut in contemptum vocari potuisse. Enimuerò excusari non potest leuitas ista culpantium quod ignorant. Minùs ferenda est calumnia, quæ quod videt damnari non posse, fictis criminationibus velut turpi larua studet inuoluere. Sed hæc nequitia non ita obducta est, vt non statim ad primum veritatis radium euanescat, seque ipsa interimat. Sparserat hæc Conimbricæ in vulgus, iis qui se apud Patres Societatis exercerent, spectra nescio quæ & visa obiici. Calumniæ fidem adstruebat, quam detrahere debuerat, vt repentina ita ingens & crebra morum mutatio. Denique adeò inualuit hæc fabula, vt Cardinalis Henricus fidei Quæsitor de re totâ cognoscendum censuerit. Hoc dum eius imperio dissimulanter facit Iacobus de Murciâ Academiæ Rector, Fratresque nostros de obiectis visis legitimè interrogat, vnus apertè fatetur se visa vidisse, & quidem feralia atque horrenda. Et quænam illa? inquit Rector, simulque Scribam admonet, vt quæ narrarentur exciperet. Ille verò, Memetipsum, inquit, vidi, quem numquam antè satis perspexeram, monstrum sanè tetrum, quo turpius mihique magis timendum numquam vidi. Hoc responsum ab ipsâ veritate facetè petitum, calumniam potentiùs discussit, quàm fortasse potuisset studiosa defensio; & compendio quodam rudem Exercitiorum imaginem ac laudem amplectens, calumniam suo veluti telo confecit.

Exercitia frustrà oppugnata.

Hist. Soc. par. 1. l. 5.

Super-

Supereſt nunc, vt quid ſint, vnde ortum ducant, quâ ratione obeunda, quibus, & quando, & cur tradenda ſint hæc Exercitia, paulò accuratiùs explicemus. Quorum tale eſt argumentum. Ante omnia, veluti auſpicium & fundamentum vitæ ſanctioris, proponunt finem, in quem homo eſt conditus, attento & quieto animo conſiderandum: quâ ratione affici oporteat rebus ceteris quæ hominis cauſsâ ſunt procreatæ: quid ordinem hunc pulcherrimum inuerterit. peccatum nempe, quod vnum non minùs nobiliſſimas illas in cælo mentes, quàm genus humanum perdidit vniuerſum. In oppoſitam igitur virtutis viam tantò enitendum eſt ardentiùs, quò magis ab extremo interitu abhorrere debet quicumque aliquâ ſui miſeratione tangitur. Virtutem hanc nullâ re æquè ac CHRISTI præeuntis ad vitam Ducis exemplo acui; vtpote quod attentiùs conſideratum vel ignauiam ipſam inflammare tantoperè poſſit, vt arduum illud iter non minùs iam affectet quàm priùs fugiebat. Tandem animum difficultatum victorem, velut exſuperato montis ardui iugo, in intimam cum Deo coniunctionem deducunt, & caſtiſſimi amoris dulcedine penitus penituſque perfuſum, quadam beatitudinis propinquæ ſuauitate, quam ex certâ eius ſpe prælibat, iucundiſſimè reficiunt. Atque tres illas ab omnibus celebratas vias, quæ ducunt ad ſummum virtutis apicem, libellus hic recludit. Purgandæ menti inſiſtit per varios in ſe ipſum inquirendi modos: per altiùs repetitam peccatorum confeſſionem, perque conuenientes maximè aptaſque commentationes id agit primùm, vt flagitiorum turpitudine & ſarcinâ liberetur animus, tum vt perturbationibus (quibus velut æſtu ventoque iactata nauis in diuerſa rapitur) vacuus velut in tranquillo diuinæ vocis ſuſurros audiat. Sic purgatum cæleſti luce contendit illuſtrare, tenebris diſcuſſis, quas auido iam virtutis frequenter offundit error. Hîc primùm ad diuinarum legum obſeruationem, inde ad Euangelicam conſiliorum perfectionem, tum ad iniurias, ignominiam, dolores, vulnera, mortem, ſi CHRISTI gloria & obſequium id exigant, generosè ſubeunda, mentem armat, & quaſi facibus quibuſdam ardentibus inflammat. Ex his vt conſequens eſt, perfectum tradit intimæ cum Deo coniunctionis modum: nam vagatus per omnia gaudij, pacis & ſpei incitamenta, Deum vbique præſentem admirari docet ac diligere. Addit denique tum ad detegendas hoſtis noſtri fraudes documenta vtiliſſima, tum ad inanis gloriæ (quam rectè in portu naufragium dixere nonnulli) arcendum periculum. Nam quemadmodum ex arduo in præceps deſpicienti ipſa nonnumquam altitudo tenebras offundit, quibus iter oculoſque obcæcantibus procliuis eſt ruina: ita non rarò virtutum ſuarum eminentiam circumſpicienti diuitiæ ipſæ inopiam creant. Atque hæc aurei libelli quædam ſynopſis eſt, ſed mutila: nam latentem in eo vim nec volumina ingentia ſatis explicent, neque inexperto magis demonſtrent efficaciam arcanamque huius Opuſculi virtutem, quàm oratio dulcedinem mellis ei qui id numquam ſenſu guſtuque percepit.

Argumentum Exercitiorum:

deducunt per viam purgatiuam, illuminatiuam, vnitiuam ad Deum.

Vt autem cum ſperato fructu obeantur hæc Exercitia, requirunt in primis ſeceſſum & ſolitudinem, vt animus à publico, ab amicis, adeoque

Modus obeundi Exercitia.

que domesticis remotus, curarumque immunis, &, quantum fieri potest, etiam immemor, in sese abeat, totusque sibi & Deo vacet. Solet enim suos in solitudinem Deus abducere, vt, silente rerum vulgique strepitu, exaudiri ab illis possit. Tum verò sancta iis iniicit desideria, lacrymas elicit absque teste copiosiùs; tunc animo se dulciùs insinuat, ac denique toto numine illabitur. Hîc homo sese habere incipit, qui cùm se rebus gerendis tradidisset, sibi ipsi eripuerat; cùm ceteris seruiret, sibi vni deerat, quàm aliorum studiosus, tam negligens sui. Vox ergo Numinis non auditur in foro, non percipitur in publico; odit turbam, solitudinem amat.

Quoniam autem recti specie sæpè blanditur error; quicumque in hanc solitudinem se recipit, ductore opus habet, cui sensus omnes arcanosque animi motus aperiat; à quo, quid quóve tempore agendum sit omittendúmve, cognoscat. Ita dum Georgius Radziuillius Cardinalis Vilnæ Episcopus cum fratre Stanislao in villam Iulij III. secessit, vt his meditationibus animum exercerent; vtrumque iussu Gregorij XIII. direxit Achilles Gagliardus: eo successu, vt reduces in Poloniam fructum quem hauserant, per omne Regnum diffunderent: Cardinalis enim in hæreticorum conuersionem acriter incubuit, Stanislaus in mores sibi subiectorum ad omnem honestatem conformandos. Vt autem illis Proceribus, ita cuilibet alteri, non sine directore hæc Exercitia traduntur. Quippe non solet diuina Sapientia homines nisi per homines erudire. Non me fugit, Ignatium, cùm neque litteratus esset, neque ante ipsum exstaret hæc spiritum exercendi methodus, diuinitus hanc artem edoctum fuisse, non sine Deiparæ benignâ ope: sed paucis ea felicitas obtingit, nec ferè nisi illis qui ad res ingentes & inusitatas diuino consilio destinantur.

Quibus Exercitia tradenda: potissimùm deliberantibus de vita statu eligendo.

Porrò tradenda sunt omnibus quibus limatius est ingenium, aut saltem politioris disciplinæ capax; iis præsertim qui de ineundo vitæ genere deliberant, vt in his ab omni perturbatione liberi, de vitâ futurâ statuant, quod numquam statuisse pœniteat. Hoc verò quantum est? Ineunte adolescentiâ, inquit Tullius, cùm inest maxima imbecillitas consilij, tum id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit, quod maximè adamauit. Itaque antè implicatur certo aliquo genere cursúque viuendi, quàm potuit quid optimum sit iudicare. Nimirum sequitur hæc ætas passim ouium ritu, auferrique se sinit quà vocat aut inconsultus animi impetus, aut maiorum exemplum, aut multitudo deterioribus ferè consentiens; it denique quà itur, non quà eundum est. Ignatius verò cùm perspiceret, quanti esset momenti certum aliquod vitæ genus maturo sibi consilio designare, ne infeliciter de eo deliberaretur, quod semel tantùm statuendum est, & in quo summa maximi omnium discriminis vertitur; cumque videret ex vulgi iudicio vitam plerosque instituere, hoc est (vt verbo dicam) à recto cursu aberrare, cùm posteriores quasi per caliginem vestigia premunt priorum, & de re omnium maximâ casu non ratione decernunt; ideò sollertem felicemque adhibuit curam, vt quisque horum ope Exercitiorum sic de vitæ summâ constitueret, vt Deum velle, sibique potissimùm expedire censeret.

Quæ quidem deliberatio tam est necessaria, vt sine eâ felix vitæ cursus teneri ægrè admodum possit. Quam enim imaginem exprimet, qui paratos colores illinit priùs tabulæ, quàm quid velit pingere secum ipse statuerit? Quis prædam figet, qui sagittam mittens in auras ignorat quò arcum dirigat? Quem ventum optet nauta, aut quò cursum flectat aut vela vertat, qui nesciat quem in portum tendat? Qui verò post maturam deliberationem statuit quem se esse velit, is in vitæ perenni quodam felicique cursu constare sibi potest, & nullo in officio claudicare. Quæ deliberatio ne temerè suscipiatur, ante omnia expurgandus est noxis animus, ac dein exuendus omni inclinatione, quæ in hanc potiùs quàm in illam propendeat rerum creatarum, ne vlla animi perturbatio aut rectæ rationi obstrepat, aut voci diuinæ. Ac tum demum de vitæ genere deliberandum, cùm sine erroris periculo decerni potest, simulque prospici possunt & procurari idonea virtutum auxilia, ad vitæ iam deliberatæ stadium inoffenso pede decurrendum.

Alij fines cur Exercitia obeunda.

Neque verò hæc Exercitia ad eligendum vitæ genus tantùm sunt adhibenda: nam mirè etiam valent ad conformandos mores, appetitionesque sedandas, ad retinendam in præclaris animi nostri decretis institutisque constantiam, ad quamcumque demum vitæ semel susceptæ disciplinam Christianè colendam. Testes sunt infiniti toto orbe, qui ea non minori suâ voluptate quàm fructu sunt experti. Sed vnus

Ann. 1601.

sit instar omnium Augustinus Caruajalius, Augustiniani Ordinis Theologus. Is cùm Indiam Occidentis peragrasset, & in Hispaniâ variis muneribus cum laude perfunctus esset, Italiæ quoque Cœnobia sui Ordinis iussu Summi Pontificis visitasset; Bononiam tandem ab eodem Pontifice Visitator Apostolicus missus ad D. Iacobi Cœnobium in veterem disciplinam restituendum, non aliis id præsidiis facere aggressus est, quàm piis his Societatis commentationibus: quibus ipse cùm per mensem se exercuisset, testatus est candidè, se, quamdiu in Religione vixisset, rationem aliquam, quâ rectissimè incederet, semper optasse, eamque nunc demum, cùm in hæc S. Ignatij Exercitia incidisset, inuenisse. Quæ quidem ille auidissimè hausta, atque in intimum demissa pectus, tanti fecit, vt in iis verè diuinum aliquid inesse aperte diceret: eaque deinceps in alios eò libentiùs deriuauit, quò ipse aut diutiùs quæsiuit, aut seriùs inuenit.

Quando Exercitia adhibenda.

Sed quando hæc potissimùm animi tam certa auxilia sunt adhibenda? Societas quidem singulis annis suorum animos hac cælesti ope restaurat. quam Societatis consuetudinem alij non pauci ex omni ordine tam sacro quàm politico æmulantur. Tum verò etiam adhibentur vtilissimè, cùm parandus est animus ad arduum aliquod & publicum munus. Sic opportunas ab his vires sæpè petierunt Episcopi, onus illud Angelicis humeris formidandum subituri: quas cùm magno suo suorumque bono corroborari sensissent, ex iis non pauci nullos deinceps statuerunt Sacris initiare, nisi cælesti hoc præsidio ad dignissimum illud Christianæ Religionis munus antè comparatos. Tunc etiam opportunè suscipiuntur hæ Exercitationes, cùm animus obruitur negotiis, sibique subductus in rebus alienis totus est, vt sibi se nonnihil reddat, agatque

etiam

etiam negotium suum omnium grauissimum & maximum. Rursus tunc opportunæ sunt, cùm languet aut æger est, vt hinc medicinam petat; cùm difficilis obscurusque nodus soluendus, vt cælestem hinc lucem hauriat; cùm oppugnatur, vixque apparet effugium periculi, vt opem hinc atque præsidium accersat: denique cùm malum quodlibet infestum experitur, in his tam præsens siue solatium inuenit, siue remedium, vt vel experimento suo fateri cogatur, hæc S. Ignatij Exercitia (quod multorum sermone percrebuit) opus esse humano maius, & nobilissimum æternæ mentis inuentum. Nunc quibus in proximum Societatis charitas præcipuè elucet, erga pauperes afflictosque studia paucis delibemus.

CAPVT VNDECIMVM.

De Societatis erga pauperes morbis, peste, vinculis afflictos charitate.

CArò constat mortalibus scire an amentur: nisi infelices sint, id scire vix possunt. vsque adeò nulla sinceri amoris exploratrix certior est, quàm calamitas. Amat Societas proximum suum; idque & in gymnasiis & in pulpitis illum erudiendo ad salutem, satis docet: sed nusquam manifestiùs quàm in publicis valetudinariis, pauperum tuguriis, & reorum custodiis; vbi miseris præstò est, vt eorum calamitatem soletur ac leuet. Et quidni præstò sit, cùm IESVM sequatur Ducem, qui suum erga homines amorem subleuandis afflictorum ærumnis præcipuè commendauit; quemque in captiuis vinctum, in ægris languentem, in mœstis dolentem solari se & leuare non ignorat? Hoc est cur egenorum casas, carcerum pædorem, nosocomiorum graueolentiam in deliciis habeat. hoc est cur nec vlcerum sanies, nec contagionis virus, nec reorum squallor, nauseam illi aut horrorem moueant. An auarus adamantem aut pyropum aut monile in cloacâ aut fimeto inuentum ob adhærescentes sordes non negligeret, Societas animam sanguinis diuini pretium, imò IESVM suum quem in hac agnoscit, quia pædore & squallore obsitum, auersabitur? IESVM suum aut in calamitate aut in periculo destituet? Hoc facere si posset, & morbis ipsis inclementior, & vinculorum ferro durior, nec Societas IESV esset. Quare meritò ab hoc velut tirocinio nouam militiam auspicatus est Ignatius. Speluncam insedit propter Manresæ portas. Hinc quotidie in vrbem egressus, stipem ostiatim mendicissimè corrogabat, quam deinde in pauperes diuideret. Tum conuocatos spe factâ cibariorum quæ mendicauerat, primis Religionis elementis imbuere. intereà illorum ineptias & æquo & benigno ferre animo, amorique erga illos suo diligentissimè seruire. hinc ad ægros in S. Luciæ valetudinario se conferre, illos solari, illorum commodis vacare, lectos sternere, dum commouendi, mollissimè tractare: corpora plagis & vulneribus deformata arctè complecti, vtque & se vinceret, amorisque quo æstuabat ingentem vim non dissimularet, ipsa vulnera, quamuis fœda & putria, & osculari, & lambere,

Amor Societatis erga proximum.

S. Ignatij erga pauperes & infirmos studium.

And. Luc. l. 1. c. 8.

bere, & ex iis ſtillantem ſaniem non rarò ore excipere atque exſugere, tum verò eorum animis medicinam facere tantò ſolicitiùs, quò præſentiore opus erat remedio, morbusque magis vrgeret. Reluctabatur quandoque vel inuito natura, cùm ille ſic ſecum: *Itáne verò iam à fratre abalienaris faſtidio? vbi ille eſt hominum amor & dilectio, quæ tam ſtudiosè foues? nónne pauper ille eiuſdem tecum eſt carnis & ſanguinis, & eodem* CHRISTI *ſanguine redemptus? Tibi, eſca vermium, tibi, ſcaturigo fœdiſſima ſtercorum, horrorem incutiet frater? nónne in paupere iſto eſt* CHRISTVS? *nónne in plagis iſtis* CHRISTI *agnoſcis vulnera? non ſic, non profectò feres impunè.* Tum quæſito illo, quo toto valetudinario non erat tetrior & inquinatior, fœdis vlceribus non tantùm oculos naresque paſcere, ſed & os & labia purulentis plagis applicita tamdiu affixaque tenere, donec omnis horror & nauſea ceſſaſſent, & neque maleolentiam ampliùs neque putredinem perſentiſceret. Heroicos Ducis ſui animos imitati Socij, dum Venetiis idoneam tempeſtatem opperiebantur nauigandi in Palæſtinam, vbi ab Ignatio in celeberrima duo vrbis valetudinaria bipertiti, ipſo auctore, quà miſericordiæ officiis quà ægrorum conſcientiis ritè ſanandis operam dederunt; tanto animorum ardore, vt ad ſpectaculum ciues hærerent attoniti, præſertim cùm cernerent corpora ſanie ſtillantia, viſu fœda, olfactu grauia, manibus ab eis contrectari, complexu dum lectos ſternerent ſuſtineri, & in ſtratis reclinari: imò à quibuſdam, ad horrorem naturæ frangendum, manantia tabo vulnera exſugi. Quid, quòd fœdiſſimâ leprâ reſperſos, ac valetudinariis excluſos, in ſuo lectulo collocarent, nullo contagionis metu anxij? Omnium autem cubilia circuibant, benignis alloquiis miſerrimum quemque ſolabantur, ad tolerandam morborum violentiam excitabant, ad deteſtationem peccatorum inducebant, apud moribundos nocturnas agebant vigilias, mortuorum denique corpora humo ſuis effoſsâ manibus tumulabant. Iuuat hîc audire Vrbanum Pontificem Maximum de magnanimâ Xauerij charitate: *Eo*, inquit, *dilectionis ardore erga inopes infirmos, qui in dominibus hoſpitalibus morabantur, ſe gerebat, vt rarò ab eis diſcederet; tantáque ſenſuum mortificatione quantumuis ſordidiſsima miniſteria peragebat, vt aquam ſæpiùs, quá horribilia & incurabilia vlcera lauerat, ebiberit. Cùm verò de vitâ periclitarentur, tunc cibi ſommique prorſus oblitus, & præter proprias vires à Deo confortatus, veluti à commiſsâ cuſtodiâ nec die nec nocte diſcedebat. Quæ adeò libenter atque hilariter exſequebatur, vt deliciæ eius deſeruire ægrotis ac morientibus eſſe dicerentur.* Hæc eſt amicitia Chriſtiana & vera, quæ miſeros non fugit, ſed quærit; non deſtituit, ſed ad extremum omni ope & obſequio fouet. Hic eſt ſincerus in proximum amor, illi præſtò eſſe, qui, quo amorem tuum inuitet, nihil habet ſplendidius quàm vlcera, nihil ſpecioſius quàm artus pallore, ſitu, leprâ & lue confectos; nihil potentius quo affectum ſibi conciliet, quàm infelicitatem & extremas miſerias. Hic amor in primis Sociis tam altè radices egerat, vt, priuſquam ſe diſiungerent, in varias vrbes cæleſtem charitatis ſuæ ignem ſparſuri, inter ceteras leges quibus ſe adſtringebant, hanc quoque ſancirent, ne alias ad diuerſandum ædes præter publicas hoſpitales domos perquirerent: nec ſanctiùs legem tulere, quàm ſeruarunt. Lainius Floren-

Sociorum in noſocomiis obſequia, ſuique victoria.

Bulla Canonizat. *S. Xauerij erga infirmos amor.*

Florentiam missus, vbi vrbem attigit, repudiatâ hospitij liberalitate, quam complures offerebant, in valetudinarium cum Canisio diuertit. Ratisbonæ Bobadilla æger ipse & imbecillis, cùm vix hæreret vestigio, & succiderent genua, in nosocomio tamen nihil propè de laboris contentione remisit, ne quid sauciis infirmisque de exspectatâ charitate detraheret. Fatigato non aliud cubile erat quàm ipsa soli durities, non aliis stragulis cooperto quàm quæ numquam exuebat, nec assere quidem corpori substrato. Iaius cùm Ducis Ferrariæ confessionibus præesset, ab aulâ se ad valetudinarium recipiebat, ægros omni ope solaturus; inter quorum pædores aiebat se libentiùs, quàm inter aulæ odores blanditiasque versari. *Idem aliorum omnium ardor.*

Venerat Moram, oppidum olim à se excultum, Prouincialis Lusitaniæ Miro, incolas sibi deditissimos reuisendi caussâ. Aduenit mox Cardinalis Henricus Diœcesin suam lustrans: qui dum publicam hospitalem domum inuisit, Mironem in eâ ex febre decumbentem inter pauperum turbam reperit; suisque oculis non sine admiratione spectauit, quæ Sociorum essent deliciæ, quid potissimùm agerent, cordique haberent. Scilicet pro solatio ducebant, afflictis solatio esse, & in eorum obsequio vires ac valetudinem consumere. Quid, quòd multis locis, vbi non erant nosocomia, Magistratus & Principes permouerint vt ea exstruerent? Ita Goæ operâ & curâ Pauli Camertis ædificatum valetudinarium; cuius ministerio ac procurationi multos ipse annos præfuit. Ita in orâ Comorinensi, ita Aphrodisij in Africâ, & alibi, ægrorum diuersoria Societatis curâ ac diligentiâ sunt exstructa.

Iam quantum in ægros sauciosque milites vbique se prodidit eadem charitas? Quanta Lainij in hoc genus hominum benignitas, quàm effusum obsequium, cùm ad Aphrodisium Africæ vrbem, quam Vega Siciliæ Prorex obsidebat, suâ ipse manu prępararet ac porrigeret sauciis pharmaca, vnguenta oblineret, cibos in os insereret moribundis, lintea mundaret, nocturnas apud ægros duceret excubias; cùm alij super alios sternerentur, omnium conscientiis ritè purgandis inuigilaret? Quanta illa Antonij Vinckij Rectoris Mamertini charitas, cùm in valetudinario triginta milites puluere tormentario ambusti, à vertice ad pedes fœdum in modum exulcerati, intolerandum exhalantes odorem, vermibusque scaturientes, ob fœditatem mali iacebant ab omnibus derelicti? His ad extremum adfuit Vinckius, animisque eorum pariter & corporibus omnem operam, obsequium, solatium impendit. quæ viri cura & sedulitas nouem seruauit in viuis, ceteros ritè expiauit, & ad æternitatem sedulò instruxit. Quid, quòd Societas numquam defuit vel extremo charitatis officio sepeliendi vitâ functos? In nuperrimo montis Vesuuij incendio quàm id non obscurè ostendit, cùm Socij, flammis adhuc erumpentibus, & circùm omnia longè lateque vastantibus, cùm saxa mons adhuc eructaret, & circùm vndique grandinis in morem spargeret, cadauera ex altis cineribus effossa, atque in humeros imposita, ceu noui Tobiæ tumulis mandarunt? Recupit. pag. 47.

Ita Societas ægris mortuisque obsequium suum, vbi vbi offert se occasio, prolixè præstat; optatque omnibus votis, tam promptè morta-

les eius operâ vtantur, quàm illam promptè omnibus defert. In his tamen pietatis officiis inuenit liuor quod carperet. Cederet autem criminationibus & frangeretur Societas? omnia essent deferenda; ac tum culpari fortasse desineret, cùm ob ignauiam & socordiam maximè esset culpanda. Sed erigitur inuidiæ obtrectationibus, non deiicitur. vtque temeritatis existimat, vitæ discrimina sine consilio & ratione adire; ita pro salute hominum & Dei amplificandâ gloriâ mortem non reformidare, magnificum & glorioſum. Quis Religionem Christianam posteris seruasset, nisi Christiana fortitudo supra mortis & tyrannorum metum fuisset? Quis Æthiopiam, Brasiliam, Iaponiam, ceteramque barbariem excoleret, si ærumnæ, cruciatus, certusque, quamuis lentus, interitus ab eorum finibus Christianos doctores arceret? Si per vitæ pericula & mortem adeantur barbari, quò CHRISTI legi subiiciantur; an multo sudore & sanguine maiorum CHRISTO asserti, mortis formidine deserantur, cùm extremo malorum humanorum vrgentur, & in geminæ æternitatis discrimine versantur, ab ipsis quoque parentibus & propinquis destituti? Quis tamen per contagionem & luem quæ momento afflatur, quis per mortis assiduam exspectationem, morte ipsâ grauiorem, intrepidus incedat? quis animo non titubet, non palleat, cùm quot domos aut ægros adit, in totidem mortes ire se credat? Auida periculorum & mortis charitas, nec quò tendat, nec quid passura sit cogitat; quoniam & quod passura est votorum pars est. Testes sunt quotquot ferè vrbes incolit Societas, quàm promptè, quàm alacriter ad hæc obsequia Socij non veniant, sed conuolent, quamque operosè hæc munia ambiant. Neque hæc paucorum inter illos est charitas, aut cunctabundorum. Vidimus non vno loco exhausta propè Collegia, cùm vix carceribus in hoc stadium emissos mors ex inchoato cursu abriperet, & ab ipsis funeribus superstitum crescere feruor. Vidimus in Belgio nostro ex totâ Prouinciâ in dies accurrere in locum cadentium, cùm vix arenam hanc ingressos adorta lues sterneret; cumque plures simul interdum aduentarent, apud Rectores pulchro certamine inter se contendentes, vtri priùs vitam proximo deuouerent, & periculum Sociorum depellerent suo. Vidimus nostros, obligatis adhuc capitibus, & à pestiferis vlceribus nondum persanatis adhuc claudicantes, non per vrbis modò compita, vt laborantibus ipsi laborantes subuenirent, quo poterant modo accelerare gradum, sed in suburbanum etiam agrum se effundere. Vidimus deserta in plateis & agris corpora agentium animam suis quandoque humeris, quandoque vehiculis imposita, ad nosocomia vehere. Freno hîc opus habent, non calcaribus. impetratur hæc prouincia, non imperatur. auidiùs discrimen hoc expetunt, quàm plerique mortales fugiunt. pro beneficio est à pulpitis & cathedris ad glorioſam hanc charitatis palæstram posse descendere. Frustrà & lacrymis & precibus eorum ardori parentes & consanguinei obsistunt: frustrà impauidis terrorem inculcant: frustrà spem faciunt maioris frugis, seque & plures paucorum caussâ non esse deferendos. Incitant hæc, non deterrent contemptricem periculi & mortis virtutem.

Societas peste infectis assistit.

In mediis etiam aquis charitatis hoc incendium arsit. Testes mihi sunt

& Xa-

& Xauerius & Barzæus noſter, & quotquot ferè in Orientis Indias nauigarunt. Quin & hæretici & Turcæ & barbari eam experti ſunt & admirati, eâque magis quàm omnibus argumentis ad virtutem & religionem amplectendam permoti.

Sed nolim hanc Societatis charitatem ſolâ morte æſtimari. Immenſus in his periculis eſt labor, & corporis defatigatio, cuius nec die nec nocte diſcriminata ſunt tempora. Quoties ab extremâ vrbis parte ad alteram, & extra vrbis pomœria, ingenti interuallo curſitandum? Quoties nec otium eſt curandi corpora? Quoties dum inediâ exhauſti, æſtu & labore languentes & laſſi reuertuntur, plures reperere opperientes qui iam iam morientibus opem implorarent, quos nefas erat deſerere? Hinc ad noctem ſæpè impranſi, & per tuguria vagati, vix ſpatium quietis & cibi vtcumque capiendi habuere. Quibuſdam ex aſſiduo curſu & ſudore attritæ fuerunt plantæ & vlceratæ; nec tamen à concurſatione & contentione ceſſare tantiſper licuit. Sæpè labore & vigiliis feſſi, vix in cubili ſe reclinauerant, cùm rurſus excitati nocturnos labores diurnis coniunxere; vt pleroſque non tam peſtis confecerit, quàm labor.

detentis in carcere ſolatio eſt.

At quantò in carceribus copioſior meſſis, vbi & inopes, & morbis grauibus, & teterrimis, & contagione noxiis laborantes, & mœrori intabeſcentes? Hos Socij & verbis ſolari, & ſubſidiis leuare, & obſequiis recreare, hos ſedulò curare, in eorum libertate redimendâ omnem operam atque induſtriam ponere, pro ſuppetiis conferendis Sodalitia excitare, & id genus alia auxilia, quę ſuprà meminimus, adferre. Quibus omnibus hoc agunt, vt viam ſternant ſeruandis miſerorum animis, quos beneficiis iſtis ſibi conciliant. Vt enim iis plurimum tribuimus, à quibus plurimùm diligimur; ita his officiis delinitos ad omnem pietatis diſciplinam facilè componunt. Sacella in carceribus exſtruunt, Sacramentorum vſum perſuadent, exercitationes quotidianas in ſua tempora diſtribuunt, ad legendas communiter Litanias, & D. Virginis Roſarium, aliasque preces alternis recitandas, inducunt: ſed ante omnia prauam iurandi conſuetudinem, etiam cenſore conſtituto, tollunt. inter quos fortè offenſiones gliſcunt, eos in mutuam gratiam reponunt, damnatos ad ſupplicia æquo animo ſubeunda ritè & more Chriſtiano comparant. Vnum quod omnium ſit ſpecimen, lubet oculis ſubiicere, ipſis hiſtoriæ verbis ex fide annumeratis. *Cùm per totum orbem terrarum*, inquit Sacchinus, *promulgatum à Paulo Quarto Iobeleum ad pacem Eccleſiæ impetrandam, concordiamque inter Chriſtianos Principes, Goæ quoque propoſitum hoc anno eſſet, deſtinatis quadraginta ad præparationem diebus; eo tempore, quoniam inter alia pia opera etiam eleëmoſynarum erogandarum fiebat mentio, auctore Conſaluo hæc eleëmoſynarum inita ratio eſt; vt quibus diebus ieiunabant, quiuis cibariorum ſibi deſtinatorum partem ad vinctos in carcere tranſmitteret. Octo decémve ad perferendos cibos delecti Fratres: qui vbi primùm adiuere carcerem, non fame dumtaxat infelicia corpora, ſed magis fœtore ac ſordibus videre confici. Turba erat miſeranda omnis, ſed præcipuè ægrotorum commouebat aſpectus: qui multi iacebant humi abiecti alto fœdoque in ſitu, vnde intolerabilis exhalabatur mephitis. Hac igitur nouâ & charitatis & humilitatis ſegete læti Socij,* Lib. 3. num. 137. & 138.

aliis

aliis deinceps diebus vnà cum cibis scopas, paleas, corbes, aliaque id genus ad purgandas euehendasque sordes portabant. Tum summâ alacritate purgare carcerem aggressi, sordes alij eruebant, alij corbibus auferebant in mare, quod non modicè ab custodiâ distat: alij vasa, & quidquid eâ egebat curâ, mundabant. Ita opitulati corporibus, ad curandas animas vertebantur; quæ eò facilius expiari se, doctrinâque Christianâ & monitis salubribus sinebant imbui, quò magis fuerant impensis corpori obsequiis præparatæ. Hactenus Sacchinus. Atque hic finis est eorum quos Societas suscipit laborum; huc spectat quidquid agit & molitur. Nihil illi durum, nihil inuium, vbi affulget spes lucri animarum. mors ipsa in votis est, dum æterna ab aliis depellatur. Vnà velit & vinculis & carceribus mancipari, in eumdem squallorem conijci, eodem situ fœdari, si hoc ad vindicandas in libertatem animas conducat. Nónne hoc nostri agunt? qui vt milites nauticosque homines in extremis præsenti ope iuuent, naues conscendunt, vnà cum illis & tempestatum discrimina, & ab hoste pericula subeunt, & cum iis in voluntarium quodammodò carcerem se compingunt: in quo neque morborum virus & contagia possint euitare, neque hostilium tormentorum vim euadere, vt non aut membris mutilentur, aut in frusta, vt subinde factum, discerpantur. Et dubitari poterit, an verus hic & sincerus sit amor, qui illos in curandâ salute alienâ vsque adeò sui reddit immemores? Sed hæ angustiæ tantam virtutem non capiunt; orbem illa terrarum habet pro campo, neque vllis finibus coërceri potest. Ergo videamus, quos labores in barbaris remotissimisque nationibus Societas, & quo fructu, hactenus sustineat.

milites & nautas in mari non deserit.

CAPVT DVODECIMVM.

De Societatis in Gentium conuersione laboribus & fructu.

HActenus de variâ Societatis industriâ, quâ variis quidem orbis regionibus, sed præcipuè succurrit Europæ; ad cuius angustias reliquiæ Christianorum redactæ videbantur, eæque per hæreses, schismata, Mahumeticam impietatem, miserandum in modum acciſæ atque conuulsæ. Hæc tamen tanta pars terrarum visa est angustior charitati, cui vnus non sufficiebat orbis. Domesticis quidem suis atque contubernalibus vitæ exemplo, opportunis monitis, vigilique curâ prodesse, nec aliam laborum mercedem ab illis exspectare, quàm ipsorum emolumentum; & magni & liberalis est animi, virtutemque pretio suo æstimantis. Non sibi suisque tantùm, sed popularibus ciuibusque natum se credere, vrbemque totam quasi familiam vnam putare, singulorumque siue damno siue bono non aliter tangi quàm suo, omniumque commodis studere; etsi grandius etiam illo priore sit opus atque præstantius, humanum tamen adhuc est, & eius viri qui societatem non tam legibus quàm amore mutuo vinctam, ac sincerâ Religione florentem, præcipuum æstimat vitæ humanæ fructum ac dignitatem. Iisdem verò mœnibus, quibus circumdati sunt ciues, virtutem non concludere, sed per eiusdem Regni aut Imperij spatia diffundere; augusti prorsus

Charitas Societatis non est angustis limitibus arctanda.

&

& heroici est animi, neque arctari se patientis vnius aut oppidi muris, aut prouinciæ limitibus quasi *Gyaræ scopulis, paruâque Seripho.* Plus vltra nihilominùs, plus vltra quasi giganteis quibusdam passibus prosiluit IESV Societas. Illud nempe Isaiæ oraculum, quod Filio Dei Duci suo tribuitur, sibi quoque dictum putabat: *Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas.* Isaiæ 49. Tu quidem strenuum animum adfers ac promptum, Societas mea, vt primigenium Ecclesiæ spiritum resuscites. Eueniet. Roma metropolis & caput mundi innouatam se mirabitur. reuiuiscet ignis quem veni mittere in terras. redibit antiquus primæ iuuentutis vigor, quo panis ille vitalis, velut olim primæuam Ecclesiam, ita nunc Christianorum animos pascet, cælestique succo vegetabit. copia concurrentium ad hunc vitæ fontem numero erit maior. amplissima templa, augusta Regum opera, turbam non capient. vastissimam camporum planitiem occupabunt conciones, in quibus vicena millia ab vnius ore quandoque pendebunt. Summos Pontifices interpellabunt Reges, Principes, vrbes, vt è vobis morum ac vitæ magistros obtineant. *Sed parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas.* Quadraginta millia ex hæreseos fæce ad Ecclesiam reducta ab vno Augerio in Galliâ, & illic, & in reliquo Septemtrione ampliùs tria & viginti millia vno anno, ex eâdem fæce à vobis educta, & multa quotannis millia educi parum est. Quantum in Germaniâ prouinciarum, vrbium, municipiorum; quantum in Poloniâ à vobis in auitâ Religione seruatum; parum illud omne est, quantumuis magnificum & immortali laude præmioque dignissimum. Rigæ in Lithuaniâ vno anno à septem Sacerdotibus viginti hominum millia prouectæ ætatis audita se de delictis suis accusare & conscientias expiare, qui id numquam antè fecerant, præter eos qui ab hæreseos erroribus asserti sunt; Conimbricæ ter mille & ampliùs, alibi bis mille à Ferdinando Suaresio commotos, vt loris & flagris seruile de se supplicium sumerent, quia se indignæ peccatorum seruituti subiecerant; Benedictum Palmium vnâ concione multis meretricibus persuasisse, vt obscœnas voluptates verterent in cælestes, quas ex sui victoriâ deinceps peterent; odia in amorem, bella intestina in amicas paces vertere; eos qui mutuæ vitæ insidiabantur mox officiis inter se vestrâ operâ certare; parua hæc mihi sunt; exigui isti tantis animis sunt limites. laborum vestrorum, & orbis terrarum, eamdem metam posui. *Ecce dedi vos in lucem Gentium*, vt opera vestra barbaris gentibus longè lateque sit saluti.

Fructus multiplex operæ Societatis.

Has Ducis sui voces exaudire sibi videbatur Societas, quem meminerat totius vniuersi Seruatorem esse, se cohortem esse eius nomen ideò præferentem, vt quà latissimè patet eius imperium, in terris ipsi militaret: signa igitur Ducis sui toto orbe circumferre se debere, & congredi cum quibuscumque populis quos vel Oceanus submouet, vel inaccessæ rupes diuidunt, vel ineluctabiles siluæ occultant. Ardua profectò & plena laboris bella, cum rerum naturâ priùs oportere luctari, eamque expugnare, quàm ad difficilius prælium peruenias. Non illud dico prælium, in quo tubarum clangores Martem accendunt, in quo tormento-

Societas per orbem vniuersum CHRISTI *nomen circumfert.*

mentorum emicant fulmina, telorum volant procellæ, fulgurant gladij; implicatæ inter se acies, puluereæ nubes, trucidantium clamores, morientium gemitus, noctem, lucem, luctum, corpora, arma, mortes horrendâ confusione permiscent; quo vertuntur in cineres oppida, quo Reges & populi in vincula rapiuntur; non hæc, inquam, bella prædicamus. Nam quæ tandem illa est gloria quam pariunt mutuæ carnificinæ? quibus nescio an quidquam sit humano generi ignominiosius. Belluarum est ista rabies, non hominum; quamquam nulla belluarum feritas tam immanis est, quâ crudelior non sit humana. Aliud igitur bellum Societas sub Duce suo gerit, non in perniciem eorum quos aggreditur domatque, sed salutem: quo non corpora vulnerat, sed animos; nec vitam eripit, sed adfert: quo non muros, non oppida expugnat, sed humanam voluntatem; tantò maiore gloriâ, quò hæc arx, vt ita dicam, omni arce & castello est munitior. Quippe voluntas humana sub quocumque dominatu, sui iuris est; non ferro, non flammâ ad deditionem cogi potest; nec libertatem amittit in vinculis, neque sub iugo patitur seruitutem. Itaque labor est operosior, augustior gloria, vel vnius hominis vicisse animum, quàm populos omnes solâ vi armorum in parendi necessitatem compulisse. Vtque hoc opus est humano maius, ita eius scientia omnis ex alto petitur: vires & arma suppeditantur è cælo, quæ nihil aliud sunt quàm charitas, numquam explenda nisi mortalium omnium salute. Hæc barbaros, hæc Reges, hæc populos amicâ violentiâ capit, suisque vinculis implicat non inuitos, sponte captiuos trahit, non aliâ re æquè quàm hac seruitute suâ lætos. Neque hæc barbarorum est stoliditas aut inconsulta leuitas, sed graue, sed maturum consilium, ingeniisque non barbaris dignum: dum enim vident à Societate patriæ, parentibus, propinquis, perpetuum exsilium anteponi, maria tam infesta quàm vasta traijci, ad terras aliis sideribus subiectas impigrè aduolari, arenas ardentes percurri; ferrum, flammas, vndas, mortes contemni, perque tot labores ac pericula non aurum, non gemmas suas, sed se peti, vnam suorum animam pluris à Societate quàm omnes Indiarum opes æstimari, sese in siluis & montibus ad salutem quæri, ibi ægris atque calamitosis solatia prima impendi: dum hæc, inquam, vident & sentiunt, beneuolas primùm aures, mox animos isti legi haud grauatè præbent, quæ tantæ magistra est charitatis, tantæque virtutis; quam quia inter suos numquam viderunt, meritò cælestem putant. Et quamuis Euangelicis vocibus vehementer obstrepat libidinum licentia, scelerumque impunitas, & consuetudo in alteram iam versa naturam; plus tamen apud illos potest Christianæ legis æquitas, tantâ præsertim charitate commendata, quam fatentur nec satis admirari nec capere se posse.

Quale bellum Societas orbi indixerit.

Talibus præsidiis satis instructa inermis hæc militia, quæ orbem pro campo habet, Orientem, Meridiem, Occidentem felicissimè inuasit, plusque terrarum, quàm vmquam Græcorum simul & Romanorum Imperatores, victoriis suis breui tempore peragrauit. Sed qui victi sunt, non ducuntur in pompâ catenati, neque miserabili deiectoque in terram vultu sortem suam accusant; sed eodem, vt ita dicam, cum victoribus

ctoribus curru vehuntur, lætissimè triumphantes, quia CHRISTO subacti sunt. Tum demum Reges ita captiui regnare se credunt, tum demum populi libertatem se consecutos sentiunt; cùm seruire cœperunt tam nobilem seruitutem, Regnisque & Imperiis beatiorem. Tam glorioſarum expeditionum anteſignanus è Societate fuit Franciſcus Xauerius. Is Ioannis Tertij Luſitaniæ Regis rogatu in Indiam Orientalem nauigauit, & cum eo non fortuna Cæſaris, ſed ſpes & ſalus Orientis. atque inde ſalutiferum hoc bellum eſt auſpicatus, quò Alexander Macedo, Indiam ſcilicet debellaturus, ne ſua quidem pertulit ſigna. Is igitur pares tantæ expeditioni animos adferens, imò vniuerſum terrarum orbem charitate complexus, & inexplebilem animi impetum corporis celeritate propemodum aſſecutus; quidquid pænè eſt Regnorum, inſularum, vrbium in Oriente, luſtrauit, inſtruxit, & CHRISTO magnâ ex parte ſubiecit. Nemo illum vmquam ceſſantem vidit: laborem labore, curſum curſu incitabat, vt alia quies illi placere non videretur, quàm nouus labor. Quæ autem pericula non exhauſit? maria Syrtibus, piratis, naufragiis infamia, inſtructa telis agmina; ſaxa ex ardentibus montium viſceribus contorta, terræ perpetuis pænè motibus trementes, incolæ ſuis terris immaniores, pellexerunt ingentem illum animum, & ad ſe inuitarunt, non terruerunt. Omne diſcrimen ſecuritatem illi augebat, quia ſpem alebat ac fiduciam in illum, cuius nomen & cultum toto Oriente propagabat. Quot vbique aras, quot fana dæmonum euertit? quot ſuperſtitiones extinxit? quàm ingentem vbique hominum turbam ad CHRISTVM adiunxit? Neque vulgus tantùm Chriſtianis ſacris imbuit conuertitque, ſed multos etiam primæ nobilitatis viros ac matronas, multos impiorum ſacrorum antiſtites. Hinc in Iaponiam, vltimum Orientis Regnum, per immenſam & priori propemodum æqualem Oceani vaſtitatem primus traiecit. Tres illic Reges & innumerabilem multitudinem à dæmonum caſtris ad CHRISTI ſigna traduxit. Mox cùm videret vberrimam in proximo ſpem meſſis Chinenſe Regnum, quo ſubacto Iaponia faciliùs videretur CHRISTO ſubigenda, quippe quæ Chinam reueretur veluti Orientis magiſtram; adeò eius cupiditate exarſit, vt, quamuis aditus omnis capitalis pœnæ lege peregrinis eſſet obſtructus, ipſe tamen vel ſanguine ſuo vaſtiſſimum illud ſpatiis & populis Regnum Euangelio patefacturum ſe ſperaret. Oceanum ergo remenſus, Indiam & Socios reuiſit. hinc Chinenſe Regnum petentem non antè animi defecere quàm vita; ſed dolentem ſe deijci quaſi in operum ſuorum primordio adhuc ſtantem, cùm rebus geſtis ita ſpatium temporis exceſſerit, vt quæ ſolus geſſit, non vnius viri ſed Ordinis totius, non decennij ſed ſæculi laborem putes. Contendit Thomas Bozius, ab omnibus ſimul hæreticis, qui iam inde à Simone Mago primipilo ſuo innumera millia conficiunt, non tot Ethnicos ad legem CHRISTI qualemcumque ipſi fingunt, quot ab vno Xauerio ad CHRISTVM, eſſe perductos. Hæreticos quippe id numquam egiſſe, vt Gentes à CHRISTI cultu alienas CHRISTO adiungerent, ſed tantùm laboraſſe vt peruerterent Chriſtianos, veriſque ac genuinis fidei ſeminibus ſpuria zizania (vt cum Euangeliſtâ loquar) ſuperſeminarent.

Xauerij labores & fructus in Indiis.

De Signis Eccleſiæ lib. 6.

narent. Ceterùm fama tam vtilium Xauerij laborum in Europam perlata, Catholicis ab hæresi miserè afflictis ingenti fuit solatio ac voluptati. Iulius III. Summus Pontifex, S. Ignatio nonnulla illis auribus digna de rebus Indicis referente, lacrymas præ gaudij voluptate tenere non potuit.

Illustres conuersiones per Patres, qui Xauerium secuti sunt.

Subsecuti Xauerium Socij, perque Orientem sparsi, tanti Apostoli vestigiis strenuè institerunt, hodieque insistunt, & vno quandoque anno trecenta hominum millia in solis Indiis ad CHRISTVM adduxerunt. Non omnes quidem anni tam vberem habuere messem, sed tamen plurima semper millia singuli numerarunt; idque iam ferè per sæculum. simul enim Societas erat confirmata, simul in extremis terrarum finibus apparuit; simul sacris Orientis spoliis onusta, de impietate & idololatriâ glorioßissimè cœpit triumphare. In Indiis porrò & Iaponiâ CHRISTO manus dedêre, cum vxoribus ferè ac liberis, aliisque Optimatibus, Reges plurimi, Rex Supanorum, Bazani, Soloris, Sionis, Labonamæ, Manibanes, Tambæ: è quibus postremus quoties in hostem iret, in ipsâ galeæ cristâ conspicuum gestabat IESV nomen, aureis maioris formæ litteris expressum; ab eo vno sibi suoque exercitui animos & robur, hostibus terrorem & cladem, haud immeritò pollicitus.

Soliers de rebus Iaponiæ varijs annis.

Præter hos, Reges Bungi, Saxumæ, Omuræ, Tosæ, Arimæ, Gotto, Mino, à Sociis ad CHRISTVM sunt adducti. Ex his Saxumanus, simul atque sacro Baptismo erat ablutus, rectà perrexit in fanum antiquæ impietatis: ibi suâ manu confregit idolum, mox faces delubro subiecit. Rex Omuræ Bartholomæus quadraginta idolorum templa demolitus est, ne vestigium quidem priscæ impietatis superesse passus, tametsi Regnum suum in manifestum discrimen conijceret. Hic ille est, qui primus Regum Iaponiorum salutiferâ vndâ tinctus est. is deinde, & Rex Bungi Franciscus, qui aditum in Iaponiam Religioni Christianæ maximè muniuit, & Rex Arimæ Protasius, totidem sanguinis Regij iuuenes nepotes suos (vt latiùs Libro II. narratum est) ex vltimo Oriente legatos Romam ad Summum Pontificem Gregorium XIII. miserunt.

Legatio Iaponica ad Gregorium XIII

Sed quis hic finis esset, si tantùm enumeraremus Regum parentes, vxores, liberos, consanguineos, Principes viros ac feminas, Ioguios, Brachmanes, Bonzios, aliosque superstitionum & impietatis sacerdotes, Societatis operâ CHRISTO auctoratos? quis dignas Religione quam suscipiebant virtutes commemoret? quàm nobilia sæpè & Christiani roboris plena ediderunt certamina, siue Regij liberi, dum inuitis aulâ & Regibus; siue nobilissimæ matronæ, dum reluctantibus nequidquam maritis; siue Principes viri, vxoribus muliebria arma lacrymas & blanditias frustrà obijcientibus, CHRISTO nomen dederunt? siue etiam cum tyrannorum rabie luctati, maluerunt honorum, opum, vitæ iacturam facere, quàm Fidei & Religionis? Quot millia ardentes rogos, nec minùs ignibus vrentes aquas, fœdas corporum lacerationes, longas in tormentis immaniſſimis mortes, deliciis & auitis honorum titulis prætulerunt? quot millia palàm se Christianos professi, dum alios viderent viuos exuri, ad idem se tormentum obtulerunt, attonitâ nec virtutem tan-

Virtutes Ethnicorum ad fidem conuersorum.

tantam capiente barbarie? Quænam autem illa puerilis ætatis miracula ad gladios, secures, cruces properantium, & in mediis incendiis CHRISTI caussâ exultantium? Interim furente iam plusquam annum quinquagesimum hac in Societatem & Iapones Christianos procellâ, pergit nihilominùs inuictis animis Societas, siue Christianos veteres confirmare, siue nouos sub CHRISTI signis conscribere, siue barbaræ immanitati sanguinem dare. Atque vt sentias illum Martyrum sanguinem & sanctos cineres fecundissimam esse nouorum Christianorum sementem; ab anno millesimo sexcentesimo tertio vsque ad annum currentis sæculi vigesimum secundum (quo toto tempore quidquid comminisci potuit tormentorum, in Christianos exercuit ingeniosa crudelitas) ad Christiana sacra interim suscipienda à Societate sunt inducti ducenta triginta nouem Iaponum millia trecenti triginta nouem. An maior numerus tranquillo & felici rerum cursu sperari posset? Nec pauciores, vt opinamur, ab illo anno vsque ad hunc quadragesimum indefessus Societatis labor, vulneribusque ipsis & mortibus semper animosior, inter easdem pertinacissimæ persecutionis furias CHRISTI Ecclesiæ aggregauit. Sed cùm litteras ad hæc vsque tempora omnium annorum non acceperimus, numerus certus iniri non potuit: de multis sanè millibus quotannis ad CHRISTVM transeuntibus satis constat. ita vt persecutio quamuis furori suo penitus obsequatur, totamque rabiem effundat; adhuc tamen Christianorum numerum augeat magis quàm diminuat, & barbaram immanitatem citiùs fatigatura videatur Christiana constantia, quàm constantiam immanitas.

Variæ conuersiones in Chinâ.

Sed ex Indiis & Iaponiâ cum Societate idololatriæ debellatrice tendamus in Chinam: quam sanguinariis legibus obseratam ingredi potuisse, ingentis instar fuit victoriæ; nec minoris, inter quotidiana vitæ pericula, & indicta exsilia, stabilem gradum & sedem figere. Ingenti hîc opus fuit & patientiâ & prudentiâ, ne inconsultus feruor simul cum Societate spem omnem istius tam nobilis tamque immensi Regni exterminaret. Itaque sterilius fuit solum, cùm industria plenè explicari non posset. Non ita tamen sterilis fuit hic ager, quin aliquæ fruges, nec pœnitendæ, fuerint collectæ. Tres sanguinis Regij Primores sacro fonte sunt abluti, triumque Regum nominibus appellati. Item mater trium Regum cum filiâ & nepote, & qui omnium instar fuit Paulus, vnus è præcipuis Regni, vt vocant, Mandarinis, cum aliquot aliis aut paris aut non multò minoris dignitatis Proceribus. Paulus is ingenti animo rem Christianam complexus, Societatis & Ecclesiæ in Chinâ nascentis quasi robustissima quædam columna fuit: vtpote qui prudentiâ suâ & auctoritate, omnes in eam machinas vel auertit vel infregit; Regis ætatem teneram non litteris tantùm, sed Christianis præceptis ita imbuit, vt ad Regni gubernacula admotus, omnia confestim idola è regiâ exturbarit. Censentur Pequini, Regni metropoli, quinque & triginta Christianorum millia, inter quos Eunuchi Regij quinquaginta, ducenti è sanguine Regio, quadringenti qui doctrinæ titulo sunt insigniti. Vicinis Regnis nihil deest ad fidem Christianam capessendam, nisi instruentium copia. Ad extremum, vsque adeò mutata est illic subitò rerum facies, vt ostentetur

Trigaultius de rebus Sinensib. variis locis.

tetur è propinquo spes maioris fructus, quàm hactenus in toto Oriente fuit collectus.

Variæ conuersiones in Africâ.

In Africâ, ac præsertim Æthiopiâ, partim cum Ethnicis, partim cum schismaticis congressa Societas, ingentia spolia ab vtrâque impietate retulit. Illic Rex Monomotapæ à Diuâ Virgine per quietem admonitus, vnà cum matre sacro fonte aspersus est à Consaluo Siluerià; ab eodem Rex Inambanes: præter hos, Montis Leænæ, Benienſium, Mogoris, Bissauorum, Guinalensis, Bigubensis, Begasbensis, Tateniæ Reges ad CHRISTVM à Societate perducti sunt, & cum Regibus ferè Regna. Certè Regem Inambanes secuti sunt vxor, liberi, Proceres, populus denique Regni vniuersus: Regem Monomotapæ trecenti Proceres. Vsque adeò gentibus omnibus est insitum, Regum intueri exempla, & pænè pro lege habere. Meritò itaque pluris æstimat Societas Regem vnum quàm multa millia conuertisse: per hos enim via facilis & prona populis aperitur ad Fidem; & securitas est à metu, qui solet esse Euangelij remora, ipsâ superstitione inexpugnabilior.

Cursus fidei Catholicæ in Abassiâ.

In Abassiâ, primario Æthiopiæ Regno, quod totum schismate infectum est, varius fuit, & adhuc est, Catholicæ doctrinæ cursus. Ipsi subinde Imperatores Romanam Ecclesiam agnouere; templa expiari, rituque Catholico lustrari, imò & noua exstrui iussere: sed ferè successores (vt temporarium est Æthiopum ingenium) serenam illam tranquillamque Ecclesiæ faciem, velut subiti turbines horribilibus procellis inuoluerunt. Sed numquam lætior fuit, quàm cùm anno huius sæculi vigesimo tertio Abassiæ Imperator Salthamus publicè atque in oculis omnium professus est Catholicam fidem, inque Romani Pontificis leges ac decreta iurauit: idemque fecere germani eius fratres, liberi, nepotes, & propinquorum ingens turba, Magistratus, omnisque ferè Æthiopiæ Nobilitas. viri præterea eruditissimi, Cœnobitæ & Ecclesiastici innumeri, tres insuper exercitus Imperatorij, Regnorum denique Dambiani, Goiamæ, Tygræ, Amaræ, Bagamedræ incolæ propè vniuersi. Ex Ethnicis Aganensibus, qui Imperatori parent, quamplurimi quoque baptismum susceperе. Sed hanc serenitatem rursus fœdauit inopina tempestas; quę tamen iucundiorem reddet tranquillitatem, solità vicissitudine, vti spes est, secuturam. Nostri interim pauci numero, sed animis multorum instar, tantæ multitudini, quæ supra numerum est, excolendæ dies noctesque insudant: neque nihil cursum promouent, etiam dum tempestati, vt atroci ita subitæ, tamquam periti gubernatores constanter obluctantur, vitam antè deserturi quàm clauum cymbæ tam infestis fluctibus ventisque iactatæ. Ceterùm ex Ethnicis huic Imperatori subiectis, trium circiter annorum spatio, CHRISTO per baptismum initiati sunt bis & quadragesies mille nongenti octoginta nouem. ex quo numero de aliis annis coniectura sit.

Ex litteris annuis scriptis.

Conuersiones variæ in Indiâ Occidentis

Sed in Occidentem aliquando traiiciamus, & Societatem videamus per alteram illam mundi partem, aut alterum potiùs orbem, Ducis sui IESV signa cum ingentibus vbique victoriis felicissimè circumferentem. Ac Mexicana quidem ditio, ante Hispanorum aduentum, humanis victimis, quarum ingens numerus dæmoni quotannis mactabatur,

tur, infamis, iam tota ferè CHRISTO subiecta est: quare diffundit se in circumiectas regiones Societas, & dæmonis regna per incredibiles labores & pericula continenter lacessit, conuellit, expugnat. In Cinaloâ & nouâ Biscaiâ eius tyrannidi subduxit spatio triginta annorum facilè octoginta animarum millia. E proximis Cinaloæ populis sexaginta nouem millia simul baptismum aliquando petiere. Alibi in eodem terrarum tractu vnus è nostris trium annorum spatio duodecim millia sacro Baptismo solus lustrauit, alteraque duodecim millia interim ad Baptismum comparauerat. In Regnis Peru & Chili multa etiam quotannis Ethnicorum millia adducit Societas ad CHRISTVM, multa millia in Philippinis insulis. In Brasiliâ Societati luctandum diu fuit cum gente efferatâ pronâque ad cædes, & humanorum corporum voratrice, nec minùs in crapulam ac venerem proiectâ, belluis denique quàm hominibus similiore. Sed tandem mitigauit immanem illam barbariem, & in Christianam mansuetudinem vertit, constantia immanitate potentior. Nec oræ maritimæ populis ad CHRISTVM adductis contenta Societas, in mediterraneas regiones altiùs paulatim & altiùs penetrare pergit, & in siluis ac montibus barbaros quærere, quos blanditiis, munusculis aliisque illecebris ad vitam & salutem inuitat. Quâ industriâ magnos barbarorum greges è lustris & auiis antris ferè quotannis educit & in pagos distribuit, hominumque commercio assuefactos, Christianis moribus excolere non cessat.

Guilielmus Hotton è Mexico an. 1617. P. à Brugis ann. 1618. è Mexico.

Nec minor ferè cum Paraquariis fuit lucta, è quibus tractus vnius indigenæ tantâ rabie carnes humanas appetunt, vt nec amicorum corporibus parcant. Sed non vbique eadem est feritas: magna pars gentis vltrò Societatem, à quâ salutis viam doceretur, expetiit. Iam à viginti annis scripsit inde Prouincialis Paraquariæ, Societatem expeti ab aliquot centenis Indorum millibus, sed quorum votis tunc obstabat operarum penuria; nunc suppetiæ identidem submissæ innumerabilem Indorum multitudinem CHRISTO subiecerunt, & adhuc indies subiiciunt.

Ita labores non quietis, sed nouorum laborum sunt caussa; qui Societatem non retardant, sed incitant & inuitant. Flebat Alexander dum alios orbes supereſſe intelligeret, quos nondum subegerat; quòd nempe per plurium cædes & sanguinem publicus ille gentium latro ambitionem suam non satiauerat, quæ illum captiuum magis trahebat, quàm ipse Reges & populos: sed exultat, sed omnibus incedit lætitiis, sed gaudio triumphat Societas, dum populos adhuc ignotos detegi intelligit, in plures etiam orbes charitatem suam diuisura, si plures orbes supereſſent. Et verò quænam à celeberrimis istis nostrorum temporum naucleris inuenta est ora Societati adhuc inaccessa? imò quot populos sagax eius charitas prima non inuenit, & laboribus suis excoluit? Nimirum Societas tum demum sibi videtur Societas IESV, quando exemplo Ducis sui nullum laborem animarum caussâ reformidat. atque vtinam quasi in breui tabellâ imaginem illorum possem complecti, quos hi IESV milites in his expeditionibus exhauserunt. Quoties sub dio pernoctarunt, inediâ, vigiliis, fatigatione confecti? quoties vren-

tem

tem ſolem, quoties acerbiſſimam hiemis ſæuitiam paſſi? quoties barbarorum tela pro ſtipendio corporibus ſuis exceperunt? quoties pro vitâ, quam illis adferebant, mortem recepere? quoties tædioſiſſimis nauigationibus, quoties aliquid maris furiis infeſtius inuenere hæreticos, à quibus gregatim iugulati ſunt & ſparſi in fluctus? quoties per ſiluas, tigribus & leonibus infeſtas, ad populos his belluis immaniores penetrarunt? quoties per abrupta montium, & horrenda viſu præcipitia, ad aſperiores ſaxis ſuis gentes perreptarunt? quoties omni humanâ ope deſtituti, per denſiſſimas ſiluas, perque rubos tam denſos, vt non veſtium tantùm ſed & calceorum fruſta iis adhæreſcerent, laceri toti & cruenti ad eos quos petebant eluctati ſunt? numquam lætiores quàm cùm in mediâ barbarie nihil haberent præter Deum ſolatij. Quos tam eximios Societatis labores videtur Deus remunerari voluiſſe, & ſolari tam nobilibus de barbarie & impietate, totque in omni orbis plagâ victoriis, vt & multitudo numerum, & gloria felicitatem omnem humanam excedat.

EXERCITATIO ORATORIA.

ORATIO PRIMA.

Character operarum Societatis IESV.

IN ludis hiſce ſæcularibus ſi ludere libeat, quid ni ego mihi proponam auguſtiſſimam illam Ezechielis Prophetæ quadrigam, turbines inter & nubium igniuomarum volumina, imaginem Societatis noſtræ, quaſi ex difficili partu prodeuntis, & inter aduerſa creſcentis, ob oculos ponentem? Traxit me huc Scriptor eximius: qui cùm nonnulla in curru illo, tot myſteriis inſtructo quot ornamentis, Societati noſtræ parallela contempletur; tum in primis mihi auctor exſiſtit, vt in myſtica illa animalia oculos conuertam, in iiſque characterem militaris huius Inſtituti curioſâ obſeruatione recognoſcam. Igitur apiculæ inſtar pauca delibabo, colludens, & adludens. ac illud principio ſtatuo, tamquam apud ſacros Scripturæ interpretes compertiſſimum; in curru illo, conſueto priſcæ militiæ more, bellicum quiddam, quod ſceleratis & nefariis impiorum machinationibus cladem & excidium minetur, adumbrari. Mira profectò rerum facies. Vt ſcias, vnde nata ſit Societas, & quid ferat; patet cælum, &

——— ſubitâ face rumpitur æther.

videas ventum ab Aquilone violentum & præcipitem, impellere nubem horribilem & vaſtam, per modum globi ignei, micantem fulgure, & duriſſima quæque deprauatis mortalium moribus portendentem. Nubes hæc in ſimilitudinem currus erat efformata, quatuor rotis altitudinis horrendæ, & ignitis illis quidem, atque vitâ præditis, & benè oculatis diſtincti, vt in igne præceps celeritas, in ipſis oculis diuinæ Proui-

Velaſquez Tom. 1. in Epiſtolam ad Philippenſes c. 2. v. 10. annot. 9.

Prouidentiæ vigilantia excubare videretur. Ante harum ſingulas ſinguli Cherubini, leonis, bouis, aquilæ, hominis iucundâ ſimul varietate (monſtra dixeris, myſterium eſt) ſpeciem inuoluentes: nam leoninis toris induti, atque vngulis calceati vitulorum, flammantes toti & ſcintillantes, bis geminas geſtabant alas, quarum binis velabant femora, binis autem volabant in morem aquilarum, eâ corporis & vultus humani compoſitione, vt quatuor orbis partes ambulantium facies reſpicerent, quaſi in omnem terram ſe militum illorum conatus extendere niteretur. Supra animalium capita, quà cælum ſeſe inſtar cryſtalli pellucidum aperiebat, ſedes & vehiculum apparebat aurigantis Dei-hominis, cuius Maieſtas vaſtam illam prudenti moderamine impellebat molem, & animalia frenabat, in vnum Imperatoris ſui nutum explicatis alis ſemper intenta. Ante Deum foculus ardebat, in quo ignis ille conſumens diuini Amoris, quem talibus adminiſtris venit mittere in terram felicior orbis Phaëthon, longè lateque flammas ſuas eiaculabatur.

Societas IESV *currui Ezechielis cõparatur.*

Facilè, ni fallor, hîc agnoſcet quilibet ſincerus rerumæſtimator, per currum illum Diuinitatis inflammando orbi comparatum, Societatem IESV vel ipſo nomine ſuo inferis formidandam, adumbrari. quæ iminimis ſed arduis initiis exorta, in eam magnitudinem excreuit, vt velociſſimis acta rotis, & lætiſſimo curſu, IESV ſui gloriam (nobiliſſimum pompæ ferculum) per calcatas dæmonum ceruices, per tot hæreticorum & infidelium turmas felici Marte ſuperatas, per innumera ceraſtarum capita contrita, ad omnes oras parteſque vniuerſi, reluctante nequidquam Erebo, circumtulerit adorandam. Hic eſt currus ille igneus Iſraëlis, quem Eliſeus olim plorabat ereptum; nunc vterque orbis ſingulari Dei beneficio, afflictis Eccleſiæ rebus gaudet è cælis aduectum: in quo ſi acies quæras & milites, quibus triumphos ſuos quotidianâ acceſſione multiplicat, inuenies (abſit verbo inuidia) delectum Angelorum, qui ſub animalium formis produnt, quid ab iis ſupremus Imperator in hac militiâ requirat. Quid enim in alatis illis & igne cæleſti ſuccenſis iuuenibus ſimilitudo animalium demonſtrat, niſi ſub leonis, bouis, aquilæ inſignibus exuuiiſque humano corpori adiectis, ſublimes Cherubinos, & cæleſtes ſpiritus, acerrimâ quadam agitatione, & diuino ſpiritu, in Conditoris ſui obſequium concitatos deliteſcere? Itaque, quemadmodum beatæ illæ mentes, magnæ illius Mentis puriſſimæ quædam velut ſcintillæ, & ſempiterni luminis facibus accenſæ, quas ſecundos ſplendores magnus ille Gregorius cognomento Theologus indigetat, animos noſtros à rerum aliquarum ignoratione purgandi vim habent, eosque illuminandi & cumulatiſſimè perficiendi: ita Socij IESV Angelicæ puritatis æmuli, totique origini ſuæ, id eſt Deo, affixi, à quo igneos & celeres virtutis motus, ſplendidiſſimoſque radios hauriunt, abſumptâ voluptatum colluuione, in fornace illâ ſupremi & caſtiſſimi amoris excoquuntur; donec probè illuminati & perfecti, lucem ardore mixtam aliis communicent, non minùs illuſtres ſplendore virtutis, quàm diuinitus inflammati feruore charitatis. At quàm inæquali officiorum partitione id agit Societas? eâdem planè varietate, quâ Spiritus

Orat. 38.

illi sanctissimi obsequia sua diuidunt. Ecce tibi Dux ille cælestis militiæ inuictissimus Michaël fortissimè pro honore Regis gloriæ dimicat: talaria deferendis ad Virginem lætissimis nuntiis nectit Gabriel: pauperem Tobiam curat Raphaël, idemque tabellarij munere perfungitur. Alius tutelam Principis in fastigio collocati, alius sordidati in lacernâ ac squallore mendiculi patrocinium sibi vendicat; neque tamen inferioris custodia quidquam derogat æqualium dignitati. Nam quemadmodum, quod de igneis stellarum corporibus tradit Plinius, *sidera quæ affixa dicimus mundo, non illa, vt existimat vulgus, singulis attributa nobis; & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusque lucentia adnumerata mortalibus:* ita in imparis conditionis munere par nobilitas perseuerat, & æquali de successu lætitiâ perfunduntur. Intuere modò, nouos in terris dicámne Angelos? certè in mundi salute procurandâ sedulos Dei adiutores. Inuenies in hac Societate, qui pro Dei sui gloriâ, & Ecclesiæ defensione, cum hæreticis & schismaticis ore & calamo disertissimè decertent: Michaëlem hi referunt. Alios qui ad Indos, Æthiopes, extremos hominum Iapones, terribilibus circumuallatos custodiis Sinenses, & remotissima quæque terrarum, lætissimum Euangelij nuntium deferant: Gabrielem illi adumbrant. Alios qui pauperum satagunt, humilium & abiectorum animas purgant, infirmos in xenodochiis & sordibus consolantur, populum pro concione erudiunt, iuuentutem in litteris & elementis Christianæ pietatis instituunt, simili omnes cum iis qui Magnatum & Purpuratorum conscientias curant, non tantùm promptitudine & alacritate, sed etiam doctrinæ & sapientiæ laude spectandos: Raphaëlis isti vestigia sectantur. Discrimen esse potest in munere, non in fructuum vbertate, & apud supremum Muneratorem æstimatione. vt quod Romanus sapiens suo more prudenter expendit, hîc locum habeat: *Inæqualitatem scias esse vbi quæ eminent notabilia sunt. non est admirationi vna arbor, vbi in eamdem altitudinem tota silua surrexit.* Sanè *quocumque miseris oculum, id tibi occurrit, quod eminere posset, nisi inter paria legeretur.*

Lib. 2. cap. 8.

Seneca Epistolâ 33.

Si quid elucet in singulis, hoc ita eximium, vt propè sit omnibus familiare. Tam munifica in eos Dei largitoris fuit manus, vt bonorum inter eos communitas pretium non tollat, sed accumulet; lucem non minuat, sed accendat. Fortitudinem in aggrediendo miraberis in vno? viri sunt omnes, imò iubati leones, ad omnia pericula impauidi, & generosi fortuitorum contemptores. Quid pestiferâ lue & virulentâ corporum contagione apud homines formidolosius? non æquè rogi & incendia, adeoque nec mors ipsa deterret; in hanc tamen se præcipitare gestiunt alacres, vt æstuantes noxio viscerum ardore consolentur, sacris præsidiis muniant, & ritè expiatos felici æternitati transscribant, meliore vitâ præmiandos. Quid animosius, quàm terrâ marique, inter densata Ducum & militum funera, pulchrè cadentibus suæ periculo vitam asserere immortalem? Hîc ingrediuntur lubentes volentesque infidi elementi, cum classiariis Regis Catholici, incertam tempestatem; non cum ventis dumtaxat, & fluctibus, & irati Oceani insanis perturbationibus parati concurrere, verùm etiam inter Batauorum rostratas naues

Societas res arduas suscipit.

tes & tormentorum boatus intrepidi ſtare, nullo alio palmario ſibi propoſito, quàm ſalutis animarum. Iſtic inter armatas acies inermes ipſi ſeſe ingerunt, metum mortis pugnantibus excutiunt, inter tela & enſes & fumantium baliſtarum emiſſam grandinem celeres auxiliatores volitant: nihil pallor & exſanguis trepidatio in leones hos poteſt: ſtant inter cruenta certamina ipſis pugnantibus fortiores, cadentibus aduoluuntur, deficientes in ſpem dulciſſimam erigunt, ſaucios ſolantur; vulnera animorum ſalutari linguâ demulcent, dum corporis obligare non poſſunt; & ſacerdotali poteſtate, impertitâ noxarum condonatione, glorioſæ reſurrectioni parant, pro Rege, fide, Deo, iuſto bello occumbentes, ſed mox meliori ſorte æternùm Dei munere victuros. Quis leones neget è cladibus ipſis victorias ſuas adſtruentes? non prærupti montes, non turbulentiſſimæ tempeſtates, non maria, non monſtra, non incultarum regionum horror, non hoſtium violentia, nulla cæli aut ſoli truculenta facies, nullus aut ærumnarum aut crudeliſſimæ mortis metus, incitatum ſemel à Deo induſtriæ curſum valet retardare. Has vires ſubminiſtrat charitate ſtimulata fortitudo, quæ à D. Ambroſio cum Tigri fluuio comparatur, qui paradiſum deliciarum Dei perennibus aquis irrigat: atque vt iſte fluuiorum omnium velociſſimus ſonitu magno curſuque fertur, ſic illa mirabili pernicitate in Dei voluntatem rapitur, & obſtantia quæque proruit atque demolitur. Videas hos Heroës pro Dei & Religionis cauſsâ, inter fulgura & coruſcationes, inter excuſſam vim procellarum, inter iactus fulminum, veluti ruentis in ſe cæli pondus inconcuſſo quodam vigore ſpiritus excipientes, adeoque prouocantes. Quod nonnemo de primis ſurgentis Eccleſiæ Duodecimuiris dixit, quorum vitæ rationem imitatione conſequi, & in ſe exprimere conantur; partiuntur inter ſe orbem terrarum, victorias & ſpolia definiunt; per abrupta montium, & diſiunctiſſima quæque regionum, animis velut igneis quadrigis rapti volitant: feruntur nunc pænè extra ſolem & ſidera, nunc per ſqualentes arenarum tractus, nunc per ardentes vehementiſſimo ſolis appulſu regiones, nunc per æterno frigore rigentes plagas, in quibus nullum humani cultus veſtigium, cum ardoribus, algoribus, ſiti, fame & ſexcentis aliis incommodis pugnaturi. Perueniunt deinde ad numeroſiſſimas gentes, pugnant nudi, laceri, inermes contra Reges, Satrapas, ſacerdotes idolorum, populos immanitate barbaros: perſuadent impiis Religionem, auariſſimis paupertatem, omni libidinum genere inquinatiſſimis caſtimoniam; &, quod ſtuporis plenum eſt, contritis dæmonum ſimulacris, templiſque falſorum numinum exciſis, CHRISTI in crucem ſublati vexilla in clariſſimâ luce terrarum defigunt. Fulgurent barbarorum mucrones, tonent minæ, ruant armorum fulmina; præſtò ſunt qui excipiant, qui toto pectore mortem induant, & vincant moriendo. Non defuerunt præterito ſæculo Nerones, Domitiani, Decij, Diocletiani, atque ex veteri illâ immanitate Sapores, Mammuchæ, Dunaani, qui conatus ſanctos tormentorum procellâ, cruoriſque humani fluctibus obruere ſtuduerunt; ſed glorioſiſſimi facinoris conſcientiâ erectus animus, contemptor deliciarum, pœnarum irriſor, ſui victor, ex ruinis triumphos ſuos inſtaurauit,

Generoſitas Societatis.

Horat. l. 4. Od. 4.

Duris vt ilex tunsa bipennibus,
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

Lib. 1. Orthod. explic.

Martyres Societatis.

Infinitum putauit magnus ille Theologus Didacus Payua de Andrada, numerando percensere, quot huius Sodalitatis viri, in hoc docendi Euangelij atque Indos ab impietate auocandi munere, verberibus cæsi fuerint, quot vinculis & carceribus constricti, quot inediâ ferè consumpti, quot denique ob CHRISTI nomen variis cruciatuum generibus interempti, qui ex catastis, ex crucibus, ex rogis, aliisque exquisitissimorum suppliciorum carnificinis, læti & integri euolarunt in cælum. O fortia pectora! ô generosam an fortunatam mortem, quæ naturæ debita CHRISTO consecrata est! ô purpurata Martyrum examina! vos fortissimi dum vixistis, nunc postquam à nobis excessistis sanctissimi milites, nobis hoc decus, hoc fortitudinis exemplum pro stimulo reliquistis. Vobis pro diademate & coronis candentes carbones fuerunt, pro margaritis vulnera, pro exquisitis dapibus ieiunia, pro amœnis hortis saxa & solitudines, pro tepidis ac delicatis balneis stagna glacie rigentia, pro felicitatis fastigio se obes profundi: tunc maximè erecti, cùm capite deorsum verso infra terram semisepulti, mortuis quàm viuis propiores videremini. Actum est vobiscum præclarè, ô beatissimi: nam inter palmarum vestrarum fructus mortui, properantem spiritum effudistis in victoriâ. Vobis verò (dicam & ego) tot sunt tumuli quot oræ terrarum, tot laudes quot ora gentium, tot triumphi quot pompæ virtutum. Stat ipsa triumphorum vestrorum moles magnificis insculpta litteris, vestro ipsorum cruore feliciter exarata, amplis illuminata gloriæ sideribus, quibus, vt luceant, faces succendet æternitas. Interea vester sanguis nobis pro semine est; ex quo innumeri leonum catuli, robore & constantiâ præstantes, inclyti heroës, inimicis formidandi, animo inuicti, ferro & acie inuulnerabiles procreantur, quibus periculorum iliadem & plura etiam quàm Herculi monstra metus obiiciat: sed magno animi motu, erectâque contentione, insiliente in nouos Samsones spiritu Domini, cuius afflatu concitantur, in laruas illas inuehuntur. Vsu familiari comperimus, electrum *attritu digitorum* (Isidori verba sunt) *acceptâ caloris animâ*, paleas vestiumque fimbrias rapere: sic illi velut attritu rerum aduersarum diuino calore animati, vim & vigorem excitent oportet. Apage ab hac Societate leonum quos metus prohibet, quos obiectu periculorum ac difficultatum à bono & honesto deterret degener sanguis. Vt ad magnos labores se vocari meminerit quisquis IESV militat, monet egregius Ductor Ignatius.

Constit. 4. parte litt. A.

Constantia Societatis in laboribus, boui simili.

Et quoniam altera fortitudinis pars in stabili laborum perpessione, ex omnium Philosophorum æquè ac sanctorum Patrum sententiâ, consistit; à bobus, quos laborum patientes symbolica veterum agnouit litteratura, vitulinos pedes, tamquam insigne indefessæ tolerantiæ, in partem ornamentorum suorum adsciuerunt. Latini Pacati audax semper mihi visa fuit adulatio, dum ita Theodosium egregiis distrectum negotiis Principem alloquitur: *Gaudent profectò diuina perpetuo motu, & imi-*

iugi agitatione se vegetat æternitas; & quidquid homines vocamus laborem, vestra natura est. Vt indefessa vertigo cælum rotat, vt maria æstibus inquieta sunt, & stare sol nescit; ita tu Imperator continuatis negotiis, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es. Quod illi de Theodosio, hoc mihi de Societatis operariis dicere liceat. Acclamabunt certè ipsi Domorum & Collegiorum parietes, è quibus segne otium & inertiam perpetuo exsilio facessere, plusquam Atticâ seueritate, prudens iussit Legislator. testes accedent summi Sacrorum Antistites, qui celerem igneamque naturam, velocissimi sideris more, semper procurrentem mirati sunt. pro me sententiam dicent ciuitates, prouinciæ, Regna, maria, & vastissimæ regiones, quæ eorum sudoribus irrigantur, studiis excoluntur, percurruntur pedibus, illustrantur scientiis, assiduitate denique ad omnem honestatem & diuini cultus (qui firma basis est cui Imperiorum & vitæ priuatæ simulacrum insistit) amorem efflorescunt. Hoc nimirum est cum bobus arandi munus sedulò exercere, & ad messem amplam agri Dominici glebas cogere vel inuitas.

Obedientia Societati commendatissima.

Præclarè, nisi fortè in boue (quod animal iugo natum est) venerari malis singularem ad parendum maiorum placitis alacritatem: quâ præ reliquis stare se gaudet, & porrò perseueraturam præsagit Societas. Alij in paupertatis voluntariæ quasi matris sinu conquiescunt Ordines Religiosi; alij solitudinis amore capti taciturnitatem in primis complectuntur; nonnulli in austeritate vitæ & studio extenuandæ carnis plurimum præsidij collocatum existimant: sunt qui decantandis Deo laudibus primas dant partes. præclarè omnes gratâque Deo obsequiorum varietate. quorum plerisque vti neque carent Socij ornamentis, ita disciplinæ suæ caput ponunt in sponte incitatâ & expeditâ ad omne officij genus obedientiâ, quæ laudem habet piæ promptæque voluntatis. *Malus est ager*, inquit Plinius, addo & ego, animal iugale, *cum quo dominus luctatur.* Sed ductilis ad omnia facilitas: quæ legum accuratissima obseruatrix, legem nescit, terminis non arctatur; quæ neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur, & ad omne quod iniungitur, ex Bernardi doctrinâ, spontanea, vigore liberalis, alacrisque animi, modum non considerans, collum subdit perlibenter, in infinitam se extendens libertatem, iucundâque obsequendi gloriâ oblectat gubernantem. Et quid cum talium virorum promptâ manu non efficiat, quicumque demum sacrarum æquè ac profanarum legionum copias in hostem ducit Imperator? Hæc palmaria virtus via est ad lectissimos exquisitissimosque triumphos. ab hac fluit ille concinnus ordo, quo in militum disciplinâ, in robore fortissimi exercitus, nihil venustius, nihil ad victoriam accommodatius. *Sine ordine*, inquit Aristoteles, *inutilis erit acies*, ardorque bellantium in vanum cedet: contrà ordinem efficere ἀπροσμάχους, inuictos, insuperabiles, sapienter dictum est à Plutarcho. Hinc in aureo Cantico Ecclesia, vel quælibet sancta Congregatio, dicitur *vt castrorum acies ordinata*, hoc est victrix, & gratiæ velut manu compta & composita, quam nullius inimici furor exsuperet. O pulchra Sociorum castra! in quibus quisque ordinem suum tenet, nec locum deserit, nisi iussus: at si imperia Moderatorum euocauerint, omnibus hoc in-

De Præcept. & dispens.

Lib. 18. c. 5.

Obedientia via certissima ad victoriam.

Lib. 4. Polit. cap. 13.

In Arato.

Arist. lib. 3. Polit. cap. 4.

signe decus, nobilisque animi character, ἀρχεδὲς καλὸς, benè obedire. Boues vocaui: fulgura sunt, de quibus Iob mirabile quiddam prodidit, quòd ad mittentis arbitrium ibunt, & reuertentia dicent, Adsumus. tam videlicet effusè gestiens ad obtemperandum in germanis Societatis filiis contentio est, vt auditâ militiæ suę tesserâ *obedientia*, priùs propè rem ipsam confecisse videantur, quàm de illâ faciendâ cognouerint. Præsentiunt enim bonæ mentes eorum desideria quibus cum integritate famulantur, vt loquitur Ennodius. Siue ergo à Præsidibus ad humilia obeunda, siue ad maiora & sublimia inuitentur: nullo officiorum discrimine, vna omnibus vox est: Adsumus. nec tardiùs perficitur imperium quàm accipitur. æquè iucundis imperatis delectari, quàm arduis difficillimisque rebus, Sociorum propria laus est. I vnum euocasset magnum illum Xauerium ex remotissimis Asiæ, & vltimis Indiarum finibus. quanta celeritas! Ex iis in pestem, in hostium globos, in ignes & incendia, in strictos mucrones, in cædes & vulnera, in humanæ carnis auidos dentes, vnius nictus oculi immisit quamplurimos. Quàm cæca & intrepida promptitudo! Hoc Celerum manipulo, nisi fallor, orbem percurrit Ignatius.

Obedientia Societatis prompta. De Vitâ Epiphanij.

Societas aquilæ similis ingeniorum acumine.

Quæris modò quibus armis instructos voluerit? doctrinæ suauitate, quæ ingenij melioris fructus est. Ita ad aquilas transeo, tertium ex multiformi animalium habitu petitum emblema: de quibus in arcanis suis Pierius Valerianus sic scribit: *Pindarus cùm aliis plerisque locis, tùm præcipuè Nemeis, ingenij promptitudinem & velocitatem per aquilam ostendit; sumptâ ab eo comparatione, quòd prædam etiam valdè procul distantem mirâ pernicitate nanciscatur, visúque ita polleat, vt profundissima quæque prospectet: quæ omnia ingeniorum acumini sunt accommodata. Idem, cùm Bacchilidis & æmulorum suorum gloriam eleuat, coruos illos, se vnum aquilam iactat, quòd promptissimo ingenio nihil non concipiat, quantumlibet arduum, & à terrâ marique remotum, mox & styli velocitate quæcumque conceperit assequatur.* Sanè aquilam (vt nomen etiam interpretemur) ab acutè videndo dictam, nonnulli ex veteribus asserunt; vtpote qui aquilam quasi aculam, ab acumine dictam autumant, quasi longissimo interuallo minutissima discernentem. Non multùm fortitudo & laborum tolerantia cum singulari obedientiæ facilitate coniuncta, nouis hisce gloriæ diuinæ propugnatoribus profuisset, nisi ingenij felicitas scientiarum arma suppeditasset. Eam ob rem optandum, vt qui in Societatem adlegendi sunt, viri sint non solùm vitæ probitate, sed etiam litterarum eruditione præstantes: quorum vita sit perpetua vitiorum censura, norma morum, clarissimarum virtutum imago, vox autem iuge quoddam sapientiæ cælestis oraculum, ingenium velox, pectus sapientiæ & virtutis ferax, mens acris, præcelsa, & volucribus (vt ita dicam) flammis semper accensa. Quod quia vniuersim in omnibus assequi difficile visum est (raros enim inuenias qui vtroque hoc instrumento instructi se offerunt) eos admitti placuit adolescentes, qui bonorum morum & ingeniorum probatâ indole spem facerent, quòd, vbi magnarum artium fontes ebiberint, exercitio virtutis ac doctrinæ in probos simul ac doctos viros sint euasuri. Accedente iam ergo ad naturam sedulâ institutione,

tutione, ex his Tironibus quos viros exſpectes? quàm diſertos? quàm prudentes? Itaque ſcientiâ ſimul ac virtute exculti, præſtantiâ animi & intellectus acumine & ſollertiâ vera diſcernunt à falſis; inueſtigant, capiunt, cognoſcunt omnia, & in omnium doctrinarum ac bonarum artium palæſtrâ non infimum ſapientiæ munus gerunt. Quidquid in ſtudiis humanitatis floridum, quidquid in Philoſophiæ ſtadio laborioſum, quidquid in arcanis naturæ reconditum, quidquid in Mathematicis diſciplinis difficile, quidquid in lucidâ illâ diuinitatis caligine obſcurum eſt; quomodo docendo ſcribendoque pertractent, ſilente me loquuntur exarata volumina, quæ bibliothecas benè magnas complent omnigenâ rerum varietate. Mitto eos qui caſtiores Muſas amant, & Parnaſſo digni ſunt Poëtæ: Hiſtoricos non memoro: terſæ Latinitatis auctores ſilentio inuoluo: oratores, inquam, diſertiſſimos, à quibus ſublimitas in verbis, grauitas in ſententiis, decor in perſonis, motus in affectibus peti poteſt, diſſimulo: reliquos prudentiæ ciuilis & profanæ choragos prætereo, quorum flores, ludi, gratiæ, veneres & documenta minora cenſeantur, niſi apparatus inſtar dignioribus deſeruiant. Pluteos obi, euolue libros, claſſes illas altioris eruditionis perluſtra, in penitiora illa ſublimioris cognitionis adyta penetra; occurrent in quibus ſubtilitatem in inueniendo, in dicendo perſpicuitatem, in diſputando vim admiraberis, ſiue contra Sectarios argumenta contorquent, ſiue Ariſtotelis præcepta diſcutiunt, ſiue rerum naturalium multiplici cauſſarum nexu conuolutam ſeriem, & quidquid ſupra naturam ad cauſſarum fontem & principium propiùs accedit, exponunt, ſiue de ſummo Bono philoſophantur. Sunt qui vitia & virtutes ſuis coloribus depingunt, definiunt, diſtinguunt, medentur affectibus, mores inſtituunt, ſaluberrimis præceptis vitam regunt, magno ad benè recteque agendum adiumento. Neque enim hæc vmbratili in ſchemate, veterum Philoſophorum more, quiſquam vmbras pro veritate ſectatus proponit. procul hæc bractea, auro puriori hîc locus eſt; quod ad rationes ſuperiores regulasque æternę veritatis, ſolidæque doctrinæ, examinat, quæ in apice ſcientiarum ſedet Theologia: præ cuius luce profanæ eruditionis phaleræ nihil aliud videntur quàm marceſcentes vanitates, vt appellantur à D. Ambroſio. Tamen quando huic Dominæ & Reginæ ancillantur, quantum claritatis adferunt & ornamenti! hîc librorum ſacrorum, hîc orthodoxorum Patrum, & decretorum Eccleſiæ accurata cognitio: hîc diligens interpretatio Scripturarum, hîc ſublimium quæſtionum diſerta, ſubtilis, &, ſi opus, coloribus oratoriis quaſi quadam veſte ſermonis ornata, enucleatio: hîc de actionibus Chriſtianis ſollers & prudens diſcuſſio. Quippe non ſtultæ hominum opinioni & vaniſſimæ oſtentationi indulgent, ſed ingenij ſui cenſus omnes in ſacrum Numinis, cui famulantur, ærarium ingenuâ deuotione conferunt, vt probent ſe non intempeſtiuæ & ſuperbæ ſapientiæ famam venari, ſed generis ſui aſſerere notam, quâ ſagaces inueniendis idoneis ad pietatem prouocandam fouendamque ſubſidiis, vni ſua ſtudia immolant Deo, & variarum rerum notitiam ad rerum cæleſtium fructum ſincero pectore dirigunt, fideles bonorum Domini diſpenſatores.

Societatis doctrina.

Lib. 6. Hexaemeron.

Sed

Sed de aquilarum naturâ satis. reliqua est hominis effigies, in quam tot illustrium virtutum symbola, quot in cælum ab Astronomis translatæ animalium lucentium formæ, quæ in siderum positione describuntur, conueniunt. Nam ita composita erant mystica illa Ezechielis animalia, vt à vertice genuum tenus corpus humanum referrent, cui ab humeris iuba leonis dependebat, infrà bifida vngula vitulinum quid ferebat in pedibus: qui quia non tam terram calcare, quàm volatu celeri deferri debebant supra sordes & puluerem, aquilæ suas alas dederant, quarum duabus aërem verberabant gestientium in morem, duabus corpus tegebant. Addo ego & manus: eosdem enim esse asserunt viri eruditissimi cum Seraphinis Isaiæ, qui solium altitudinis immensæ in argumentum amplitudinis ac supremæ Maiestatis circumstabant, manusque sub pennis complicatas ferebant. Sed quis hîc homines requirat, cùm sectatores esse dixerim Angelorum? imò verò quos Angelos, nisi humanos, requirit Homo-Deus huius exercitus Imperator? qui cùm è sinu Patris, magnus ille viscerum partus, vt eum magnificè compellat Synesius, egrederetur in terras; vt homines caperet, mortale corpus induit, & beneuolentiæ conciliatricem humanitatem tamquam escam obiecit, quâ traherentur. Pia & religiosa calliditas! quam eius Socij feliciter imitarentur; quorum itidem sollertia est ad omnium se mores effingere & accommodare, omnia munia obire, omnes personas sustinere, omnibus omnia fieri, & similitudine officiorum quascumque gentes, etiam bellicosissimas & inter feras ferarum more educatas, imò Thyestеis dapibus & humano cruore saginatas, demulcere, sensimque ab immani illâ barbarie, ad Christianæ Religionis mansuetudinem decusque pellicere. Adulationis vitium caue suspiceris. Amoris ingenioſi versatilis ars est & industria, quæ suaui hoc velut fascino inuadit reluctantes, & sibi ac Deo restituit. Hic est ille dolus bonus & salutaris, quo Doctor Gentium Paulus Corinthios se cepisse gloriatur. Hoc Ignatius rebelles animos flexit, hoc Xauerius barbaros spiritus mitigauit, hoc Anchieta prioris sæculi Thaumaturgus Brasilos humanis carnibus vesci solitos ad naturæ & rationis leges reuocauit: hoc apud Sinas Riccius Crucis ignominiosæ adorationem persuasit: hoc alij infiniti contumaciſſimorum etiam in Europâ nostrâ corda expugnarunt. Pueros eos pueri experiuntur, viros viri, afflictos afflicti: cum rusticis rustici, cum militibus milites, cum nautis nautæ, Religiosâ morum vrbanitate insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Aureum profectò rete ad capiendas animas! quod enim delectat, persuadet; & amabile fit, quidquid similitudine morum blanditur. Modò demittunt se ad ima, modò erigunt se ad summa, modò tenent se in mediis: nec aliud cauent æquè, quàm ne dispari vitæ ratione & consuetudine hominum à se voluntates auertant. Itaque externam faciem & habitum omnibus persimilem habent, animum Deo seruant; ad eum omnino modum, quo optimus morum magister Seneca Lucilium suum ad homines virtuti conciliandos instruebat: monens ne quid ostentaret in habitu aut genere vitæ, quod nimiùm in oculos incurreret; asperum cultum, & intonsum caput, & negligentiorem barbam deuitaret. *Satis*, inquit,

Societas hominis similitudinem exprimit morum vrbanitate.

Epist. 2. c. 12. *Societas cum Apostolo, sancto dolo homines capit.*

Epist. 5.

inquit, *ipsum nomen Philosophiæ, etiamsi modestè tractetur, inuidiosum est.* Quid igitur *si nos hominum consuetudini cœperimus excipere? Intus omnia dissimilia sint: frons nostra populo conueniat. Non splendeat toga; ne sordeat quidem. Id agamus, vt meliorem vitam sequamur quàm vulgus, non vt contrariam.* Quamobrem? *alioqui quos emendare volumus, fugamus, & à nobis auertimus. Illud quoque efficimus, vt nihil imitari velint nostri, dum timent ne imitanda sint omnia.* Cauſſam habes ex Stoicâ veterum diſciplinâ, quæ multùm à ratione petita eſt, cur modus viuendi in Societate ſit communis. Itaque ne Ethnicorum quidem habitus diſpliceat, nec toga litteratorum, aut prætexta Magiſtratuum, apud exteras nationes profana ſacris hominibus videatur; vt morum ac cultus conſpiratione faciliorem ad omnes aditum adepti, concordiâ conſuetudinem, conſuetudine affectum, affectu vim quamdam ineluctabilem, dominatricem animorum, quâ nihil eſt in rebus humanis imperioſius, lucrentur. Obliquandus eſt ſinus in ventum, noſcenda humorum temperies, opportunè inſinuandus amoris aculeus, blandimenta quibus capi quis poſſit, exploranda: omnia denique ad flexanimæ humanitatis leges componenda, nihilque quod terreat permittendum ei, qui corda ad virtutem emollire contendit. Quod adeò ſuis cordi voluit eſſe peritiſſimus animorum venator Ignatius, vt præmium aliud laborum nullum ſuis ſtatuerit præter ipſam beneficentiam, & auxilium Dei cauſsâ proximis impenſum. Venale obſequium pretio ſuo ſuſpectum eſt, liberale prouocat ad amorem. Itaque homines noſtri cum animalibus illis manus non explicatas, hoc eſt auidas, protrudunt; ſed modeſtè intra alas continent, memores ſe gratis dare debere quæ gratis acceperunt; nec poſtulando, nec admittendo ſtipendium, vel eleëmoſynas vllas (legis ſacroſancta verba adfero) quibus officium quale quale ex iis quæ Societas iuxta noſtrum inſtitutum exercere poteſt, compenſari videatur. Obtrudunt ſponte auxilia, ſui copiam minimè faciunt pretioſam, vilem operam promiſcuè offerunt ſine diſcrimine: dicunt cum Lactantio, *Nos aquam non vendimus, neque ſolem mercede præſtamus:* vnam ſalutem veſtram ſpectamus ac Dei gloriam, cuius vnius incremento beamur. Has artes docuit zelus animarum, quæ præclariſſima nota eſt viri Apoſtolici: animas, inquam, fratrum diligit, CHRISTI peculium; pro quibus etiam, ſi res ferat, anathema fieri cupit: omnes in eo defigit curas & cogitationes, vt alias pelliciat, alias formet, alias ex Orci faucibus eripiat. quærit in compitis, quærit in carceribus, quærit in xenodochiis. nunc in publicâ luce concionatur, nunc pagos & ſolitudines luſtrat, vt miſeram aliquam ouiculam per agros palabundam ſuis humeris reportet ad gregem. Quacumque proficiſcitur, ſub hac amoris veſte quem defert, ignem ſpargit & faces, omnes omnium mentes deſiderio Creatoris incendit: & illas quidem parturit, illas lactat, illas educando promouet in firmitatem & robur adoleſcentiæ; alias educatas & roboratas exquiſitis veſtit ornamentis. omnes fouet, omnes amplectitur, omnes in Domini IESV capit viſceribus; omnibus omnia factus, in eius imitationem qui factus eſt pro nobis in ſimilitudinem carnis peccati.

Societas gratis ſe impendit.

Lib. 3. Diuin. inſtit.

En fortes amoris milites, en assiduos & laborum patientes, en promptos & ad omne Ducis imperium expeditos, en sagaces & fideles, &, si astu opus est, piè sollertes: quibus præsidiis incumbentem sibi negotiorum molem exceperunt, exceptam fortissimè sustinuerunt, sustentatam cum laude & gloriâ gesserunt. Immutarunt peruersissimos rerum status, suppositos, frementibus inferis, flagitiis castimoniam, rapinis charitatem, impietati religionem, perditæ ac profligatæ licentiæ disciplinam. Dederunt rebus nouis auctoritatem, pondus antiquis, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, meliorem omnibus ordinem atque naturam. Quis delectus, Deus immortalis? quæ belli fulmina, qui flos militiæ, quæ Ecclesiæ præsidia, qui tutelares & vindices? quorum singuli in viros summis rebus pares formati, audeo dicere, pro acie censentur. Nec mentior: nam, fremente inuidiâ, fauente cælo, bonis omnibus plaudentibus, vnus aliquis tot interdum hostium victor exsistit, quot ab exercitu benè numeroso iures domari vix posse. Quid iam, coactis in vnum viribus, tota simul tot virorum dicam an Angelorum Societas? quas non strages edet, quæ non excidia errorum & vitiorum procurabit? quæ auxilia laboranti Ecclesiæ feret? Feret? imò iam tulit, vt Vatis Iessæi oraculo iampridem videri potest pronuntiatum, qui pluuiæ nomine singulare ac largum sitienti Sanctorum terræ beneficium conferendum promittens, tantumdem facit ac si dicat, vastitati omni, quæ siue ab aduersariorum depopulationibus, siue ab exsuccâ sterilitate & agrorum lue, grassabitur, solatium à paternâ prouidi Dei curâ & solicitudine submittendum. Sed quâ ratione? quasi equos illos diuinos, qui Ezechielis currum admirabilem traxerunt, præ oculis haberet, *Animalia tua*, inquit, *habitabunt in eâ*: quorum nempe leonina fortitudo nihil cum mollitie, bouina patientia cum ægritudine, aquilina sapientia cum ostentatione, beneuolentia humana cum fictione commune habet. En præclarissimum de Societate vaticinium. Hebræum *haiath*, pro quo Vulgatus *animalia* vertit, Ptolemæi sapientes *ordinem* siue *stationem militarem* interpretati sunt: Arias Montanus, linguæ sanctæ peritissimus, *societatem* facit: à quo non longè abit Pagninus, qui *congregationem* legit. luculentiùs Genebrardus: *Tui electi, tuum peculium, tui greges & copiæ, tuæ oues, quarum tu es pastor, habitabunt in eâ*. paulò aliter, sed æquè generosè Chaldæus: *Viuificationem tuam collocasti in eâ: præparasti exercitus cœtuum Angelorum, vt benefaceres pauperibus Dei*. Accipio omen. quasi Societatem IESV diuinitus inspiratus Vates eminus prospiceret, inter innumera hæresum, schismatum, errorum ac vitiorum discrimina, magno Ecclesiæ bono nascituram; Pæanem non vanus augur iam tum cecinit, & fidelium spem singulari delectus auxilio defendendam, confirmandam, perficiendam pronuntiauit. Quid ita? quia Societas tua habitabit in eâ, tua castra & militare robur, animalia tua, tui greges & copiæ, tua peculiaris congregatio, tuæ oues quarum tu es pastor, & quas tuo charactere insigniri voluisti: tui milites, quorum tu es dux, exercitus cœtuum Angelorum siue spirituum; qui administratorij & adiutores tui sunt, dum egregiâ morum probitate, ardenti gloriæ tuæ zelo, indefessâ diuini

Societas Ecclesiæ subsidio destinata.

Psalm. 67.

diuini verbi prædicatione, vtili librorum elucubratione, omnibusque tandem virium & ingenij neruis, fessis Christiani orbis rebus & incommodis subueniunt, improbitatem profligant, tuo nomini trophæum spoliis hostium graue quaquauersum erigunt fidissimi triumphantis Dei-hominis baiuli & portitores. Sunt certè hæc longè maxima fauoris argumenta, tum mortalium necessitati, tum Sociorum commendationi ab inexhausto bonorum omnium fonte in sublunarem hunc mundum deriuata, quibus fructus iam vno sæculo respondit copiosissimus, & porrò (si quid de cælo admonemur) omnibus retrò sæculis cumulatiùs respondebit.

Sed longior sum quàm volebam: filum ergo contraho, & vos compello, cælestis huius quadrigæ iugales animæ: Nolite arbitrari hæc à me dicta, vt blandiar arrogantiæ, & conscios imbecillitatis humanæ spiritus inani fastus supercilio in tumorem erigam; sed vt quisque sui officij & nobilissimæ vocationis descriptas norit rationes, in quas vires excrescere, quâ patientiæ laude præstare, quâ obsequendi gloriâ eminere, quâ scientiarum accessione ornari, quàm sollerter hominum se moribus insinuare, quàm strenuè pietati operari debeat. Ita segnem me & quasi fucum inter apes adhortari soleo: In Dei ære & peculio sumus toti, quotquot Societati IESV nomen dedimus: nostrum est acceptas à Deo gratiæ & naturæ dotes in Auctoris obsequium conuertere, & alacri animo in consuetudinis humanæ commercium, in Reipublicæ Christianæ decus & solatium, in procurandam hominum salutem, adeoque pænè in ipsum transire contubernium Angelorum. Hoc est, scenam eamdem quam Ezechiel vidit, attonito ad hæc miracula, quà latissimè patet, mundo, omnium oculis quotidie videndam obijcere. Hoc agamus, Socij, in id toto pectore incumbamus: assuescamus rationes ponere cum Deo, voluntatem Domini exquirere, pro benè gestis gratias agere, ad aram recurrere, illic omnes coronas appendere, ex quibus diuinæ gloriæ currus splendores suos in ornamentum accipit. Ita fiet, vt, affixis sempiterni Numinis tholo mille hostium spoliis, post tot in Europâ, Asiâ & Africâ congressus, tot pugnas, tot victorias, post tot messes Orientis, tot vtriusque mundi decora, post tot industriæ monumenta, quot plagæ solis ortu atque occasu lustrantur, leones suos, boues suos, aquilas suas, homines & filios suos, sine degeneri maculâ sanguinis, se parente dignos agnoscat Ignatius.

ORATIO SECVNDA

Paranetica ad imitationem primorum Patrum in functionibus Societatis.

EA est æterni Numinis prouidentia, RR. PP. vt, cùm nouum aliquem in Republicâ Christianâ cœtum cogit eorum hominum, qui improbitati bellum indicant, qui pietatem aut stantem propugnent, aut collapsam erigant, qui afflictis ac prostratis Ecclesiæ rebus opem auxiliumque afferant; eumdem & optimis saluberrimisque legibus fir-

met, & illustribus informet exemplis. Cùm enim mens nostra, iam inde ab origine generis nostri, iis inuoluta sit tenebris, vt neque planè, quæ ad salutem atque incolumitatem humanæ vitæ conferunt, perspiciat; neque, si perspexerit, id tamen, quod optimum censet, semper possit ac velit amplecti; necesse est omnem vitæ nostræ rationem sanctissimarum legum adminiculis temperari, vt ad solidam perfectamque virtutem contendamus, ac, si quando aberrare contigerit, illuc, vnde non decuit abire, reuertamur. At verò quoniam à naturâ eam hausimus inconstantiam, vt quæ summâ contentione ac studio amplexi sumus, quasi senescente primo illo animi vigore, paulatim deseramus; sæpenumerò contingit, ea quæ à maioribus præclarè sancita fuêre, posterorum incuriâ collabascere; nisi eorum qui nos præcesserunt illustria glorioſaque facta identidem ob oculos versentur, nosque tamquam stimulis quibusdam ad veram laudem atque honestatem continenter excitent. Tanta nimirum horum adiumentorum vis est & efficacitas, vt nulla sine iis, quantumuis piè religioseque condita familia, stabilis esse possit ac diuturna; nullius aliquando disciplina, ætatis vitio labefactata, nisi per hæc, ad pristinam reuocari seueritatem; nulla, nisi his munita præsidiis, integra steterit hactenus atque incorrupta. Testis est hæc ipsa, in quâ Dei munere vitam degimus, minima Societas, quæ centesimum modò annum agit, ex quo ab optimo sanctissimoque Parente suo cælesti instinctu condita, à Summo sacrorum Antistite publicâ, eâque apud omnes homines grauissimâ, auctoritate corroborata est. Quid eam à primis statim incunabulis in vltimas terrarum oras propagatam; quid glorioſos illos vbique gentium labores suscipientem, quos vitæ ratio præscribit; quid inter innumera, quæ pro animorum salute assiduè subit pericula, hucusque præstitit incolumem, nisi sacrosancta legum salutarium obseruatio, & eorum, quæ pauci illi viri è quibus primùm coaluit, præclarè gesserunt, studioſa imitatio? Atque vtinam hac ope atque auxilio multos videat annos sæculares, ætate prouecta, sed viribus atque animis integra! Ad leges quidem quod attinet, quibus omnis Religioſæ vitæ disciplina continetur; confidere licet, Moderatores numquam defuturos virtute sapientiâque præstantes, qui ex earum præscripto sibi commissos gubernent. At verò illud nobis etiam atque etiam cauendum est, ne ab illâ aberrantes semitâ, quam maiores nostri suis signauêre virtutibus, Matrem nostram, quæ nos alit atque complectitur, quam decoram adeò ac vegetam accepimus, vitio nostro deteriorem ad posteros transmittamus. Aberit ab ætate nostrâ illa labes, si in primos illos Societatis huius propagatores mentis aciem frequenter intendamus, eorumque facta pulcherrima animis nostris perpetuò infixa hæreant, non inani cogitatione voluenda, sed diligenti imitatione exprimenda. Quod dum vnicuique nostrûm commendo, existimetis velim RR. PP. meam me potiùs conuenire conscientiam, meamque damnare socordiam, quàm iis, qui contento cursu ad absolutam perfectamque virtutem properant, calcar addere.

Exemplorum vis etiam in stabiliendis Ordinibus sacris.

Horum imitatione IESV *Societas effloruit.*

Naturâ, arte, exercitatione,

Vt doctrinæ, ita operis cuiusque, perfectionem tribus his rebus, naturâ, arte & exercitatione comparari, homines iam olim sapientissimi tradi-

trâdiderunt. Nouerant quippe naturam, quantumuis idoneam atque præstantem, quantumuis expeditam, atque ad omne id quod honestum est propensam, artis tamen præceptionibus destitutam, grauissimis obnoxiam esse erroribus; arte verò ac disciplinâ instructam, si exercitatio absit, inertem atque otiosam censeri. Quæ tria perfectionis adiumenta, etsi fateri cogimur ita necessariò requiri, vt sine iis nihil omnino excellens, nihil eximium sperari possit; acutius tamen nescio quid hac in re illi perspexisse visi sunt, qui tribus illis quartum adiunxere præsidium, imitationem. Nemo enim aliquando homo repertus est naturæ præstantiâ, agendi cognitione, exercitationis assiduitate in re vllâ omnes perfectionis numeros complexus esse, qui non aliquam eius rei formam sibi proposuisset quam imitaretur, aut ab alio expressam, aut mente conceptam, tacitâque cogitatione à se efformatam. Quod vt in iis artibus, quæ in solâ consistunt cognitione, minùs alicui perspicuum sit; in iis certè, quæ in actione versantur, nulli non manifestum esse potest. Quis enim aliquando statuam aut ære fudit, aut cælo sculpsit è marmore, in quâ nihil absolutæ & perfectæ artis desideraretur, nisi is qui summos in vtrouis genere artifices diu multumque imitatus fuit? Quis vmquam pingendi peritiâ nobilis, argutias vultuum & varietates, recessus vmbrarum ac depressiones, ab his exsultantes luminum eminentias, venustatemque totius operis, erudito penicillo ita repræsentauit, vt adæquare naturam videretur, nisi qui sub præstantissimo aliquo ætatis suæ Timanthe aut Apelle manum tabulæ admouit? Quis cum laude Rempublicam administrauit, nisi qui ab iis exemplum sibi sumpsit, qui, quibus rebus vtilitas Reipublicæ pararetur augereturque, cùm tenerent, ad eam moderandam vsum & scientiam, & studium suum, magnâ virtutis & innocentiæ famâ contulissent? Quis in bello veterum Imperatorum virtutem maiore gloriâ superauit, nisi qui sub clarissimorum Ducum disciplinâ tiro parere priùs didicisset, quàm imperare; exercitum sequi, quàm ducere? Quid, quòd ipse scientissimus formator hominum Deus impresserit nobis propensionem imitandi maximam? quæ vel in pueris sese prodit, qui, quæcumque fluunt in aures, obijciuntur oculis, veniunt in manus, imitatione conantur exprimere. Sed ad ista, quæ quotidie oculis nostris obuersantur, animum minùs aduertimus. Illud verò ingenitæ procliuitatis, quâ ad imitandum ferimur, fructum magnopere commendat, quod de Theseo puero antiqui tradiderunt. cùm orbe pacato, debellatisque vbique terrarum monstris, Hercules aliquando Trœzenem ad auum Thesei maternum diuertisset, benignè pro eâ famâ, quæ non Peloponnesum modò & Græciam, sed vltimas orbis oras impleuisset, exceptum fuisse; accubiturum deinde, leonis illud spolium, victoriæ virtutisque monumentum, ex humeris deposuisse. quo viso terriculo, reliquos quotquot aderant diffugisse pueros, solum Theseum stetisse impauidum, raptisque, vnde proximè licuit, armis in exuuias illas tamquam in verum leonem irruisse: cumque demum crebris audisset vsurpari sermonibus ea quæ Hercules plurima fortiter ac laboriosè gesserat, ferunt in puerili pectore eam exarsisse cupiditatem Herculeæ gloriæ æmulam, vt dies noctesque

opus quodnis perficitur:

quibus iungenda imitatio.

Hæc necessaria in artibus,

in Reipub. administrationc,

in militiâ;

estque indita à naturâ ad eam propensio:

nihil animo volueret, nisi quo pacto Herculis secutus facta, parem orbi operam probaret suam. vsque adeò vt dormienti eadem obuersarentur simulacra, quæ interdiu mens acris & inquieta versarat, donec vix ex ephebis egressus, idem gloriæ curriculum ingressus est. Quòd si tantum valet aliorum imitatio exercitationi adiuncta, in iis artibus ac rebus quæ ad vsum vitæ communis pertinent, vt vel mediocri ingenio præditos supra vulgus efferat; quisquámne erit, qui hæc tantumdem posse negabit iis in rebus, quæ in finem honestissimum pulcherrimumque referuntur; maximarum scilicet virtutum acquisitionem, animorum incolumitatem, diuinæ gloriæ incrementum, præmia illa quæ nulla temporis oblitterabit iniuria, quæ propria sunt eorum qui se virtuti diuinæque gloriæ consecrarunt? Atque hic campus noster est, hæc Respub. nostra, hæc quæstuosissima Societatis negotiatio.

vtilis etiam ad virtutem.

Finis Societatis & institutum.

Condidit nos sapientissimus ille rerum omnium effector Deus, non vt ignauorum pecorum instar, ad humillima quæque nos abijceremus; sed vt in solem ac puluerem prodiremus: animum infudit cælestium donorum capacem: à reliquorum mortalium numero, ad hoc quod sectamur vitæ institutum secreuit: leges dictauit sanctissimas: spatium aperuit latissimum, in quo nostra desudaret industria. Vtinam verò amplissimis illis explendi muneris nostri præsidiis, quâ par est curâ, sedulitate, solicitudine, vteremur! neque quemquam aliquando aut ignauia ab officio retardaret, aut quietis amor seduceret, aut animi imbecillitas & remissio deiiceret! Pictores Deus nos esse voluit, fictores, sculptores: non vt fugaces tabulis colores illineremus, non vt fragiles ex argillâ statuas fingeremus, aut saxo sculperemus; sed vt imaginem illam, quam præpotens Opifex animis hominum impressit, dum lucis huius vsurâ fruimur, illustrium virtutum pigmentis in nobisipsis aliisque perficeremus, neque eam pateremur aliquando vitiorum sordibus obsolescere: vt teneram puritiam, instar mollis ceræ tractabilem, Christianæ doctrinæ rudimentis, omnique morum honestate institueremus: vt eorum pectoribus quibus ætas est maturior, quâ publicis, quâ priuatis congressibus ac sermonibus salutarem Numinis timorem, virtutis amorem, & flagitiorum omnium odium acerrimum insculperemus. Respub. nobis commissa est, in quâ Regina ratio tamquam in editâ arce residet, vt in ceteras animi functiones, tamquam ciues, supremum dominatum obtineat: excubandum continenter, atque cauendum ne pulcherrima ista Reipub. forma in nobis, aliisque qui nobis animorum moderatoribus vtuntur, perturbetur; ne sceleratissimæ conspirationes oriantur, quibus, deiectâ ratione, indomitæ atque infrenatæ cupiditates imperium occupent. Bellum gerendum est acerbum, periculosum, diuturnum, in quo non antè missio speranda est, quàm huius vitæ castris egressi, victores spolia cælo inferamus: hostes instant & vrgent teterrimi atque crudelissimi; expugnanda impietatis castra, aperiendæ sunt abstrusæ vaferrimi cacodæmonis insidiæ, dissipandæ vitiorum copiæ, amentatæ in prauorum dogmatum proseminatores hastæ torquendæ. Neque vno tantùm loco nobis in acie standum est; sed quacumque sol habitabiles oras illustrat, velut expeditis velitibus occurrendum est, quotiescum-

tiescumque ad Dei gloriam & salutem plurimorum pertinere censuerint illi, quorum nutu & arbitrio gubernamur. Hic finis est Instituti nostri, hæ exercitationes: quas tum suscepimus, cùm Societati nomen dedimus: hic campus, in quo totius vitæ nostræ cura, labor, industria versaretur: hæc Sparta quam nobis religiosissimi illi Decemuiri, & primi huiusce Familiæ auctores, per omnium rerum humanarum despicientiam, per ærumnas maximas, per paupertatis incommoda, per discrimina laborum ornatam tradidere; ornandam porrò etiam à nobis, si ad ipsorum exempla oculos aperiamus, & quibus itineribus ad vitæ sanctimoniam contenderint, inspiciamus, nec ab eorum ardore virtuteque degeneremus, in quorum labores ac fructum sine laboribus introiuimus. Quàm claris, quàm illustribus exemplis illi nobis præluxerint, ignorare omnino non potestis, qui & à maioribus accepistis, & ad posteritatis memoriam litteris mandata frequenter legistis. Ne tamen omnia silentio inuoluam, tantisper modò adeste animis, dum in pauca confero, quem in primo nascentis Societatis exordio vitæ cursum tenuerint, vt inde coniecturam faciatis, quibus adiumentis ea adoleuerit, atque ad hanc, quam cernimus, maturitatem peruenerit. Postquam delectus ille Sociorum manipulus (quos non magis communium studiorum tractatio, aut necessitudo contubernij, familiarisque vsus coniunxerat, quàm instinctus quidam diuinus afflatusque, animorum saluti honestissimâ sanctissimâque pactione, obligauerat) Parisiis Theologiæ metam attigisset; exardescente inter Hispanos Gallosque bello, visum est iis qui Lutetiæ substiterant, bellicis tumultibus cedere, atque in Italiam Venetiasque contendere: quo loco eos Ignatius (qui valetudinis caussâ in Hispaniam abierat) instauratis viribus, rebusque in patriâ confectis, sese præstolaturum receperat. Non commemorabo hoc loco, quo pacto in hoc itinere à laboribus & incommodis Apostolicam vitam fuerint auspicati, omni ope auxilioque humano destituti, solâ paupertate & ærumnis opulenti, squalore pædoreque obsiti, fame ac fatigatione exerciti, vegetæ tamen mentis vigore robusti. vnum hoc mihi propositum est in memoriam reuocare, quodnam illorum in celeberrimis vrbibus Italiæ studium fuerit, quænam in luce ac frequentiâ hominum occupationes, quænam in animorum salute procurandâ diu noctuque exercitationes. Suspicaretur fortasse quispiam in rebus ab iis cum dignitate gestis peregrinus atque hospes, quique eorum propositum vulgi opinione ac sensu metiretur, eos in Optimatum sese amicitiam primùm insinuasse; deinde prima in templis suggesta, prima in gymnasiis circumspexisse subsellia, è quibus facundiam suam multiplicemque eruditionem in coronâ doctissimorum hominum planam facerent. Sed hæc illi in postremis habenda arbitrati sunt: alia mens fuit, alia cogitatio. Erant quidem, erant omnes eximiâ doctrinâ, excellentis acumine ingenij, raris muneribus ac donis naturæ instructi, quibus magnam sibi perfacilè potuissent apud homines gloriam comparare: sed modestiâ, submissione, suique despicientiâ instructiores. eam nobis viam laboribus suis strauerunt, per quam ad veram sempiternamque, quam vitæ nostræ ratio spectat, gloriam niteremur. Quocumque accedebant,

Exempla quibus primi Societatis Patres præluxerunt.

pro

pro contubernio sibi deligebant aut publica valetudinaria, aut mendicorum receptacula; vt in his, post diurnos labores, inter pauperes diuersati, & pauperum pasti more, congruis etiam cœnæ exciperentur cubilibus, quæ fatigata membra non ad quietem allicerent, sed nouis molestiis exercerent: in illis verò tum ceteris misericordiæ vacabant officiis, tum expiandis animis operam dabant, muniaque, quantumuis abiectissima, non modò non reformidabant, verùm etiam vltrò sibi deposcebant, mirâque alacritate exsequebantur. Quid hîc memorem, vlceribus ac sanie fluentia corpora, quorum species oculis animisque obiecta nauseam procreare potuisset, nudis eos manibus contrectasse; suorum complexu corporum, dum lectos sternerent, excitasse iacentia, & in stratis eadem reclinasse? quid omnia corporis animique solatia opportunè quibusuis ægris adhibita? quid nocturnas apud egentissimum quemque vigilias? quid eorum corpora, quorum animos ad extremum vsque spiritum piis cohortationibus ac precibus prosecuti fuerant, sepulchro, quod suis manibus effoderant, Christiano ritu tradita? Erant occupationes illæ eiuscemodi, quæ etiam robustissimum quemque fregissent: sed incredibilis ille diuinæ gloriæ, vbique amplificandæ, proximorumque iuuandorum ardor, omnis immemor quietis, pari charitatis æstu atque exuberantiâ in sanos iuxtà ac ægros deriuabatur. Nam è nosocomiis in publicum digressi, imbecillem ætatem vicatim collectam, in foro, in compitis, vbicumque id loci suaderet opportunitas, Christianæ doctrinæ rudimentis patienter instituebant. Mox ad rudem plebem, vt prouectioris ætatis, ita salutarium monitorum magis indigam, conuersi, è saxo aliquo aut scabello tamquam suggesto, populum voce, gestu, pileo conuocabant. Confluebat ille frequens, rei nouitate, peregrinâque insolentiâ inuitatus; risum sibi aut animi oblectationem, non fructum, tamquam à ioculatoribus aut agyrtis, non concionatoribus, pollicebatur: sed postquam eos summo ardore animi, insigni oculorum maiestate, maximâ vocis ac laterum contentione, de Deo rebusque diuinis verba facientes audiuit; postquam propositis cæli præmiis, aut intentatis inferorum suppliciis, in pectore suo quisque virtutis studium, & acre odium vitiorum sensit exardescere; tum demum agnouit quod genus hoc esset hominum, quorum præceptis saluberrimis sobrias cogitationes momento susciperet. His perfuncti laboribus, cùm nihil in concione nisi sibi quemque commendarent, nihil à circumfusâ multitudine nisi ardens propriæ salutis desiderium postularent, nihil pro se ne vltrò quidem oblatum admitterent, sed ostiatim stipem in victum emendicarent, sub noctem ad sua sese hospitia, nullâ re nisi paupertate & incommodis instructa, reciperent; magnos vbique animorum motus excitabant. Huiusmodi fuere maiorum nostrorum Religiosæ vitæ primordia, rerum arduarum quas pro Deo & Ecclesiâ susceperunt erant argumenta, difficillimarum expeditionum profusiones: quæ quàm vberes & copiosos fructus iam tum protulerint, testes sunt florentissimæ vrbes Italiæ, eorum indefessâ operâ & industriâ excultæ; testis ipsa vrbium Domina, quæ primam illam virtutem, tamquam in orbis theatro expositam, admirata est; testis Italia vniuersa, quæ breui tempore pauco-

fructus quos retulerunt.

paucorum Patrum partim vitæ innocentis exemplo, partim docendi hortandiq́ue assiduitate, ingentem animorum commutationem factam, ac præcipuè saluberrimam illam nascentis Ecclesiæ consuetudinem, Confessionis ac cælestis epuli frequentandi longo sæculorum interuallo vidit reuocatam; testes Principes amplissimi, Reges potentissimi, Pontifices religiosissimi, qui è pusillo illo numero certatim aliquos expetiere, qui in Regnis suis atque Prouinciis eamdem pietatis sementem facerent; testes denique tot adolescentes ac viri natalibus, indole, ingenio, eruditione, rebusq́ue gestis præstantes, qui primorum Patrum virtute & illustri ac peruulgatâ famâ concitati, in eorum mox Societatem adscribi summis votis efflagitarunt. Tantum nimirum incredibilis illa atque diuina virtus potuit in animis hominum efficere, vt omnes in admirationem raperet, vt alienos conciliaret, vt in aulis etiam inter delicias enutritos ad rerum humanarum despicientiam, ad laborum atque ærumnarum consortium, ad solidarum denique virtutum studia prouocaret. Et nos, qui idem illud, quod ab his auctoribus promanauit, vitæ institutum amplexi sumus, qui legibus nostris ad eorum exempla dirigimur, ad hos labores non excitabimur? ad huius gloriæ consortium non adspirabimus? eritq́ue aliquis ita languidus ac degener, vt eorum vestigia, quæ ad memoriam posterorum sempiternam fixa reliquerunt, consectari recuset? Themistoclem certè, cùm adolescentiam infamiæ ac turpitudinis notis inustam exegisset, alienâ ferunt imitatione in virum clarissimum magnumq́ue Græciæ lumen, mediumq́ue Asiæ & Europæ vel spei vel desperationis pignus, euasisse. Nam laudis & gloriæ stimulis agitatus, cùm noctes frequenter duceret insomnes, quæstus est Miltiadis trophæa identidem sibi ante oculos versari, atque ita animum exstimulare, nullam vt quietis partem capere posset. Nos verò quo animo erimus? an, sicui torporis aliquid è vitâ antè actâ adhæserit, aut inertiæ desidiæq́ue somnus obrepserit, an, inquam, glorioſissima maiorum nostrorum trophæa ac monumenta soporem hunc non excutient? trophæa, inquam, quæ non in campis temporum iniuriis obnoxia, sed in posterorum animis fixerunt. Quòd si Romanorum sapientissimi id præclarè instituerunt, vt in conuiuiis egregia virorum illustrium facta carmine comprehensa ad tibiam à maioribus natu decantarentur, quò ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent; quid aliud Moderatoribus nostris viris prudentissimis propositum fuisse putamus, cùm parentum nostrorum gesta litteris consignari voluere, quàm vt iis nos stimulis ad imitationem incitarent? Id nisi facimus, atque in imitatione omnem curam, operam, industriam nostram ponimus; abolenda nobis eorum sunt monumenta, conuellendæ imagines, memoria deponenda, ne assiduè nobis degenerem vitæ conditionem exprobrent. Fortes plerumque à fortibus propagari cernimus, & in animantibus quoque egregia parentum indoles in sobole eluceſcit: prouidendum nobis est igitur, ne nobis probro sit ac dedecori à tam illustri virtute degenerasse. Auertat id supremus ille militiæ nostræ Imperator, à quo nomen circumferimus: auertant ij ipsi parentes nostri iampridem Superis adscripti: qui dum hæc infima terrarum contemplantur, & Societatem

Adhortatio ad imitationem.

tam numerosâ prole gaudent esse propagatam, suas esse partes intelligunt, quâ pollent auctoritate, Deum in caussâ nostrâ interpellare; vt iisdem quibus ipsi præcessere vestigiis insistentes, in eiusdem gloriæ communionem venire possimus.

ORATIO TERTIA.

De institutione & propagatione Sodalitatum B.V. MARIÆ, *deq; vario per eas à Societate collecto fructu.*

Habita ad Sodales Supremi Concilij Senatores, aliosque Optimates Mechliniæ anno Sæculari.

SOcietatis nostræ diuinitus institutæ, & Apostolicæ Sedis auctoritate confirmatæ, centesimus hic annus est; quo, veteri receptâque consuetudine, memoria decursi temporis renouatur, & functionum, quibus ea creuit, recognoscuntur fructus, gratiæque secundùm Deum aguntur Superis: quorum adspirante fauore, eam, quâ non absque stupore fruimur, maturitatem sunt adeptæ. Quod si fieri in ceteris par est, quo me animo esse oportet in hoc meo Parthenio munere? quas agere gratias Virgini, cuius patrocinio & tutelâ, cùm hæc nostra Sodalitas, tum orbe toto propè innumeræ floruerunt? quo affectu gratulari non tantùm præsentibus, sed iis etiam, ad quos peruenire mea vox non poterit, tam vberi tamque vario percepto fructu? Nolui ego vnus ingratus esse in Virginem; nolui in Sodales à Virgine adoptatos inhumanus. Hæc caussa fuit Parthenium hunc cœtum hodiernâ die cogendi: quem cùm video, fateor dicendi me nouo quodam & inusitato desiderio excitari. Adeste animis, & quem magnæ Matris honor exigit, fauorem beneuolentiamque commodate. Quæ pollicitus duo sum, Virgini gratias, & vobis gratulationem, tum demum præstabo, cùm ostendero, quibus initiis, & quàm singulari Dei munere coaluerint Sodalitates hæ Partheniæ; beneficiaque recensuero, & quæ in singulos per eas propria, & quæ communia in Ecclesiam congessit vniuersam.

Sodalitates vnde dictæ.

Marcum Porcium, illum sapientem, gloriari solitum accepimus, Quæstore se, receptis sacris Idæis Magnæ Matris, conflatam Sodalitatem, in quâ victu & poculis ætatem cum æqualibus oblectarit suam: vnaque, quantum aliunde intelligo, caussa fuit cogendi hunc cœtum, voluptas corporis, specioso inumbrata religionis pallio. Qui enim coibant, Sodales se appellabant ex eo quòd soli non ederent, quodque simul plures, collatis, vt quidam volunt, symbolis, genio indulgerent. Mansit ea res, delataque magnâ comprobatione ad exteros fuit, tamquam idoneum socialis vitæ vinculum, & ad nos vsque propagata: quorum in vrbibus frequentes vulgò visuntur ciuium cœtus, Porciani illius æmuli, vnde & nomina mutuantur sua. Quibus ego cœtibus concedam non repugnanter cetera, si modò nomina ista, quæ etsi ab illâ origine, iam tamen pridem sanctiora vsu facta, cœtibus iis vindicauero, qui Matris verè Magnæ, non Pessinuntiæ nescio cuius, ab Attalo ostensæ, sed æterno

Dei

Dei consilio electæ, iucundissimâ tutelâ gloriantur. Quid vindicare me dico nomina origini alienæ imputata; quæ si conuenire his cœtibus non minùs quàm propria contendam, nemo possit reprehendere? Nihil profanis, nihil vanis debeamus: Sodales esse, & in Sodalitates coire dicamur, quia simul edimus, non cibos quibus farciuntur saginanturque corpora, sed puriores alios, quibus immortales æternèque mentes recreantur. Quis non vegetior intellectu, quis non promptior affectu, quis non spiritu feruentior, auditis cohortationibus quæ habentur, exemplisque quæ præbentur obseruatis, ex his cœtibus ad munia sua partesque hominis Christiani discedit? Quid de epulo dicam diuinissimo, cuius ferculum vnicum, CHRISTI caro integerrima; potus vnicus, eiusdem sanguis pretiosissimus; quibus omne deliciarum genus continetur? cùm toties ad id epulum communiter adhibeamur, nónne iure meritissimo Sodales ab hoc etymo nuncupabimur?

Cur cœtus Partheny Sodalitates dicantur.

Video hærere me in orationis meæ vestibulo; tenet me nominis nostri ratio, sed interiora iam pridem ad se vocant: quò si placet sequi, ducam quâ duxit viâ auditores suos Vindex noster, idemque sapientissimus Magister CHRISTVS, qui ductam à vilibus & contemptis initiis admirabilem Ecclesiæ suæ maiestatem ac magnitudinem cùm ob oculos vellet ponere, eo consilio, vt quàm plurimos ad eam tamquam ad diuinum quiddam alliceret; assimilauit grano sinapis, quod cùm minimum sit, in arborem sensim excrescit patulis diffusam ramis, quibus volucres cæli succedere, in iisque nidos concinnare per Syriæ Palæstinæque campos, hisce nostris feliciores, perhibentur. Quod veniâ vestrâ fiat, eidem grano Partheniam ego hodie Sodalitatem comparabo: quam à minimo ortam, breuissimo temporis spatio adeò se altè extulisse, adeoque longè & latè diffudisse in omnem orbis partem, videmus, vt admirationem audientibus, nobis autem iucundissimam excitet voluptatem. Quid fingi humilius potest molitiunculis puerorum prima Latinitatis elementa condiscentium? quibus vt nulla maturitas, ita cogitationes de rebus diuinis, officioque Christiani hominis, suscipi solent inconstantes & imperfectæ, minimeque dignæ quas viri exercitati rerum vsu, doctrinisque expoliti, audiant, nedum æmulentur. Atqui his tam præclari operis inceptoribus debemus id omne quod geri videmus & audimus à tot Imperatoribus, Regibus, Dynastis, Purpuratis Ecclesiæ Patribus, infulatis Præsulibus, ceterisque Reipublicæ Christianæ luminibus, ac denique ab infinitis numero Congregationibus, toto ditis & dissipatis terræ ambitu. Audite hoc, A.V. iterum dicam, & ad gloriam dicam (pudeat fortassis inceptionum diuinarum rudes, me sanè non pudet) puerulis prima Rudimenta balbutientibus res hæc tota Parthenia debet, quod piscatoribus nihilo spectabilioribus acceptum refert Ecclesia vniuersa. vt vel eo argumento à Deo se esse probet, cuius est proprium maximis quibusque rebus moliendis auctores adhibere, nullâ homines aut generis, aut sapientiæ, aut experientiæ famâ commendatos. quò clariùs omnes perspiciant, non humanas esse molitiones, sed diuinas. Ex Belgio hoc nostro (audite Belgæ, & in Deum gloriam refundite) ex Belgio hoc, inquam, nostro Ioannes quidam Leonius

Ecclesia similis grano sinapis.

Sodalitatum initia parua.

Ioannes Leonius Sodalitatibus dedit initium.

trans Alpes tulit semen, quod purissimo Romano solo, medios inter pueros, quos præceptis Grammaticis susceperat instruendos, ferere aggressus, industriæ laborisque sui, quantum sperare fructus numquam posset, in ipso satu animaduertit. Vidit siquidem pietatis in Deiparam, aliarumque virtutum, tenella quidem illa, sed sincera prouenire germina; mox & surculos grandiusculos succrescere, arbusculam denique fieri, omnino pulchram, visendamque incremento raro, & crebris quasi baccis primitiarum virtutum. Non possum hîc longiori oratione exsequi paruulorum obsequia, quibus Virginis Deiparæ, matris iam suæ, tutelam & opem, sibi Ecclesiæque nitebantur demereri: non possum munia, quæ vel vnum in locum coacti simul omnes, vel partiti temporibus locisque suis singuli, obire satagebant. verbo dicam, ea factitabant, quibus oculos omnium in se conuerterent, ipsumque excirent Ecclesiæ summum caput Gregorium XIII. qui cœtum nouellum, teneramque arbusculam rigandam censuit ne exaresceret, rigauitque amplissimis priuilegiis: quibus velut exhilarata, radices in vnâ Vrbe egit omnino altas, paresque oneri speratæ molis, ac ramos per orbem, quam longè lateque Christianus est, densissimos patentissimosq; diffudit: vt iam nullus propè sit in terris locus, quò non pertigerit Sodalitatis illius, humillimis initiis ortæ, præclarum aliquod & illustre monumentum. Quod vt fieret, curæ semper fuit hominibus nostris, estque etiamnum commendatissimum, vt quò mysteria Religionis orthodoxæ, eôdem secum Virginis cultum ferant: quem cùm sciant diuinissimo hoc Sodalitatum Partheniarum inuento contineri augerique maximè, nisi ad has vnà cum Religione propagandas omnem operam, omne studium, omnes denique cogitationes conuerterint, muneri suo factum esse satis neutiquam arbitrantur. Iaponum vltimo submotorum Oceano seueriſſimis legibus & decretis omnes circummunitæ oræ aduersus Christianos tenebantur; penetratæ sunt, audente & monstrante viam Xauerio: quem mox secuti ex hoc nostro orbe per immensa æquorum spatia strenuissimi Socij, vnà cum sacris Religionis Christianæ altera Sodalitatum sacra, non paulò feliciùs, quàm sua propinquo Latio fabulosus Æneas, intulerunt. Igitur & Iapones vltimi hominum iam his cœtibus dant nomina: & cùm luce palàm non possint, silentio & per tenebras coëunt ad Sodalitates, tamquam ad Christiani roboris palæstras, in quibus vires colligunt, quas ad cruces, ad rotas, ad ignes, ad tormenta omnibus retrò sæculis inaudita, fortissimi athletæ conferunt & consumunt. Quid Indiis vtrisque ad orientem occidentemque solem easdem ostensas apertasque referam? Ab vno Gregorio Cisnero nauissimo viro trecentas constitutas, Annales nostri prodiderunt. Quo quid potest ad nominis immortalitatem pulchrius commemorari? quid ad veram gloriam magnificentius? Non ille quidem vllam sui nominis commendationem spectauit; viuet tamen memoriâ sæculorum omnium, neque erunt tam ingrati illi quibus laborauit, vt de tanti viri incredibili pietate conticescant. Vix ipse mihi impero ne excurram, & debitas tantæ virtuti persoluam laudes; sed vestra me reuocat exspectatio, quam postulare intelligo, vt de reliquis terrarum oris breuiter exponam, quàm frequentibus

Sodalitas B. Virginis breui tempore latissimè diffusa.

tibus fuerint & ipſæ Sodalitiis, ab æmulis in hoc genere Sociis celebratæ. Sic igitur paucis habetote: Societas hæc noſtra vna animis & voluntatibus, diuerſiſſima loeis ac muneribus, primo ſuo ſæculo tantum incrementi cepit, vt domiciliis iam habitet omnino octingentis: quorum ex pluribus frequentiſſimâ excurſione vicina luſtrat diſſitaque loca, quæ operâ non minori, quàm ſi propria habeat, procurat & excolit. Atqui domicilium omnium ſcitote eſſe nullum, quod non aliquot ſub nomine Deiparæ cœtus cogat: maiora, ſenis ferè ſeptenísve gaudent. quos ſi libeat ad calculum omnes reuocare, comperietis conuentuum poſſe aliquot millia numerari, quibus eadem inſtituta eædemque leges impertiunt communem quamdam vitam ac vigorem; vt quod ramis ab eodem quaſi prognatis eductisque trunco vſuuenire cernitis, eodem vt omnes ſucco nutriantur & augeſcant, id conuenire intelligatis Parthenicæ arbori noſtræ.

Quantus ſit Congregationum numerus.

Agite verò, quoniam ad arboris ſimilitudinem rediimus, hæc noſtra tam ampla quas habeat opportunitates, mecum recognoſcite. De Eccleſiâ velut ampliſſimâ arbore dixit CHRISTVS: *Volucres cæli veniunt, & habitant in ramis eius.* Idem in noſtram quàm aptè quadret, an non animaduertitis? Nam ſiue volucres cæli eo loci homines ſignificant, cùm ſanguine & dignitate, tum eruditione & virtute conſpicuos, quos innumeros accepit fouitque inde à primis incunabilis Eccleſia; ſiue etiam eos qui cæli commercia conſectantes, animum à terrenâ contagione auocant; quis non intelligit, ſacros hos cœtus in huius gloriæ communionem admittendos? ad quos conuolant indies tot genere & dignitate illuſtres, tot omnibus exculti diſciplinis, tot virtutum ornamentis conſpicui, tot cæleſtis vitæ imitatione ſingulares. Non hîc ego veteres eruderabo, remotosque à memoriâ horum temporum: ſed quorum adhuc virtus aut viua ſpirat, aut ſacris impreſſa locis, monumenta ſeruat numquam intermoritura. Quis te ſileat, magne Ferdinande, Romanorum hoc nomine Imperator Secunde, nuper cælo dignate? quò te euexit incredibilis tua pietas, omnibus teſtata officiis, in Virginem præſertim Deiparam. de quâ tibi conciliandâ cùm cogitares, ſciresque gratiſſimum id fore, ſi numero accederes Sodalium eximiis illi obſequiis deuinctorum, diu multumque dubitaſti quò te verteres, quibus potiſſimùm te adiungeres, qui pater eſſes omnium; donec conſilium reperiſti plenum ſapientiâ. Accipite quid repererit ingenioſus amor, dignum memoriâ poſteritatis ſempitemâ. Statuit ſe diuidere & impertiri, quâ ratione poſſet, quàm plurimis. Per Auſtriam ſuam vtramque, per Vngariæ Bohemiæque Regna, per Stiriam, Carinthiam, Carnioliam, quotquot eſſent ſub Virginis nomine conſtitutæ Sodalitates, tot fieri poſtulauit voluntatis ſuæ teſtes, omniumque tabulis inſcriptum legi Ferdinandum Secundum Virgineum clientem. Nec ſuarum contentus ditionum tabulis, prouinciis etiam remotiſſimis ſupplicauit: Belgio in primis noſtro, cuius in vltimis finibus celeberrima Congregatio Duacena Ferdinandi adſcripto nomine etiamnum gloriatur. Ferdinandum Ferdinandus, patrem filius mox ſecutus, is cuius clementiſſimo atque adeò optatiſſimo imperio ſe nuper ſubdidit Romanus orbis, conſilium

Viri illuſtres qui Sodalitati nomen dederunt.

idem iniit Virginem sibi demerendi. Quare cùm variis per Germaniam Sodalitiis, tum nuperrimè Louanienſi in Belgio adſcribi glorioſum ſibi fore exiſtimauit. Liceat nunc mihi hoc boni ominis cauſsâ interfari: Quod glorioſum duxiſti, Auguſtiſſime Cæſar, id ita quidem, vt tu duxiſti, glorioſum eſt, quia coniunctum cum laude eximiâ; ſed & glorioſum, vt ego interpretor, quia quot apices tui nominis impreſſos ſeruant religioſiſſimæ illæ chartæ, tot exſtant exſtabuntque obuenturæ tibi diuinitus ſecundiſſimæ fortunæ notæ certiſſimæ, tot emerſuræ ex horum temporum denſis nubibus ac procellis clariſſimæ tuæ lucis infallibiles teſſeræ. Quarum de fide ne dubita; apparebit & illuceſcet breuî illa dies, quâ te laureatum, ſubactis hoſtibus, gratulabundus aſpiciat & excipiat orbis. Teneant me diutiùs & abripiant, niſi reſiſtam, meritiſſima Auſtriacorum duorum nomina: quod idem veteor ne mihi contingat, ſi alios commemorare cœpero totius Europæ ſpectatiſſimos. Plurimorum in primis litteris linguisque celebrantur Boïcæ exempla pietatis: quæ ne altiùs repetam, à Guilielmo Duce ſapientiſſimo iuxtà ac ſanctiſſimo, quàm multa quamque præclara, quaſi per traducem propagata, in liberis & nepotibus ad hæc vſque tempora licuit admirari? Sed quid ego tam anguſtis limitibus orationem circumſcribo? Nuper exhibitus mihi Sodalium ampliſſimus ſyllabus animum planè conſternauit. Vidi Principum in eo, tamquam in ſtellato quodam firmamento, eximia quædam expreſſa lumina, quorum ſplendori intentis oculis incredibili voluptate perfruebar. Creſcebat ſenſus, dum cum Principibus viris matronas Principes certantes de pietate in iiſdem tabulis cernerem: legebam Auguſtas coniuges Mariam & Eliſabetham; illam Maximiliani Cæſaris, hanc Caroli Galliarum Noni: quarum in veſtigia Auguſtas Reginasque alias deinde ingreſſas, animaduertebam excitaſſe etiam in eo ſexu admirabilem æmulationem. Ab aulis auertebam ad Eccleſiam oculos, & quis in eâ ſacrorum Principum appareret ſenſus, auebam cognoſcere: cùm ecce tantus vbique ſplendor perſtrinxit oculos, vt, ita me Deus amet, cum priori illâ maieſtate in contentionem adduci velle videretur: ſecundorum enim occupatum tenebat ſplendor gentilitius, præſertim cùm ad generis ac dignitatis ſplendorem accederet tam eximia diuinarum rerum intelligentia; à quâ æſtimari diligique tam impensè Sodalitatum inſtituta, vt eadem ipſi tam frequentes tamque auidè amplecterentur, id verò multò maximè recreabat. Quot ibi Antiſtites ſacrorum, quot Nuntios Pontificios, quot Patres Purpuratos magnâ meâ voluptate in tabulas Parthenias relatos ſuſpexi? vt nunc alios infinitos præteream, quos aut ſapientia, aut natalium lux, aut explorata virtus immortalitati commendauit. Vrgent me anguſtiæ huius temporis, quibus circumſcribere opus pænè immenſum, mihi quidem moleſtum, ſed iuſtas ob cauſſas neceſſarium.

Hæ ſunt igitur illæ volucres, quæ non impulſu naturæ, nihil arbitrantis, ſed rationis lucisque è cælo euibratæ prouocatione & ductu, ad ramos arboris noſtræ Virgineæ conuolarunt. Sed quid magnum eſt aduolaſſe, niſi in iiſdem habitent, vt arboris tutelâ commodisque perfruantur? Habitationem appello in adeundis Sodalitiis aſſiduitatem, coniun-

coniunctam cum obseruantiâ earum legum, quibus se singulæ communiunt & tuentur. Vtinam quidem possim de omnibus qui nomina illi dederunt sua, quod de plurimis verè possum affirmare, assiduos in eius cœtibus frequentandis & esse,& fuisse. Verùm eripiunt hanc mihi voluptatem initæ à multis vitæ rationes; quæ rerum publicarum grauissimis negotiis implicatæ,optimis voluntatibus tantum solent otij inuidere. Quis Regum & Imperatorum districtas tot curis mentes, quis Præsulum obnoxias & intentas suis sacris, adesse semper postulet? ne id postulandum quidem semper ab his minoribus, quos caussæ suæ sibi vindicant, resque domi aut foris necessariæ. Possum tamen ex Belgio nostro, quantumuis multos, præcipuos viros nominare, qui in maximis occupationibus religioni sibi ducant Parthenium cœtum suâ vel ad vnum diem præsentiâ defraudare. Audio deinde,plurimis in prouinciis assiduitatis virorum Principum vsurpari exempla omnino quotidiana, quæ coràm inspecta acriores subdant imitationis stimulos, litteris consignata æquos rerum æstimatores rapiant in admirationem. Audio denique in primario Christiani orbis theatro consessum reperiri, illi non absimilem quem olim Iugurtha Regum purpuratorum sibi visum fuisse affirmauit: eosdem tamen eâ animi submissione Virginis obsequium professos, vt,si vel vnicâ vice à Virgineo cœtu absuerint, legitimas absentiæ caussas per aliquem domesticorum confestim Præsidibus exponant. His verè magnis dum animum oblecto, orationem ad se reuocat promiscua clientium Deiparæ frequentia; in quâ tamen non vulgaria se produnt virtutum decora. Quid agam igitur temporis angustiis exclusus? hoc, si vobis probatur, consilio me expediam: neutris me dabo, & vtrisque: ipsi potiùs Instituto, vnde omnia manant vtrorumque ornamenta & commoda, breue sed plenum dignitatis elogium impertiam & finiam. Nihil hoc Instituto vel ad speciem pulchrius, vel ad vsum fructuosius, vel ad tutelam, si occupetur, certius. hoc continentur honestatis Christianæ omnia decora, hoc virtutum, quæ summos infimosque ornent, omnes thesauri, hoc denique præsidia, quibus tot infesta casibus, tot exposita periculis defendatur asseraturque salus sempiterna. Hoc qui nacti, felices & beati. Quorum vos de numero cùm esse video, quid ni faciam quod proposui ab initio; nactis gratuler, gratiasque Virgini, per quam nacti estis, agam immortales?

Sodalitatis fructus in regularum obseruatione consistit.

Sodalitatis elogium.

Gaudete igitur hoc tam excellenti bono, cuius magna quidem percipitis quotidie commoda; sed tum demum se prodet præcipua eius vis, cùm fatalis vos poscet hora, sarcinasque colligere, & per difficilem hostibusque infestam funestissimis viam, hinc emigrare iubebit ad incertam æternitatem. quem sensum creditis eâ horâ oboriri iis, qui totius vitæ decursu ad arborem quam descripsi identidem conuolarunt, fixeruntque in eâ quasi nidum suum? Ego certè existimo fieri non posse, quin ex solâ recordatione tam constantis suæ pietatis, capiant præcipuam quamdam voluptatem, quæ dolores temperet, vertatque in fiduciam metus, quos subijciunt aliorum mentibus perplexissimæ in tam ancipiti re ac tempore cogitationes. Quis animus Populensis Ducis (exemplum de innumeris vnum interpono) quis, inquam, animus piissimi

Sodalium in morte solatium.

simi illius viri à Medicis iam depositi, quàm tranquillus & serenus fuit? cùm testaretur palàm nihil tum se ex omnibus quæ in vitâ expetiisset, habere charius aut pluris facere, quàm clientelam Virginis, in quam se recepisset cùm Sodalitatem iniuisset: huic se proinde Sodalitati omnia quæ habebat bona debere, & referre accepta dictitabat. quod filio in primis suo persuasum cupiebat: quem vt eamdem Sodalitatem iniret, initâque Virginem in matrem eligeret, etiam atque etiam hortabatur. Idem vobis consilium moriens dedit CHRISTVS, cùm ex cruce Ioanni, tamquam primo Sodali Parthenio, vobisque in Ioanne, ostensâ Matre, *Ecce*, dixit, *mater tua*. cœpistis nihilo quàm Ioannes segniùs vobis hanc Matrem demereri: eius porrò vestigiis insistite, & ab eâ nullis rerum temporumque limitibus circumscriptam beatitatem exspectate, quæ tot iam pridem felices fecit, fecit orbem vniuersum: cuius mutatum per tot Sodalitates vultum, & nescio quibus virtutum radiis sereniorem quoties intueor, toties eas referre gratias gestio, quas nemo per omnem æternitatem meritis eius pares valebit.

Sed quamuis impares, accipe tamen, Virgo, quales quales ex intimâ depromptas mente, intimoque sensu. nullus iam locus est in terris, nihil in vllo loco sanctum, quod non vltrò Sodalitatibus illis tuis, aut omnia se, aut plurimum certè sui, debere fateatur. Fatentur quotquot viuunt adstrictæ votis Familiæ Religiosæ, fatentur pænè omnes, plurimum sanctimoniæ ex sacrariis illis tuis ad suæ accessisse vitæ rationes. Ex iisdem agnoscit orbis Christianus, arcessiuisse se Ecclesiæ Antistites; Imperia, Cæsares; Regna, Reges; Respublicæ, Principes; Ciuitates, Magistratus; Concilia, Senatores; Tribunalia, Iudices. Te intuentur, tibi gratias agunt, vrbium passim prouinciarumque & Regnorum innouati vultus: quos cùm luror haberet languorque miserabilis, superuenisti, velut Pandora quædam, ô Virgo; apertisque nouæ pietatis tot apothecis, vnde petere tanto malo remedia possent, ostendisti; perierant, respirarunt. Gratias agunt, per Sodales hac ipsâ non amplâ in vrbe mille & trecentos, per aliorum Collegiorum Prouinciæ Flandro-belgicæ, angustis limitibus circumscriptæ, duodecies mille; per innumeros denique toto distributos terrarum orbe: quorum omnium addictissimæ tibi mentes, propensissimæ in te voluntates, quod nullis verbis satis possunt, quanto possunt affectu gratulantur.

ORATIO QVARTA,

Inuitatio ad spirituales delicias, feriis Antecineralibus: dicta Louanij ad Academicos.

Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus, Psalm. 33.

QVod inter cetera fastidientis palati commenta posuit Philoxenus, eas nimirum carnes esse suauissimas, quæ carnes non sint; eosque pisces gratissimos, qui minimè pisces; id cuiusmodi sit, eorum iudicij facio, quos palato plus sapere quàm corde dicebat Plato. Ego tamen fretus

fretus eo rerum diuinarum gustu, quem vestra per hosce dies satis prodidit assiduitas, in re dispari veritatem hanc adstruere conabor, nullas epulas suauiores esse, quàm quæ non sunt epulæ; nullum conuiuium gratius, quàm quod minimè conuiuium. Quâ in re hoc me reficit ac recreat, quòd plerosq; vestrûm hisce diebus cælesti voluptate perfusos caussæ meæ præiudicasse non dubito. Nec vereor ne quis ex hoc numero, cùm sibi cæleste manna à me proponi viderit, ad ollas Ægyptias, porrum cepasq; sit aspiraturus: & si fortè quispiam ita animo comparatus fuerit, is ex me audiet illud D. Augustini: *Quære bonum tuum, ô anima Christiana. Summum bonum, hoc est bonum tuum. quære ergo bonum tuum. Quid illi deest, cui summum bonum bonum est? Sunt & inferiora bona, quæ aliis atq; aliis bona sunt. Pecori quid bonum est, nisi implere ventrem, carere indigentiâ, viuere, & gestire? Tale tu bonum quæris? coheres Christi, quid gaudes? quia socius es pecorum? Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium.* In Psal. 102. *Quid homini Christiano bonum?* Oblectamenta quæris, hoc præsertim tempore? hinc solum & solidum exsistit gaudium, cuius æterna tibi futura possessio: *Cui*, vt ait Bernardus, *omnis aliunde iucunditas comparata mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremò quod aliquem delectare possit, molestum.* Epist. 114. Hoc itaque mihi propositum est, vt contentione institutâ inter diuinas epulas, illas, inquam, quas pietate ac virtute præditi in hac vitâ prælibant; & profanas istas, quibus hoc tempore se immergunt, atque adeò ingurgitant abiectissima ventris mancipia; porcorum siliquas has esse ostendam, si cum illo pane diuino in contentionem veniant, quo in domo Patris cælestis, Ecclesiâ, inquam, Christianâ, strenui abundant mercenarij. Quod cùm luce meridianâ clarius esse perspexeritis, tum demum varios inter epulantes vos huic mensæ conuiuas adhibebo; vt & ipsi gustetis, & ex aliorum discumbentium voce, vultusque alacritate, discatis, quàm suauis sit Dominus; hortaborque vos cælestis Sponsi verbis: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Cant. 5.

Agedum ergo, producat iam profana illa Babylon (quicum mihi futura est hodierno die concertatio) clientem aliquem suum, puta Apicium, aut Heliogabalum, aut, si mauult, Assuerum Persarum Regem, qui omnem illum apparatum pompamque conuiuij centum octoginta dierum explicet: aut si parum splendoris habere videtur, quidquid vnius alicuius studium industriaque commenta est, vnum aliquod lautum atq; adipatum cogitatione saltem ex omnium quæ celebrauit antiquitas, symbolis coaceruet: nec ferculis tantùm, sed & coronis, vnguentis, aromatibus, concentu musico, ludis conuiualibus, pretioso denique cœnaculorum ornatu ad luxum fastumque instruat. Vincam tamen voluptate, suauitate, splendore, vincam infinita ferculorum millia, vno Deo in epulas exhibito; vnico quidem illo, sed qui abundè numeri ac varietatis dispendia compenset. Si tamen varietas exigitur, primùm, omne delectamenti genus in hoc vno certiùs inuenitur, quàm in aëreo illo Israëlitarum cibo, cælestibus olim prodigiis notissimo. Deinde ipsa epulandi diuersitas multorum est instar conuiuiorum. Aliter enim quodammodò ipso fruimur per augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, aliter per pias commentationes, & rerum cælestium contemplationem, aliter *Mundi voluptas vana.* *Deus omnium deliciarum instar.*

per inculpatæ conſcientiæ tranquillitatem, aliter per amorem infiniti illius boni, aliter per alienæ ſalutis procurationem. His enim modis omnibus anima cæleſti pabulo recreatur. Teſtis hîc mihi in primis erit illa ſolennis Eccleſiæ vox: *O ſacrum conuiuium, in quo* CHRISTVS *ſumitur! mens impletur gratiâ, & futuræ gloriæ nobis pignus datur.* Deinde pro conſcientiæ tranquillitate ſtabunt illa Chryſoſtomi verba: *Quid tibi de præſentibus iucundum videtur? nónne lauta menſa? nónne diuitiæ? hæc tamen ſuauia, ſi interiori voluptati comparentur, amara videntur: nihil enim ſuauius bonâ conſcientiâ.* Pro oratione ſententiam dicet Bernardus, *Orando*, inquiens, *bibitur vinum lætificans cor, vinum ſpiritus, quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem.* Denique pro zelo animarum CHRISTVS ipſe teſtis locupletiſſimus: *Meus*, inquit, *cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.* & quod illud opus, niſi Samaritanorum ſalus, quam tanto procurabat ardore, vt præ illâ exhauſti corporis ſolatium paſtumque repudiaret? Et in his omnibus anima Deo ſuo fruitur, idemque Deus varium eſt iiſdem pietatis exercitiis ac multiplex condimentum. Hæ ſunt igitur cæleſtes epulæ: quibus vel ſic tenui guſtu prælibatis, eritne ex abiectiſſimis huius mundi ſiliquis, quod palato noſtro poſſit arridere? eritne ex omni voluptatis officinâ, quod offenſione diuinâ, certâque noſtrâ pernicie, redemptum volemus? Age tamen, & ne Babylonem indictâ cauſâ damnaſſe videamur, detur aliquis defenſioni locus. Adornet illa triclinium ſuum: aut, ſi mauult, illud à Cleopatrâ cliente quondam ſuâ mutuetur: in quo, teſte Athenæo, omnia auro gemmisque elaborata fulſerunt: parietes aureis velis obducti, pauimentum totum floribus ad cubiti altitudinem miro artificio conſtipatum, ſuperextenſis retibus, ne flores violarentur. Magna hæc profanis oculis, & ad veram lucem caligantibus, oblectamenta poſſunt videri; re tamen verâ futilia ſunt artis commenta, ſi cum iis conferantur, quæ in pulcherrimo hoc vniuerſo quotannis nobis exhibet rerum natura. Fac tamen ita ad ſtuporem artificum omnium induſtriam deſudaſſe, vt ex æquo cum ipsâ certet naturâ. Imò verò quia hanc æquare non poteſt, demus illi cœnaculo pulcherrimam verni temporis faciem, dum formoſiſſimus eſt annus. Vileſcent tamen hæc vniuerſa, ſimul ac illius triclinij, quod nec oculus vidit, nec in cor hominis adſcendit, vmbra aliqua per ſpeculum & in ænigmate contemplantis oculis fuerit obiecta. Teſtis mihi Siluanus ille, quem accepimus poſt longam diuinarum rerum contemplationē, cùm iam mentem à rerum humanarum contagione penitus auocaſſet, oculos ſtudioſiſſimè comprimere ſolitum, ne, vt aiebat, rerum infimarum deformitas cęleſtis illius cœnaculi admirabile ſpectaculum perturbaret. Sed quid ais, vir ſancte? deformis tibi videtur hęc rerum vniuerſitas, nobiliſſimi architecti tam nobile monumentum? Fateor, inquit, eſſe tale ac tantum, vt nulla id aſſequi poſſit induſtria, nulla eloquentia ſatis pro dignitate explicare: ſed tamen hæc tam formoſa rerum creatarum ſpecies ſub adſpectum cadit etiam brutorum; imò hæc formoſa Deo tam vilia ſunt, vt iuratis etiam eius hoſtibus communicentur, ne dicam in eorum vſus prodigantur. O quantò nobiliora ſunt ea quæ electorum ſorti atque hereditati reſeruantur!

Homil. 63. ad Popul.

Serm. 18. in Cant.

Ioan. 4.

Triclinia olim ornari ſolita. lib. 4.

Cæli meditatio iucunda.

uantur! O quàm mihi ſordet humus, dum cælum intueor! Sed leuioris momenti eſt illa de loco triclinioque velitatio: ad epulas ipſas ac delicias gradum faciamus. Inſtruat itaque profana Babylon menſam ſuam, non dicam argenteâ vitreâque ſupellectili, ſed murrhinis, aureis, gemmeis poculis; totam denique ſuperbiæ pompam explicet: puriùs ex ipſo fonte lateris CHRISTI per vulnerum eius recordationem ab Elzeario ſanguis hauritur: dulciùs è virgineis diuæ Matris vberibus per miſericordiæ contemplationem à Bernardo lac ſugitur: vberiùs ex ipſo torrente cæleſtis voluptatis, piâ commentatione deguſtatæ, deſiderij ſui ſitim exſtinguit Auguſtinus. Ingerat illa irritandæ gulæ quot & quanta volet fercula; etiam illam, ſi lubet, Vitellij patinam, quam Mineruæ clypeum vocauit, & in hac ſcarorum iecinora, phaſianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicopterorum, murenarum lactes, aliaque portenta luxuriæ, iam tota animalia faſtidientis, & certa membra ex ſingulis eligentis. Specioſa ſunt hæc nomina, ſed re totâ deſtituta. Niſi obſonia iſta fames condierit, fruſtrà mille coquorum induſtria ſaporem illis conciliabit; ſi verò hæc adfuerit, æquè mucidum panem atque hæc portenta condiet. Minùs etiam ad conciliandam orexin facient aut ſplendor conuiuiorum, aut peregrini nemoris aucupia, aut ab extremo littore petita maris excrementa. At verò in Deo rebusque diuinis talis ſapor eſt, vt ait Auguſtinus, quem nullâ ex parte minuat edacitas, nulla faſtidiat ſatietas. Hæc præcipua dum obtinemus, leuioris momenti ſupereſt de parergis quibuſdam velitatio; cuiuſmodi ſunt flores alieni temporis, rara hiemis oblectamenta, profanis conuiuiis inferri ſolita. Sed vt flores floribus opponam, ſuperabunt iidem illi flores hiberni diuinâ venuſtate atque oblectatione perfuſi. Teſtis mihi citabitur Theophilus ille Cæſarienſis, qui cùm Dorotheam adultâ hieme ad cæleſtis Sponſi nuptias cruentâ morte properantem, in hanc ſententiam orantem audiſſet: Tibi, bone IESV, tibi, dilecte mi, oppigneratam pono animam: tu illam dignare cæleſtibus thalamis: deduc illam ad nuptiales epulas in illis tuis æternùm amœnis cælorum viridariis; ille non abſque ſarcaſmo: Age bella CHRISTI ſponſa, & cùm ad Sponſi tui paradiſum perueneris, roſas mihi ac mala inde tranſmitte. Faciam, inquit illa, omnino faciam. Nec mora. Vix ad cæleſtes nuptias introducta erat CHRISTI ſponſa, vix à ſupplicij loco digreſſus Theophilus, en tibi è beatis mentibus lepidiſſimus pupus latus Theophilo pungit, & in partem ſeducto, qui vix tria verba formaturus videbatur, ſummâ eloquentiâ legatione ſuâ perfungitur, roſas porrigit ac mala, & confeſtim ex omnium ſe conſpectu ſubducit. Tum ille priori ſuâ dementiâ caſtigatâ, cæleſtisque conuiuij ſuauitate deguſtatâ; Me, me, adſum, inquit, duc lictor: Chriſtianus ſum, iunge funera: quid moraris? ad cœnam illam nuptialem cum Dorotheâ votis omnibus affectuque contendo. En voluptas, en fructus florum alieni temporis. Quid tale ſpectauit vmquam infamis Babylon? Promat itaque nunc, ſi volet, cetera: vileſcent tamen vniuerſa, vel hoc ipſo quòd in lucem producentur. Promat, inquam, vnguenta, & quidem, ſecundùm Athenæum, ſuis membris aptata ſingula: vngat Ægyptio pedes & crura, Phœnicio

Conuiuiorum luxus varius.

Flores alieni temporis in conuiuijs.

Dorothea post mortem flores Theophilo mittit.

Vnguenta in conuiuijs.

cio maxillas, sisymbrio alterum brachium, amaracino cilia & cæsariem, serpillino genua & collum; nos curremus in odorem vnguentorum Sponsi cælestis: cuius nomen, suauissimum, inquam, illud IESV CHRISTI nomen, velut oleum effusum, nescio quâ suauitate delibutos ad se rapit, omniumque dominatur affectibus. Implicet illa porrò coronis floreis, myrteis, nardinis caput, frontem, collum, pectus; CHRISTVS qui replet in bonis desiderium nostrum, coronabit nos in misericordiâ & miserationibus. Promat illa profanum suum ac plerumque lasciuum melos; obtundet veriùs quàm recreabit aures diuinæ citharæ modulis assuetas: cuius suauitatem si cognoscere desideratis, D. Franciscum, si placet, consulite. Quanto hunc gaudio redundasse accepimus, cùm nocte quâdam oranti cælestis cithara Angelico plectro pulsata omnem animi mœrorem absterſit? quas tum ille voces iactabat testes interioris solatij, identidem illud Prophetæ vsurpans: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus*? quæ suspiria, quæ vota in cælum iaculabatur, cupiens dissolui & esse cum CHRISTO? Frustrà nunc voluptas acroamata conuiuialia, frustrà mimos, histriones, aretalogos producat; cùm sciamus illud à D. Augustino verè pronuntiatum: *Dulciores sunt lacrymæ orantium, quàm gaudia theatrorum.* Cedant ergo solidis caduca, veris falsa, sacris profana gaudia: cedant Babylonis epulæ cælestibus deliciis. Ibi enim saturitas panis, teste diuino Codice, Gomorrhæi incendij fomes, ibi

Venus in vinis, ignis in igne furit:

hîc frumentum electorum, hîc vinum germinans virgines. Quid? quòd illæ terreæ voluptates, si nimiùm indulseris, plus ipsâ fame, non rarò discruciant. Te verò, bone IESV,

Te qui gustant esuriunt,
Qui bibunt adhuc sitiunt,
Desiderare nesciunt,
Nisi IESVM *quem diligunt.*

Legimus quidem nocturnas illas comessationes tamdiu interdum protractas,

Donec ab hesternis prospexit sedibus alter
Castor, & hesternas risit Tithonia mensas:

neminem tamen audiuimus exstitisse, cui vsque adeò grata esset illa pergræcatio, totâque nocte congesta ventris saburra, vt auroram præmaturam esse infamium epularum diremptricem criminaretur. Vincant ergo rursum spirituales epulæ; vincat earum gustus atque sensus. Namque ecce tibi D. Antonium, quem ineunte nocte sæpè orationem ingressum, aurora in eodem vestigio oppressit, querentem etiam cum lacrymis se ab hoc epulo tam suaui ad curas diurnas nimis immaturè diuelli. En magnum illum Arsenium, qui cùm à tergo solem occidentem reliquisset, tamdiu orationis suauitate immotus fruebatur, donec eum solis orientis radij prohiberent in cælum suspicere. Sed, inquies, testes mihi producis rerum humanarum inexpertos, horridæque solitudini magis quàm palatiis assuetos. Non sunt hi testes omni exceptione maiores. Possem hîc ego magnum Arsenium vtriusque fortu-

Coronæ & musica in conuiuiis:

Psal. 121.

in Psal. 127.

Spirituales voluptates suauiores.

Ezech. 16.

Bernard. in Iubilo.

Antonij & Arsenij voluptas in orando.

fortunæ conſcium obtendere, eiuſque teſtimonio grauiſſimo. & maximo controuerſiam definire. Sed age, ſanè Reginam Eſtherem potiùs audiamus in illo rerum humanarum faſtigio deliciis omnibus affluentem: *Domine*, inquit, *qui habes omnium ſcientiam, & noſti quia oderim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircumciſorum, & omnis alienigenæ: tu ſcis neceſſitatem meam, quòd abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud quaſi pannum menſtruatæ, & non portem in diebus ſilentij mei, & quòd non comederim in menſâ Aman, nec mihi placuerit conuiuium Regis, & non biberim vinum libaminum: & numquam lætata ſit ancilla tua, ex quo huc tranſlata ſum vſque in præſentem diem, niſi in te Domine Deus Abraham.* Eſth. 14. *Eſtheris iudicium de voluptatibus mundi.* Rectè atque ordine non minùs feciſti, quàm docuiſti, matrona ſapientiſſima. Quid enim ad ciſternas diſſipatas confugiant, quibus ad fontem viuum patet acceſſus, ex quo omne conſolationis & oblectamenti genus abundè promanat? facilè id loquitur affectus conuiuarum cæleſti huic menſæ accumbentium. Videte nunc igitur quantâ cum voluptate *iuſti epulentur & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitiâ.* Pſalm. 67. Et vt infinitos ſilentio præteream, vnicam intuemini Catharinam Senenſem amore diuino ebriam: illam, inquam, contemplamini, poſtquam CHRISTVM toto pectore totiſque medullis hauſerat, ſui impotentem, & grato certamine cum diuinâ conſolatione totius corporis iactatione, voce geſtuque luctantem (vt in flumen depreſſis ac demerſis vſu venire ſolet) & quaquà poteſt vitæ viam indagantem, donec tandem, nimiâ diuinæ dulcedinis inundatione rupto corde veniſque vitalibus, amori mortique ſuccumbat; licet poſt horas aliquot vitæ fuerit diuinitus reſtituta. Viderunt non vno tempore hæc dulcia tormenta grataque pericula viri non minùs eruditione quàm vitæ ſanctimoniâ conſpicui, Ephræm Syrus, & Franciſcus Xauerius. quorum hic exæſtuante diuinâ conſolatione ſolitus exclamare: Satis eſt, Domine, ſatis eſt. ille verò: Recede à me Domine parumper, quoniam vaſis huius infirmitas exuberantem dulcedinis tuę copiam ferre non ſuſtinet. Sed amabo, vir ſanctiſſime, ne tantæ voluptatis influxum ſiſtas: en aridum cor noſtrum: ſi pectus leuare deſideras, habes hîc quos beare poſſis: nobis labia tua memoriam abundantiæ tam inuſitatæ ſuauitatis eructent: nos auido corde diuinum illud nectar hauriemus. Audimur, & audimus: O *quàm magna*, inquit, *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te!* Pſalm. 30. Deus bone, ſi tanta hîc eſt gaudiorum affluentia, quo tandem modo, imò quàm abſque modo inebriabuntur electi tui ab vbertate domus tuæ! quàm torrens futurus eſt ille torrens voluptatis! ſi tantæ ſunt exſilij noſtri deliciæ, quantæ futuræ ſunt ipſius patriæ! O verè *beatus*, & millies beatus, *qui manducabit panem in regno Dei!* Lucæ 14. Imò beatus, qui corporis huius limitibus adhuc circumſcriptus, profanæ tamen voluptatis illecebras proculcans, liberâ mente in amœnum illud Elyſium ſubinde euolat, æternumque illud conuiuium momentaneâ ſaltem & adumbratâ fruitione auſpicatur. *O ſacrum conuiuium, in quo* CHRISTVS *ſumitur*, & cum CHRISTO deſideriorum noſtrorum votorumque compendium! ſi intellectum paſcere deſide-

Voluptas ſpiritualis variorum Sanctorum

ramus, hic est in quem desiderant Angeli prospicere: si voluntatem & affectum, hic est cuius amore sponsa languet in Canticis. Si sensuum oblectamenta venamur, sunt & ipsa summa, sed spiritualia, sed diuina. Hîc est candor lucis æternæ, sed quem non capit locus: hîc dulcis melodiæ sonus, sed quem non rapit tempus: hîc aromatum suaueolentia, sed quam non spargit flatus: hîc mel & manna, sed quod non minuit edacitas: hîc non membra acceptabilia carnis amplexibus, sed casta adhæsio, quam non diuellit satietas. Et fieri tamen potest, cùm hoc tempore hæc tam splendida tamque delicioſa mensa in medio proposita sit, tantam esse hominum dementiam, vt circa Babylonis triclinia micas & frustula mendicent? Absit hoc à vobis, Auditores: quin potiùs *gustate & videte, quoniam suauis est Dominus.* Dilatate sinum cordis vestri, & Deus implebit illum, non profanæ voluptatis ludibriis, sed castissimâ suauissimâque delectatione; non famis ac sitis irritamentis, sed solidis epulis æterni desiderij nostri palato respondentibus: quas qui semel gustauerit (liceat mihi cum D. Bernardo philosophari) nescio an horribilius pœnaliúsve iudicet inferorum flammis ad tempus excruciari, quàm iis desertis fæces denuò mundanarum voluptatum sorbere, sensuumque inexplebilem repetere curiositatem. Sed heu me miserum! quòd ieiunum cor meum nihil dignum tantâ suauitate concipit, quòd insipidum palatum meum tam bonæ causſæ præuaricatur, prohibetque ne gustum aliquem tantæ suauitatis in vos transfundam. Idipsum queritur ac deplorat D. Augustinus, socordiam suam accusans, dum piâ commentatione retolit quartum Regij Prophetæ Psalmum, O si potiora gustent ij, qui *volentes*, inquit, *gaudere forinsecus, facilè euanescunt, & effunduntur in ea quæ videntur & temporalia sunt, & imagines eorum famelicâ cogitatione lambunt! Et ô si fatigentur inediâ, & dicant: Quis ostendet nobis bona? & dicamus, & audiant, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. O si viderent internum lumen æternum! quod ego*, inquit, *quia gustaueram, frendebam, quoniam non eis poteram ostendere, si adferrent ad me cor in oculis suis foris à te, & dicerent: Quis ostendet nobis bona?* Et quid tandem ostenderes, Augustine? *Quoniam tu mihi Domine dulcescere cœperas, & dederas lætitiam in corde meo. Nec volebam multiplicari terrenis bonis, cùm haberem in æternâ simplicitate aliud frumentum, vinum & oleum. Et clamabam in consequenti versu, clamore alto cordis mei: O in pace! ô in idipsum! ô quid dixit, Obdormiam & somnum capiam? Quoniam quis resistet nobis, cùm fiet sermo, qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriâ?* En spirituale conuiuium, cui orantes Psalmosque ruminantes accumbunt viri sancti, nec se nec voluptatem suam capientes. Quid simile huius Babylonis, cuius omnis oblectatio fœda est, momentanea, caduca; &, quod caput est, si te largiùs inuitaueris, plerumque animæ pernicioſa, & cum interno cruciatu coniuncta,

Occultum quatiente animo tortore flagellum?

Arridet illa quidem blandiusculè, gemmis auroque perniciem propinat, pellacibusque verbis ingeminat, Euge bibe, euge bibe. Sed non veniat vmquam nobis tanta dementia, vt, relictis fontibus Saluatoris, præsentissimam animæ nostræ pestem haurire malimus; præsertim dum cælestis

Sensuum oblectamenta spiritualia.

Aug. l. 10. Conf. cap. 6.

Psalm. 33.

Lib. 9. Conf. cap. 4.

Deliciæ spirituales explicari non sat possunt.

ſtis conſolationis venæ nobis ſcaturiunt. Namque ecce præ foribus eſt ſacri ieiunij tempus, id eſt (vt ego quidem interpretor) ſanctiorum deliciarum nundinæ: & erit quaſi hortus voluptatis terra coram eo: *germinabunt ſpecioſa deſerti, & implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo, & comedetis veſcentes, & ſaturabimini: & laudabitis nomen Domini.* Ioël. 2. Et ſi fortè non omnibus ſumma illa felicitas obtinget, at certè nemo à Deo ieiunus, nemo famelicus abibit. Quemadmodum enim amœniſſimum illud aſtrum vniuerſi, aërem, ſi purus eſt, perfectè illuminat; ſin autem nubilus aut caliginoſus, non ideò nihil impertit luminis, ſed tantum immittit radiorum, quantum denſitas illa admittit; idemque ſe per rimulas in domum infundit, quantum earum patiuntur anguſtiæ: ita Deus, cuius natura non minùs prona atque expedita eſt ad communicanda diuina ſolatia, quàm ſolis ad ſpargendos radios, tantum nobis impertiet gaudiorum, quantum deſiderij noſtri fames ac ſitis anhelare, aut quantum aperti pectoris noſtri ſinus poterit amplecti. *Deus pro cuiusque capacitate ſe communicat.* Agite ergo, guſtate & videte, quàm ſuauis ſit Dominus: & quantumcumque vel quantulumcumque ſpiritualium deliciarum vobis communicatum fuerit, tale proculdubio erit ac tantum, vt facilè omnem profanæ voluptatis ſenſum poſſit exſtinguere. Guſtate, inquam, ipſi vos, quàm ſuauis ſit Dominus. Ego enim tametſi id hactenus incompoſitâ meâ balbutie eloqui conatus fuerim; ſi tamen aut cogitatione conſequi, aut verbis explicare me poſſe confidam, fruſtrà ſim. Vos itaque guſtate: & cùm prorumpentes ex vberrimæ conſolationis guſtu lacrymæ iudices incorrupti, inter ſanctiores has ac profanas illas voluptates ſententiam tulerint, tum demum non abſque amoris teneritate ex imo corde ſuſpirabitis, ſerò vos in cognitionem tam inuſitatæ dulcedinis deueniſſe: tunc nihil vobis in poſterum commune cum fluxis & caducis mundi ludibriis eſſe cupietis: tunc denique diuinioribus paſti deliciis, & æternæ beatitatis dulcedine, quantum mortali fas eſt, prælibatâ, hoc epiphonema crebro ſermone vſurpabitis: *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt! Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ* Domine: *& torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Apocal. 19. Pſal. 35. Dixi.

ORATIO QVINTA.

De ſcholis, quas magno Reipublicæ bono Societas aperuit.

CVm admirabilem illam viuendi rationem memoriâ nuper repetebam, quam Ignatius ab armis & tubarum clangoribus ad nouum bellandi genus diuino inſtinctu euocatus ſuſcepit; eumque videbam natu grandem, ſtirpe nobilem, rebus fortiter geſtis glorioſum, è caſtris per tot dignitatis & militiæ gradus ad litterarum prima tirocinia deſcendiſſe; neque pro ætatis conditione, ac ſplendore generis, priuatim eſſe inſtitutum, ſed publicè, in ſcholâ, ante oculos omnium, ſqualore paupertatis obſitum, inauditâ prorſus negligentiâ ſui, inter puerorum greges conſediſſe; huc omne principium ſcholarum, quas à Societate aperiri iuſſit, referri poſſe arbitrabar. *Origo ſcholarum in Societate.* Sic enim cogitabam, Deum Opti-

Optimum Maximum eximiæ ſubmiſſioni præmium in terris etiam aliquod interdum dependere, quo quidquid præceſſit abiectionis atque contemptus, velut inſperatâ quadam repentinâque luce diſſipetur. Quâ in cogitatione mihi veniebat in mentem, certò credere (quantum quidem fas eſt homini diuini conſilij cauſſam rationemque cognoſcere) hanc Ignatium à Deo tuliſſe mercedem, vt ingeniorum cultus, bonarum artium vigor, honeſta iuuentutis inſtitutio, ornamenta virtutis, præmiorum ampliſſimorum gloria, innumerabilium ſcriptorum doctiſſima monumenta illius ſtudiis virtutique commiſſa creditaque fuiſſe viderentur. Ex quo profectò intelligi debet, quanta in illo ſubmiſſi animi exemplo ſit laus, cùm in extollendo tanta ſit gloria. Quid enim, ſi non populares atque vanas opiniones, ſed ſapientum iudicia conſulamus, ſiue ad dignitatem maius, ſiue ad fructum præſtabilius eſſe poteſt, quàm puerorum mentes, ceu puras tabulas, virtutum ac doctrinarum coloribus imbuere, qui indies pulchriùs effloreſcant; ingenium latens ac pigrum in lucem & curricula mentis extrahere; hortando bonam indolem erigere, emendare deprauatam; vitia quibuſcum naſcimur reſecare, virtutes inſerere; neque iam parcâ manu aut viritim, ſed effuſo ſinu & per agmina diſperſis ingeſtisque beneficiis ciuitates, prouincias, orbem vniuerſum obſtringere? Et fecit id certè Ignatius cumulatè, cùm in tot tamque diſtractis terrarum oris publica litterarum virtutumque diſcendarum conſtituit domicilia; in quibus ea traderentur, quæ ad beatum Rerumpublicarum ſtatum deſiderare poſſent illi, qui eaſdem erexerunt. Neque enim vllus vmquam eorum, vt id primùm generatim dicam, illud magnopere curauit, vt ædificiorum lapides ad fundamenti firmitatem, aut faſtigij ſpeciem, artificum operâ benè apteque formarentur: ſed hac in re atque curâ cogitatio eorum & mens tota verſabatur, vt ab optimis præceptoribus puerorum animi liberalibus ſtudiis & moribus expolirentur. Hoc vrbium & prouinciarum appellabant firmamentum: hoc conditarum legum auctoritate ſpectabant: hoc vrgebant publicis priuatisque ſermonibus: hinc dicebant ornamenta pacis, hinc belli præſidia peti oportere. neque fieri poſſe credebant, vt non labem faceret, ac graui ruinâ conuelleretur Reipublicæ moles, ſi in altum aſſurgeret hoc priùs fundamento minimè ſtabilita. Nequeo vetera illa ſapientum, quàm grauia ſint, hac de re iudicia memorare: nouum tamen atque in Belgio datum ab Alexandro Farneſio fortiſſimo Imperatore, quem ætas noſtra vidit, cùm in medium profero, nolo me tam parum intelligentem quiſpiam exiſtimet, vt, quantum commendationis habeat, non attendam. Tua quidem ſunt omnia, Heros inuictiſſime, & dicta ſapienter, & facta generosè: at cùm dicere ſolebas, te Societatis conſtitutum in aliquâ vrbe Collegium arci munitionibus validæ, & à milite omnique apparatu bellico inſtructiſſimæ, anteferre; vehementer metuo, ne extollendi nos inflammatus cupiditate libentiùs hoc in nos contuliſſe videaris, quàm veriùs. Magna enim erat tua de nobis exiſtimatio, beneuolentia in nos ſingularis: cumque in propugnandâ Religionis atque Regis cauſsâ triumphale per Belgas ſignum explicabas, in pugnarum tuarum & triumphorum fructum ipſa quoque

Scholarum fructus.

Alexandri Farneſij iudicium de Societate.

que Societas, te iubente, veniebat. Quocircâ subuereor, ne ingenium illud tuum, tametsi peracre & spectatissimæ virtuti par, tamen ad belli artes à naturâ factum, in hoc Collegij scholarumque nostrarum præconio amore leuiter præstrictum fuisse videatur. Minimè, inquit: imò verò quid arces vrbibus conferant, quid in iis milites bonâ disciplinâ exercitati valeant, noui: neque tamen bellicæ artes, in quibus me non inficior mediocriter esse versatum, ita penitus ab iis quæ ad humanitatem pertinent, sunt disiunctæ, vt, quid iuuentutis quotidiana in scholis exercitatio ciuitatibus conducat, consequi non possim. Vt hoc capere me conuincam: tolle hanc arcem, tolle hoc præsidium vrbibus, constitue nihil esse curæ, vt discendi scribendique labore exerceantur ingenia, iaceant Humanitatis studia (quem quasi gradum atque aditum ad ceteras disciplinas facere omnes debent) nemo vocem gestumque ludicrâ atque vmbratili meditatione moderari doceatur, nullus sub hæc pietatis sensus, nulla virtutum teneris animis cupiditas instilletur; iam omnem sacri profaniique Magistratus auctoritatem, iam humanarum diuinarumque legum interpretationes, iam omnem in regendis ciuibus æquitatem istâ ratione præcluseris. Cùm enim illi ex iuuentute excesserint, & qui paruerant hactenus (quamquam de illis hoc vti verbo non debui, qui Magistrorum soluti imperio, non nisi effrenatis cupiditatibus paruerunt) verumtamen cùm qui paruerant, imperabunt, cùm pro salute publicâ standum erit, cùm tenendus imperij clauus, cùm terrores, iniuriæ, minæ, vulnera, exitia propulsanda, vllúmne florentis beneq; constitutæ Reip. vestigium retinebitur? Cùm milites adeò inexercitati fuerint, satísne validis arcibus & propugnaculis ciuitatem inter furiosorum hominum incursiones, circumuallatum iri existimamus? formidolosissimorum temporum obortâ tempestate, auguramur fore, prosperum vt cursum nauis teneat, iis ad gubernacula confidentibus, qui non modò procellas ac turbines non prouidere, sed, quia in tenebris vitiorum & ignorantiæ semper iacuerunt, ne lucem quidem virtutis ac sapientiæ ferre poterunt? Reipub. corpus cùm vulneribus confossum ac morbis debilitatum languebit, satísne peritè obligari confirmariique posse credimus à Medicis tam parum instructis, vt ad cetera vulnera, quibus publica ingrauescunt mala, hanc quoque mortiferam plagam infligant curationis suæ? Non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum perturbationis ac sceleris, quæ direptiones, quæ pestes, quæ naufragia euentum huius conditionis meæ sequerentur. Quapropter illud maneat & fixum sit, primæ ætatis institutionem, si Rempublicam saluam volumus, funditus esse necessariam. Quam quidem necessitatem cùm semper magnam, tum sanè haud paulò maiorem sub exortam Societatem, miserrimorum temporum acerbitas fecit. Etenim vt illorum memoriam repetamus (neque verò cum molestiâ suscipitur præteriti morbi recordatio, quando est omnis iam pridem ægritudinis discussus dolor) vt, inquam, repetamus superioris sæculi primordia & statum; magnus sine dubio doctrinarum artiumque liberalium erat neglectus, magna hinc consecuta Religionis ac diuini cultus incuria, inclinatio rerum & temporum magna. Vos templorum aræ atque exedræ appello ac testor,

Societas instar arcis munitissimæ.

Scholarum necessitas.

quæ tum erat à Sacerdotibus, quæ à sacris Oratoribus solitudo? quàm rara tribunalia arcanis conscientiæ retegendis destinata? quæ hominum eruditorum raritas? quàm pauci potenti illo atque magnifico dicendi genere in concionibus aut languentem populum incitare poterant, aut effrenatum moderari? Qui interim hæreticorum feruebant impetus? qui latratus? quæ animorum nutantium iactatio? qui quassati Imperij metus? quæ rerum impulsarum sustinendarumque præsidia? Vix vsquam vigebant in vrbibus litteræ: summa passim erat non vitæ solùm, sed orationis Latinæ fœditas: incorruptam sermonis integritatem discerpsisse barbaria videbatur: veteres illi ornatissimique scriptores iacebant in tenebris, indigno situ obducti, ac propemodùm exesi: poësis, illa inuentionum parens, ac deliciæ litterarum, ab hebetatis, fractis, contusis, tardis ingeniis spernebatur: oratoria facultas, illa regendarum vrbium præses, & scientiarum omnium ornamentum, formam sui & imaginem vbique requirebat. O tempora illa probri & dedecoris nostri plena, quibus furiosus vnus & alter gladiator, linguâ, manu, vitâ omni inquinatus, cùm in concionem fucatâ quadam eloquentiâ armatus venisset, & id temporis insolita ornatè loquendi ratio admirabilitatis multum haberet, ita primo statim aditu audientis populi studia voluntatesque sibi conciliasse dicitur, vt, nisi de loquacitate ratio, de impietate Religio, veritas de mendacio per se ipsa omnibus tacentibus triumpharet, os omnibus oppressisse, & palmam de manibus nostris extorsisse videretur! O spectaculum illud non modò hominibus, sed ipsis etiam templorum parietibus atque subselliis luctuosum, stetisse nonnumquam ad aras eos homines ac perlitasse, qui non dico dignitatem suam mediocris saltem doctrinæ existimatione vtcumque sustinerent, sed qui ea quæ ritè pronuntiare tenebantur, omnino non intelligerent! Ecqua erat illa labes, cùm sacri Ordinis amplitudo atque maiestas, quam tantam olim fuisse meminimus, vt Imperatores sceptra & laureatos fasces illi submitterent, hucusque recciderat, vt (si quis fortè stomachari cœperat) inter parata conuitia Sacerdotis nomen locum aliquem inuenisse, suâque contumeliâ non vacare putaretur? Fuit illud quidem, fateor, fuit hæreticorum & perduellium hominum acerbitati & impotentissimo furori tribuendum: qui quia Romanis sacris ac delubris atrox & teterrimâ perfidiæ maculâ imbutum bellum indixerant, tum præcipuè in homines aris deuotos impudentiùs debacchati sunt: vt, cùm illorum auctoritatem & famam apertè palamque pessumdedissent, tum quidquid est in sacrificiis augustum atque diuinum, eâdem machinâ impetuque conuellerent: tamen. sed cohibebo me, neque committam, vt petulantissimorum hostium impietas iustam exprobrandi causam habuisse videatur. Itaque litteris apud iuuentutem obsoletis, obsolescebant vnà cum illis non ipsa tantùm Humanitatis studia, sed etiam pietatis. Magna est enim illorum inter se & propinqua cognatio, magna necessitudo, vt neque virtutis plerumque gustum habeant, qui litteras, quibus imbui penitus debuerant, non gustarunt; & diuinarum rerum suauitate capi se sentiant, qui nusquam suauiùs, quàm in studiis conquiescunt. Nam vt omittamus de hisce temporibus cogi-

Sacerdotum indoctorum contemptus.

Virtutum & litterarum cognatio.

tando

tando recordari, vno adſpectu intueri poſſumus peregrinas gentes, quæ quò minus habent litterarum, eò plus habent inhumanitatis, & ad tardas languidasque pecudes propiùs accedunt. Et apud populum illum, barbararum omnium victorem dominatoremque nationum, de quo meritò dubites fortiórne olim fuerit ad gerendum, an ad ſcribendum ornatior, qui dies illi benè ſcribendi, idem finem pariter attulit benè rem gerendi: neque priùs bellica illa fortitudo neruos ac robur perdidit, quàm eloquentia ſucco & ſanguine deſtituta contabuit. Iam verò ſi ſcholæ noſtræ hoc attulerunt commodi & ornamenti, quòd Græcis Latinisque litteris ſuus redditus ſit vigor; ſi tanta doctorum hominum nunc eſt copia, vt non, quemadmodum olim, initiati ſacerdotiis, ſed ſacerdotia initiatis deſint; ſi ex hoc primùm fonte profluxit, quòd in templis, in roſtris, in curiâ, in omnibus Reipublicæ partibus ampla atque excelſa eloquentia dominetur, & ad omnes hæreticorum impetus, quaſi murus quidam, eximia rerum humanarum diuinarumque ſcientia opponatur; quid eſt, quòd felicitati temporum noſtrorum gratulari, Deoque ſolennes gratias habere dubitemus? Mihi quidem, cùm identidem incurrit in oculos ille à Societate tam vtiliter ſuſceptus in ſcholis labor, maximarum lætiſſimarumque rerum perfuſus cogitationibus effloreſcit animus, & (quoniam difficile non eſt loqui, cùm gaudeas) ipſa per ſe redundat oratio. Cùm enim ſcholarum noſtrarum commoda neque mediocria neque pauca diſpicio, cùm me per orbem vniuerſum latè longeque effero, cùm tot nationes diſciplinis atque artibus excultas obeo (nullus eſt tam diſſitus in terris locus, quò non celeriter penetret animus, qui ſe cogitationum ſuarum impetu lætitiâque abripi patiatur) cùm Vrbem illam terrarum principem ac dominam, & quamdam quaſi cæli coloniam ingredior: cùm hîc memini Gregorium Quintumdecimum imperium diuino proximum exercuiſſe, Sanctorum faſtis Societatis noſtræ conditorem Ignatium ritè inſcripſiſſe; eumdemque prorſus locum, eamque gymnaſij partem, quâ Rhetoricæ auditor conſederat, in aram ac templum illud auguſtum & ingens eſſe commutata, in quo excitando Eminentiſſimus Cardinalis Ludouiſius eius nepos non modò Principum, ſed Regum planè magnificentiam adæquauit: cùm nunc beatiſſimum populorum omnium Patrem & Moderatorem Vrbanum VIII. Pontificem Optimum Maximum proſtratus veneror ac ſuſpicio, à quo, tametſi ille mens & lingua CHRISTI non eſſet, tamen propter incredibilem rerum omnium ſcientiam oraculum petere orbis poſſet; cui Academia Romana eius opibus ornatior, ſapientiæ laudem & patrocinium debet; cuius eloquentia & poëſis illo melle eſt dulcior, quod apes in eius gentilitiis ceris ponunt: cùm deinde auguſtiſſimum Purpuratorum Patrum concilium ingreſſus, neque, vt Cyneas olim Regum, ſed quemdam Heroum cæleſtium conſeſſum intueri mihi videor: cùm hinc per Regna & Prouincias euagatus, in tot illuſtriſsimos Antiſtites cogitationem intendo, qui innumerabili Sacerdotum cœtu præſidioque ſtipati, de ſacrorum procuratione, de alienæ ſalutis tutelâ, de refrenandâ improborum licentiâ, de erroribus confutandis, de ethnici moris & ritus impietate abolendâ, de Eccleſiæ gloriâ,

Scholæ Societatis quid contulerint.

Greg. XV. ſcholam ſuam in templum conſecrari curauit.

Vrbani VIII. laus ex ſcientiâ & lite-ris.

E scholis Societatis magni viri.

riâ, de Regnorum pace, de tuendâ augendâque vitæ sanctimoniâ perpetuò cogitant: cùm mecum ipse reputo tot passim Oratores in concionem ascendere, in hominem mentes influere, fidem facere, animos commouere, pro studiis & plausibus gemitus & lacrymas audientium excitare: cùm Cœnobia religiosissimorum virorum frequentiâ vbique completa video, qui laudes æterno Numini debitas diu noctuque concinunt, qui temporum & morum corruptelæ subueniunt, qui cælestem iram placant: post hæc, cùm ad potentissimorum Regum palatia & curias me conuerto, cùm illic video tot fortissimos amplissimosque viros, cùm bellicis laudibus, tum eruditionis gloriâ excellentes, partim populis iura describere, legationes obire ac renuntiare, intestina bella componere, futurorum felicem exitum è præteritorum memoriâ petere, in caussis reisque defendendis ætatem laudabiliter conterere; partim periculosis turbatisque temporibus non corporis tantùm, sed multò etiam magis animi robore bella gubernare, quam ex litterarum studio prudentiam sibi compararunt, rebus administrandis impendere, trepidos nonnumquam ac nutantes exercitus eloquentiæ maiestate à turpi fugâ ac defectione reuocare, maximorum denique conficiendorum negotiorum viam rationemque peruadere: ad extremum cùm bibliothecas excutio, cùm scriptas de Deo ac diuinis commentationes, sacrarum interpretationes Litterarum, Religionis nostræ controuersa capita benè sapienterque stabilita, tot de iure dicundo, tot de re medicâ, tot de Philosophiâ doctissimos in lucem editos libros, tot historiarum præstantissima monumenta, tantam scientiarum omnium supellectilem hoc vno sæculo conquisitam circumspicio: cùm hæc aliaque sexcenta mihi ante oculos pono, an non, vbi ad scholas animum retuli, ad principium & fontem suum reuocasse videor vniuersa? Nisi fortè quis putet omnes illos ab facultatibus paratissimos tunc primùm muneribus suis pares derepentè fieri, cùm ad ea prouehuntur; neque vlli opus esse batuere antequam pugnet, parêre antequam imperet, in arenâ proludere antequam in aciem pulueremque descendat. Narrare solebat Antiphanes, *Antiphanis sententia scholis accommodata.* nescio vbi terrarum, in Vtopiâ, voces hieme prolatas hiberno Aquilone concrescere, & quasi gelu vinctas detineri, earumque sonum tum demum articulatè ad aures accidere, atque in publico personare, cùm verno Zephyro vti cetera resoluerentur: mihi verò adolescentum voces in scholis veriùs obrigescere atque adstringi videntur; at vbi ingenij maturitas, & prudentiæ lux, & quasi calor quidam accesserit, tum demum rigore illo dissoluto, in grauissimorum munerum tractatione longè lateque personare. Quoties ipsi audiuimus cùm seria de rebus diuinis atque humanis tractatio incidisset, viros clarissimos in has voces erumpere? Audiui in hanc rem aliquid à Magistro meo puer, quo mentem meam ad id re ipsâ præstandum vehementer impelli sentio; quod, dum animâ spirabo meâ, pectori huic infixum inhærebit. Reuiuiscat Sebastianus illud Lusitanicæ gentis æternum desiderium: & audientur, quas olim à præceptore Ludouico Consaluo, Societatis nostræ viro sapientissimo, salutares voces puer excepit; in penetralibus & secretis adytis, in consessu Principum, in Senatorum conuentu, in Regni Comitiis audientur: audiemus

Reges & Principes Societatis disciplinâ exculti.

diemus loquentem Regem, earum nationum quibus Religionis lux nondum affulsit, procuratorem solicitùm, acerrimum scelerum vindicem, bonorum omnium studiosissimum defensorem. Si ex omni Imperatorum numero intuenti iam singulos vnus sit deligendus, qui singulari in Deum pietate, qui magnitudine animi, qui rebus benè præclareque gestis excelluit, qui in mediis atrocissimorum bellorum fluctibus non iactatus, non abreptus æstu, summâ semper tranquillitate vixit, qui demissione animi, qui vitæ castimoniâ, qui admirandâ in coniuratos etiam hostes beneuolentiâ orbi præluxit, quem Ferdinando II. anteponendum iudicemus? Nihilne verò illi disciplina nostra atque institutio contulit? Elucebat in puero indoles iam tum Imperio digna; at erat bonis præceptionibus conformanda. latebant in illo prudentiæ & fortitudinis semina; at labore & cultu educenda. habebat eius animus aciem suam, quâ intueri rectum posset; at debebat ab eruditione lumen accipere. Magna mihi esset memorandi copia, si alios Inuictissimos Principes, & Excellentissimos Heroas, qui suam in litteris ac moribus institutionem Societati acceptam referunt, percensere vellem numerando. si me intra Germaniam tantùm continerem; tamen me dies & vox ipsa deficeret in eorum laudatissimâ iuuentute celebrandâ. Dicerem Leopoldos, Carolos, Maximilianos Austriacos: laudarem Bauariæ Serenissimos Duces: proferrem è Septemuirûm Electorum numero Suicardos, Georgios, Anselmos Casimiros, priùs scholarum nostrarum auditores, postmodum Moguntinæ Ecclesiæ præsidia, Imperij decora, columina Religionis: dicerem in Comitiis Ratisbonensibus, quæ exacti sæculi anno quarto supra nonagesimum coëgit Rudolphus Imperator, sedisse maximi animi, summi consilij, singularis constantiæ viros omnino quadraginta, qui in illo nobilissimo conuentu (quo ea sunt comparata aduersus Turcas belli subsidia, quibus quadraginta Germanorum millia collecta sunt) suo iure suffragium tulerunt, quique olim Collegij Germanici quod in Vrbe habemus, alumnos se fuisse cum voluptate recordarentur. Quæ, aliaque quæ à me in hanc rem dici possent, cùm ad animum meum refero; angustis mihi videtur circumscripta regionibus Aristotelis gloria qui Alexandrum, Plutarchi qui Traianum, Frontonis qui Antoninum, Arsenij qui Honorium, Ausonij qui Gratianum, rudibus annis instituerunt, si cum eâ, quâ Societatem optimi maximique Principes afficiunt, conferatur. Neque verò adolescentiam illo litterarum ornatu atque præsidio instruere satis fuit Ignatio, nisi eamdem vt ætate, ita iudicio magis confirmatam, è ludo atque pueritiæ disciplinâ ad Philosophiam, ac præcipuè sublimem illam diuinarum rerum cognitionem, ad quam studia cetera diriguntur, pari fide diligentiâque deduceret. Nam quemadmodum qui longè lateque peregrinantur, alibi multo hærent tempore, alibi non item; vbi domum aduenerint, ibi demum consistunt, & quietem capiunt: ita in ceteris omnibus disciplinis alibi breuiùs, longiùs alibi immorandum; in illis verò rebus immortalibus ac diuinis, & Religionis nostræ arcanis perscrutandis contemplandisque, tamquam in extremo diuturnioris viæ termino, planè conquiescendum.

Etiam altiores scientias suos docere voluit Ignatius.

Atq; hæc in Academiis docendi prouincia quin Societati nostræ conueniens sit ac propria, dubitabit nemo, qui secum ipse cogitauerit, illam

Pontifex Societatem Romæ docere voluit.

non priùs natam esse, quàm Summi Pontificis auctoritate in Academiâ Romanâ, in illâ terrarum & veritatis arce, sapientiæque domicilio, publicum docendi munus singulari eruditionis & ingenij præstantiâ sustineret. Quid? adeóne hospes huiusce Ordinis, adeóne ignarus quispiam esse potest Instituti ac prærogatiui iuris nostri, vt nesciat quid Iulius III. quid deinde Pius IV. quid postremò Gregorius XIII. Romani Pontifices Societati contulerint potestatis? Num quis aliquando illud aut non audiuit aut legit, id illorum decretis atque concessu nobis licere, vt auditores nostri in iura dignitatemque Doctorum adsciscí per nos possint? Atque hîc vehementer vos oro quæsoque, vt quod à me modò dicitur, & ignorari à nullo potest, non ex oratione verbisque meis, sed de se æstimetur: illos nimirum principum disciplinarum gradus, Magistri titulos, primores laureas, solennem in album censumque Doctorum cooptationem ex vnius Pontificis auctoritate iudicioque promanare. Dubitabimus enim, cùm Athenis olim aduersus docendi sentiendique libertatem & corruptelam Sophocles legem illam sapienter tulerit, vt ne Philosophorum vllus sine decreto Senatus ludum aperiret; quin & illud multò magis caueat is, qui gentes omnes, vt rectè integreque doceantur, singulari curâ prouidentiâque complectitur? Est hæc igitur optimè stabilita nostra illa Academiarum instituendarum regendarumque ratio, quam non serò aut labentium annorum cursu excogitauit, quæsiuit, arripuit Societas, sed statim cum ortu ipso hausit, suscepit, exercuit. Nam quid ego illa diuina atque immortalia Tridentini Concilij iudicia commemorem, quibus tamquam gradibus mihi videtur Societas in cælum ascendisse, non solùm intra Regnorum & Prouinciarum sedes aditum sibi facilem comparasse? An aliquid ad Societatis tum primùm nascentis doctrinam orbi testandam dici excogitarique potuit illustrius, quàm illud? statutum illic fuisse omnium iudiciis eôdem concurrentibus, vt inter Theologos primus Salmeron, postremus Lainius sententiam diceret; ille ad earum rerum, quę disputandæ agitandæq; proponebantur, illustrem explanationem, hic ad moderandas temperandasq; sententias. Ille verò dies qui fuit, cùm Concilij Patres communi consensione cauerunt, ne in eum diem publici conuentus indicerentur, quo Lainius, quem quartana febris inuaserat, minùs valeret? Itáne frequentissimus ille consessus, & orbis terræ theatrum, ab vnius hominis ore & oratione pendebat, vt eo absente vel ad consilium dandum in rebus difficillimis, doctrinę, vel ad perorandum eloquentiæ subsidia desideraret? tantámne vnius ingenium lucem adferre Concilio potuit, vt, qui instinctu afflatuque diuino concitabantur, ij, priusquam de rebus in controuersiâ positis certi aliquid statuerent, vellent cognoscere quid vni & ægro quidem homini videretur? O eximiam illam & inauditam de te, Laini, orbis vniuersi existimationem! quam etsi fatear nullâ satis eloquentiâ deprædicari posse; hoc tamen dicam, & ita dicam, vt me Academiæ omnes, si fieri possit, exaudiant; meritò gratulari me posse illam à maioribus nostris partam gloriam iustis veluti tabulis, & erciscundæ familiæ iure, ad posteros conseruatam amplificatamque peruenisse. Quis enim admirari satis possit illam tam vastam tamque diffusam Suarezij eruditionem, quem communem huius ætatis Magistrum appellare viri sapientissimi non dubitarunt: quem Complutenses

Societas etiam gradus confert in Theologiâ.

Societas statim ab initio magnam habuit doctrinæ opinionem.

Concilij Tridentini de Lainio iudicium.

Suarij laus & aliorum Theologorum.

ſes Doctorem eſſe cupiebant ſuum, Romani ſuum vindicabant, Salmanticenſes repetebant, Conimbricenſes verò ſuum eſſe deſiderabant? Quis pro dignitate commemoret illam in Vaſquezio argumentandi vim, confutandi in Bellarmino robur, in Molinâ copiam explicandi, ſcribendi in Leſſio claritatem, in Cornelio interpretandi candorem ſingulari cum pietate coniunctum? Quis illa quæ poſteris reliquerunt ingenij monumenta dignè recenſeat, quæ in Academiis, in gymnaſiis, in templis, in Conciliis, in tribunalibus, in bibliothecis, in pectoribus denique doctiſſimorum hominum viuent, auctorum memoriâ ſempiternâ? Tantâ doctiſſimorum hominum copiâ cùm floreret Societas, & in ea incidiſſet tempora, in quæ omnium ſcelerum & deprauatarum opinionum maturitas eruperat, quæ Imperatorum, quæ Regum, quæ aliorum Principum exſtiterunt in nos ſtudia? quàm rarâ & longè communem egreſsâ modum benignitate id egerunt, vt Academiæ aut nouæ per nos erigi poſſent, aut collapſæ rurſus inſtaurari, aut frequentatæ reddi numero doctrinâque florentiores? Nam vt de florentiſſimis Academiis, quæ in Hiſpaniâ, Italiâ, Galliâ, Germaniâ, Belgio, magno iuuentutis ad lectiones etiam noſtras concurſu celebrantur, nihil dicam, ac de iis tantùm loquar quas illi nobis commiſerunt: ac primùm in Imperio Romano pedem figamus; Ferdinandus I. pius admodum Imperator, vt litteras, quæ cum Religione diffugerant, reuocaret, euocauit nos primùm ad Viennenſem, è quâ totos annos viginti conſtabat neminem ſacris initiatum prodiiſſe; deinde etiam ad Pragenſem: quarum nos in perpetuum Moderatores eſſe voluerunt partim Mathias I. partim Ferdinandus II. cùm in laceræ Germaniæ colligendo naufragio, litterisque ab interitu vindicandis, toti verſarentur. Ferdinandus III. à Nortlinganâ victoriâ ad Auguſtam Vindelicorum obſidione cingendam conuerſus, inter triumphi ſui decora hoc quoque non minimum eſſe cenſuit, quòd Academiam iſtic prioribus ereptam poſſeſſoribus curæ noſtræ fideique permitteret. Ferdinandum I. à quo ſanguinem virtutemque hauſerant, imitati ſunt Sereniſſimi Archiduces Carolus ac Leopoldus, quorum ille Græcij, hic Molshemij, adminiſtrandas nobis tradiderunt diſciplinarum Vniuerſitates. Sereniſſimi verò Bauariæ Duces Albertus, Gulielmus, Maximilianus, cùm viderent ſine ſummâ virtute atque doctrinâ perfidioſæ & conſceleratæ ſectæ ſeditiones vel iam ardentes extingui, vel orientes opprimi non poſſe; ſperarunt ſe prouincias ſuas contra impetum quemuis fraudemq; tartaream reddere inexpugnabiles poſſe, ſi præſidium Ingolſtadio atque Heidelbergæ de noſtris hominibus imponerent. At quæ poſſit Carolo Cardinali à Lotharingiâ par oratio inueniri? qui poſteaquam Tridenti egregiam de Societate exiſtimationem conceperat, vt Caluinianis furoribus arcem firmiſſimam obiiceret, vnà cum Carolo Duce inuictiſſimo Muſſiponti munifico ac regio planè animo Academiam nobis dedit omnibus præſidiis communitam. Quid ego de Cardinalibus Truchſeſio, quid de Paſinanno dicam? aut quis de talibus Eccleſiæ ornamentis & propugnaculis ſatis dignè loquetur? quorum alter Dilingæ, alter Tirnauiæ, ne peſtifer hæreticorum afflatus ad iuuentutem aſpiraret, Academiis nobis traditis occurrendum putauerunt. Quid de Cardinale Turnonio Galliæ Primate? qui ad ſopiendas de Religione altercationes recèns inſtitutam

Academiæ variæ Societatis curæ commiſſæ in Auſtriâ, Bohemiâ, Germaniâ,

in Bauariâ,

in Lotharingiâ,

in Hungariâ,

in Galliâ;

ſtitutam à ſe Turnone Academiam, plurimisque ornatam prærogatiuis, Societati perpetuò gubernandam tradidit. Neque verò poſſumus in illos Antiſtites ſatis vmquam grati videri, qui Moguntiæ, Treuiris, Herbipoli, Paderbornæ, Olomucij, Poſnaniæ, nos Academiis ſuis præeſſe voluerunt. Vobis quoq; hac de cauſsâ gratias, quantas poſſumus, agimus, Colonienſes. nam ſatis ornatè agere nullo modo poſſumus. Iam verò ſi in Hiſpaniâ, in ipſis Regni Comitiis deliberatio fuiſſet habita, quid ad Regium in nos animum declarandum maximè faceret; an magnificentius aliquid atque præclarius nobis accidere potuiſſet, quàm id quod per ſe Philippus IV. fecit, cùm Madriti Lyceum illud auguſtiſſimum nobis tradidit, in quo potentiorem diſciplinæ tutorem ac Mæcenatem habere non poſſunt, quàm eum, qui Imperij magnitudinem ſolis ortu atque occaſu metitur? Henricus quoque Luſitanus Rex & Sacerdos, cui nihil tam charum aliquando, quàm Societas noſtra videbatur, ad Regni & Sacerdotij firmamentum, Eboræ eamdem onere iſto perhonorifico augeri ornarique voluit. Et, tu Parmenſium Dux Sereniſſime Farneſi, quantum nobis credere, oſtendiſti, cùm non minùs bello quàm pace clarus, Palladis bellatricis per te, per nos verò ſapientis parmâ Parmenſem vrbem tuam tutam eſſe voluiſti. Immortalitati nomen etiam ſuum hoc æterno beneficio dedicauit vir ſummus Ioannes à Vega, qui ex Caroli V. apud Pontificem Maximum Oratore Siciliæ Prorex factus, magno Regni totius bono Meſſanæ vrbe opulentâ & portu opportunâ, vt Academia à nobis conſtitui poſſet, impetrauit & auctoritatis & orationis ſuæ diuinâ quadam grauitate. Tu verò, beate Borgia, cùm Academiam Gandienſem tuis ipſe fundabas opibus, quid cupiebas? quid optabas? qui ſenſus erat gymnaſij tui, cùm vnum conditorem te & diſcipulum habebat? quæ tua mens, qui ardor animi, cùm Ignatij Parentis noſtri cohortatione ad maiorem in Theologico ſtudio ponendam operam te incitari ſentiebas? Nempe iam tum Religionis ſanæque doctrinæ diuulgandæ deſiderio inflammabaris: & quidquid Ignatius Academiarũ inſtitutione, quidquid erudiendæ iuuentutis laboribus moliebatur, id quoque præcipiebas animo, ac videbas quantum ex illo diuino conſilio in Reſp. boni redundaret.

Aliæ in Germaniâ,

in Hiſpaniâ,

in Luſitaniâ,

in Italiâ.

O Deus immortalis (tibi enim tribuam, quæ tua ſunt: nec verò poſſum vnius Ignatij ingenio tantum dare, vt res tantas, tam varias, tam opportunas in illâ turbulentiſſimâ tempeſtate orbis Chriſtiani ſuâ ſponte diſpexerit) tu, cùm illius animum à ceteris cogitationibus ad vnam ſalutem Eccleſiæ contuliſſes, eumdem adoleſcentiam informandi præcipuo quodam ardore incendiſti: tu in hac re aggrediendâ clariſſimum lumen illius menti prætuliſti: per te vidit, non potuiſſe Rempublicam in tantâ temporum improbitate aut faciliùs aut commodiùs portum ſuorum malorum aliquem inuenire, quàm ſi Magiſtri teneris & adhuc innocentibus animis pulchritudinem dignitatemque virtutis continenter obiiceret. Quare gaudet orbis vniuerſus tuo iſto tam excellenti bono, & fruitur cùm Societatis labore, tum honeſtate & eruditione inſtitutæ iuuentutis; eoque cùm gratias tibi agit & habet immortales, tum hoc vnum optat, vt ab iis quos firmatâ iam ſtirpe virtutis florentes videt, fructus vberes capiat ac diuturnos.

EXER-

EXERCITATIO POETICA.

ODE DE CLARIS CONCIONATORIBVS, FRANCISCO STRADA, BENEDICTO PALMIO, PETRO CANISIO, EDMVNDO AVGERIO, QVI EVROPÆ PER HÆRESIM PERICLITANTI INSIGNEM OPERAM NAVARVNT.

AVditis? acri clàssica murmure
In arma gentes impia ſuſcitant:
Eheu! cruentus decolores
Voluit aquas Arar & Garumna:
Quà Rhenus ingens, quà mare Balthicum,
Pinguesque campos Danubius ſecat,
Commota ſæuo Marte tellus
Sanguineis trepidat ſub armis.
Incumbit orbi nox Acherontia:
Ferale portentum! imminet, imminet
Cocytus eluctatus atris
Vorticibus, ſuperasque tentat
Inuadere auras: ſcilicet impio
Lutherus auſu prælia concitat,
Gentesque commiſſosque Reges
In ſcelus exitiumque vertit:
Iam nunc atroci turbine patrias
Subuertit aras, templa ſolo ruens
Caluinus: aude, ſtringe ferrum:
Pœna comes minuet furorem.
In ſacra Reges ſurgite prælia:
Iniurioſo proruat impetu
Sacræ columnam veritatis
Hæreſis impietasque victrix?
Fruſtrà minatur ſub duce transfugâ
Cædem & ruinam exercitus inſolens:
Ite, ite; pugnacemque in hoſtem
Auſpicibus capite arma Diuis.
Cælo obſtrepentes ſponte ruunt ſuâ.
Contra tonantem Centimanus Gyges,
Cælumque conuellens Typhœus,
Terrigenæque ſtetêre Fratres.
Sed quid ſuperbus profuit impetus?
Vno ſceleſtos fulmine perculit:
Iam Pelium frondoſum opaco
Pœnitet impoſuiſſe Olympo.

Lentè in nocentes vindice dexterâ
Trisulca torquet tela Diespiter:
Si pergis irritare, iustos
Criminibus geminabit ictus.
Hæc Strada sacris vocibus intonat:
His incitatus Palmius Italas
Perstringit Alpes: te Canisi
Mosa suis stupuit sub antris,
Rhenusque turpi sanguine turbidus:
Hunnus docentem Barbarus horruit,
Et fautor errorum Batauus:
At melior coluit Sicamber.
Non tela vibrat, non rutilo caput
Includit auro; non adamantino
Thorace loricâve tectus,
Non clypeo, ruit arma contra:
Sed bellicoso pectore prodigus
Pulchri cruoris spiritus emicat:
Hoc erubescendos coërcet
Militis & populi furores.
Hoc vnus iras sustinet hostium,
Et pertinacem pugnat in hæresin.
In vulnus assurrexit ensis?
Voce manum retinet minacem.
Talis per vdam (credite vatibus)
Porrectus herbam, quà tenerum atterens
Gramen citatus lambit Hebrus,
Flumine nil metuente sisti,
Canebat Orpheus Eurydicen pius:
Motusque cantu est illacrymabilis
Orci tyrannus, quin & ipsis
Cum furiis gemuere manes.
Tunc Hebrus vrnam pressit, & vuidum
Caput reflexo sustulit alueo:
Fleuêre cum siluis cupressi, &
In numerum saliêre colles.
Non semper ensis, non furor impius,
Non missa certo spicula pollice
Lauru coronantur superbâ:
Caussa suos numerat triumphos.
Testis furori cedere nescius
Edmundus, acris militiæ rudis;
Sed voce formidatus vnâ,
Quâ populum domuit superbum.
Quis ille, Diui, pectoris impetus!
Seu bella tetris flagitiis mouet,
Seu vocibus mauult acutis
Hæreticos aperire nexus;

Seu

Seu ſacra gentes numine percitas
In bella ducit : non ſecùs horridi
Martis micantes in cateruas
Cogit equos tuba rauca cantu.
Hic nempe linguâ & conſilio potens
Accendit iras : agmina Numini
Infeſta coniuraſſe cerno
In ſcelus & patriæ ruinam.
Eheu! Sacerdotum & nece virginum
Cœptis litatum eſt : clangite buccinis.
Si ſæuit irritata raptis
Impatiens catulis leæna,
Ducet choreas, carmina diuidet
Segnis iuuentus? tinget & ebrium
Fuſo pauimentum Lyæo
Ad calidas furioſa rixas,
Trementis inter vulnera patriæ
Arasque Diuùm, proh! miſerabili
Verſas ruinâ? ſera tantum
Poſteritas ſcelus expiabit:
Lentas auorum nil meriti luent
Iras nepotes : ſiſtite patriæ
Cladem, inuerecundumque ferrum
Cælituum prohibite templis.
Nè culpa naſcens enſe reciditur,
Neglecta magnis creuerit auctibus:
Ludo fatigauiſſe inerti
Indecorem, ah! pudeat iuuentam.
Deo dicatum fundite ſanguinem,
Hinc laurus olim debita vos manet:
Hinc nomen, æternique honores
Emeritæ venient ſenectæ.
Dulce & decorum eſt pro Superis mori,
Et teſte cælo viuere: plus nihil
Optare, nil patrare virtus
Ipſa poteſt. Satis ille vixit
Qui prima templo victima concidit.
Vixiſſe lapsâ qui potuit Fide,
Arasque Diuorum iacentes
Stare ſuper, cadit ante mortem.

ALEXIS, IDYLLION.

Corydoni gregis sui calamitates, agrorum sterilitatem, luporum insidias, luem grassantem deploranti, Galesus omnia ab Alexi filio suo in melius commutanda prædicit.

Allegoricè significatur, populum Christianum hæreticorum insidiis, & perniciosâ lue, oppressum, Societatis ab IGNATIO institutæ, doctrinâ in melius restituendum.

DVm tibi solennes alibi longo ordine pompas
Purpurei Romæ Proceres per compita ducunt
Sancte Pater, tuaque Ausonij grauiore Poëtæ
Plectro facta canunt, nos inferiore Mineruâ
Non animis (neque enim studiis concedimus vlli
Aut animis, tantum vires maioribus ausis
Sufficiant) quando non omnia possumus omnes,
Hoc saltem tenui modulamur arundine carmen.
Tu modò seu dominam septem cum collibus Vrbem
Terrarum quondam cernis caput, & tua læto
Templa Patrum populique vides feruere tumultu;
Seu procul Eoo pulsatas æquore terras,
Sinarumque vides fines, & Iaponis aruis
Christiadum duros pro Relligione labores
Aspicis, & vires cælo certantibus addis;
Seu vastas siluas Brasilum, curasque tuorum
Sole sub occiduo, & magnorum plena laborum
Fluminaque tractusque maris terrasque tueris,
Accipe nascentis, duce te, præconia cœtus,
Præcipuè ætatis curam puerilis, agresti
Expressam, gregis exigui sub imagine, versu.
Pastores ouium, Lycidas seniorque Galesus,
Et Corydon, patremque suum comitatus Alexis,
Ibant ad primi surgentia lumina solis,
Ducebantque pecus stabulis, & carmine mœsto
Arentes herbas, & siccis gramina campis,
Suspensasque diu pluuias, & noxia brumæ
Frigora, & immodicos æstiuis mensibus ignes
Flebant, ah, miseri, & Superos meliora rogabant.
Hìc Lycidas tenues cerâ dum nectit auenas,
Exploratque sonos digitis, aptatque canendo,
Incipit imparibus Corydon sua carmina cannis:
Quid meruistis oues placidum pecus? impius agris
Dente lupus prædam, cumeris vulpecula clausis
Inuenit, & magnos pascunt armenta leones:
Vultur edax pullos, pullos rapit vnguibus vncis
Miluius, accipitri timidæ sunt præda columbæ.

Quid

Quid meruistis oues placidum pecus? at neque vobis
Exustæ nimiis cæli feruoribus herbæ
Iam præbent alimenta: altis in montibus humor
Deficit, occulti lædunt in vallibus angues.
Quid meruistis oues placidum pecus? inuia fetas
Antra tegunt tigres, siluis aper arduus altis
Errat, inaccessis habitant in rupibus vrsi:
Arboribus volucres, aut summi vertice saxi,
Aut inter dumos secura cubilia ponunt.
Quid meruistis oues placidum pecus? at neque vobis
Tuta die campis statio est, & ouilia serâ
Nocte lupi vastant, ouium sub vellere tecti.
Quid meruistis oues placidum pecus? icta veneno
Cerua leuis fontes, dictamnum saucia telis
Quærit, & agrestes norunt sua gramina capræ:
Ipsæ etiam volucres herbas nouere salubres;
Et sua sunt gruibus, sua sunt medicamina coruis.
Quid meruistis oues placidum pecus? at neque vestris
Nota malis medicina; ipsos cum matribus agnos
Dira lues tamen vrget: opem Deus æthere ab alto
Ni ferat, inficient ipsos contagia tauros,
Forsitan & miseros pecudum post fata magistros.
Plura parabat: at in medio sermone Galesus
Os oculosque Deo plenus, quo sæpè doceri
Olim venturos rerum & prædicere casus
Sueuerat inspirante senex: Quæ me ad mala rursum
Abripis, ah, quænam hîc iterum discrimina cerno?
Ecce venit, venit extremâ metuendus ab Arcto,
(O pueri seruate gregem) venit anguis ab Arcto
Ignem oculis, ignem patulo de gutture spirans.
Tuque prior cape tela manu, te poscit, Alexi,
Iste labor. simul hæc, puerum simul accipit vlnis,
Imponitque sinu lacrymans, atque oscula figit.
Fortunate puer, ergo tibi fata dederunt
Præcipuè talem terris auertere pestem?
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Ille quidem spumis, & nigri tabe veneni,
Hercynios propter saltus, & flumina Rheni,
Inficiet pecus infelix, & pascua læta
Pannoniæ, & septem labentem cornibus Istrum,
Atque Ararim, Rhodanumque, & turbida stagna Lemani.
Sed tu perge ferire puer, & mittere tela
Aduersum, & calamos (calamis ea bella gerentur)
Stringe manu: nec tu fumantia sulphure fœdo
Ora, nec exsertæ metuas tria spicula linguæ.
Tantùm aude: sperata manum fortuna sequetur.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.

Tunc tibi cura sit in geminas discernere partes
Prima gregem, & medicas affer languentibus herbas,
Pestis & vlteriùs ne serpat dira, caueto.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Nec tibi turpe puta, sero iam vesperе siluis
Errantem, & latè per deuia rura vagantem,
Ad stabula & caulas ouium, & præsepia nota,
Aut humeris agnum, aut manibus gestare capellam.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Quas tu deinde, puer, segetes, quàm densa videbis
Gramina, & in lætis pecudum quot millia campis!
Quas si quis numerare velit, priùs æthere puro
Noctibus hybernis rutilent quot sidera, dicat,
Quot folia in siluis, tumido quot in æquore fluctus,
Littore quot conchæ, quot sint in amore dolores.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Tunc tibi deuoti comites, tua per mare magnum
Auspicia & freta per ventis agitata secuti,
Incultos & adhuc illæsos vomere campos
Incipient curuo paulatim scindere aratro,
Atque vagum cogent stabulis pecus, & tua plenæ,
Orbe procul nostro, complebunt horrea messes.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Mox etiam steriles agris euellere truncos
Cura sit; inque locum meliores insere plantas.
Nulla tibi æstatem foliis, & frigore solo
Defendat, vacuoque arbor se vertice tollat.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Si qua tamen campis sterilis sese extulit arbor
Fronde virens densâ, lætoque vberrima succo,
Non ea continuò durâ resecanda bipenni;
Sed cape fecundâ stirpem de matre recisam,
Atque impone oculos, aut fissis insere ramis.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Sic florere pyris ornos, sic crescere fagis
Castaneas, sterili platano sic mitia poma:
Quin etiam sæpè & trunco consurgere eodem
Prunos, & cerasos, lapidosaque corna videbis.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Nec tibi solicito mentem coquat anxia cura,
Quæ quibus inserere, atque oculis committere fas sit
Germina; namque tuos cælo Deus ipse labores
Prouehet, & cœptis aderit fortuna secundis.
Dicite, io, lætum, Pastores, dicite carmen.
Sed neque cùm celsâ cæli statione receptus
Desuper altus humum, & penitus penitusque iacentes
Sub pedibus terras cernes, simul omnia rerum

Tanta-

Tantarum accipient finem primordia: ſeri
Naſcentur, tua qui ſubeant in fata, nepotes,
Et paſcant pecus, & calamis pugnare laborent,
Si qua ſubinde gregi minitetur vulnera ſerpens,
Et calamis tua facta canant: & fòrs mea quiſquam
Ex illis, tibi quæ cecini puer aurea dicet
Carmina, & in teneræ deſcribet cortice fagi.
Cùm tua vicenis poſt læta exordia luſtris
Olim, haud immemores, celebrabunt feſta coloni,
VRBANO *rerum Domino; quo Præſide, terris*
Aurea ſuccedent proſcripto ſæcula ferro.

LOIOLA, IDYLLION.

De frequenti vſu Confeſſionis & Euchariſtiæ (quæ ſingularia ſunt remedia nequitiæ & infirmitatis humanæ) ab Ignatio & Societate IESV reuocato.

IGnauâ paſtor recubans Anorectus in vmbrâ
Carpebat ſomnos; & iuxtà languidus Ocnos
Cum domino ſeruare relictas immemor agnas,
Deliciæ domini canis, & benè paſta iuuenca,
Securum longâ proſlabant nocte ſoporem,
Vix tandem clari vigiles ad lumina ſolis.
Tandem aruis affuſa dies, quæ damna pararit
Nox inimica, gregemque lupus nocturnus oberrans,
Oſtendit. tum verò animo indignatus amaro,
Et ſerò iam multa querens, Anorectus Eraſtum
Conuenit, & verbis ſortem accuſantibus inquit:
Infortunati nimiùm ſua quos bona torquent
Paſtores. quandoque gregem ſeruantibus aſtris,
Securis facilem licuit captare ſoporem,
Et ſua compoſitâ modulari gaudia cannâ.
Sed quondam hæc. placidum iratus Deus abſtulit æuum:
Sidera ſunt aduerſa. lupus prædator ouili
Inſidians, quoties veſana laceſſit edendi
Indomitum rabies, ſpargit laniatque trahitque
Attonito mutum pecus, exanimumque timore.
Ipſe inhians prædæ ſiluâ ſe condit opacâ,
Inſidiasque ſtruens, vicino rupis ab antro
Irruit, & victor nemus & ſua luſtra reuiſit,
Viſceraque immani lacerans trepidantia rictu
Incumbit ſuper, & guſtato ſanguine gaudet.
Quæ potuere lupi rabidos vitare furores,
Illas peſtis oues campo rapit. improba circùm

Errantum latè pecudum contagia ſerpunt:
Nempe venena placent aliis, quæ ſortè per herbam
Sparſa legunt, magni cæca argumenta doloris;
At reliquis tetrâ exeſum rubigine corpus
Debilitat ſcabies, & putria membra reſoluit.
Hinc capreæ, vituliq́ue petulci, armentaq́ue tota,
Neſcio quo triſtes animos correpta furore
Tranſiliunt ſua ſepta, pios q́ue audire recuſant
Ductorum monitus; dum rupibus omnibus errant,
Præcipites q́ue ruunt vno impete per conualles.
Quid ſequeris, quid ſtulte fugis, ſæuos q́ue luporum
Grex meus incurris dentes, cuſtode relicto?
Vix paucas ego nunc deſerto in littore ducam
Triſtis oues: alias morbi furor abſtulit omnes.
Audiit, & gemuit; atque hæc reſpondit Eraſtus:
Infelix Anorecte, quid ô ſuſpiria fundis
Neq; id quam, & miſeri quæris ſolatia luctus,
Dum caua vix tenui ſpumant mulctralia lacte,
Otiaq́ue indulgens captat manus? adde laborem,
Manè vigil primo pecus inſpice: fallor, an vncâ
Forfice læſa cutis paſtorem accuſat auarum?
Nempe ſat eſſe putas pretioſam vellere lanam,
Et pauidos ſpoliare greges, & viuere rapto?
Sæpè eadem pecori exitio pecorisq́ue magiſtro
Res fuit, & ſimiles tenuerunt viſcera morbi.
Inſpice ſolicitus, tacitè ne puſtula ſerpens
Peſtiferum tegat occulto ſub vulnere virus.
Huc ferrum medicasq́ue manus; penitusq́ue latentem
Impiger vlceribus ſaniem exprime, ne qua ſuperſit
Ipſa etiam lentè inſinuans ſe peſtis ad oſſa.
Diſſimulata lues creſcit: ſcrutare latentes
Ergo mali cauſſas, iterumq́ue iterumq́ue reclude.
Sæpè ſub integrâ peſtis latet abdita pelle.
Hoc quoque præcipiens te nunc, Anorecte, monebo,
Dirus vbi optatâ pecori latet anguis in herbâ,
Hinc longè fugere: hic aconita ſalubribus herbis
Admiſcet nocitura gregi, & contagia ſpargit.
Nec tu pro cytiſo, tenerâ pro gramine herbâ,
Et ſpinis paliuri & acutâ carice paſce
Ieiunum pecus; aut inter vepreta relinquе,
Hîc vbi ſilueſtres tantùm ſint pabula dumi.
Prima tibi ſit cura ouium, natasq́ue benigno
Ne pudeat te ferre ſinu, dum firmior ætas
Ire ſuis teneros doceat cum matribus agnos.
Errantes etiam iactâ compeſcere glebâ
Iuuerit, & notâ languentes cogere voce
Quò lubet, ignotam ne grex per iniqua ſequatur

Teſqua

Teſqua viam, trucibuſque lupis rapiendus aberret.
Hæc omnes te cura dies noctesque moretur:
Hoc age. Sic quondam Heſperiis celeberrimus oris
Paſtores Ytola ſuos perſæpè monebat,
Omnium amans Ytola, miſertus ouilia paſſim
Inſiliente lupo & variis occumbere morbis,
Dum nemo medicas adhibet languentibus artes;
Dum nemo ſcabiem, nemo mala vulnera curat;
Nemo fontis aquas, nemo cerealia præbet
Pabula, queis Paſtor verbis ſolennibus vtens
Præſentem facit eſſe Deum. Quis Numinis illud
Negligat officium? quis oues (quas paſcere non iam
Lacte, ſed expreſſo magnus vult ſanguine Paſtor,
Ille Patris Virtus & Filius) omnium egentes
Ire ſinat, neque prima malis medicamina curet?
Hæc magnus didicit monitis cæleſtibus olim,
Hæc docuit natos Ytola, gregumque miniſtros:
Hæc nati docuere, & qui naſcentur ab illis.
Hæc Ytolæi quondam per ſera docebunt
Sæcula, luſtratumque ferent præcepta per orbem.
Hæc iam rura ſonant, & oues, ouiumque magiſtri,
Hæc quiſquis virtutem oculo non cernit iniquo
Inuidus, euentisque poteſt gaudere ſecundis.
At niſi depoſitis præſens Ytola fuiſſes
Temporibus, nunc extorres, nunc lucis egeni
Paſtores cæcis longè erraremus in vmbris,
Sordida quærentes miſeri ſolatia victus,
Dilectâ procul à patriâ, gregibuſque paternis:
Iuſſáque conſuetos modulari fiſtula cantus
Singultanti animâ ſuſpiria mœſta ſonaret.
Iam rediit decus antiquum, iam pinguia florent
Paſcua, iam maior teneros vigor incitat agnos;
Et nuper tonſis ſuccreſcunt vellera fetis,
Et multo diſtenſa tumeſcunt vbera lacte.
Paſcite, fertilibuſque recidite gramina campis
Grex ouium, & vituli comites, armentaque tota;
Paſcite, plura dies vobis reditura reponet.
Iſta Ytolæi præcepta ſalubria cunctis
Dum canerent terris, mouêre cacumina ſiluæ,
Et rupes & ſaxa, vetuſtaque robora quercus
Auditum venêre; ſuisque exiuit ab antris
Iam mitis leo, iam medium lupus inter ouile,
Cum pardis vrſisque ſuaui carmine victi,
Efferaque humanos didicerunt pectora mores.
Audiit hæc patiens referentem Anorectus Eraſtum:
Vnicus ingratis implens latratibus auras
Obſtrepuit canis; & meditantem plura, coëgit

Commissos tibi, Daphni, greges assuetaque rura
Visere. Sub noctem prato redituros Eraste,
Ite mei, posthac felix pecus, ite valentes,
Ite domum, dixit, saturis cum matribus agni:
Vesper adest, aderit mala nox, ad septa redite:
Pòst iterum campos & pabula læta petemus.
Per noctem intereà, dum crastina fulserit Eos,
Mox satianda fames revocatas ruminet herbas.

PARNASSVS CHRISTIANVS S. IGNATII AVSPICIO ADSVRGENS.

ELEGIA I.

MOns sacer est, bifido montis stat vertice lucus,
Sunt quoque qui luco numen inesse putant.
Numen inest, sed quod mendax sibi Græcia finxit,
Atraque Lethæo Nox Ioue fœta tulit.
Scilicet Ascræis habitantur culmina Musis,
Et Phœbo niueâ sunt potiora Paro.
In medio fons est: fontem vicina coronat
Laurea; non hederæ cultaque myrtus abest.
Vatibus hæc sedes, hîc illis carpitur ætas;
Dumque canunt, Musas ad sua plectra vocant.
O quoties aliquis dum tentat pollice chordas,
Tende meam dixit, tende, Thalia, chelyn?
Dumque suos numeris recitat leuioribus ignes,
Est Venus, est Veneris multus in ore puer.
Quis furor imbelles in vota arcessere diuos,
Et dare nequitiæ libera frena suæ?
Cœli cura sumus, cœlo sunt carmina curæ,
Et Deus ingenium Vatibus ipse facit.
Huc ades, ô Pietas; Helicon lustrandus & Ascra,
Et magno posthac sunt habitanda Deo.
Nec modò nobilium secessus & otia Vatum,
Doctaque quæ ludent carmina, crimen erunt.
Profuit infestos flammis lustrare penates,
Hinc erit & bifido purior aura iugo.
Si tibi fax desit, sanctos Ignatius ignes
Sufficit, ac pulchro pabula digna rogo.
Conficit ille suis Arctoas ignibus hydras,
Ille suo Cyprias opprimit igne faces.
Quod, precor, euenit? Parnasso incendia lucent,
Afflantur sacrâ culmina tota face.
Lustrantur fontes, luci lustrantur & antra,
Et laurus flammâ ter crepitante sonant.
Nulla Medusææ memoratur fabula lymphæ:
Quæ salit, è CHRISTI vulnere lympha salit.

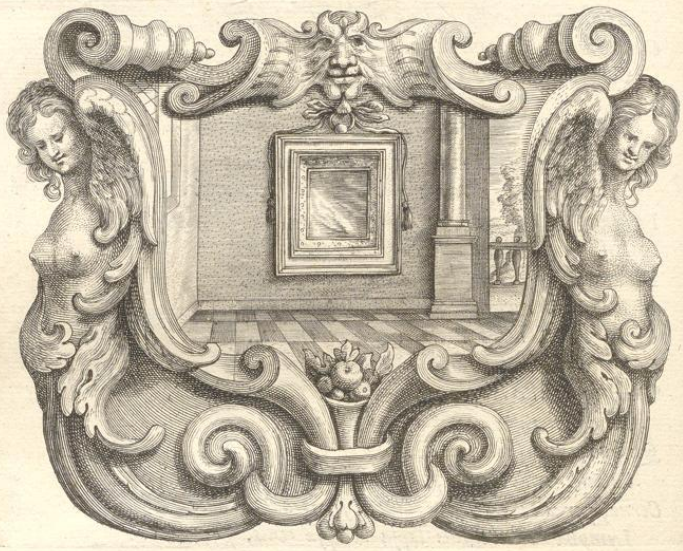
Et

Et quo ſueta fuit latè mendacia vatum
Spargere, Gorgoneum fama requirit equum.
Altera nunc ætas veniet, pudibundaque diſcet
Muſa verecundo caſtiùs ore loqui.
Cum Phœbo valeant Clio, Cliusque ſorores:
Cum MARIA IESVS *Numina vatis erunt.*

ELEGIA II.

VLtima felicis venit iam temporis ætas
Aurea, quam roſeis aduehit hora rotis.
Fallimur? ecce tibi cælo delapſa ſereno
Viſa fuit claram ducere ſtella facem.
Flammarum videas longos clareſcere ſulcos,
Donec in aërio fixa ſtet vna polo.
Omen habe, dixit Pietas; & in omine lucis
Diſce piis naſci candida plectra lyris.
Dux reget ille modos niue virgine purior Agnus,
Lilia qui caſto carpit odora iugo:
Quique petrâ ſaliente ſacras ſacer elicit vndas,
Caſtalis vnde lauet plectra fidesque chelys.
Cerne, per alta cauasque procul fugit auia valles
Lympha volubilibus lapſa relapſa viis.
Antè peruſta ſiti riguis gaudete fluentis
Arua, fluet tali dines ab amne Ceres.
Aſt ego, dum fugiunt riui, pede fixus in vno
Sacra Sionei culminis arua premo.
Hîc ego tot Diuas numero, tot Numina ſpecto,
Quot Muſas Helicon, & lyra priſca ſonat. Olim tres tantùm Muſæ Varroni.
Spesque Fidesque Charisque chorus canit vnicus Agnum,
Vt tribus vnus amor, ſic tribus vnus honos.
Ars tribus vna, tribus labor vnicus artis IESVS,
Quem reſonat numeris Diua ter vna ſuis.
Quin etiam ſi fortè nouem quis plectra requirat,
Quot priùs Aonidum turba nouena tulit:
Suſpice, ſidereo chorus hinc, chorus inde theatro
Increpat argutis ter tria plectra lyris.
Omnibus vnus amor, canor omnibus vnus IESVS,
Omnis in hoc nomen muſica ritè cadit.
Digna Deo Pietas. quid enim niſi cantet IESVM?
Omnis in hoc vno nomine grata chelys.
Hîc nuſquam immundæ Veneri ſacra Muſa, nec Orco eſt:
Carmine in hoc nullus nomen Adonis habet.
Eſte procul Cyprides citharæ; vos damna pudoris,
Molle quibus vulnus, vos procul eſte faces.
Nil niſi cæleſtem canet omnis ephebus amorem:
Caſta decet caſtos plectra ſonare modos.
Sic iubet Ignatî pietas, ea cura iuuentæ
Conſulit: hiſce choris ipſe choragus erit.

Societatis operarij.

Omnibus omnia.

QValiter in ſpeculo facies, motuſque relucent,
Aduerſaſque refert læuis imago notas;
Haud aliter formas hominum ſe vertit in omnes,
Omnibus vt ſolers omnia fiat amor:
Caſtus amor, caſtis quem mentibus indit IESVS,
Ignati ſacro quæ prius igne calent:
Omnia diuerſæ capit hic ſimulacra figuræ,
Omnia compoſitis reddit imaginibus.
Nec tamen in ſimiles trahit aſſentatio mores:
Nec ſtudet occultis ille nocere dolis.
Fallere neſcit amor, numquam ſibi diſſidet ipſe,
Ingenio ſimilis ſit licet vſque tuo.
Aſſumet tecum, tecum ſua gaudia ponet,
Cum puero ludet, cum ſene triſtis erit.
Inſtitor extremis merces accerſis ab Indis?
Impiger ignoto littore quæret opes.
Si victor redeas, lætos canet ille triumphos:
Tecum per terras, per mare, bella geret.
Deſertas etiam ſiluas monteſque pererrat
Fidus amor, tamquam barbarus ingenio.
Nempe vt poſſit amor ſimiles ſibi reddere cunctos,
Diſſimilis toties redditur ipſe ſibi.

Socie-

Societatis est agere & pati fortia.

In vtrumque paratus.

STat promptus aras victima tingere
Cruore taurus, promptus & aspero
Sudare sub iugo, & malignam
Vertere humum sterilemque glebam.
O queis paternus feruet adhuc cruor,
Et prisca virtus, magnanimum genus,
Propago Loiolæ, ite, quà vos
Facta trahunt generosa Patrum.
Pulchrum labori iungere sanguinem,
Et strenuorum more Quiritium
Patrare magna, perpetique,
Numinis arbitrio paratos.
Vtrumque poscit gloria nominis
Vtroque parti: nec benè scribitur
Honoris heres, quem Parentum
Facta piget cumulare factis.
Inuicta virtus nititur arduo
Ad alta cliuo: pergite posteri
Sudoris imbre sanguinisque
Irriguum satiare campum.
Fusus labores nobilitat cruor:
Vtroque gaudens Christiadum seges
Laurusque palmarumque messem
Grata suis referet colonis.

Societatis functiones.

Cauſſas mille ſalutis habet.

ESt aliquid certas morbi cognoſcere cauſſas,
Et medicas illis applicuiſſe manus.
At non ſola graues conuellunt corpora morbi;
Innumeris etiam mens iacet ægra malis.
Adde quòd (afflictis quæ ſunt ſolatia membris)
Nulla ſit occultum quæ leuet herba malum.
Docta licet veniat comitata Machaone turba,
Tuque adſis medicæ Phœbe repertor opis:
Ars tua nil proſit, vis eſt medicamine maior,
Non habet hîc ſuccus, non habet herba locum.
Vna ſalus ſacras venit exoptata per artes,
Quas verus medicæ tradidit auctor opis.
Sciuit, & hunc vſum docuit Loiola medendi,
Poſtque tot Hippocrates non leue nomen habet.
Seu tumefacta graui turgeſcant ilia faſtu,
Seu tibi dirus opum viſcera rumpat hydrops,
Turgida ſeu triſti tibi bilis inæſtuet irâ,
Siue Dionæus ſerpat in oſſa calor,
Mille agitent morbi, mille vlcera, mille dolores;
Illa domus cauſſas mille ſalutis habet.

Socie-

Societas in proximorum ſolatium gratis ſe effundit.

Omnes ſitientes venite ad aquas, venite, emite abſque argento, & abſque vllâ commutatione. *Iſaiæ* 55.

PRodiga res amor eſt: gratis ſua munera fundit;
Impenditque ſacras quas malè condit opes.
Sponte ſuâ vitreis ſic proſilit vnda ſcatebris:
Ite, redundantes promite fontis aquas.
Ille fluit, multisque vias ſecat vndique riuis:
Quaque fluit, circùm lætior herba viret.
Ite quibus ſiccas vrit ſitis aſpera fauces,
Prodigus ille ſuas ſponte miniſtrat aquas.
Nequidquam argentum, mutandaque pignora fertis;
Munus erit, fontis munere velle frui.
Ceſſatis? facilem, quiſquis cupis, excipe lympham;
Arentemque leua, dum potes, amne ſitim.
Ipſe ſibi dives, communes ſemper in vſus
Curret: negletas nec malè perdet opes.
Quin hominum extremos Iapones, Braſilosque rigare
Perget, & ignoto limite quæret iter.
Quas non in terras Socij penetraſtis IESV?
Quæ loca, quæ veſtri eſt indiga roris humus?
Qui ſapis, oblatam medico bibe fonte ſalutem:
Et dic: Æternùm ſic tibi lympha fluat.

Vita actiua contemplatiuam iuuat.

הַיְרִידָה עֲזָרָת לַמַּעֲלָה

אַל תַּעֲמִיד בַּמְּרוֹמִים רַגְלֵיךְ
אִם לֹא תָּשִׂים בַּתַּחְתִּיוֹת פְּעָמֶיךָ
הֵן מִשֶּׁנֵי מִפְלָשִׂים הַמְאֹזָנַיִם
זֶה יוֹרֵד אַרְצָה זֶה עֹלֶה לַשָּׁמַיִם
כֵּן גַּם אִם תַּכְנִיעַ פֶּלֶס לְבָבֶךָ
הָרִימוּתְךָ מִשְׁקֹלֶת תַּאֲוָתֶךָ
לְךָ צְפוּנָה לֵךְ יַמָּה מִשְׁמֵי קֶדֶם
אַחַר נַעֲלֵיתָ שָׁוַרְתָּ טֶרֶם

Deſcenſus iuuat aſcenſum.

Immenſi, è terris, peragranda eſt machina cæli:
Gratior è turpi magnus Olympus humo.
Ecce petunt imam labentia pondera terram:
Atque alia attollunt pondere preſſa ſuo.
Sic meliùs depreſſa graui mens pondere ſurgit:
Donec in optato fine quieſcat amor.
Perge per extremas gentes, maria omnia tenta:
Ipſe ſuo tollet pondere ad aſtra labor.

Exer-

Exercitia S.P. Ignatij ſpirituali otio vires acuunt.

Operoſa quies.

NOn nihil eſt quod ago, quamuis nihil eſſe videtur:
Vt reparem vires, otia feſſus amo.
Otia membra leuant duro permixta labori:
Alternâ gaudent cura quieſque vice.
Ipſa ſuas vires reparat natura quotannis,
Et ſapere exemplo nos iubet illa ſuo.
Sed tamen vt durum eſt, æternum ferre laborem;
Sic procul à nobis deſidioſa quies.
Otia nos operoſa iuuant, magnoque labore
Neſcio quid maius continet illa quies.
Scilicet aut ſerras acuo, aut malè firma repono
Fulcra, ſuæ rurſum ſubiicienda trabi.
Ergo interrupto dum capto labore quietem,
Dum reparo vires, fit labor ipſa quies.
Sic Ignatiadùm mens delectata receſſu
Dum ſibi, dum Superis tota, Deoque vacat,
Otia quæ tractat, grauiora negotia crede:
Hoc vacat illa minùs, quò magis illa vacat.
Nunc limat Meditans obtuſæ mentis acumen,
Nunc ſedet, & vires comparat inde nouas.
Nunc fruitur. Superis, totoque hîc pectore Numen
Concipit, atque operi par redit inde nouo.
O vtinam ſic ſæpè vacem, ſic ſæpè quieſcam!
Vtilior longo eſt iſta labore quies.

Exercitiorum ſpiritualium ſolitudo feruorem auget.

Clauſus magis æſtuat.

DVm licet, à turbâ ſtrepituque foroque recede,
Augendi curam quiſquis amoris habes.
Lætus ages, cùm ſolus ages, optataque Sponſi
Ante oculos facies ſideris inſtar erit.
Exſilies, cupidisque vlnis tua gaudia ſtringes,
Gratáque percuſſi vulnera cordis ales.
Illius ex oculis flagrantibus igne, repentè
In tua diuinus pectora tendet amor.
Tunc diſces, quantum congreſſus poſſit amantis,
Quid valeant tacito mutua verba ſono.
Seu te ſpectabit, ſeu quid tibi dixerit, vret;
Verbáque quæ fundet ſingula, vulnus erunt.
Tum flammæ impatiens, tunicâque à pectore raptâ,
Vror, io, dices, lux mea conde facem.
Quin potiùs magis vre: iuuat, mea vita, quòd vror:
En patet in flammas mens mihi tota tuas.
Si iuuat hoc, ſimul ac fuerit tibi mente receptus,
Hanc facito vt claudas, fortiùs vret amor.
Quæ benè clauſa manet, magis ac magis æſtuat vnda:
Si patet, in fumos protinus humor abit.
Et tua flamma ſuas agitat quibus euolet alas;
Si qua patet mundi rimula, diffugiet.

Libel-

Libellus Exercitiorum dux certissimus ad eligendum vitæ statum.

Hac monstrat eundum.

IN varias dissecta vias sē semita pandit,
Et longis circùm flexibus errat iter:
Cumque tibi dubius centum diuortia trames
Præbeat, è centum est vna tenenda via.
Si semel incerto per deuia calle feraris,
Certa tuum cingent mille pericla caput.
Hæc vrsis infessa, feros tegit illa leones,
Hîc fallit cæcos subdola fossa pedes.
Ad caput illa redit crebro perplexa recursu,
Ista viatorum silua cruore madet.
O! quis in hoc ductor discrimine fila ministret,
Aut Ariadnæo flamine signet iter?
Nocte Pharos inter Mareotica saxa regebat
Lumine deprensas officiosa rates.
Isacidas fluctus inter ducebat Erythræ
Designans facilem præuia flamma fugam.
Parce queri: tibi iam positis Ignatius armis
Cælesti rutilam prætulit igne facem.
Paruus mole liber, sed rerum pondere magnus,
Non dubiâ cupidum ducet ad astra viâ.
Ne violis, ne crede rosis: hac monstrat eundum,
Sæuit vbi in teneros plurima spina pedes.
Hoc duce nec Pharios ignes, nec fila requires:
Certior hic Cresso flamine ductor erit.

Quies Exercitiorum ſpiritualium iuuat ad ſui cognitionem.

Virgil. Eclog. 11.

— Nuper me in littore vidi
Cùm placidum ventis ſtaret mare.

Theocr. eid. 6.

Ἦ γὰρ πρὰν ἐς πόντον ἐς ἔβλεπον ἢς δὲ γαλάνα.

Οὐ τ' αἰνησαίμαν, ἅτ' ἐν λόγῳ αὖδεα πιθεῖσαν,
Οἰδόκα τὰς παύτων ἀσεβομόν κανόνας·
Οὐδ' εἰ Ἀριστοτέλοις μὰν ἔχοι σοφίαν τε νόον τε,
Παίονα καὶ νικᾷ, φάρμακα παύκα ἰδών·
Οὐδ' εἰ κόσμον ἀριθμῆσαι ἐπειρᾶτο γαίας,
Καὶ μέζειν δύναται τᾶν ἀμέτρων τὰ μέτρα·
Οὐδ' εἰ πᾶσαν ἔχοι σοφίαν, πλὰν γνῶναι ἑαυτόν.
Εἰς ἄκρον σοφίας ἕρπε ἀνὴρ ἵκετο,
Ὅστις δὴ τίς δ' ἔστι, τίς ἔσαι, τίς ἐφύετ', οἶδε.
Καὶ γὰ ἀριθμῆσαι γαῖαν ἀπειρεσίαν
Τί χρήσιμει, σαυτὸν μέζειν ἀγνώσῳ ἐόντι;
Σαυτὸν ἀρίθμησον πρῶτον, ἔπειτ' ἔτερα.
Χθὼν ὅσα πᾶσα φέρει γαῖναι τί χρήσιμόν ἔστι
Φάρμακα, νᾶσον ἔχων εἰ δοκέεις ἄνοσον;
Πολλὰ μάτιν λέξεις πρὸς ἀνδρείας τε φόβα τε,
Σαυτῷ, δείλαιε ἐών, εἰ δοκέεις ἀγαθός.
Ἀλλ' ἄγε τὰν σαυτᾶ πραπίδων γνῶσιν ἐρήμης
Εὐχᾶς ἡσυχίᾳ παῦε φρενᾶν ταραχάς.
Καὶ τότε, ὅν δὲ γαλάνα οἷον βλέπῃ ἔστ' ἐαυτὸν,
Ὡς σάφα σε γνώσᾳς, σὺ πρηστέρλα ἀγνοιαν
Μεμψάμενος, δόξεις τ' ἄλλος σοι ἔμμεναι ἀνὴρ
Ἢν νόμισας, καὶ ἐρεῖς, μηδὲν ὅμοιον ἔχειν.

In

In ſeceſſu Exercitiorum ſpirituales opes inueniuntur.

Sine teſte beatior.

ESt mihi, ſitque precor, non grandi mole libellus,
Vnus amor domini deliciumque ſui.
Ne tamen ex noſtro pretium penſetur amore,
Omnis amor libri eſt vtilitate minor.
Ille animum multis neglectum exercet, & indè
Congrua quas tradit nomina rebus habet.
Illius auctorem qui te, Loiola, recenſet,
Fallitur: è cælo, quò docet ire, venit.
Diua Parens, toties non fruſtrà viſa clienti,
Materiam libro præbuit, ipſe manum.
Si tibi, quæ debet, puræ ſine crimine vitæ
Cura foret, toties nemo legendus erat.
Erraſti? reget ille gradum, cæloque reducet,
Et cæli, amiſſas crimine, reddet opes.
Non tamen in turbâ, ne forſan neſcius erres,
At ſolo patitur Numine teſte legi.
Crede mihi, ſies ſine teſte beatior *vllo,*
Plurimáque, in turbâ non tibi danda, feres.
Hic Deus, ipſe Deus tibi ſe præbebit, & vltrò
Omnia, quæ poſcis, ſed ſine teſte, dabit.
Sic quicumque petit quod humus celauerat aurum,
Inuentum, nullo teſte vidente, fodit.
Solicitos ſemper dat conſcia turba timores:
Solus habe, tutò ſi quid habere voles.

Exomologesis.

Fert lingua medelam.

Heu quàm diro lacerum mihi vulnere corpus!
Pænè ossa tetro nuda spectantur sinu.
Nec dolor est, nec plaga recens; multosque per annos
Obducta putrem contegit saniem cutis:
Illa etiam fœdâ miserum prurigine vexat
Densâ intumescens parte ab omni pustulâ.
Destituit me vox, æquataque vulnera membris
Ad ipsa pænè fata languentem trahunt.
Quid queror? ah! nulli cruciant mea membra dolores,
Nec purulentum contegit vulnus cutis:
Vulnus habet mens sola; nec vlla est cura medelæ,
Nec ægra medicas patitur adhiberi manus.
Ipsa mihi grauiùs medicina dolore timetur:
Tam dulcis ægram plaga mentem conficit.
Ah miser! ah nescis! non te manus aspera tanget:
Tibi sola ferre lingua medicinam potest.
Pande animi labes; mox mystica verba salutem,
Et sana culpas monita plangenti dabunt.
Vulneribus non sola canum fert lingua medelam:
Loiola in huius muneris partem venit.

Commu-

Communio generalis.

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus, *Virgil. 6. Æneid.*
Threïciâ fretus citharâ fidibusque canoris,

Cithara IESV Eucharistia. *Anagr.*

SI potuit Orpheus coniugis manes piæ
Reuocare mersos inferis,
Digito loquaci Thracias pulsans fides,
Gratoque fretus carmine,
Cùm rector Orci, & dira Furiarum agmina
Cessere victa cantibus;
Cur citharа IESV numen humanis malis
Nequeat benignum flectere?
Illi tetendit artifex neruos amor,
Clauisque constrictâ fide
Crucis potenti carmen insonuit chely,
Quo scissa rupium iuga,
Quo vindicantis cecidit ira Numinis,
Et legis æternæ rigor;
Quo iussa pandi mœsta tenebrarum domus
Manes remisit inferis.
Nunc citharа IESV nequeat Eucharistia
Laxare pœnas debitas?
Et expiandos flammeo manes specu
Diuûm aggregare cœtibus?
Lytrum illa pendit, cùm Deum dat in cibum,
Tantique pretium sanguinis.

Soda-

Sodalitas B. Virginis.

Hac iter ad Superos.

NOx erat, & flammis vincebant ſidera noctem,
Inque meis oculis totus Olympus erat.
Hei mihi! dicebam, quantum nos inter inane eſt!
Ad vos è terris quis mihi monſtret iter?
Nec tenui lacrymas: lacrymis via libera facta eſt,
Quòd nullo ſcirem teſte madere genas.
Iamque refulgebat ſtellarum lacteus ordo,
Illa tot à flammis ſemita nota ſuis.
Illa olim vanis toties cantata Poëtis,
Credita ad ætherei ducere tecta Iouis.
Hanc ego ſuſpiciens, ſalue, ô pulcherrima, dixi;
Te mihi quam quæro, quis neget eſſe viam?
Eſſe viam, formoſa ſuos quâ Mater alumnos
Æterni faciat tecta ſubire Dei?
Hac certè ad Superos iter eſt: dumque vbera Nato
Præbuit, effuſo lacte notata via eſt.
Ah! quis adhuc patriis temerarius erret ab aſtris,
Lactea virgineo ſi patet igne via?
Hæc ne te laſſet, potabere lacte, viator;
Ne quà te fallat, lumine nota ſuo eſt.

Concio-

Concionatorum munus.

Vos mentes fingite linguâ.

Qvalis informem genitrix refingens
Quem priùs luci dedit vrsa partum,
Ore confusos facilique linguâ
Digerit artus:
Talis, informi malè nata partu
Pignora agresti nemorum recessu
Præco diuinus renouata linguæ
Munere format.
Cernis? en cultu rediere mores:
Efferos turbæ posuêre ritus:
Pulchra virtutis facies renidet,
Vindice linguâ.
Hæc potest, cælo miserante, apertos
Reddere absterſis oculos tenebris:
Hæc sacræ lucis iubar æuiternum
Pandere menti.
Pergite ô vastum, Socij, per orbem,
Et rudes doctâ recreate linguâ:
Pergite æterno similem Parenti
Fingere prolem.

Societas doctrinâ & exemplo viam ſalutis oſtendit.

Enn. apud Cic. lib. 1. de Offic.

Quaſi lumen de ſuo lumine accendat, facit, vt nihilominùs ipſi luceat, cùm alteri accenderit.

FErte faces, flagrat Ignatius, diffundite lucem,
Siue per Eoos, ſiue per Heſperios.
Vos ô, vos Socij, cælo quibus auſpice, magni
Ardere Ignatij pleniùs igne datum,
Vos agite: errorum mortisque oppreſſa tenebris
Luſtretur veſtro quælibet igne plaga.
Sed geminam præferte facem; fax altera virtus,
Altera doctrinæ ſit pia ſuada tuæ.
Felices populi, veſtro de lumine lumen
Accenſum quoties ſub ſua tecta ferent.
Non Ægyptia nox illis cælumque diemque,
Et ſibi ſe ex oculis, omniaque eripiet.
Non illos Erebi inſidiæ, mundusque, Venusque,
Ipſaque cum Styge mors, in ſcelus omne trahet.
Aurea lux cæcas trahet ad cæleſtia mentes,
Et certum ad Superos lumine pandet iter.
At vos Loiolæ ſoboles diffundite lumen:
Qui rapiet, vobis hic nihil eripiet.
Nam neque fax raptæ patitur diſpendia flammæ,
Mille licet ſumant hinc alimenta faces:
Nec vobis ſparſæ decreſcet gloria lucis,
Igne licet veſtro flagret vterque polus.

Inſti-

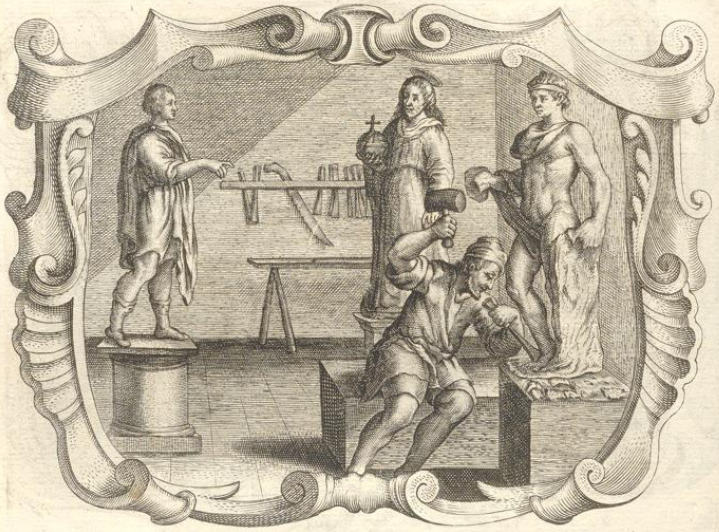
Institutio Barbarorum.

Hi feros cultus hominum recentum
Voce formabunt. *Horat. lib. 1. Carm. Od. 10.*

VEnustus ille, sciticulusque puſio,
Vultu decorus aureo,
Ait fuiſſe fructus vnus arboris
In æſculetis Atticæ,
Illic fuiſſe montis in cacumine
Vernis comatus frondibus
Inter virentes ilices. & hoc negat
Negare Mercurî manum:
Cui par loquaces iunxit Amphion fides
Eburneæ potens lyræ.
His ille pòst-puellus acceptam refert
Pulchri figuram corporis.
Proin triumphat, ſeque comparat ſibi,
Quem gnaua Doctorum manus
Ad ſanctiores expoliuit regulas
Cultu reformatum nouo.
Nam quòd loquaris, igneamque diuitis
Vim ſuſcitâris ingenî,
Hi quà palæſtræ more, quà docto cati
Sermone fecerunt ſuo.

Institutio iuuentutis.

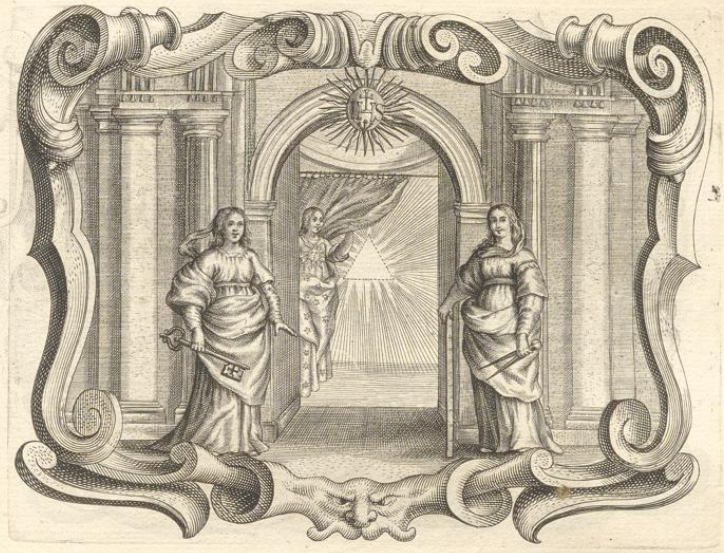
Ἄχρις ἂ μορφωθῇ Χριστος ἐν ὑμῖν.

Donec formetur CHRISTVS in vobis. *Gal.* 4.

Ἀ Σχαγαλιζόντων τύπος ἀθρὸς, ἀεισυνόοιο
Κηρὶ Πολυκλείτε κήδεα λυγρὰ δέδω.
Ἠέλιος πολλὰς, καὶ πλείονας ἤχι σελήνας,
Τέρμα τῆς Κύπριδος γλυφαῖς Πραξιτέλης;
Ἐν δὲ δραγλύφεμεν Νέμεσιν, τὸ γλυφεῖον ἀμέτρως
Φειδύλακὸν καμάτοις ἔτλαε πλειονάκις;
Οὐχὶ κ' Ἀλεξάνδρε τρὶς μορφόμεν οὖρα θεόστομον
Λύσιππος χαλεπὰς ἐξετέλεσε πόνους;
Εἴθε γλύφοιεν ἐοῖσι βιῆν τε, λέχθ τε, φάος τε,
Γλύμμασι! τρὶς τελέθοι ἄνομα ῥ' ἀθάνατον.
Πραξιτέλλω τέλος ἀδὲν ἔοι ὅππλείμεν' Ἀοιδοῖς
Οὐδὲ χρύσοιτ' ἴσόν σοι Πολύκλειτε κλέος.
Ἀλλ' ἀλαπαδνὰ μόνως δαιδάλμασι χείρας χειρῶν
Ἀνδρομέων, καὶ ταῦτ' ἄπνοα, ταῦτα κόνις.
Ἡμεῖς νεόγλυφοι μεγάλα ἕταροι μὲν Ἰησοῦ,
Τῶν μορφιζόντων ταῦσθαι πλειότεροι.
Κήλιον ἐς κακίαν κῆρες, καὶ τ' ἤθε' ἄμορφον
Σύμμορφον τ' ἀρετῇ γλαφέτε, τρὶς τε καλῷ.
Νεκέμεν' αἰνύμενοι κακότητα μὲν ὥστε γλυφείῳ
Μορφῶντες κέλομεν σήθεσι χειροβίων.
Πλάττετε τερσμάκαρες, καὶ γλαφέτε; ὦ νεογλύφοι,
Ἐν τοῖσιν νεκρύου θαύματα πλείστα πόνοις.
Οὐ μορφὰς μορφᾶτε βεσσῶν, μορφάς τε θεάων,
Τύμμιον ἀλλὰ πέλει γλύμματα χειρόθεν.

Scholæ

Scholæ altiorum scientiarum.

Diuinæ Palladis ædes.

Scientiarum præses & arbitra,
Idea recti, candida Veritas,
Delapsa cælo, Cherubini
Numquid adest agitata pennis?
Adest, & ardet sub penetralibus,
Loiola, vestris degere, commodas
Hîc nacta sedes, quando IESV
Luce videt radiare postes.
Videre magnos hîc videor Sophos,
Et plena multo pectora numine,
Rerumque naturæque fontes
Ausa adytis penetrare apertis.
Regina cunctos sed supereminet
Excelsioris quæ sapientiæ
Arcana pandit, æuiternam
Diuâ Dei speculata lucem.
Hîc illa claris scilicet atria
Patent alumnis: te duce & auspice
In arte non vnâ refulget
Discolor ingenij venustas.
Fecunda magnis magna parens viris
Palæstra IESV: *victa stupet suos*
Natura fetus, quos vel vno
Parturiit generosa sæclo.

Institutio puerorum.

Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos. *Deut.* 32.

PVeri, tenella turba,
Quibus ardor est amori
Superùm dicare mentem,
Nitidoque flore morum
Decorare ver iuuentæ;
Auidi gradu citato
Solitas venite ad ædes.
Rudibus beata Diuûm,
Puerique facta IESV,
Et amabilis MARIAE,
Facili explicabit ore
Docilis magister æui:
Veluti Tonantis ales
Super Othryos cacumen
Tenerum magistra pullum,
Vacuum secans inane,
Docet explicare pennas,
Humiles secuta campos;
Posito timore, sensim
Rhodopésve Caucasíve
Super alta terga ducit:
Radios deinde Phœbi
Medio flagrantis axe
Oculo nihil tremente,
Rapidos superque Cauros,
Pluuios superque rores,
Propiùs iubet tueri.
Quoties iubar Tonantis,
Quod hic orbis expaueſcit;
Quoties amoris ignes,
Quibus æstuant amantes,
Penetrare dat magister?
Cui sacra tradit ille
Documenta, nouit altam
Super astra ferre mentem:
Solidáque luce plenus,
Procul à fugacis æui
Nucibus crepundiisque,
Nebulisque vanitatis,
Animum locare cælo,
Solidasque amare laudes.
Agedum tenella turba
Pueri, caterua dulcis,
Memori tenete mente,
Memori tenete linguâ
Documenta sanctitatis.

Scholæ

Scholæ Humaniorum litterarum.

Luditque fauis immista iuuentus.

NArcissi lacrymas, fundamina prima fauorum,
Corticis & lentum quærite gluten, apes.
Sugite materiam mellis violasque rosasque:
Qui venit hinc, prolis gaudia fructus habet.
Dicite apes teneræ, quàm dulce est ludere melle,
Inter nectareos Dædala tecta fauos!
Quæ tamen hos lusus, quæ dulcia gaudia præbent,
Matribus hæc tanti mella parasse fuit.
Vidi ego sic iuuenes curâ gaudere Magistri,
Queis fuit alterius dulce labore frui.
Quæque priùs cytisi sapientia amarior herbis,
Visa est Hyblæis dulcior esse fauis.
Visa nec immeritò: namque & sua mella Camœnæ,
Et sua facundi Tullius oris habet.
Nec frustrà circum Thebanas Attica cunas
Lusit apis, vatem pascere læta suum.
Ludite, io, iuuenes, distentis ludite cellis,
Visite Aristæi cerea regna noui.
Nil opus est paruas lassare volatibus alas:
Arte fauos apibus condidit ille suis.
Sed quid ego dulces veneror, quas discitis, artes?
Artibus his quiddam maius habere licet.
Prima Deo sacris virtutis cura Magistris:
An poterat melior Palladis esse comes?

Scholæ

Scholæ Catechisticæ.

Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με. Λυκ. κεφ. ιή.

Μητέρος ἔλθ' ὑπὸ πτέρυγων, μὴ ἔργετε, σμικρὸ πόημα,
Πόιμνη, ὑφ' ὧν ἐχυρῆς πᾶσά σ' ἔπεσι λαθεῖν·
Πρόσδεκμ'· ἰδὲ πᾶσαι, σε μὴ αἱ θάλπωσι κρυβεῖσαν,
Εὑρεῖαι δὲ πίλων σφῶς ἀναπλέσι πτύχες·
Προσκαλέει σε πρεσσῖς καὶ φωνῇ, κὴ, τὸ βάδισμα
Σπεύδουσα βραδέως, σῆθος ὑπτιον καλέϊ·
Ὡς δὲ γέμϊ κηδέων τε, πόθων τε, ὦ ἔπι καὶ ἔλκϊ
Ὄμματ μὴ τἔπνυ, ἐ δὲ τροφῆς σόματ!
Καὶ ὁ ἔρως τε, φόβος τε τὰ τίκτει γῆα, φιλοῖ τε,
Ζῇ θ' ἕθεν ἀμνήμων εἵνεκα τῆς ἰδίαν.
Καὶν δ' εἶεν ἀλλοῖ' ἀλλοῖον κἢ ἄπερμα νεοσσοί,
Ἴσφ ὅμως μήτηρ πᾶσιν ἔρωτι τιθεῖ.
Πᾶσι τιθεῖ τ', ἀγέταί τε, δἳ ἕ τ' ἀναλώματα σιτεῖ,
Καὶ ἄλις εἰν ἀγέλῃ ἕσται μάκαιρα δοκεῖ.
Τῇ δ' ὁμοιῶν σὸν ἔρωτα, Θεὲ τέκος, ἀξιόοσμες,
Σωτὴρ ἀνθρώποις ἐθ' ὅπου ἦλθες ἔμϊν,
Ὦ Σολύμη, φωνάν, καθάπερ τις ἀλεικτρὶς αὐτῆς
Παῦϋ ὑπὸ πτέρυγων ὧν ἀγερῦσα ξέφϊ,
Ποσάκις ἤθελον αὖ σέ τε, καὶ τὰ σὰ τέκνα, Θεοῖο
Τέκνα, πτερῶν ὑπέμϊν καὶ καλυβῆμϊν ἐμῆϊ;
Ὡς φάτο, κὴ κλαῖεν. Σὺ δ' ἀθρόη ἀπεῖρα, ὦ ἔπτο
Τῆς τ' εἰδῦα βλάβης, τῆϊ τ' ἀπάνευθε δόλων,
Παιδία τυτθά τε, θηλαμιηδὺν τά τε πλήθεα, αὐτῇ
Ὧν ὁ Θεὸς γλωσσης οἷ βρέπϊ αἶνον ἄπο,
Δοῦτε κακὰν τόπον ἐς πατέρων· τί γὰρ ὤφλετε, ταῦτα
Γ'μμεες ἐς κεφαλὴν χεῖρας ὑπηλάσετε.

Ταῦθ',

Ταῦθ', ὅσις με φιλεῖς, πρὸς ἐμ' ἐλθεῖν αἰὲν ἐᾶτε
Ζῶντα, θανόντ' ἔτι φερτίδα γ' ἐσόμενα·
Καὶ γὰρ ἔγωγε λαβὼν μετ' ἀναστασιν ἀέρθεν, ἄνδρας
Τάττω, ἐμῷ τεύχοις δωσομένους διδαχῷ.
Τὰς Λοϊόλα τὸ μοῦ ἑταίρους κλῄσ' ἄνομα λέξῃ.
Τοῖς, ἴδε, παῖ ἔθηκε δὸς τὰ σὰ τέκνα τότε,
Πίστις ὅτ' εἰλικρινὴς, Ἐλπίς τ', Ἀγάπη τε, καὶ ἐπῳδὴ,
Τῶνδε διδασκόντων, δῶρα διδόντα χάριν,
Νικήτειρα κάκης Ἀρετὴ, καλά τ' ἤθεα, πάντας,
Τῇ ἐδίδασκον ὁδῷ, ἄξῃ ἐς ἄκρα πόλιν.

Sinite paruulos venire ad me. *Luc.* 18.

NE prohibete; veni maternas parua sub alas
Turba; sub his tutò tota latere potes:
Accurre; en patuli, qui te foueántque tegántque,
Se plumarum omnes explicuere sinus.
Inuitat pennis, inuitat voce, graduque
Lentè festino sub sua membra vocat.
Vt desideriis, & vt est plenissima curis!
Vt neque somnum oculis, nec capit ore cibum!
Hinc amor, inde timor tenuatos macerat artus,
Proque suis viuit non memor ipsa sui.
Sintque licet varij vario pro semine pulli,
Omnibus æquali mater amore fauet;
Et fauet, & fouet, & sua per dispendia nutrit:
Sat grege felicem se putat esse suo.
Huic similare tuum non dedignaris amorem,
Nate Deo, terris dum reparator ades;
O Solyma! exclamans, veluti gallina sub alas
De se progenitum cogit alitque gregem,
O quoties volui, teque & tua pignora, Diuûm
Pignora, sub pennis esse tegique meis?
Dixerat, & flebat. Sed vos innoxia turba,
Necdum tincta dolis & sine fraude cohors,
Infantes animæ & lactentum millia, quorum
Ipse sibi laudem perficit ore Deus;
Quid meruistis? adeste malis pro patribus: has vos
Frontibus impositas suscipitote manus.
Hos, me quisquis amas, ad me sinite vsque venire
Viuentem, curæ qui morientis erunt:
Namque ego, cùm vitæ & cœlis ero redditus, olim
Destino, qui mea dent his documenta, viros;
Quos Loiola meo Socios de nomine dicet:
Tum quæque his sobolem gens, age, trade tuam.
Vera Fides, & Amor Diuûm, his doctoribus, & Spes,
Dandáque per septem mystica dona salus,
Et victrix vitiorum & moribus integra virtus,
Cunctos, quâ docui, ducet ad astra viâ.

Initium Catechiſmi Crux.

A teneris aſſueſce Cruci.

ALtera natura eſt vſus, ſi priſca merentur
Dicta fidem; & legem condit agendo labor.
Nec minùs vt duris aſſueſcas, proderit vſus;
Quodque negas ferri poſſe, ferendo feres.
Ecce rudes vſu diſcunt elementa puelli,
Quæque nigræ Cadmus pignora ſtirpis habet.
Difficile æquoreas nautis penetrare per vndas,
Vſus inexpertos ni docuiſſet, erat.
Et ſua dat præcepta Fides, elementaque ſcribit,
Crux quibus eſt ſacri dogmatis auſpicium.
Illa tui vel ſigna Ducis, vel imago laborum:
Macte puer, duras diſce ſubire cruces.
Eſt tibi ſors paſſer, tenui quem fune coërces,
Cogis & ad motam ſæpè redire crucem.
Continet hic ludus teneræ documenta iuuentæ:
Lex data quæ volucri, conuenit illa tibi.
A teneris aſſueſce Cruci, *dabit vſus amorem:*
Vt tibi fiat amor, quod fuit antè labor:
Quóve Crucem repetes ſignato ſæpiùs ore,
Hoc magè ſit votis officioſa tuis.

Præcipua

Præcipua Catechiſmi lectio Deus vnus & trinus.

Sic trinus & vnus diſcitur.

DVctrice quid non efficiet manu
Et firmiori pollice præuio
Directus infans? en Magiſtri
Auxilio teretiſque pennæ
Formatur vnus, qui pede triplici
Conſtat character? nil adeò graue,
Quin arte comprendat magiſtrâ
Cerea mens docilis iuuentæ.
Arcana, quamquam pluribus abdita
Fuêre ſæclis, quæ Triados latent
Sub inuolucro; ſi docentis
Vox præeat teneris ab annis,
Iam matris almo paruulus è ſinu
Balbutienti voce canet puer,
Quæ noſſe nequidquam laboret
Iunctus Ariſtoteles Platoni.
Qualis, priuſquam limitibus ſuis
Diſcreta mundi machina conſtitit,
Seſe ipſe contemplans ſupremus
Intuitu Pater æuiterno
Verbum (beatæ mentis imaginem)
Cæleſte gignat: qui pariter tremens
Telluſque & æther tres in vno,
Inque tribus veneretur vnum.

Catechista peccati turpitudinem explicat.

Teneras mentes hæc terret imago.

HEu genus infelix, lucisque inimica propago,
Sole cadente nigris terram quæ peruolat alis:
Obscuræ volucres, atraque hærentia pelle
Corpora, & annosas saxis aut rupe recisâ
Induta exuuias, & tetris hirta lacertis,
Infame à tristi ducentes vespere nomen.
Hinc si fortè fauis propior successerit vna,
Complet apum teneras mœstâ formidine cellas.
Fit murmur, stridentque alis, sedemque relinquunt
Vnanimes: fuga sola placet, pudet horrida vultus
Spectra pati, rictusque feros, morsusque cruentos.
Tantum illis odium, tanta est discordia brutis.
Fœdius est aliud monstrum, grauiusque timendum
Mentibus innocuis, quas impigra cura Magistri
Horrendam sceleris faciem & furialia membra
Nosse docet. nil tale vmquam confine timori
Gignit humus, Stygiæ eructant hæc monstra paludes:
Vipereos figunt morsus, fœdissima ventris
Proluuies, atque ora putri stillantia tabo.
Quàm primùm hæc teneris species se mentibus offert,
Occupat ossa tremor: fugiant si spectra, resumunt
Attolluntque animos; si perstent, protinus omnes
Præsidium spectare fugæ. hoc tutamine constat
Certa salus, pulchramque parit victoria laurum.

Catechi-

Catechista pueros ab inferno deterret.

Sic cautum pueris.

SEdula res amor est : ignes & ferrea testor
Quæ vidi patrios cingere septa focos:
Dum flammam cinxit, puero bene cauit. at ipse
Frendebam artifices in mea damna manus.
Sæpè dabam lacrymas, quòd sic arcerer ab igne:
Sic tamen arceri vita salusque fuit.
Nam quoties flammâ ductus pueriliter aureâ
Sensissem exustas igne furente manus!
Turba sumus pueri simplex & nescia damni,
Umbraque nescio quæ nos speciosa capit.
Hoc tamen est leuius, quàm si labamur in ignes,
Quos scelus & nigri regia Ditis alit.
O miserum! tantus si quem deceperit error,
Par illis non est vlla querela malis.
At benè consuluit cæcæ Loiola iuuentæ,
Omnibus auxilio promptus adesse suo.
Ille rudes animos, & adhuc ignara malorum
Corda vetat damno tam propè stare suo.
Ille Stygis flammas, purgandaque crimina flammis
Vt vitent, facili spem docet esse fugâ.
Nec docuisse sat est: exemplis fortius vrget,
Verbaque ab exemplis non leue pondus habent.

Catechista docet pueros orare ante refectionem.

Non capit antè cibum.

Fit facile, à primis si quid condiscitur annis:
Naturæ vires doctor & vsus habent.
Adspicis ad pueri nutum ludentis, in altum
Discat vt erecto corpore stare canis?
Nec capit ille cibum, dominas nisi supplice gestu
Et sibi munificas hæserit ante manus.
Vidit amor; visumque suos conuertit in vsus,
Credidit & pueris hæc valitura suis.
Disce puer, dixit, precibus placare Tonantem:
Nec nisi adorato Numine liba pete.
Præuia crux epulas, crux pocula præuia signet:
Pascitur his animus non minùs atque dape.
O benè! quòd monitis pueri ignorantia cessit,
Frenaque iam præceps debita orexis habet.
Loiolæ pueris amor ingeniose colendis,
Præmia soliciti magna laboris habes.
Moribus ingenuis formata est flexilis ætas,
Vt recreet canos culta iuuenta senis.

Casta

Casta conuersatio.

Tangor, non tingor, ab vndâ.

ODE Πυθαεικὴ FABVLOSA.

Strophe. *TAngitur vndique cygnus, non tingitur,*
Olor procul hinc Ledæus abesto.
Nec tibi, Regia Stheneli proles,
Cygne, per Eridanum Phaëthonta peremptum
Ploranti, patet hic lacus;
Qui numquam cæloque Iouique
Te credis, missi memor ignis ab illo:
Hunc incendia Sodomæ nil metuentem
Inter contraria flammis flumina Cupidineis

Antistrophe. *Plurima subleuat auræ vis, sæpè petentem*
Polos, prope diuûm tecta, volatu.
Nunc, mediis quasi rubus in flammis
Integer, aut medio Gedeonis in imbri
Vellus nil madidum, velut
E terrâ nil terreus exit
Fons, siccus medios ita pernatat amnes.
Tempe per tua volucres concute pennas,
Arsit quem Phyllius, & tu factus olor, ex Hyrie

Epodos. *Nate puer; cole, quod saluum te nescia mater,*
Flendo dum liquitur,
Tuos stagnum fecit in vsus.
Et vos discedite cygni,
Veneris qui iuga collo ducitis; Idalius
Iunctos maternis curribus hinc Stygias
Vos agitet puer in paludes.
Tantùm illibati nant hoc in flumine cygni.

Fructus

Fructus conuerſationis Sociorum cum proximo.

Dulcior inde
Vt redeat.

QVisquis amas caſtos vitæ ſine crimine mores,
Loiolæ cœtum, cui ſocieris, ama.
Nec pigeat monitis præbere fidelibus aurem,
Factaque præceptis conſona ritè ſequi.
Illi te facili ductu tranſſcribe regendum,
Exiguique morâ temporis alter eris.
Vidi, qui nullâ fuerat tractabilis arte,
Paulatim mores hîc poſuiſſe feros.
Huc veniat, nullo impurus violabitur igne:
Huc veniat, nullas quæret auarus opes.
Qui cadit è cælo nimbis pluuialibus imber,
Cærula, ſi neſcis, æquoris vnda fuit.
Eductam medio ſuſpendit in aëre Phœbus,
Hinc dulci nubes roſcida manat aquâ.
Ergo quòd pecori, quòd labitur vtilis herbis,
Munera congreſſus ſunt ea, Phœbe, tui.
Quiſquis es in ſacrum te, cùm vacat, ingere cœtum:
Huic ſolis, pluuiæ laus tibi cedet aquæ.